

Dagnija Tobīsa

Mana saulainā...

Dagnija Tobīsa

MANA SAULAINĀ...

Bērnības atmiņas

20.gadsimta 50. – 60.gadi

Drukātā izdevuma (2025) elektroniskā versija, ar labojumiem,
papildinājumiem un krāsu fotogrāfijām

Jelgava

2026

Teksts Dagnija Avota (Tobīsa)

Vāka autore māksliniece Baiba Lūsīte-Teikmane

Iespiestais izdevums izdots SIA Drukātava, 2025

ISBN: 97809934-38-400-4

Elektroniskā versija, papildināts izdevums, 2026

Saīsinājumi un paskaidrojumi

apbed. – apbedīts

apr. – apriņķis, teritoriāla vienība

dz. – dzimis, dzimusi

pag. – pagasts

prec. – precējusies

raj. – rajons, teritoriāla vienība

skat. – skatīt

tag. – tagad

S A T U R S

Ievads

1.daļa. Cilvēki

Vissenākie zināmie senči. Līveni, Tobīsi, Spalviņi
Skaistā Emīlija un darbīgais Tenis
Nevēlamais znots Voldemārs un Emma
Pulkvedis Kārlis Tobīss
Vecvecāki Augusts un Alma
Imanta un Annas traģiski īsais laimes brīdis
Vecmāmiņas Almas dzimta Spalviņi
Vecāku slepenās laulības un mūsu kristības
Mamma un mamma's mamma
Mans tēvs
Brāļi Vilnis un Raitis. Bērnības rotaļas un spēles

2.daļa. Mājas un apkārtnē. Kaimiņi

Liepas
Senā Tūžu māja
Labības kalte – mūsu jaunās mājas
Kūts, Tilts un Leduspagrabs
Pirtiņa
Ozoli un stārķi
Tūžu zirgi
Otrais Pasaules karš. Izsūtīšana
Kaimiņu mājas un cilvēki
Pēckara dzīve. Čaklie izpalīgi
Elza un Prizūrs
Balles un svētki

3.daļa. Lauku dzīve un darbi Tūžos

Sāksim ar cāļšiem
No cūciņas pāri paliek tik nagi un iekšu iekšas.
“Man aiņiņa, man villiņa”. Kā rodas jēriņi?
Man bail no govīm, bet garšo krējuma putas
Karstais siena laiks un kūtsaugšas romantika
Mamma's īstā rudzu maize un gardās tortes
Ugunskurs un speķmaizītes mežā
Bites un pasakainā medus smarža
Ciemiņi

4.daļa. Mana pirmā skola

“Kad mēs augām...”, skolā un tās apkārtnē arī strādājām
Mūsu lieliskie skolotāji
Ko mēs darījām ārpus skolas
Mūsu portreti tuvplānā

Personas

Informācijas avoti

Paldies!

Moto

Dievs man deva, Dievs man deva
Dievs man rokā neiedeva
Dieva man deva pa soļam,
Pa soliņa galiņam
(*Latviešu tautasdziesma*)

Ir brīnišķīgi skaisti, ja mūsu acu priekšā vienojas pagātne, tagadne un nākotne! (*Kārlis Ulmanis*)

Ievads

Katrs cilvēks savā mūžā varot uzrakstīt vienu grāmatu, grāmatu par sevi. Šis apcerējums ir mana grāmata, atmiņas par dzīvi 1950. – 1960.gados Kārķu ciema (tagad pagasts) Tūžu mājās. Mājas, vecāki, brāļi un pārējie dzimtas cilvēki, tuvējie kaimiņi, bērnības iespaidi, lauku dzīve un darbi, pirmā skola. Mana bērnība, mana saulainā... Grāmatu parakstīju ar savu dzimto uzvārdu, Tobīsa, jo šīs ir tā laika atmiņas. Tagad esmu Dagnija Avota.

“Kā mainījies dzīve tagad, salīdzinot ar jūsu bērnību?” – jautāja mans jaunākais znots, Vairas vīrs Migels. Saprātu, ka dažos teikumos varu pateikt vien vispārīgas frāzes. Mana bērnība bija pilnīgi cita pasaule pat salīdzinājumā ar to laiku, ko piedzīvoja manas meitas Laima un Vaira, dzimušas 1978. un 1986.gadā. Rakstīt pamudināja arī mazbērnu Roberta, Annas, Elzas, Viestura un Mikus jautājumi – ko tu manā vecumā darīji? kāda bija tava skola? kur tu dzīvoji? kā tur izskatījās? ar ko jūs spēlējāties? kāds bija tavš brālis? ... Tāpēc vēlos viņiem pastāstīt vairāk par savu saulaino, silto un jauko bērnības pasauli kopā ar vecākiem, brāļiem, radiem un kaimiņiem.

Pilnībā piekritu viedā zinātnieka Mārča Auziņa teiktajam: “Lai arī pasaulē viss strauji mainās, man tomēr gribas ticēt, ka grāmata ir augstākā forma, kāda var piemist tekstam.” Ne tikai manas, bet pat manu bērnu atmiņas šodienas trauksmainajā dzīvē ar gadiem kļūst arvien bālākas un bālākas.

Atmiņu stāstījums sadalīts **četrās galvenajās daļās**: pirmā daļa veltīta mūsu senākajiem senčiem un Tūžu cilvēkiem, otrajā aprakstītas pašas mājas, apkārtnē, tuvākie kaimiņi, Otrā pasaules kara laiks un izzušana, trešajā daļā – lauku darbi mūsmājās, ceturtajā – mana pirmā skola. Nobeigumā ir dzimtas cilvēku un pieminēto personu rādītājs ar īsām biogrāfiskām ziņām un izmantoto informācijas avotu saraksts.

Apzināti daudz uzmanības veltīju senās Tūžu mājas un citu ēku aprakstam, kurš tapis galvenokārt pēc mammas stāstītā. Viņas valoda un stāsti bija ļoti dzīvi un interesanti, tajos allaž aizrautīgi klausījās ciemos sabraukušie radi un draugi. Lauku darbus centos aprakstīt iespējami plaši, jo šo gadu laikā notikušās pārmaiņas ir neaptverami lielas. Tūžu un citu māju nosaukumus ar nolūku nelieku pēdīnās. Tie ir unikāli, un tos nav iespējams sajaukt ar kādu citu vietu. Visus faktus iespēju robežās centos pārbaudīt, bet ne vienmēr tas bija izdarāms, tāpēc **aicinu atsaukties ikvienam zinātājam!** Atmiņu apraksts tapa lēni, ilgā laika posmā. Cilvēku, dokumentu, publikāciju, fotogrāfiju apzināšanu sāku 2006.gadā. Tad pirmo reizi radās vēlēšanās iemūžināt atmiņas par citā saulē nesen aizgājušajiem mīļajiem, brāli Raiti un tēvu. Rakstīšanas process ilga no 2017. līdz 2025.gadam.

Grāmatas vāka kolāžā, ko veidojusi mūsu radniece, māksliniece Baiba Lūsīte-Teikmane, redzamas četras paaudzes: viņetē iekļautajā portretā attēlota Emīlija Līvena, mājas pagalmā stāv manu vecvecāku ģimene, kāzu pārī ir mana mamma un mazie bērni esam mēs ar brāli Raiti.

Nedaudz vispārējās **vēstures fakti par Kārķiem**. 12.gs. Ērgemes novadu apdzīvoja igauņu ciltis. 13.gs., vācu krustnešiem sadalot iekarotās zemes, to iekļāva Livonijas Ordeņa sastāvā. Ērgemes ordeņa pils uzcelta netālu no Ērgemes Garā kalna — sena igauņu, vēlāk letu pilskalns, kas 1323. gada dokumentā saukts par *Edermis*. Pils bija tieši pakļauta Livonijas ordeņa mestriem, kas rezidēja Cēsu pilī. 1625.gadā Zviedrijas karalis Gustavs Ādolfs Ērgemi piešķīra savas armijas ģenerālmajoram Vilhelmam de la Barrem ar tiesībām to nodot saviem mantiniekiem. 1658.gadā zviedru poļu kara laikā Ērgemes pili nodedzināja. Tās īpašnieks Antons de la Barre, Vilhelma dēls, pili neatjaunoja, bet par savu dzīvojamo rezidenci vēlāk pārveidoja kādu zemnieka sētu “Kārķi”, no kuras vēlāk radās Kārķu muiža Veckārķos. 1754.gadā Kārķu muiža sadalīta starp divām māsām. Tā radušās Jaunkārķu un Veckārķu muižas. (*Pētersone, Ilze. Kārķu novada vēsture, 1993., 11.lpp.*) Tūži atrodas Jaunkārķos.

1.daļa. CILVĒKI

Vissenākie zināmie senči. Līveni, Tobīsi, Spalviņi

Skaistā Emīlija un darbīgais Tenis

Nevēlamais znots Volde mārs un Emma

Pulkvedis Kārlis Tobīss

Vecvecāki Augusts un Alma

Imanta un Annas traģiski īsais laimes brīdis

Vecmāmiņas dzimta Spalviņi

Vecāku slepenās laulības un mūsu kristības

Mamma un mamma's mamma

Mans tēvs

Brāļi Vilnis un Raitis. Bērnības rotaļas un spēles

Vissenākie zināmie senči. Skaistā Emīlija un darbīgais Tenis

Ziņas par vissenākajiem Tūžu senčiem man palīdzēja iegūt vairāku veiksmīgu apstākļu sakrītība. 2017.gadā, kad strādāju Jelgavas pilsētas bibliotēkā, kopā ar kolēģēm Baibu Īvāni-Kronbergu un Gundegu Kalniņu kā Latvijas Bibliotekāru biedrības biedri apmeklējām mūsu nozares galvenās starptautiskās organizācijas IFLA satelītkonferenci Viļņā. Tās temats bija novadpētniecības darbs bibliotēkās. ASV pārstāvis iepazīstināja ar dzimtas pētniecības tīmekļvietni *myheritage.com*. Izmēģinot meklēšanu, man uzreiz izdevās atrast vecvectēva Teņa Tobīsa vārdu un plašas ziņas par viņa sievas Emīlijas Līvenas dzimtu. Tās bija apkopotas Daces Everses un Ineses Incenbergas ciltskokos.

Te ir daži no viņiem:

Kārlis Fridrihs Līvens, 1783. Sieva Ieva (Eva) Līvena, dzimusi Kalniņa, 1789.gadā, mirusi pēc 1858.gada. Viņu dēls **Hermanis Georgs Līvens**, Rencēnu pagasta Ērkinu māju saimnieks, 1809. Sieva Anne, dzimusi Šloss, 1818. Laulāti 1840.gadā, tātad Hermanis bijis 31 gadu vecs un deviņus gadus par viņu jaunākā Anne tikai 22 gadus veca. Mūsu, Tobīsu, vecvecvec... māmiņa ir viņu meita **Matilde Emīlija Klementīne Līvena**, 1841.

Kāda neapprakstāmi jauka “savējo” izjūta mani pārņēma, kad minētajā datubāzē ieraudzīju pat dažus viņu attēlus! Tie bija 19.gadsimta Ēveles draudzes mācītāja Georga Boses zīmētie draudzes locekļu portreti no Nacionālā Vēstures muzeja krājuma¹.

Var tikai apbrīnot pensionētā mācītāja uzņēmību un tālredzību, portretējot dažādu amatu un sociālā stāvokļa cilvēkus dažādā vecumā. Redzami saimnieki, kalpi, amatnieki, muižas kalpotāji, draudzes skolas skolotājs un skolēni, rekrūši, muižas dārznieks, ķesteris, krodzinieki, ubagi un pat kāzu muzikants. Visi portreti ir dokumentāli, ar cilvēka vārdu, dzīvesvietu, amatu, visiem pievienots datējums.

Skatījāmie portretus un pētījām līdzības ar saviem senčiem. Kāds no Emīlijas brāļiem bijis dārznieks, un Tūžos joprojām saimnieko prasmīgi zemes kopēji. Emīlijas tēva Georga portretā ir acīmredzama līdzība ar manu tēvu Radvili, īpaši kuplie, viņotie mati. Emīlijas māte attēlota istabā, kur plauktā redzamas grāmatas. Tas var būt ietekmējis manu profesijas izvēli? Ieraugot šo plauktiņu, atcerējos erudītā grāmatzinātnieka Alekseja Apīņa aizraujošās, izteiksmīgās lekcijas universitātē un frāzi no viņa spilgtā stāstījuma par grāmatu glabāšanu vidzemnieku mājās: “...uz plauktiņa godam statītas voi lakatiņā ietītas...”. Pēc teicamas atzīmes saņemšanas grāmatniecības vēstures eksāmenā uzdrošinājos pajautāt pasniedzējam par darba iespējām viņa vadībā Valsts (tagad Nacionālās) bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu nodaļā, Jēkaba ielā 6/8. Viņš piedāvāja nesen atbrīvojušos pusslodzes darbu. Ar prieku to pieņēmu un strādāju tur visu studiju laiku. Pēc tam šeit sāka strādāt vēlākais bibliotēkas direktors Andris Vilks.

Par Līvenu uzvārda izcelsmi jautāju vēsturniecei **Anitai Meinartei** – iespējams, ka ir kāda saikne ar fon Līveniem, bet iespējams, ka uzvārda izcelsmei ir cits izskaidrojums, tas cēlies no saiknes ar līviem vai tml. Fon Līvenu dzimta ir sena un ļoti sazarota. Tiek pieminēts, ka izcelsme ir saistīta ar Kaupo, bet īsti apstiprinājuma tam nav.

Vēsturniece, muzeju darbiniece **Inta Pētersone** (1935) grāmatā *Zeme un ļaudis : Rencēnu pagasta vēsture, 2006.*, 427. – 428.lpp. raksta: “**Līveni, dzimta**, kas 19.gs. sāk. ieradās no Cēsīm Ēveles muižā, kur tajā laikā muižas īpašnieks bija agrākais Cēsu zemes tiesnesis (*Landrichter*) Georgs Karls fon Jarmersteds (*Jarmersted*), bet vēlāk – landmaršals un bruņinieks. Pirmie 1816.g. ieradās brāļi Hermanis Johans un Kārlis Līveni. Dokum. viņi ierakstīti brīvo ļaužu ailē. Teikts, ka viņi piederīgi Cēsu cunftei un ir dažādu amatu pratēji. 1826 minēts Hermanis Kristofs (46 g.v.) un viņa brālis **Kārlis** (43 g.v.), kas ir dārznieks. **Kārlim sieva Eva (Ieva). 1.dēls Hermanis Georgs** (17.g.v., 1809 – 1877), 2.dēls Kārlis Frīdrihs (9,5 g.v.) un 4 meitas. Vēlāk Hermanis Georgs (viņa portretu zīmējis mācītājs A.G.Bose) sāka dzīvot Rencēnu pag. **Ērķinos**, kur 1851 piedzima viņa dēls Spricis (arī Fricis) Līvens. Vēlāk Fricis ar ģimeni dzīvoja Krejēnos, kur 1884.27.XII piedzima dēls Jānis un 1887 – dēls Kārlis Hermanis. 19.gs. 90.gadu sāk. Fricis Līvens pārcēlās uz Greznavišiem un nodzīvoja tur līdz mūža beigām (Dzidras Indrānes, Edgara Raimonda Līvena, Ausmas Līvenas, Jāņa Līvena un Zaigas Svārbstiņas un Gunāra Līvena vectēvs). Krejēnos 1898. 5.VII nomira Johans Kristofs Līvens (dz. 1854. 2.XI). “

Man nav svarīga senču dižciltība. Lepojos ar to, ka viņi bijuši krietni un kārtīgi cilvēki, savas zemes saimnieki.

¹ **Meinarte Anita. Ēveles draudzes mācītāja Antona Georga Boses zīmējumi** Latvijas Nacionālā vēstures muzeja krājumā. - Rīga : Neputns, 2017. - 302 lpp. ISBN 9789934565311.

Papīrs, zīmulis, gvaša, akvarelis, 16,2 x 11,3 cm
CVVM 30531/94, VN 208/94

Saimnieka meita Matilde Livena
no Rencēnu muižas Ērkinu mājām.
1857. gada 4. augusts

Mathilde / Lihwen
4. Aug. 1857.
Ranzers Ehrkin

G.Boses zīmētais manas vecvecmāmiņas Matildes Emīlijas Klementīnes Līvenas portrets 16 gadu vecumā. Šo jauno, skaisto meiteni apprecēja vecvectēvs Tenis un pārveda par saimnieci Tūžos

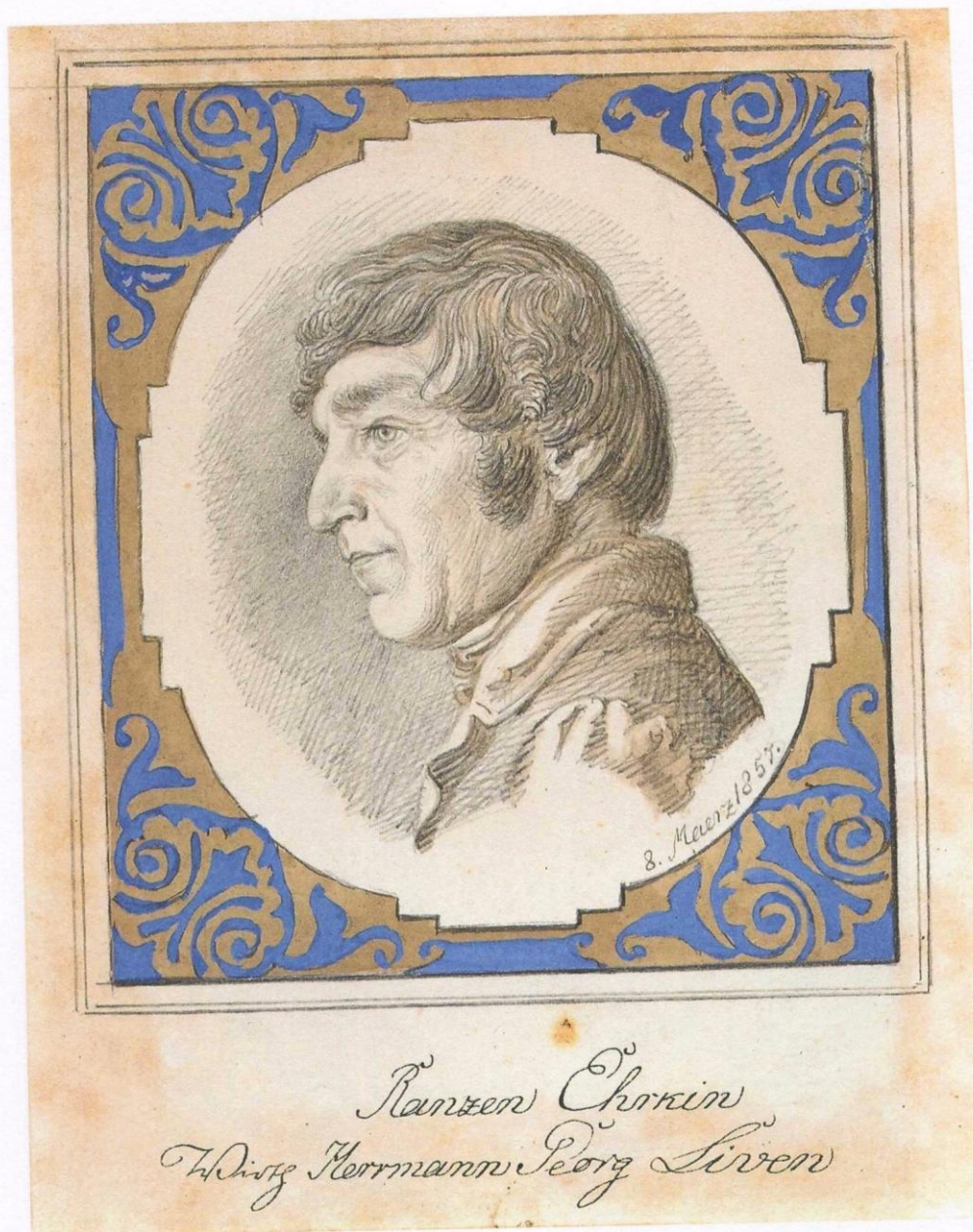

Atraitne Ieva Līvena no Rencēnu muižas
Ērkinu mājām.
1858. gada 14. jūlijs

Papīrs, zīmulis, guaša, akvarelis, tuša, 21,9 x 15,5 cm
CVVM 30531/32, VN 208/32

Ranzen / Ehrkin / 14. Juli
Wittwe / Eewa Lihwen / 1858

Ieva Līvena, Emīlijas vecmāmiņa

Saimnieks Georgs Hermanis Līvens
no Rencēnu muižas Ērkinu mājām.
1857. gada 8. marts

Papīrs, zīmulis, guaša, akvarelis, 15 x 11,7 cm
CVVM 30531/143, VN 208/143

8. Maerz 1857.
Ranzen Ehrkin / Wirth Herrmann Georg Liven

Hermanis Georgs Līvens, Emīlijas tēvs

Jānis Tobīss

Iepazīt mums zināmo vecāko Tobīsu man palīdzēja Kārķu bibliotēkas vadītāja **Inga Bāliņa**. Viņas krājumā atradās raksts par Jaunkārķu muižas pārvaldnieku un pagasta tiesas skrīveri Jāni Tobīsu. Izdevumā "Pašvaldību Dzīve" (Nr. 19, 1935, 5.jūn.) ar virsrakstu "Aizmirsti pašvaldības darbinieki. Jānis Tobis" bija pārpublicēts "Mājas Viesa" 1868.gada 48.numura raksts "Prieka svētki Jaunkārķos". Raksta fragmenti un atšifrējums:

Aizmirsti pašvaldības darbinieki

Jahnis Tobis

Latveescheem arī smagajos kļaušņu laikos nav truhzīs izžilūs darbineeku, kas pratušči faweem lihdzsilweeem naht talkā gan ar labu padomu, gan ar preekšzīmi. Pee tahdeem izžilūs darbineekeem japeestaita arī Jahnis Tobis, Kārķu muišas pārvaldneeks un pagasta teefas rakstvedis. Te pašneedjam viņa jubilejas aprakstu, patapi-

"Latviešiem arī smagajos kļaušņu laikos nav trūcis izcilus darbinieku, kas pratuši saviem līdzcilvēkiem nākt talkā gan ar labu padomu, gan ar priekšzīmi. Pie tādiem izcilus darbiniekiem jāpieskaita arī Jānis Tobīss, Kārķu muižas pārvaldnieks un tiesas rakstvedis. Te pasniedzam viņa jubilejas aprakstu, patapinot to no "Mājas Viesa" 1868. gada 48. numura.

10. novembra diena, šogad, bij mums

Kārķēniešiem ļoti dārga un turklāt arī prieka un līgsmības diena. Tanī dienā svētīja mūsu valsts – tiesas skrīveris un muižas kungs (Verwalter) Jān Tobis amata svētkus, jo 25 gadi pagājuši, kamēr viņš Kārķos šos divus amatus uzņēmis. Viņš nav vis dzimts kārķēnietis, bet no Mazsalacas atnācis. Šinīs 25 gados viņš līdz ar mums dažus grūtumus, dažas bēdas un arī dažus prieka brīžus baudījis. Mūsu valsts tad, kad viņš atnāca, vēl snauda lielā nesajēgšanas un nekārtības miegā, tā kā pie mums maz godīgas būšanas varēja atrast. Bet viņš, īstens latvietis, saprātīgs un dedzīgs vīrs būdams, strādāja un pūlējās, kā vien zināja un iespēja, lai kārtība un godīga dzīvošana vairojas. Viņš pats, gan ar vārdiem, gan arī ar darbiem mums rādīja labu priekšzīmi un deva labu mācību. Tiesas vīriem, kas, kā jau nemācīti zemnieki, tiesas būšanu un likumus maz saprata, viņš katru reizi likumus, kā pienākas, izskaidroja ...".

Tā kā Jānis Tobīss dzimis Mazsalacā, un Tobīsu uzvārds ir rets, ir pamats uzskatīt, ka viņš bijis mana vecvectēva Teņa radnieks. Iespējams, viņa mudināts, uz Kārķiem pārcēlies arī Tenis. Jāņa aptuvenais dzimšanas laiks varētu būt ap 19.gs. sākumu. Rakstā nekas nav teikts par viņa ģimeni. Tikai pieminēta viņa sieva, "gaspazha", kurai jubilejas svinību dienā bijusi dzimšanas diena.

Vecvecvecāki

Matilde Emīlija Klementīne Tobīsa, dzimusi Līvena, 1841 – 1900.

Tenis Tobīss, 1832 – 1902.

Tūžu senākie saimnieki, Emīlija un Tennis, guļ Ērgemes kapsētā zem lieliem metāla krustiem, kur iegravēti viņu dzīves dati. Izaudzinājuši sešus bērnus, uzcēluši iespaidīgu saimniecību, abi aizgāja mūžībā, mazbērnus neredzējuši, Emīlija 59 un Tennis 70 gadu vecumā.

Par Teņa Tobīsa dzimtu pētniecības darbs vēl priekšā, jo Mazsalacas draudzes locekļu reģistri par 1832.gadu nav saglabājušies. Pēc preses publikāciju fragmentiem var spriest, ka viņš bijis sabiedriska un aktīvs cilvēks, un Tūžu mājās notikuši dažādi saviesīgi pasākumi, piemēram: “1877.gada 19.jūnijā Ērgemes dziedātāju biedrība sarīko viesību vakaru Jaunkārķu Tūžu mājā ar dziedāšanu, dancošanu un uguņošanu” vai “1853.gada 27.februārī viesīgs vakars ar dziedāšanu un diešanu Jaunkārķu Tūžu gruntnieka Tobīsa kunga telpās, kuras tas laipni atvēlēja”. (Konkurss “Mūsu stāsti Latvijas simtgadei” no valka.lv, skatīts 2020.18.04.)

Tūžu dzimtas vecie kapi Ērgemē. No krustu uzrakstiem uzzinājām Teņa un Emīlijas dzīves gadus

Nevēlamais znots Voldemārs un Emma

Voldemārs Tobīss, 1863 – 1946.

Emma Virgīnija Karļīne, dzimusi Rozenfelde, 1874 – 1941.

Matildes Emīlijas un Teņa vecākajam dēlam, mana vectēva Augusta brālim **Voldemāram** piederēja Kārķu Kalnaglas. Ģimenē viņš tika saukts par Naglu onkuli. Voldemāra dzīvesstāsts ir visai interesants. Bijis stalts, izskatīgs puisis, izmācījies un strādājis par ierēdni Krievijā, Odesas telegrāfa kantorī. Reiz, atbraucis ciemos uz tēva mājām, Ērgemes baznīcas bazārā iepazinies ar Veckārķu muižas augstmaņu Rozenfeldu meitu **Emmu**, un abi jaunieši iemīlējušies. Emmas vecāki zemnieka dēlu uzskatīja par zemākas kārtas cilvēku un neļāva viņai precēties. Taču Emma slepus no vecākiem aizbraukusi Voldemāram līdz uz Odesu. Abi apprecējās un dzīvoja laimīgi, tikai bērnu viņiem nebija. Pēc šī nostāsta var domāt, ka precības notikušas slepus no vecākiem. Tomēr dokuments rāda citu ainu. Valkas – Lugažu evaņģēliski luteriskās draudzes baznīcas izziņā, kas izdota Vilnim matojuma apliecināšanai, minēts, ka Voldemāra un Emmas laulības notikušas Kārķu

pagasta Kalnaglās 1901.gada 27.februārī. Tātad mājās, kas ir visai neparasti tam laikam un vēl Lugažu baznīca, kaut gan Naglām daudz tuvāk atradās Ērgemes baznīca.

Pēc daudziem gadiem Emmas vecāki, kļuvuši veci, vientuļi un nespēcīgi, tomēr ataicināja viņus mājās, uz Naglām. Jādomā, ka tieši vecāku augstprātība smagi ietekmēja pārējo Rozenfeldu bērnu likteņus. Otra meita Anna iemīlēja rentnieka dēlu, bet vecāki neļāva precēties. Anna izdarīja pašnāvību, nobraucoties ar vilcienu. Dēls Ričards nošāvās. Mūsu ģimenes stāstos Rozenfeldus dēvēja par baroniem. Emma ir dzimusi Veckārķu muižā. G.Boses grāmatā atrodami vairāki Rozenfeldu portreti, arī viņas tēvs Gothards Rozenfelds, jauns cilvēks, Veckārķu muižas pārvaldnieks. Portrets datēts ar 1860.gadu. Gotharda tēvs, Fridrihs Reinholds Rozenfelds, zīmēts 1857.gadā, ir mežzinis un Mežstrenču pusmuižas nomnieks. Tādi, lūk, baroni.

Emma bijusi trausla, smalka auguma, ļoti gudra, inteligenta sieviete, laba saimniece. Vēl kara laikā Naglās cēla galdā viņas gatavotos konservus un ievārījumus.

*Emma Rozenfelde.
Portrets glabājās
kādās radu mājās
Vēveros. Tur, Ķeizaru
mājās, vēlāk Dūviņās,
dzīvoja Jāņa Dainas
māsīca Milda*

Veckārķu muižas pils ir jaunākā Latvijā, celta no 1912. līdz 1914. gadam pēc Rīgas arhitekta Oto Vildaua (1873-1942) projekta kā E. Armitsteda medību pils (no: zudusilatvija.lv, skatīts 2026.3.janv.).

Pils atrodas ap 5 km no Tūžiem, bet tās tornis bija labi redzams virs mežu galiem. Zaļais mežs ar sarkano torni ir viens no skaistākajiem bērnības skatiem.

Veckārķu pils. No Veltas Dainas albuma

Voldemāram bijušas kuplas ūsas, ko viņš allaž nēsājis, lepni saskrullētas uz augšu. Vakaros vecais vīrs mēdzis ilgi sēdēt verandā. Kādu reizi pie Veltas nākuši ciemos puīši. Domādams, ka tie ir zagļi, onkulis sabijies, bija taču kara laiks. Lai viņu pa verandas logiem neierauga, nometies četrpāpus, rāpojis uz durvīm, tad piecēlies kājās, garš, kalsns un draudīgi saucis, spieķi vicinādams: "Ja tagad kāds te nāks iekšā, es tam duršu taisni acī!"

Kara beigās Voldemārs devās bēgļu gaitās uz Vāciju kopā ar kaimiņu māju Spaļu saimniekiem, Oskara un Mirdzas Cābuļu ģimeni. 1946.gadā tur nomira, urna apglabāta Darmštates kapsētā, tās numurs 4882.

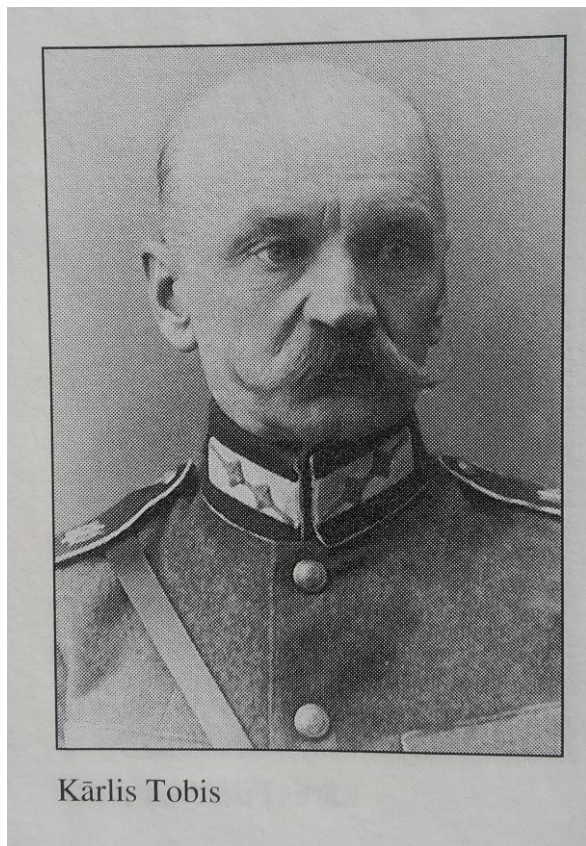
Voldemāra Tobīsa 80 gadu jubileja. Sēž Voldemārs un Alma, viņai aizmugurē Radvilis un Velta. Stāv no kr. Imants un Anna ar mazo Vilnīti, nezināma sieviete, Dzidra Lauciņa skolnieces formā stāv, viņai aiz muguras brālis Oļģerts. Imantam un Radvilim mugurā ar tautiskiem motīviem izšūti līnu krekli, Imantam kaklasaites vietā Annas darinātā prievīte. 1943.gads

Pēc kara no Naglām uz Tūžiem atveda lielu spoguļi, cilvēka augumā, rievotā sarkankoka ietvarā, savulaik esot maksājis 3 zelta rubļus. Tas stāvēja manā istabā. Man patika spoguļoties, taisīt frizūras, novērtēt savu izskatu, apģērbu, jo redzēju sevi pilnā augumā. Tikai vēlāk sapratu, ka tas man bija vajadzīgs pašapziņas celšanai. Naglu klavieres aizveda uz Kārķu skolu, kur tās kalpoja vēl manā skolas laikā. Man tik ļoti gribējās mācīties spēlēt, tomēr neuzdrošinājos nevienam to teikt. Mūzikas skola bija Valkā, un nebija nekādu iespēju mani turp izvadāt. Mājās uzzīmēju uz papīra klavieru taustiņus un iztēlojos, ka spēlēju...

Naglās bijusi liela bibliotēka, arī vācu, franču valodās, skaistas mēbeles un trauki. Kara laikā, ienākot karaspēkam, krievu zaldāti noplēsuši grāmatām apzēlītus vākus, grāmatas izmetuši ārā pa logu un bibliotēkas istabā uz galda uztaisījuši savas „čupiņas”, apkaltajai pūralādei izsītuši dibenu.

Pulkvedis Kārlis Tobīss, 1866 – 1935.

Otrais Tobīsu dēls, Kārlis, izvēlējās militārista gaitas, izveidoja veiksmīgu karjeru un nekrologā dēvēts par vienu no vecākajiem latvju pulkvežiem². Viņa biogrāfija un attēls atrodami grāmatā “Latvijas armijas augstākie virsnieki”³. Teksts citēts pilnībā, tikai atšifrējot vārdu saīsinājumus:

Kārlis Tobis

“Dzimis 5.augustā [pēc v.st.] Kārķu pagastā. Beidzis Valkas apriņķa skolu. 1887 iestājies [cariskās Krievijas] armijā, gvardes kājnieku pulkā, 1892 Viļņas junkurskolā, beidzis 1895, podporučīks; dienējis 97.kājnieku pulkā, no 1896 Osovecas cietokšņa kājnieku pulkā. Poručīks (1899), štābkapteinis (1903), kapteinis (1907), apakšpulkvedis (1915 X), pulkvedis (1917).

No 1904 Osovecas lazaretēs pārzinis, no 1906 rotas komandieris Osovecas cietokšņa kājnieku pulkā, vēlāk podpraporščiku skolas priekšnieks Osovecā. 1910 beidzis virsnieku strēlnieku skolu Orānienbaumā; dienējis 62. kājnieku pulkā. Rotas komandieris, no 1914 bataljona komandieris. Kaujās Rietumu frontē vairākkārt ievainots un kontuzēts. No 1915 XI divīzijas instruktoru rotas komandieris, no 1916 V divīzijas podpraporščiku skolas priekšnieks, no augusta atkal bataljona komandieris 62. kājnieku pulkā (vēlāk pulka saimniecības priekšnieks). 1917 IX iecelts par 620. kājnieku pulka komandiera palīgu (no oktobra pulka komandieris). No decembra Ukrainas

M. Žeļežņaka kājnieku pulka komandieris.

1918 III atvaļināts. No 1919 IX Kijevas apriņķa priekšnieka palīgs Dienvidkrievijas Brīvprātīgo armijā. 1920 I atvaļināts, vēlāk atgriezies Latvijā. No 1921.9.IX Latvijas armijā (pulkvedis); dienējis Kara saimniecības pārvaldē (no 1924 nos. Galvenā intendantūras pārvalde), no 1924 Mantu pieņemšanas komisijas priekšsēdētājs. 1926 iecelts par Administratīvās daļas Zirgu apgādības nodaļas priekšnieku, 1927 par Mobilizācijas daļas Mobilizācijas nodaļas priekšnieku. 1928 I atvaļināts sakarā ar maksimālā vecuma sasniegšanu. Strādājis akciju sabiedrības "Fenikss" pārvaldē. Apbalvojumi: Krievijas Sv. Vladimīra ordenis IV (s) sk., Sv. Staņislava ordenis II (s) un III (s) sk., Sv. Annas ordenis II (s), III (s) un IV sk. Precējies ar [polieti] Mariju Pastuševsku (1888 – 1935), meita Tatjana (1911). Miris 1935. gada 21. februārī Rīgā.”

² www.periodika.lv, Pēdējā Brīdī, 1935, 23.febr. (skatīts 2020.01.03.)

³ Latvijas armijas augstākie virsnieki, 1918 – 1940. Rīga, 1998. ISBN 9984510174

Kārļa Tobīsa nekrologs 1935.02.23. laikrakstā "Pēdējā Brīdī".

Rīgā miris viens no vecākiem latvju pulkvežiem — Kārlis Tobiss

Divas dienas iepriekš aizgāja aizsaulē viņa dzīves biedre

*Teksta atšifrējums: "Rīgā miris viens no vecākiem latvju pulkvežiem – Kārlis Tobiss
Divas dienas iepriekš aizgāja aizsaulē viņa dzīves biedre*

Naktī uz vakardienu kara slimnīcā Rīgā slēdzis acis uz mūžu viens no vecākās virsnieku draudzes pārstāvjiem – atv. Plkv. Kārlis Tobiss. Viņš bija jau 68 g. vecs. Dzimis Latvijas-Igaunijas pierobežā. Savu militāro karjeru sācis no vienkārša kareivja bij. Pēterpils gvardijas pulkos. Vēlāk kā seržants iestājies tur kara skolā, kuru sekmīgi beidzis. Vēl vēlāk dien Kijevas garnizonā jau kā pulka komandieris. Pasaules karā Tobisu paaugstina pulkveža pakāpē. Latvijas armijā viņš kādu laiku ir mūsu bij. Galvenās intendantūras administratīvās daļas priekšnieks, vēlāk apgādes pārvaldē viņš darbojas kā mantu pieņemšanas komisijas priekšsēdētājs. Pirms 8 g. Kārlis Tobiss maksimālā vecuma dēļ aiziet no armijas pensijā, pēc tam ieņem administratīvu posteni Feniksa fabrikas pārvaldē. Atzīmējams, ka 2 dienas iepriekš mirusi Rīgā viņa dzīvesbiedre Marija Tobiss, dzim. Pastuševska, kas bijusi tuva radniece Krievijas armijas ģenerālštāba, vēlāk (pasaules karā) virpavēlnieka štāba priekšnieka ģen. Januškeviča ģimenei. Nelaiķu meita pašreiz dzīvo Kauņā."

Par Tobīsu trešo dēlu, **Eduardu Tobīsu**, 1869, vēl nav izdevies atrast nekādas ziņas. Ir tikai liels dzelzs krusts Ēveles kapos un blakus vēl dažas kapu kopiņas.

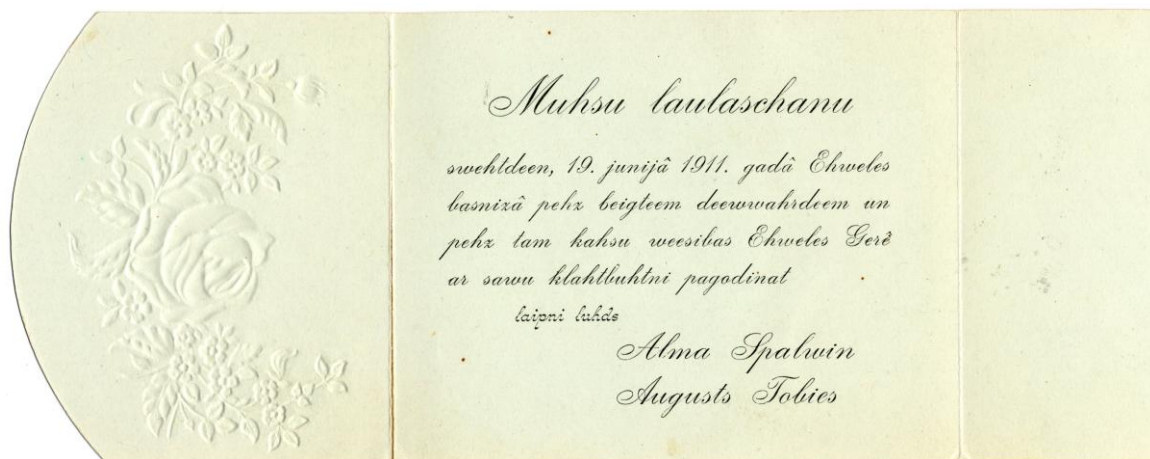
Eduarda kapa Ēveles kapos. 2024. g.

Ceturtais bērns Matildes un Teņa ģimenē, meita **Anna Emīlija**, 1873 – 1918, ieprecējās kaimiņmājās, Spaļos. Viņas vīrs, Pēteris Cābulis, 1873, bija Kārķu pagasta tiesas priekšsēdētājs, gāja bojā Sibīrijā. Spaļu mājas pēc Latvijas Trešās atmodas atguva viņa mazdēls **Pēteris Cābulis** (1940), rīdzinieks. Kopā ar sievu Maigu tur saimniekoja, turēja bites. Spaļu klēts, liela guļbūves ēka, novietota uz augstiem laukakmeņiem, savulaik kalpoja kolhozam. Dažkārt tur rīkoja kādu no kaimiņu ballēm, un mēs, bērni, lodājām pa noslēpumaino klētsapakšu. Par Spaļu mājām padomju okupācijas laikā neviens nerūpējās, tur dzīvoja un mainījās kārtējie "staigātāji". Viens mājas gals bija sabrucis, tāpat attālā kūts. Tagad Pētera dēls Kārlis ar sievu Solvitu vecās mājas vietā uzcēluši jaunu, un dzīve turpinās!

Vecvecāki Augusts un Alma

Augusts Tobīss, 1880 – 1939.

Alma Tobīsa, dzimusi Spalviņa, 1886 – 1956. Abi apbedīti Ērgemes kapsētā.

Almas un Augusta kāzu ielūgums

Emīlijas un Teņa jaunākais dēls **Augusts Tobīss** ir mans vectēvs, izcils lauksaimnieks, aktīvs sabiedrīks darbinieks, triju bērnu tēvs. Apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni. Augustam un Almai bija 3 bērni – meita Velta un divi dēli, Imants un Radvilis, mans tēvs.

Uzvārda rakstībā laika gaitā ir redzami dažādi varianti – Tobiass, Tobis, Tobiss, Tobies, Tobijs. 19. un 20.gs. Ērgemes draudzes baznīcu grāmatu dzimšanas un miršanas ierakstos uzvārds ir “Tobihs”, tātad burts h apzīmē garumzīmi. Tāda pati rakstības forma atrodamā arī 20.gs sākumā darinātajos viņa vecāku Emīlijas un Teņa kapa krastos Ērgemes kapsētā. Šo neparasto uzvārdu neviens, nekur un nekad nav uzrakstījis pareizi, lai cik skaidri censtos to izrunāt. Domādams neizdomāsi, bet studiju laikā, piedaloties kalnu pārgājienā Gruzijā, tapu par Tobiadzi.

Augusta sabiedriskie amati uzskaitīti laikraksta *Brīvā Zeme* nekrologā⁴ : Kārķu savstarpējās apdrošināšanas biedrības valdes priekšsēdētājs, Kārķu piensaimnieku sabiedrības biedrs - dibinātājs un Kārķu lauksaimniecības biedrības dārzkopības un biškopības sekcijas vadītājs. Kārķu piensaimnieku sabiedrība darbību uzsākusi 1923.gadā tieši Tūžos⁵.

Citā laikrakstā⁶ atrodam jau nedaudz vairāk biogrāfisko ziņu: “Kārķi. Š. g. 1. aprīlī Kārķu savstarpējās apdrošināšanas biedrība zaudēja savu ilggadīgo valdes priekšsēdētāju, Tūžu māju īpašnieku, rosīgo un satīcīgo vietējo sabiedrisko darbinieku Augustu Tobisu. Nelaikis dzimis 1880. gada 5. februārī, beidzis draudzes skolu. Kārķu savstarpējās apdrošināšanas biedrības valdes loceklis no 1908.—1922. gada un no 1924.—1930. gadam, revīzijas komisijas loceklis 1923. g., bet no 1930. g. Valdes priekšsēdētājs.

1937.gada jūnijā apbalvots ar Trīs zvaigžņu ordeni. Ņēmis aktīvu līdzdalību arī citās organizācijās — vietējā patērētāju biedrībā, piensaimnieku sabiedrībā, lauksaimniecības biedrībā, draudzes padomē. Viegļas smiltis!”

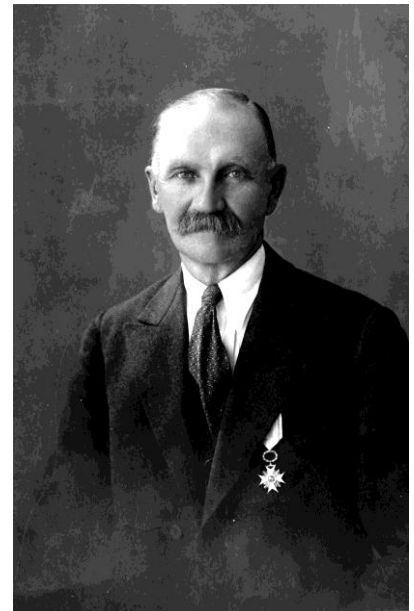
⁴ Brīvā Zeme, 1939, 3.aprīlis (periodika.lv)

⁵ Brīvā Zeme, 1938, 14.decembris (periodika.lv, skatīts 2020.25.04)

⁶ Savstarpējā Apdrošināšana, 1939.01.04. (www.periodika.lv, skatīts 2020.25.04)

Alma un Augusts Tobīsi 1911.gadā

Attēlā: “1937.gada 25.jūnijā Kārķu savstarpējās apdrošināšanas biedrības priekšsēdētājs Augusts Tobīss apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni (V šķira)”⁷.

Laikrakstu publikācijās atrodamas ziņas par daudziem viņam piešķirtajiem apbalvojumiem lauksaimniecības un dārzkopības izstādēs⁸. Mans tēvs atcerējās, kā viņi kopā apmeklējuši slaveno lauksaimniecības izstādi Jelgavā 1937.gadā.

Kārķu pagasta vecākais apbalvo Augustu Tobīsu. Foto no Veltas Dainas albuma

Visas dokumentālās liecības aprija Otrā pasaules kara ugunsgrēks, kad nodega Tūžu dzīvojamā māja. Ordeni mēs ar Raiti brīnumainā kārtā atradām, reiz nolēmuši veikt izrakumus nodegušās mājas drupās. Tas varēja būt aptuveni 1960.gadu sākums. Mums nebija ne jausmas par atraduma īsto vērtību, metāls pavisam apsūbējis, vietām bojāts, tikai trīs zvaigznes spoži mirdzēja, kad norausām zemi. Zelts! to gan sapratām un žigli nesām atradumu vecākiem.

⁷ Valdības Vēstnesis, 1937.11.17 (www.periodika.lv, skatīts 2020.25.04)

⁸ *Brīvā Zeme*: Otrdiena, 13. oktobris, 1936, tas pats: *Jaunākās Ziņas*: Pirmdiena, 12. oktobris, 1936

Augusts ar Kārķu pagasta un Rīgas amatpersonām pie Tautas nama. 1937.gada jūnijs

*Augusta bēres. No kr.:
nezināma sieviete,
Radvilis, Imants, Alma,
Velta. 1939.g.*

Tūžu saimniecības darbalauks, ienākumu avots un lepnums bija milzu ābeļdārzs, ap 200 ābeļu, ļoti rūpīgi koptas, kārtīgi apstrādātām rindstarpām. Tas aizņēma platību no eglītēm līdz mājai, sakņudārzs atradās lielajā tīrumā uz Smuiku pusi un no pirts līdz kūtij. Rudeņos ābolu pilnie zari nolika līdz zemei, bet, pareizi kopti un izzāgēti, tie augļu smagumu noturēja bez balstiem un nelūza. Mamma atcerējās skatus, kad ābolu bijis pilna zeme vairākās kārtās, bet koki aizvien pilni, it kā nokritušo nemaz nebūtu. Ābolus sūtīja uz Rīgu ar vilcienu no Strenčiem, iepakotus speciālās kastēs, liekot kārtās ar zāģu skaidām.

*Uzmini nu, kur
paslēpies Tūžu
saimnieks?*

*Tobīsu ģimene 1922.gadā.
Vecāki Augusts un Alma, bērni Velta,
Imants un mazais Radvilis*

Tūžu saimnieki bija čakli un prasmīgi lauksaimnieki. Alma dzīves pēdējos gados slimoja ar astmu, ārsti bija ieteikuši pīpēt velnābolu. Vēl ilgus gadus Tūžu dārzā ik pavasari uzdīga pa kādam šī indīgā auga stādam, un mēs vienmēr dažus atstājām. Kara laikā armijas vajadzībām lika audzēt un nodot tabaku. Rudeņos lapas izklāja un žāvēja kaltē, izrullēja ar koka rulliem un satina glabāšanai uz bēniņiem. Pēc kara istabaugšā bija saglabājušies tabakas krājumi, jo Tūžos neviens nesmēķēja. Abi ar Raiti pētījām, smaržojām lielās lapas un reiz nolēmām izmēģināt pīpēšanu. Tas beidzās spīvu

klepošanu un asarām acīs. No lielas nelaimes pats Dievs mūs pasargāja, un neviens dzirksts neiekrita saujās zāģu skaidās, kas klāja istabaugšas grīdu...

Tūžu mamma vizina Raiti. 1952.g.

Stāv no kreisās: Velta, Radvilis, Anna, sēž Alma ar mazo Raiti, priekšā Vilnis. 1953.g.

Almas bēres 1956.gada martā. Mēs ar Raiti esam rokās vecākiem, galvās Vacītes darinātās cepures. Atceros, ka tajā brīdī nodomāju, cik gan labi tā mierīgi gulēt, un neviens vairs netraucē...

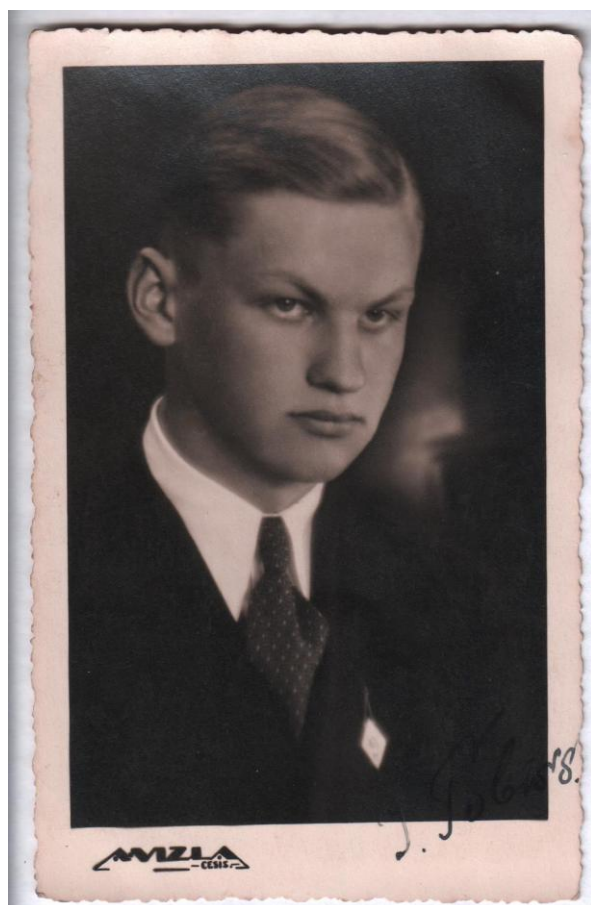
Imanta un Annas tragiski īsais laimes brīdis

Imants Tobīss, 1915, arestēts 1945, nošauts Valmieras cietumā.

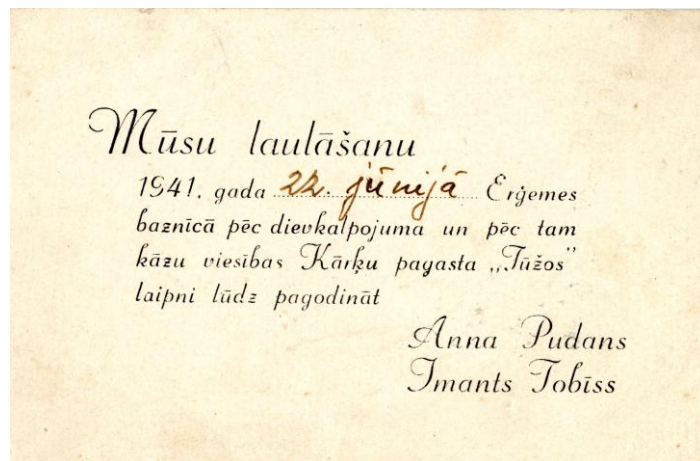
Anna Apolonija Tobīsa, dzimusi Pudāne, 1913 – 2008.

Imants dienēja obligātajā karadienestā Daugavpilī, kad iepazinās ar manu mammu. Viņa strādāja Daugavpils zīdaiņu namā un kopā ar draudzeni īrēja istabu pilsētā. Saimniece bija šuvēja un pasūtīja modes žurnālus no Parīzes, tā ka jaunākās modes abām jaunkundzēm nodrošinātas. Uz ballēm Vienības namā gājušas kopā. Balles apmeklējuši arī karavīri. Imants pievērsis uzmanību saimnieces meitai Zelmāi, svētdienās nācis ciemos, tomēr patiesībā bija ieskatījies Annā. Arī viņai patīcis staltais, izskatīgais puisis, bet meitene to izrādīt nedrīkstēja. Pēc dienesta devies mājās, divus gadus abi sarakstījušies, tad Imants atbraucis un aicinājis viņu uz Tūžiem. Mamma bieži stāstīja par savu pirmo ciemošanos Tūžos. Imants atbraucis viņai pretī un Pīksāru staciju, toreiz gāja vilcieni starp Rūjienu un Valku. Mamma teikusi, ka ļoti uztraucas, baidās, brauks atpakaļ, bet Imants tikai smaidījis.

Mamma bija **Ulmaņa laika bērns** un augstu vērtēja izcilā valstsvīra devumu Latvijai, īpaši Latgalei. Daugavpils zīdaiņu nams, kurā viņa strādāja, atradās otrpus Daugavai, Grīvā. Tā bijusi nabadzīga un nolaista vide, kas redzami uzplaukusi Ulmaņa laikā. Agrāk pat zirgs tur neesot dzēris ūdeni no grāvja. Vienības nams, lielākā un skaistākā Daugavpils celtne, tapusi viena gada laikā no 1936. līdz 1937.gadam. Tieši Vienības nama virsnieku ballē mamma iepazinusies ar Imantu.

Imants un Anna ap 1930.gadiem

Annas un Imanta kāzu ielūgums

Kāzu diena izrādījās nolikta nelaimīgā datumā, 1941.gada 22.jūnijā, dienā, kad sākās Otrais pasaules karš. Jau drīz pēc laulību ceremonijas Ērgemes baznīcā sākās lidmašīnu uzlidojumi, un kāzu viesi izklīda pa mājām. Mamma atcerējās, ka Tūžos tik ieklīduši kaut kādi dīvaini viesi, it kā kāzu ķekatnieki, bet tik noskrandušās drēbēs un netīri, kādi vietējie cilvēki nekad ļaudīs nerādītos.

Jaunais pāris Ērgemes baznīcā

Mammas kāzu kleita bija ļoti skaista, no balta atlasa, spīdīgā puse likta kā rotājums uz krūtīm, uz muguras un piedurknēs. Smalkā tilla plīvura garajā „šlepē” esot sapinies kāds kaimiņu puisis. No tā vēlāk vecmāmiņa mums ar brāli uzšuva slepeno kristību tērpu rotājumu.

Rudenī jaunais pāris aizgāja dzīvot uz Naglām, jo Tūži bija Radvīļa mantojums. Imanta un Annas dēls Vilnis piedzima 1942.gadā.. Imantam Naglas nepatika, un kara laikā visi dzīvoja kopā Tūžos. Imants 1934.gadā bija beidzis Priekuļu lauksaimniecības vidusskolu⁹. Viņu arestēja 1945.gada 24.janvārī.¹⁰ Iemesls? Padomju varai tāds nebija tālu jāmeklē. Bijis priekšzīmīgs saimnieks sava nesen mirušā tēva saimniecībā, aktīvs sabiedrisks darbinieks, aizsargs, tos taču vajadzēja novākt vispirms un nekavējoties. Imantu aizveda uz Valmieras cietumu, mājinieki brauca ciemos, veda paciņas. Tās paņēma, bet par Imantu ne vārda, satikties neļāva. Viņam bija trausla veselība, cukura diabēts, savējo satraukums un nemiers bija milzīgs. Līdz kādu dienu mammai paciņu vairs nepieņēma un pateica, ka tāda te nav. Kā tā nav, kur var palikt CILVĒKS? – Nav un viss, ejiet prom! Zīmīgi, ka iepriekšējā naktī viņa sapnī bija redzējusi savu mīloto vīru, viņš stāvējis gultas galā un mierinoši smaidījis.

Tā mazais Vilnītis palika bez tēva un Tūžu mājas bez saimnieka, jo Imanta jaunākais brālis Radvilis, iesaukts leģionā, vēl nebija atgriezies no kara gaitām. Imantam nav pat kapa vietas. Mamma Ērgemes kapsētā pie veco Tūžu saimnieku kopiņām ierīkoja viņam nelielu piemiņas vietu.

Vilnītis gada vecumā, Voldemāra Tobīsa jubilejas krēslā

⁹ Cehsu Wehztis, Nr.53 (06.07.1934. no periodika.lv, skatīts 2020.25.04.)

¹⁰ Imants Tobiss, arestēts 1945.24.01. Arhīva lietas nr. 12622 *No grām.: No NKVD līdz KGB: Politiskās prāvas Latvijā, 1940-1986. Rīga, Latvijas Vēstures institūta apgāds, 1999. ISBN 9984601730*

Velta Tobīsa, prec. Daina, 1912 – 1995.

Veltas iesvētības. 2.rindā 6.no kr. Augusts, Alma, Velta, Radvilis. Priekšā starp meitenēm Imants. 1933.

Augusta un Almas meita Velta apprecējās ar Jāni Dainu un dzīvoja Kārķos, netālu no centra, Dainu mājās. Ģimenē piedzima meita Rota. Kara laikā Jāni iesauca leģionā, un pēc kara viņš emigrēja uz Angliju. Ar sievu un meitu sazinājās, rakstīja vēstules, bet ciemos neatbrauca. Apprecējās otrreiz. Arī Velta apprecējās otrreiz, ar amatnieku Mārtiņu Dainu no Saliņām. Jāņa radnieks tas nebija, kaut arī ar tādu pašu uzvārdu.

Veltas kāzas. Augšā ar brillēm stāv Imants, viņam priekšā Radvilis. 1942. Foto no Veltas albuma

*Jāņa Dainas mamma Paulīne Daina,
dzimusi Talce*

Veltas meita Rota. 1950.gadi. Rotas un Ivara kāzas. Foto no Veltas albuma

Kā atcerējās mamma, Velta bija vienīgā no Tūžu saimes un radiem, kas ne tikai nepieņēma, bet atklāti neieredzēja no tālienes atvesto vedeklu Annu un izturējās naidīgi. Iemesls bija smieklīgi vienkāršs – Velta bija nolūkojusi savam brālīm citu sievu, savu draudzeni Hildu no Vāverēm. Atceros šo neglīto sievieti, vienmēr īgnu, runājam tādā spiedzīgā balsī un staigājam ļodzīgā gaitā, brrr ..., ja tā būtu mana mamma. Manu mammu Tūžu ļaudis, radi, kaimiņi un citi kārķēnieši uzņēmūši atsaucīgi un sirsnīgi, viņa ātri iedzīvojusies, jo bijusi čakla un laipna.

Vecmāmiņas dzimta Spalviņi

Spalviņu uzvārds pirmo reizi minēts Lizdēnu muižas dvēseļu revīzijas laikā 1826. 31.dec. Spalviņu dzimtas pirmsākumus bija izpētījusi **Anna Spalviņa** (1957) pēc Intas Pētersones grāmatas. Tās ir **Ozoliņu mājas** Rencēnu muižas Lizdēnu pagastā, Ēveles draudzē. 1866.gadā šīs mājas izpirka Jānis Spalviņš (1815). Viņa sieva **Ede Spalviņa**, dzimusi Zvirbule (1811). Viņu bērni: **Jānis Spalviņš** (1841), vēlākais Ģerū saimnieks, **Dāvis Spalviņš** (1842), vēlākais Ozoliņu saimnieks, **Jēkabs Spalviņš** (1846), vēlākais Čamatu saimnieks.

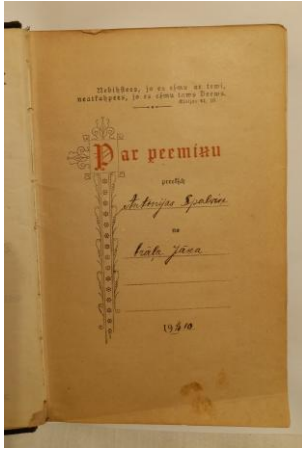
Ozoliņi (Oehseling, Osoling), mājas bij. Lizdēnu pagastā. Minētas Baidanes vakā (*Baydānsche Wacke*) jau 1624.–1625. gada zviedru arklu revīzijā ar nos. – *Oehseling*, 1688. g. – *Osuli*, bet 1691. g. – *Osuling*, kā Rencēnu muižas Ēveles draudzes zemn. māja. 1750. g. mājām ir ½ arkla zemes, minēts zemn. Bērtulis (*Bertull*). Mājās ir 3 darbspējīgi vīr. un 4 siev. 1850. g. mājas saimn. ir Jānis Jāņa d. Spalviņš (1815–?), atnācis no Lizdēniem. Te piedzima viņa dēli: Jānis (dz. 1841), Dāvis (dz. 1843), Jakobs (dz. 1846.5.XII). 1866. g. māju izpirka Jānis Spalviņš (seniors). 1867. g. un vēlāk viņš daudzkārt bijis Rencēnu pag. vietnieku pulka loc. Pēc tēva nāves mājas saimn. bija Jāņa dēls – Dāvis Spalviņš, kas 19. gs. beigās arī vairākkārt bija ievēlēts Rencēnu pag. valdē. 1891. g. minēta arī Jāņa atraitne Eda Spalviņa (1811.23.VIII–?), Dāvja sieva Marina, viņu dēli: Augusts (1885.10.IV–?), Jānis (1886.9.V–?), Kārlis, Juliuss, meitas: Olga (1887–?) un Karlīna Antonija. Kopš 1924.1.IV mājas ietilpst Ēveles pagastā. Te dzīvoja arī atvairinātā latv. strēln. Jāņa Jāņa d. Dudeļa (1886.23.I–?) un viņa sievas, Almas Miķeļa m. Dudeles (1890.30.X–?) ģimene – Jānis (1912.4.I–?), Milda (1913.13.IX–?), Vera (3 g.v.), Evalds (2 g.v.), Gaida (1923.12.VIII–?).

Ozolkalni, jaunsaimniecība (mājā 4 istabas). 1935 dzīvoja Krišs Kušķis (1869–?) ar sievu Kristīni Kušķi (1875–?), kas 1921 bija atnākusi no Kaķīšiem. Te dzīvoja arī Alfrēds Grīnvalds

196

Fragments no grāmatas un vecāko Spalviņu senču kapa krusts Ēveles kapos Pētersone, Inta. Zeme un ļaudis. Rīga, 2006, 196.lpp.

Par **Ozoliņu Spalviņiem** mums izdevies atrast vismazāk ziņu. Tikai pavisam nesen atklāju attēlā redzamo ierakstu, kurš agrāk neko neizteica. Tūžos atradās sena, 1898.gadā izdota Dziesmu grāmata, kurā ir ieraksts: “Par piemiņu priekš Antonijas Spalviņ no brāļa Jāņa. 1910.” Divi Jāņa brāļi krituši Pirmajā pasaules karā, Augusts 29 un Kārlis 26 gadu vecumā. Māsām, Olgai un Antonijai, bērnu nebija. Ozoliņu māju jau sen vairs nav. Veltas mājās Kārķos glabājās skaisti ierāmēta glezna, kas esot atvesta no Ozoliņiem. Rota vēl atcerējās, kā kopā ar mammu bērnbā braukusi ciemos uz šīm mājām.

Jāņa Spalviņa (1886) dāvinājuma ieraksts māšai

Mana vecmāmiņa **Alma Spalviņa**, 1886 – 1956.

Alma Spalviņa 16 gadu vecumā

Almai bija 4 brāļi un māsa – Eduards, Jūlijs, Kārlis, Pēteris un māsa Emma. **Eduards**, manas krustmātes Veras tēvs, dzīvoja Ģeros, bija aktīvs sabiedrisks darbinieks, ugunsdzēsēju biedrības un pensaimnieku biedrības priekšnieks. Veras vectēvs, mammas tēvs, bijis vācietis Johans Kleins, dzīvojis Jelgavā, Dobeles ielā 30, pie Pūces. Veras vārdu mūsmājās izrunāja ar garo “ē”, Vēra.

Ģeri ap 930.gadu. Foto no Veras Leokes albuma

Vera

Eduarda brālēna **Jāņa Spalviņa** (pēc mājvārda Čamatas Jānis) sieva, saukta Čamatene, savā ikdienas valodā brīvi lietojusi necenzētus vārdus un lamuvārdus. Viņai tas iznācis tik dabiski un nepiespiesti, ka cilvēki sākumā gan nedaudz pabrīnījušies, bet ātri pieraduši, un neviens nav viņu nosodījis. Tik vienās viesībās kāds pajautājis: „Vai tavi dēli arī tā runā?”. Viņa brīdi padomājusi, tad strikti noteikusi: “Nē, dēli tā nerunā!”. Ģimenē bija divi dēli, Edgars un Jānis, abi ļoti muzikāli. Jānis Spalviņš ilgus gadus strādāja Valmieras vājdzirdīgo skolā, viņa pūtēju orķestris spēlēja manās kāzās Tūžos, 1976.gadā. Viņa meita **Anna Spalviņa** ir mūziķe, vijolniece un mūzikas skolotāja.

Edgars pēc kara aizgāja mežabrāļos, kas ilgi slēpās labi nomaskētā bunkurā. Tomēr grupā bija ielavījies nodevējs un nacionālo partizānu grupu nevienlīdzīgā cīņā nogalināja. Nošautos cilvēkus neļāva apbedīt, bet izlika uz lielceļa pie Ēveles baznīcas citiem par biedinājumu. Edgara līgava, atbraukusi no Strenčiem, sēdēja un raudāja pie nogalinātā līgavaīņa, taču pat viņai neļāva mirušo apglabāt.

Eduarda brālis **Kārlis** bija amatnieks, viņš uzcēla māju netālu no Ģeriem, sieva Paulīne. Meita Laima Spalviņa kļuva par izcilu aitkopības speciālisti Latvijā.

Almas brālis Jūlijs Spalviņš (1879) bija armijas cilvēks, kapteinis, dzīvoja Rīgā. Apprecējies Krievijā. Sievai Emīlijai bija ārlaulības meita Elizabete, dzimusi 1917. gadā Krievijā. Elizabetes tēvs bijis no kungu ģimenes, kurā Emīlija kalpoja. Pašiem bērnu nebija. Par Elizabeti kāda radniece teica: „Ja ir velns brunčos, tad tā ir Elizabete”. Bet mums ar Raiti viņa bija Rīgas tante, kur vasarās mamma veda ciemos. Tante dzīvoja Pārdaugavā, Staļģenes ielā 8, senā koka mājā, kas vienmēr smaržoja pēc dillēm, ar skaistām stikla vitrāžas durvīm un senlaicīgām mēbelēm. No stacijas braucām ar tramvaju, no mājas gājām pastaigāties pa Arkādijas parku. Te mēģināju noķert baložus, kas staigāja tik vilinoši tuvu! Pirmo reizi mūžā ēdu saldējumu, gards gan bija, bet vafeļu glāzīte sāka tecēt un notraipīja manu mīļāko rozā svētku kleitiņu.

*Velta Tobīsa un Elizabete Spalviņa
Foto no Veltas Dainas albuma*

Jūlijs ar Emīliju un Elizabeti Liepājā 1929.

Almas jaunākā māsa **Emma Spalviņa** (1876) aizprecējās uz Rencēnu pagasta Lauņiem, vīrs Roberts Bembers. Saglabājušās divas liecības par viņas mācībām Valmieras Augstākajā sieviešu mācību iestādē (Voļmarskoje visšeje ženskoje učilišče) 1892. un 1893.gadā. Liecības ir uzskatāms piemērs vienam no cariskās Krievijas impērijas īstenotajiem latviešu pārkrievošanas pasākumiem. Tās ir tikai krievu valodā, pat skolotāju paraksti. “Latviešu tautas sabiedriskā un kultūras dzīve tika pakļauta stingrai cara ierēdņu kontrolei. Saskaņā ar 1882.gada Baltijas guberņu tautskolu noteikumiem latviešu valodu gandrīz pilnīgi izslēdza no izglītības sistēmas. 19.gadsimta beigās skolās tika aizliegta latviešu valoda” (*letonika.lv, skatīts 2025.11.02.*).

Viena no Emmas Spalviņas skolas liecībām. 1892.g.

Emma ar vīru Robertu Pēteri Bemberi

Emmas un Roberta ģimenē bija 3 bērni: dēli Roberts un Jānis, meita Elza, kas kļuva par zobārsti.

Laņu mājās tagad dzīvo Emmas mazmazmeita, Roberta mazmeita Gita Dikensone (1975) ar ģimeni. Mājas savā īpašumā ģimene atguva tikai 21.gs. 20.gados.

Velta Tobīsa un Elza Bembere. No Veltas Dainas albūma

Vecāku slepenās laulības un mūsu kristības

Mani vecāki, Anna un Radvilis, apprecējās 1950., Raitis piedzima 1952.gadā.

Anna un Radvilis ar savu dēliņu Raiti. Oļģerta Lauciņa foto

Mamma vizina Raiti, Vilnis stāv uz koka kājas

1953.gadā, slepus no vietējās varas un izliekoties svinam Annas, mūsu vecāki salaulājās Rūjienas baznīcā un nokristīja mūs abus ar Raiti. Rota atcerējās, ka visi braukuši ar smago mašīnu. Kaimiņi pie Alejām kāziniekiem sataisījuši goda vārtus, krūmos nolikuši patafonu un atskaņojuši mūziku. Kristību balli jeb Annas dienu svinēja Tūžos, kā parasti, ar daudziem viesiem, radiem un draugiem. Man bija tikai daži mēneši, un jau no dzimšanas es esot bijusi klusa un mierīga, pat ēst neprasījusi raudot. Mamma stāstīja, ka to ievērojusi Kārķu daktera Vīksniņa kundze un teikusi: “Tik lielu balli rīko un bērnu badā tur!”

Ārsts, skolotājs, aptiekārs, mācītājs – vietējā inteligence katrā pagastā. Kārķos bija viņi visi, izņemot mācītāju, jo nebija baznīcas. Toties bija slimnīca, kur mēs visi esam dzimuši. 1960.gados tā pārtapa par ambulanci. Skolēniem tās apmeklējums vismaz reizi gadā bija obligāts. Mūs izjautāja, izklausīja, apskatīja, svēra, mērīja, potēja, pārbaudīja un laboja zobus. Regulāri veica tuberkulozes pārbaudes, uz apakšdelma ādā ieskrāpēja tādas kā restītes un sekoja, vai tās neiekaist.

Ambulances uzgaidāmajā telpā auga milzīgs gumijkoks un liela Ķīnas roze, kas it bieži priecēja ar kādu sarkanu ziedu. Gaidīdami savu kārtu, varējām tos apbrīnot. Māsiņa vai feldšere pa vienam izsauca uz daktera Vīksniņa kabinetu. Zobārsta kabinets Kārķu ambulancē atradās pa kreisi no uzgaidāmās telpas. Zobārste brauca no Valkas un bija reti pieejama, tāpēc vajadzēja sēdēt garā rindā. Sāpoši zobi ar ielaistiem caurumiem bija parasta lieta. Pati labošana notika ar mehānisku kājminamo urbi, kas nejauki rūca un vēl nejaukāk sāpēja slimais zobs. Par kādu atsāpināšanas līdzekli tolaik nebija pat nojausmas. Tāpēc zobu labošana allaž sagādāja lielas mocības, ko negribējās atkārtot pārāk bieži. Lielās, melnās plombas nereti izkrita, vajadzēja atkal gaidīt pieņemšanas laiku un sēdēt rindā.

Teodors Vīksniņš Kārķu slimnīcu un ambulanci vadīja daudzus gadus. Izcili gudrs, prasmīgs, pieredzējis un zinošs, īsts ģimenes ārsts. Viņu labi pazina, ļoti cienīja un godāja visas kārķēniešu paaudzes. Staltais vīrs bija aristokrāts visā savā būtībā. Abi ar kundzi un mazmeitu Ramonu viņi dzīvoja ambulances ēkas tālākajā galā, meita Inese mita Rīgā. Vīksniņkungs un Vīksniņkundze – kārķēnieši viņus tā dēvēja pat padomju laikā. Tolaik visus vajadzēja uzrunāt par “biedru” vai “biedreni”. Dakteru pāris audzināja mazmeitu Ramonu, viena vecuma ar Raiti. Dažus gadus viņi gāja vienā klasē, vēlāk Ramona pārcēlās pie mātes uz Rīgu. Tagad ambulances ēkā atrodas Kārķu pagasta padome un bibliotēka.

Dagnija pirts gultiņā. Oļģerta Lauciņa foto, 1953.gads

Attēlā redzamo lāci labi atceros, ar to abi vēl ilgi spēlējāties. Kažoks viņam bija no īsi apcirptas aitādas, ķepas un deguns no gludas, brūnas ādas. Kad piedzima manas meitas un mazbērni, pētīju šo fotogrāfiju, meklējot līdzības...

Bērnībā bieži un smagi slimuju, un vecāki dakteri Vīksniņu veda uz mājām. Man no daktera bija lielā bijāšana un pat bailes. Bet cik garšīgas bija viņa parakstītās klepus mikstūras! Un vēl mani nomierināja tradicionālais teiciens, tas noteikti palīdzēja izveseļoties: “Nekas, drīz būs silta saulīte un zaļa zālīte, tad jau būsi vesela!” Gardās mikstūras gatavoja Garozas kundzes aptiekā. Dažas zāles, parasti pulverīšu formā, gan bija rūgtākas. Toties īsts gardums izrādījās C vitamīna pulveris. Reiz abi ar Raiti to sadzērāmies par daudz, laikam kādus trīs četrus vienā reizē. Dabūjām sarkani kaistošus vaigus un niezošas pumpas uz dibena...

Izslimoju gandrīz visas bērnu slimības, vissmagākais bija garais klepus. Vēl tagad atceros mokošās, neapturamās klepus lēkmes. Par bērnu slimībām uzskatīja masalas, vējbakas, garo klepu, tām vakcīnu nebija. Bīstamākās, šarlaku, difteriju un bērnu trieku, pazinām tikai no pieaugušo stāstiem. Kā vēlāk uzzināju, dakteris Vīksniņš īpaši rūpējās par slimību profilaksi.

Cūciņas bija retāk sastopama bērnu slimība, tās mūs noķēra jau pieaugušo vecumā, 1983.gadā, un atstāja nelāgas sekas. Vispirms saslimu es, tad Raitis un viņa mazais dēls Sandis. Gribēju, lai bērnībā izslimotu arī mana Laima, jo tad slimība esot vieglākā formā. Taču bērna imunitāte izrādījās stiprāka, un viņa nesaslima. Pati, vēl īsti neizveseļojusies, aizbraucu savā pēdējā kalnu pārgājienā uz Tjanšanu, taču ceļojumu nespēju pabeigt un biju spiesta atgriezties mājās.

Mamma un mammas mamma

Mēdz teikt, ka labam cilvēkam daudz vārdu. Mūsu mamma bija labs cilvēks. Par Tūžu Anniņu vai vienkārši Anniņu viņu sauca kārkēnieši, kā arī visi radi un draugi. Mazbērni vārdus izdomāja paši. “Vecmāmiņa” mazajiem ir par garu, bet vāciskā “ome” mamma negribēja būt. Tā nu Viļņa meita Evita iesauca viņu par Tētīmammu un mana vecākā meita Laima par Māmamu.

Mammas dzimtene ir Latgale. Bērnībā viņas ģimene dzīvoja Rīgā, Ģertrūdes ielā. Mammas mātes dzimta Ancāni bija turīgi zemnieki, viņiem piederēja 25 ha zemes, tas Latgalē bija daudz. Māja bija sadalīta uz pusēm – aukstais gals produktiem un saimniecības lietām, un dzīvojamais gals. Bērnu ziemā ārā nelaida, tikai pavasarī, kad palika silts. Bērni, Anna ar māsu, pie vecvecākiem ieradās tikai vasarās. Viņi dzīvoja Kalupē, Ārendolē, Lielo Stradišķu sādžā. Mamma meitenes skaisti sapucēja, jo bija prasmīga šuvēja. Sacirtoja un palaida vaļā matus, iesēja baltas lentes. Vietējie bērni nākuši ciemos un apbrīnojuši glīti ģērbtās pilsētas meitenes, uzdodami viņām visādus jautājumus, domājot, ka nu viņas visu zina. Mammas tēvs Ludvigs strādāja Rīgā, Šķirotavas depo, bija “pirmās šķiras atslēdznieks” un ar savu algu pilnībā uzturēja ģimeni. Mamma, tāpat kā tolaik lielākā daļa sievu, aprūpēja māju un bērnus.

Mammas skaistā jaunība, 1930.gadi

Mammas vecākā māsa Tēkla vēlējās kļūt par balerīnu, un abas, ietērpušās baltās kleitiņās, mājās dejoja. Jaunākā māsa Monika piedzima jau brīvās Latvijas laikā, 1921.gadā. Diemžēl, Otrā pasaules kara laikā viņa pazuda bez vēsts. Vecmāmiņa bieži pieminēja savu jaunāko meitu un gaidīja viņu visu mūžu. Gadījās, ka bezvēsts pazudušie pārnāk mājās...

Mammas ģimene ap 1913.g. Pa kreisi mamma Anna ar mazo Annu, tēvs Ludvigs, vidū Tēkla

Ģimene bēgļu gaitās Pirmajā pasaules karā

Sākoties karam, dzelzceļa iekārtas un darbiniekus ar ģimenēm steidzami evakuēja uz Krieviju, Minskas apkārtni. Mamma bija tik ļoti uztraukusies, ka līdz paņēmusi tikai veco drēbju maisu. Tomēr

arī tas nabadzīgajā Krievijā lieti noderējis. Evakuētās ģimenes iemitināja vagonā, apkurināmā ar apaļu krāsniņu. Mamma izmisusi devās meklēt produktus, taču nevarēja nopirkt pat pienu, govīs vēl neesot atnākušas mājās un nezinot, kad būšot... Tēvs meitenēm iemācījis krievu valodu, gan runāt, gan rakstīt. Manai mammai bija tikai 3 – 4 gadiņi, taču līdz sirmam vecumam viņa atcerējās rotaļdziesmu, ko iemācījās, spēlējoties kopā krievu bērniem:

*Когда-то и где-то жил царь молодой,
Имел он две дочери, не равных собой.
Старшая дочь завистлива была,
Меньшая, как роза расцвела.*

Dziesmiņas saturs ir nežēlīgs. Nenovīdīgā vecākā māsa ar viltu aizmāna jaunāko uz upi un nogrūž dzelmē no augstas kraujas, lai iegūtu viņas līgavaini. Taču bērni jau saturā īpaši neiedziļinās. Dziesma bija skanīga un ritmiska.

Tēklas tante ar vīru saimniekoja lauku mājās Krogasētā. Tās atradās Vabolē, netālu no Daugavpils. Viņa aizrautīgi mīlēja garīgo dzīvi, daudz lasīja, dziedāja korī, auda, darināja skaistus rokdarbus, viņai bija savs tautastērps. Bērņībā man tante uzdāvināja ar pērlītēm izšūtu tautumeitas vainadziņu, kuru lepni nēsāju, dejojot skolas deju kolektīvā. Vēl šodien man kalpo viņas austā sega, vairākas bija arī Tūžos. Amunārai bija Dauna slimība, diemžēl pēckara apstākļos ārstēšana nebija iespējama. Meitene nerunāja, bet bija muzikāli apdāvināta, ikvienu melodiju varēja nodungot, tikai vienu reizi noklausījiesies. Amunārai bija ļoti skaistas, lielas, zilas acis. Tomēr man no viņas dīvainības bija lielas bailes, nekad nepaliku divatā ar viņu.

Ciemošanās pie tantes mums bija liels piedzīvojums. Tie bija pirmie tālie ciemi, pirmie ceļojumi ar vilcienu. Man tā patika riteņu ritmiskā kludzoņa un lokomotīves svilpieni tālumā, tos varēja dzirdēt no tantes mājas. Tante mūs vienmēr laipni sagaidīja ar garšīgām pankūkām un ievārījumu. Tantes mājās auga lazdas, un uz Ziemassvētkiem allaž saņēmām mīļu roku sarūpētu paciņu, kurā atradās gardie rieksti. Netāļajā dīķī ar brālēnu Janci mācījāmies peldēt. Raitis arī iemācījās, mani gan biedēja tumšais, duļķainais ūdens. Netālu no mājas, Vaboles ezerā, pirmo reizi ieraudzīju dēles.

*Mammas māsas
Tēklas ģimene:
meita Amunāra,
dēls Jānis jeb
Jancis, vīrs
Francis. Ap
1950.g.*

Skaistā māsa Monika

Monika Pudāne, 1921 – 194?

Mammas jaunākā māsa Monika bijusi reti skaists un piemīlīgs bērns, gaišiem, lokainiem matiem, zilām acīm. Reiz parkā pastaigājoties, kāda sieviete teikusi mātei: “Nu, jums šis skaistais bērns ilgi nedzīvos!”. Diemžēl, briesmīgais pareģojums piepildījās.

*Te Monika āboliņa laukā pie savas mājas,
esot ieraudzījusi zaķi...*

Monika otrā no kreisās

Otrā Pasaules kara laikā Monika strādāja par medmāsu un kopā ar savu hospitāli aizbrauca uz Berlīni. Tur iepazinās ar medicīnas studentu Gunāru Dravnieku, abi jaunieši saderinājās. Kad slimnīcu pārcēla atpakaļ uz Latviju, uz Rūjieni, Dravnieku neatlaida. Lai tiktu uz Latviju, viņš pieteicās vācu armijā kā brīvprātīgais. Kādu laiku dzīvoja Naglās, gaidot iesaukumu. Pie viņiem viesojās draugi, arī kāds operdziedātājs, dažkārt visi aizbrauca ciemos uz Tūžiem. Tad klausīties sanāca apkārtnes ļaudis. Mazais Vilnītis teicis: ”Onkulis saka bēēē!”.

Gunārs Dravnieks krita Jelgavā. Monika kopā ar slimnīcu evakuējās uz Vāciju, kopš tā laika par viņu nav nekādu ziņu. Iespējams, kuģis uzskrēja uz mīnas, un visi aizgāja bojā.

Mamma's mamma, mūsu Vacīte

Anna Ancāne, 1888 – 1984.

Agrā bērnībā, kad vēl dzīvojām pirtiņā, mūs ar Raiti pieskatīja vecmāmiņa, Vacīte, kā mēs viņu saucām. Vacīte pastāvīgi dzīvoja pie vecākās meitas Tēklas Vabolē. Kamēr Raitis bija vienīgais bērns, Vacīte viņu pārlieku sargāja un uzmanīja. Reiz Raitis, pakritis uz ceļiņa, guļ, bet Vacītes nav tuvumā,

nav, kas viņu pieceltu. Garām iet mamma un prasa: "Raiti, ko tu tur dari?". – "Guļu!", puika atbild. – "Nu tad celies augšā!", mamma teikusi, un bērns piecēlies un gājis. Izrādās, to var arī pats. Vacīte bija ļoti mīla un sirsnīga, īsta vecmāmiņa, kas žēlo un lutina savus mazbērnus. Kad viņa aizbrauca, mēs mēdzām apkampt viņas kažociņu, kas karājās pie sienas, un saucām: "Ak, tu mūsu mīlā Vacīte!". Vacīte runāja tikai latgaliski, bet mums tas nemaz nelikās neparasti, visu sapratām.

Vacīte ar mazo Raiti. Oļģerta foto, ap 1952.gadu

Mammai bija jāiet kolhoza darbos, tajā laikā viņas uzdevums bija audzēt kāpostus no dēsta līdz pat galviņu novākšanai. Pret kaitēkļiem smidzināja DDT pulveri, kā vēlāk atklājās, ļoti indīgu vielu. Tika uzskatīts, ka tas ir cilvēkam nekaitīgs un kukaiņus nonāvējot tāpēc, ka ir sasmalcināts ļoti smalkā pulverī. To plaši lietoja arī sadzīvē, mušām un blusām, kas pēckara gados bija īsta sodība visās mājās. Mamma stāstīja, ka vasaras karstumā bērusi to pat manā zīdaiņa gultiņā. Daktera Vīksniņa sieva, apmeklējot mūsu ģimeni, to pamanīja un sacēla trauksmi.

Varbūt tas bija cēlonis manai biežajai un smagajai slimošanai līdz pat 5.klasei. Reizēm noslimoju gandrīz visu mācību ceturksni, bet, tā kā mācījos labi, ar dažām atzīmēm liecībai pietika. Sevišķi bēdīgi bija tad, kad netiku uz Jaungada eglīti. Slimošana noritēja smagi, gulēju gultā pilnīgi bez spēka, pat sēdus piecēlies bija grūti. Mani mocīja dažādi murgi un mošķi, no istabas krāsnaugšas virsū lidoja lielas žurkas... Mamma stāstīja, ka atnesusi man ēdienu, es piecēlusiesēdus un tūlīt jau teikusi: "Pagaidi, mammīt, man drusku jāatpūšas..."

Slimošana beidzās, kad uz mūsu skolu atnāca jauns fizikultūras skolotājs Ģirts Bišofs un sāka mūs intensīvi trenēt dažādos sporta veidos. Sakārtoja skolas sporta laukumu un darbojāmies tajā, kad vien laiks atļāva. Ziemā slēpojām, rudenos un pavasaros skrējām krosu pa Lustiņdruvas kalniem un lejām, zālē trenējāmies volejbolā. Mēs, meitenes, visas bijām mazliet iemīļējušās jaunajā skolotājā un centāmies, cik varējām.

Vacīte mācēja visus **rokdarbus**, šuva, adīja zeķes, cimdus, šalles visai ģimenei, jo mammai tādiem darbiem laika neatlika. Vacīte bija laba šuvēja. Viņas lielā kājminamā SINGER šujmašīna, par nožēlu un pavisam netipiski savām amata māsām, bija niķīga, rāva diegus, savilka audumu. Tomēr vecmāmiņa rūpējās, lai rokdarbi būtu skaisti un kārtīgi. Mums ar Raiti sašuva siltas, mīkstas flaneļa pidžamiņas "slimai dienai", kā pati teica. Manējā bija maigi zaļa ar rozā piedurkņu un bikšu galu apmalēm, Raitim svītraina, ar lillā un iesarkanām svītrām.

Man Vacīte sašuva **baltu kokvilnas mētelīti** ar lielām pogām (skat. attēlā). Tā pogas vēl šodien dzīvo manā kārbīnā. Vēl no vecmāmiņas man kalpo šujmašīnas sedziņa ar zaķi un burkānu, kā arī adatu spilventiņš no tumši zila flaneļa ar dzeltenām pīlītēm, pakarināts uz mana SINGERA diegu turētāja.

Atceros siltās un jaukās ziemas cepures ar trušādas oderītēm. Man bija tumši zila ar apaļām lāča ausīm, skolā nevienam tādas nebija!

Vacītes seja bija klāta sīkām krunciņām, bet tik mīļa, ka gludu to nemaz nevarēju iedomāties. No rītiem un vakaros viņa mazgāja seju ar ziepēm un aukstā ūdenī, to skaļi spurcot uz āru, laikam mums, bērniem, par prieku. Vecumā viņa atzina, ka tās daudzās krunkas laikam esot no pārliekās ziepēšanās, un mums ieteica sejai lietot ziepes ne biežāk kā reizi nedēļā. Nu

jā, toreiz jau pasaule nebija tik netīra, un nebija arī kosmētikas. Toties vecmāmiņas skaistie tumši brūnie mati apbrīnojamā kārtā nepalika sirmi līdz pat mūža galam, 96 gadu vecumam.

Manas meitas, īpaši Laima, daudzas bērniības vasaras pavadīja Tūžos kopā ar Raitu un Ligitu bērniem Sandi un Iritu. Visi ir apmēram viena vecuma un kopā veidoja savu bērniības pasauli. Reiz mamma ar mazo Laimiņu aizgājušas uz Zīles mežu mellenēs. Pēkšņi bērns sācis kliegt un mīdīt kājiņas. Mamma lielā uztraukumā domājusi, ka iekodusi čūska, bet tas izrādījās lapseņu pūznis. Laimīgā kārtā tās tik spietojušas apkārt, bet neviena nav iedzēlusī. **Saulīte, nāc ārā!** Kādā vēsā dienā Māmama ar mazo Laimiņu izgājušas ārā. Īsu brīdi parādījusies saule, tad atkal apmācies. Laimiņa sākusi māt ar rociņām un saukt: "Saulīte, nāc ārā no mākoņiem!" Tajā brīdī mākoņi tiešām pašķīrušies, un atspīdējusi silta saulīte.

Kad audzināju savus bērnus, man Tūži, vienmēr bija jaukā, mierpilnā osta, spirdzinoša atpūta no dzīves nedienām. Meitas tur dzīvoja visu vasaras brīvlaiku, es braucu uz brīvdienām ik pārnedēļas un vienmēr pavadīju Tūžos visu garo atvaļinājumu, piecas nedēļas.

Mamma gatavoja ēst trīs reizes dienā, apgādājot visu lielo saimi, un darīja to, līdz pilnīgi deformējās mugura, un 1996.gadā insults viņu pavisam izsīta no ierindas.

Annas un Radviļa saimniekošanas laikā Tūžos vienmēr bija teju pilnīga naturālā saimniecība. Viņi to kopa un uzturēja, vienlaikus ejot kolhoza darbos. Dārzā izaudzēja kartupeļus, dārzeņus, visu nepieciešamo savai un lopu ēdināšanai. Kūti mitinājās vistas, tītari, zosis, pīles, govīs, teļi, cūkas, aitas, kādu laiku pat zirgs. Manā studiju laikā, 1970.gados, kad daudzus produktus veikalos vispār nevarēja dabūt, bijām pilnīgi nodrošināti ar svaigu krējumu, biezpienu, gaļu, olām un citu labu labo pārtiku. Mamma mājās cepa ļoti garšīgu rudzu maizi un tādu miežu karašīņu, ko vēlāk nekad un nekur neesmu atradusi. Par to vairāk var lasīt sadaļā par lauku darbiem.

Mamma savā istabā ar iemīļotajām nodarbēm – grāmatām, albumu, apsveikumu kartiņu rakstīšanu tuviniekiem. Dagnijas foto, 2007.gads

Mammas 90.jubileju svinējām pie manis, Jelgavā. Nolēmām apsveikt viņu arī Latvijas televīzijas veltījumu koncertā. Izvēlējos Annas Rancānes dzejoli “Mātes lūgšana”. Tas visprecīzāk raksturo mūsu vecāku dzīves būtību, nerimstošās rūpes par bērniem un mazbērniem. Mammai dzejolis ļoti patika:

*Kungs, tu redzi tur viņus, manus bērnus, kas pļāvā bez bēdām
Pienenes plūc. No manām miesām nākuši viņu pleci, bet arvien
Tālāk un tālāk no manis to domas, arvien tālāk to ilgas skrien.*

*Kungs, paņem tos savās rokās, kad tie ies pāri bezdibeņiem, noliec uz labiem ceļiem un maigi
tad māci iet.*

*Kungs, liec augumu manu viņiem par drošu tiltu, savij no maniem
Matiem virvi, kur pieturēties. Ņem manu sāpīgo sirdi, kā grasi met
Upura traukā, no manu acu kvēles sveces altārī dedz, lai pašā
tumšākā naktī kaut mazu gaismu tie redz.*

*Kungs, nepiemini manus grēkus pie maniem bērniem, lai viņu
maigajām pēdām kā dubļi tie nepielīp. Satriec mani un sodi, uz
pleciem kā smagu krustu liec viņu vainas un sāpes,
lai nesu vēl aizmūžos.*

Mammai sevišķi patika košie pļavu puķu pušķi un mans Jāņu siers. 2007.g.

Vecums, slimības un Mammas smagā aiziešana

Gadu gaitā ikviena cilvēka organisms nolietojas, rodas un attīstās dažādas kaites, sāpes. Par kādu negadījumu mamma vienmēr atcerējās un stāstīja mums. Reiz, skaldot malku, nocirtusi īkšķim sānu, gabaliņš nokritis zemē. Viņai tā palicis žēl, ātri pacēlusi, pielikusi klāt un istabā cieši piesaitējusi ar marli, iepriekš dezinficējot. Apsējs nav mainīts, jo pietūkums drīz pārgājis, un ar laiku īkšķa gabals pieaudzis savā vietā. Mammas universālās zāles brūcēm, tūskām un dažām citām vainām bija rivanola šķīduma kompreses, ko gatavoja aptiekā.

Mamma nodzīvoja garu mūžu, 95 gadus, saglabājot skaidru saprātu un interesi par dzīvi, bet fiziskās kaites jūtami lika sevi manīt ap 80 gadiem. Sākās stipras sāpes mugurā, tā kļuva pavisam līka. Lai sāpes novērstu, Jelgavā viņai veica mugurkaula blokādi, zāļu iešļircinājumu. Grūti pateikt, tas vai plānie asinsvadi bija cēlonis mikroinsultam. Kādu rītu pamostoties, viņa vairs nespēja parunāt. Visu saprata, bet nevarēja neko pateikt, no runas iznāca nesaprotams skaņu savirknējums. Arī uzrakstīt neko nevarēja, roka neklausīja, tikai vilka likumotas līnijas. Viņa pati par sevi smējās. Man tas nemaz nelikās smieklīgi, tūlīt izsauca ātro palīdzību. Par laimi, pēc ārstēšanās slimnīcā runas spējas atgriezās, un turpmāk līdz mūža galam nācās lietot zāles. Atgriežoties Tūžos, noliedzām mammai stāvēt pie plīts, ēst gatavošanu pārņēma Ligita un Irita. Asinsizplūdumi un zilumi uz kājām un rokām mammai veidojās ātri, pat nedaudz piespiežot.

Mammai patika daudz lasīt, bet redze arvien pavājinājās, un pēdējās brilles ārsts izrakstīja mīnus 14, ar bieziem stikliem un smagas. Uz deniņiem vietā, kur galvai pieguļ briļļu kājiņa, izveidojās nedzīstoša čūla. Reizēm tā pārvilkās ar kreveli, kas bija plāna un vienmēr noberzās, nelīdzēja nekādas ziedes. Pagasta ārste, visumā prasmīga un zinoša, šoreiz nespēja palīdzēt. Aizvedu mammu uz Gailezera Onkoloģijas centru pie kāda profesora. Izskatījās visai nopietns un pēc vizītes aicināja uz savu kabinetu. Nācās pārbraukt uz citu stāvu, izlīkumot pa vairākiem koridoru labirintiem. Saspringti domāju, cik lielu summu piedāvāt pēc svarīgās sarunas kabinetā. Klīda runas, ka bez naudas kukuļa kārtīga ārstēšana nenotiekot. Citu izskaidrojumu garajam ceļojumam nevaru atrast, jo saruna bija pavisam īsa. Ārsts

paziņoja, ka nepieciešama apstarošana un operācija ar ādas pārstādīšanu, ņemot to no citas ķermeņa vietas. Tas bija neiespējami, izbraukāt uz procedūrām Rīgā vai gulēt slimnīcā. Mamma tikai ar lielām grūtībām spēja iekāpt autobusā, vilcienā vai trolejbusā. Apstarot galvu, pēc tam palikt nevarīgi svešu aprūpē, nē, to viņa negribēja. Labāk sadzīvošot ar čūlu tāpat kā šos pēdējos gadus, tā nebija liela un tik ilgu laiku bez kādām izmaiņām.

Tās tas palika, kamēr pamanīju ko līdzīgu tēvam uz muguras. Man tolaik bija regulāri jābrauc uz Gailezeru atrādīties onkologam pēc krūts cistas operācijas. Nolēmu mammu parādīt savam lādzīgajam dakterim Leonīdam Putniņam. Viņš tikai taktiski nogrozīja galvu par kolēģa profesora diagnozi un iecerēto operāciju. Tik nelielu brūci varot izoperēt un sašūt, vienkārši savelkot ādu nelielas ambulatoras operācijas laikā, lai vedot šurp arī tēvu. Tā dakteris Putniņš izglāba abus vecākus no nepatīkamajām čūlām, kas esot tipiska vecuma kaite. No naudas piedāvājuma ārsts atteicās kategoriski, un mēs tikai ar lielu pierunāšanu panācām, lai viņš kā dāvanu pieņemtu Tūžu medu. Visu mūžu atcerēšos viņa teikto: "Man žēl to veco cilvēku, viņiem taču arī sāp!"

Staigāšanai mājās pa āru Valmieras sociālajā nodaļā par pāris latiem mammai izīrējām tā saucamo staiguli, ērti stumjamus, stabilus ratus, kuros varēja apsēsties. Siltā laikā mammas iemīlota vieta bija mājas dienvidu galā vītola paēnā. Pēdējos gadus viņa vairs nespēja staigāt, tikai sēdēja gultā, un pats pēdējais dzīves posms bija sevišķi grūts. Lai atvieglotu tūziešiem saspringto pavasara darbu sezonu, atvedām mammu pie manis uz Jelgavu. Naktīs viņai sāpēja kājas, sevišķi papēži, viņa nevarēja gulēt, bieži sauca mani. Izmēģināju dažādas ziedes, tās palīdzēja tikai īsu laiciņu. Devu ārstes ieteiktās zāles, masēju kājas, mierināju, kā nu pratu, bet dienā bija jāiet uz darbu.

Apmēram divas nedēļas pirms aiziešanas viņas augums kļuva dīvaini stīvs, bija pat ļoti grūti piecelt viņu sēdus tualetes vajadzībām. Mani pārņēma bailes no tuvojošās nāves, un sarunāju savu mīlo znotu Artūru 17.jūnijā, viņa vārda dienā, pārvest mammu atpakaļ uz Tūžiem. Vēl veselas desmit dienas viņai bija lemtas pirmsnāves mokas. Asinsrites traucējumu dēļ viens pēc otra radās sāpīgi izgulējumi. Tos nebija iespējams novērst vai izārstēt, lai kā pūlējāmies ar ziedēm un biežu grozīšanu. Pašu pēdējo dienu smagums gūlās uz Iritas pleciem, jo man uz īsu laiku vajadzēja aizbraukt. Mamma vairs neko nespēja ieēst vai iedzert. Gulēja pa pusei nemaņā, līdz 28.jūnija pēcpusdienā aizmiga un pulksten četros pārstāja elpot pavisam... Lai gan ar prātu apzinājos, ka mammiņas ciešanas šajā brīdī ir beigušās, bija bezgala sāpīgi un tukšuma sajūta dvēselē. Abi vecāki aizgājuši...

Mans tēvs Radvilis Tobīss, 1921 – 2006.

Mūsu tēvam ģimenē bija savs īpašais vārds TATIS, tas esot mantots no vectēvu laikiem. Mēs visi tā viņu saucām, arī mazbērni. Savukārt Kārķos viņš bija *Tūžu Radvilis*. Ja kāds mani nepazīna, vajadzēja tikai pateikt, ka esmu Radvīļa meita, un viss bija skaidrs. Cilvēki sāka smaidīt un sarunāties sevišķi laipni. Tatis nebija no runīgajiem, bet vienmēr mīļš un sirsnīgs ar bērniem, atsaucīgs un satīcīgs ar citiem cilvēkiem un īsts darbarūķis. Kad aizgājām savā dzīvē, vienmēr mīli sauca mūs par starķēniem, kas aizlidojuši no ligzdas. Jā, vārdu "starķis" kārkēniešu jeb Ērgemes izloksnē izrunā "starķis".

Kādreiz, atgriezies no darba, viņš piedāvāja mums savu pusdienu maizi, mammas cepto rupjmaizi ar speķi. Jautājām: "Kā tu ārā varēji dabūt tādu maizi?". – "Zaķis iedeva, lai aiznesu jums", atbildēja Tatis. – "Zaķumaize! Zaķumaize!" – priecīgi saucām un ēdām to gardu muti. Vēlāk zaķumaizes dabūjām bieži, Tatis īpaši mums tās pietaupīja.

Radvilis iesvētību dienā Ērgemes baznīcā. Paklāju baznīcai audusi viņa māte

Tatis bija īsts “dzelžu vīrs”, strādāja kolhozā par traktoristu, kas arī bija viņa sirdslieta. Man gan gribējās, lai viņš būtu šoferis, jo mašīna brauc ātrāk, un šofera amats tāds kā augstākā cieņā. Tata rokas bija neparasti lielas, stipras un mīlas. Manu mazo Laimu viņš mierīgi paņēma vienā plaukstā! Mamma stāstīja, ka tāpat viņš turējis mani un teicis: “Tā būs mana meita!”. Pirms manas pieteikšanās mamma vairāk bērnu negribējusi. Tomēr abi vecāki mūs ļoti mīlēja.

Tēvam padomu dažkārt prasīja pat izglītotais kolhoza inženieris. Kad parādījās pirmās siena preses, tēvs pats uzkonstrēja un pierīkoja presei izliktas sliedes, pa kurām sapresētās siena ķīpas pašas aizslidēja līdz piekabei un atbrīvoja cilvēku no smagā roku darba, tās iekraujot piekabē.

Atceros, kāds lepnums mani pārņēma, kad kolhoza svinīgajās sanāksmēs Jaungadā, oktobra un citos svētkos godināja labākos darba darītājus, un nosaukto vidū vienmēr bija Radvilis Tobīss. Augstāki apbalvojumi gan izpalika, jo kara laikā tēvu iesauca leģionā. Valkas rajona vadība viņu pat neatļāva iekļaut Goda plāksnē, kur regulāri ievietoja darba pirmrindnieku fotogrāfijas. Toties mums no šīs ieceres ir saglabājies labākais tēva fotoportrets. Vietējā laikrakstā paretam publicēja rakstus par labākajiem darbiniekiem. Valkas rajona izdevumā “Darba Karogs” 1969.gadā publicēts raksts par Radvili Tobīsu. Kopš tā laika krāju publikācijas par savas ģimenes cilvēkiem.

Par karu tēvs nemilēja runāt, tikai noteica: “Lai jums nekad mūžā nenāktos to piedzīvot...”. Latviešu leģionā viņu iesauca 1944.gada 8.augustā, 15.divīzija, izlūku bataljons, 1.rota. Viņa vienību krievi saņēma gūstā Vācijā. Aiz nometnes dzelonstieplēm visa zāle rokas stiepiena attālumā bijusi noplūkta, lai gūstekņi iegūtu ko ēdamu. Mājās viņš pārnāca 1949.gadā, piepampis no bada. Kara biedējošo elpu izjutu aukstā kara laikā. Skolā mācīja uzlikt gāzmasku, tādas bija jāiegādājas un jāglabā katrās mājās. Tūžos pie staba piestiprināja vecu lemesi, kuru vajadzētu skandināt trauksmes gadījumā, lai brīdinātu kaimiņus.

Radviļa foto Goda plāksnei. 1970.gadi

Tēvu ilgi neuzņēma mašīnas rindā. Šodien tas liekas dīvaini, bet nopirkt savu automašīnu padomju laikos varēja tikai ar lielām grūtībām. Rindas bija milzīgas, daudzu gadu garumā, un tajās uzņēma ar lielu atlati. 70.gados tēvam tomēr piešķīra tiesības nopirkt motociklu ar blakusvāģi. Braukt ziemā vai aukstā un lietainā laikā, vest mūs uz autobusiem, bija neomulīgi. Beidzot, iespējams, ar Valda

Zābaka, sovhoza direktora un tēva medību biedra gādību, viņš varēja iegādāties “Zaporožecu”. Tas, apveltīts ar saviem leģendārajiem niķiem, kalpoja vēl Raita ģimenei. Atceros, pat braucot uz Valmieru, vairākas reizes ceļā nācās apstāties pie ūdens un dzesēt motoru, lai mašīnu nenobeigtu...

Vecais zapiņš jau kļuvis par “nekustamo īpašumu” un stāv pirts pagalmā, pamazām ieaugdams zemē. Dagnijas foto, 2008.gads

Vēlos pastāstīt par **Valdi Zābaku**, padomju saimniecības Kārķi direktoru 1960.gados. Viņa laikā uzcēla pirmās daudzstāvu dzīvojamās mājas, noasfaltēja ceļu caur centru. Viņš pēc skata bija īsts direktors, ar respektablu ārieni, bet būtībā jauks un sirsniņš cilvēks, tēvs ar viņu labi sapratās. Sava neparastā uzvārda dēļ V.Zābaks piedzīvoja dažu labu kuriozu. Kad uz pieņemšanu pie viņa ieradās mūsu kaimiņš uzvārdā Papēdis, sākumā domājis, ka viņu izjoko. Meita Gunta atcerējās, ka reiz tēva mašīnu Līgatnes apkārtnē apturējis milicis (tagad mēs teiktu – policists), bet vadītāja tiesības tēvam palikušas mājās, darba drēbēs. Pēc tam Valkas milicijas inspektors zvina direktoram par kādu šoferi Valdi Zābaku Kārķos. V.Zābaks atbild: “Es klausos!” – Inspektors noliek klausuli... Direktora vārds telefona grāmatā nebija minēts.

Tatis nebija pārāk liela auguma, bet ļoti stiprs un muskuļots vīrs. Visu mūžu viņam patika ēst speķi, tomēr nekad nepalika resns. Kādu reizi vajadzēja aizvest pārdošanai lielu bulli. Pa ziemu ļoti nobarots, gandrīz vienā augumā ar Tati, strupu purnu, milzīgu galvu bez kakla, tas izskatījās ārkārtīgi, baisīgi draudīgs. Pie tam pavasarī, kad lopus pirmo reizi izlaiž no kūts, tie kļūst nevaldāmi, skrien, auļo,

lūkā, badās. Bet bullim rātņi vajadzēja noiet pa koka laipiņu un iekāpt kravas mašīnas piekabē. Tatis, satvēris bullim degunā iestiprināto pavadu, gāja tam cieši blakus. Viņā jautās tāds spēks un pārliecība par darāmo! Neviena cits tobrīd to nespētu paveikt. Trulais milzis gāja paklausīgi kā sunītis. Pie laipas tik nedaudz saminstinājās, bet Tata drošo roku vadīts, kāpa vien augšā un drīz vien atradās kravas kastē. Es, bailēs drebēdama, sēdēju uz augsta kūtsaugšas trepju pakāpiena. Man bija nelāgas bailes no lielajiem mājdzīvniekiem, tāpēc vēlāk izvēlējos dzīvot pilsētā.

Tata iecienīta nodarbe bija **medības**. Ja viņam sāpēja kājas vai mugura, tad pēc medībām visas vainas esot pārgājušas... Pēc medībām Tūžos bieži pulcējās vietējās mednieku biedrības un vēlāk arī Rīgas paraugtipogrāfijas mednieku kolektīva vīri. Sēdēja, pārrunāja medību un citas lietas, ēda un iedzēra. Tūži bija viesmīlīgas mājas.

Radvilis ar Ernestu Deičmani no Kārķu medību kolektīva

Ziemas sezonā Tatis gāja medībās katru svētdienu un bieži pārnesa bagātīgu medījumu. Labas, svaigas gaļas mums nekad netrūka. Vēlāk Valmieras gaļas kombinātā pasūtīja gardas jo gardas medījuma gaļas desas un konservus, kas man lieti noderēja kalnu pārgājienos. Un, kāda laime, ka pēc gaļas vai desām man nebija jāstāv briesmīgajās veikalu rindās!

Tatim bija laba veselība, bet, kā vēlāk atklājās, viņš savas kaites bija pratis rūpīgi slēpt un ārstēja tās ar bišu produktiem. Sāpošajai mugurai pa nakti lika apkārt ar propolisu piesūcinātas linu drāniņas – “bišu drēbītes”, degunā ieaugušu kārpu smērēja ar medu un propolisu, nēsāja vēnu zeķes un vēnas katru dienu nosēja ar elastīgo saiti. Lasīja bez brillēm līdz 80 gadu vecumam. Ap to laiku viņam brīžiem palika nejutīga kreisā roka. Protams, viņš nevienam to neteica, līdz kādā naktī insults paralizēja visu ķermeņa kreiso pusi.

Viņa aiziešanu mūžībā neapšaubāmi paātrināja Raita pāragrā nāve. Pēc Raita aiziešanas dzirdēju, kā viņš naktīs raud un klusi vaimanā: “Kāpēc tu aizgāji, mans mīlais dēls? Labāk es būtu nomiris, nevis tu! Dievs, ņem mani viņa vietā!”. Raudādams Tatis man stāstīja, kā pēdējos Ziemassvētkos Raitis, jau būdams pavisam vārgs, atbraucis uz Tūžiem un uz ceļiem lūdzis piedošanu par visu to, ko ne tā darījis. Pēdējos gados, kad Tatis kļuva nespēcīgs, un saimniekošanu Tūžos pilnībā pārņēma Raita ģimene, viņiem bija domstarpības, klasiskais paaudžu konflikts. Insults Tati pārsteidza naktī vai varbūt pat vakarā 2006.gada februārī. Parasti no rītiem viņš aprūpēja mammu, palīdzēja apģērbties, nokārtoties, atnesa ēst, iekurināja krāsni. Torīt mamma nevarēja un nevarēja viņu sasaukt. Kad atbrauca Ligita un Irita, Tatis gulēja gultā ar paralizētu kreiso pusi. Pēc ārstēšanas Valkā viņu pārveda uz rehabilitācijas nodaļu Valmieras slimnīcā. Atklājās “vesela buķete slimību”, ko vairs nebija iespējams izārstēt.

Es darbā paņēmu atvaļinājumu, lai būtu klāt atveseļošanās procesā, mācītos apkopt un vingrināt viņu, jo pēc slimnīcas nolēmu vest pie sevis uz Jelgavu, lai viņš nemestos darbos pilnīgi neatlabis. Nakšņoju gan pie Evitas, gan pie Rudziņu Mirdzas, kuras mājā Imantas ielā 15 abi ar Raiti dzīvojam vidusskolas laikā. Tomēr tas bija tālu no slimnīcas, vēlējos atrast citu risinājumu. Tas nāca tik neparasti un negaidīti drīz, ka atlika vien noliekt galvu Visuvarenā priekšā. No Valmieras uz Kārķiem un atpakaļ devos ar autobusu caur Rūjienu. Kādu rītu Jeru pieturā iekāpa sena mana studiju biedrene Lolita, kura dzīvoja un strādāja Valmierā. Lolitai piederēja māja netālu no mūsu skolas. Ilgus gadus viņa tur irēja

istabu, un vecie saimnieki māju pēc nāves novēlēja viņai. Tobrīd Lolita katru dienu brauca uz Jeriem palīdzēt mātei, kura bija salauzusi kāju. Ar prieku pieņēmu piedāvājumu padzīvot viņas mājā, jo tad uz slimnīcu varēju aiziet apmēram 20 minūšu laikā. Nopirku vajadzīgo un devos ceļā. “Drogās” iegādāts kādas loterijas priekšmets vēlāk kļuva par vērtīgu laimestu, gumijas laivu!

Slimnīcā iemācījos Tatim nodzīt bārdu, parunājāties. Paralīze vēl neatkāpās, viņš daudz gulēja un runāja ar grūtībām, bet saprātīgi. Tomēr insulta ietekmē cilvēka personība mainās. Tatis bija pārņemts ar domu, ka tikai mājās spēs izveseļoties un par katru cenu gribēja tikt projām no slimnīcas. Taču rehabilitācijas kurss bija pašā sākumā, urīna izvade notika caur katetru, ārsti atklāja vēl citas kaites un mājas apstākļos bija neiespējami panākt uzlabojumus.

Kādu dienu stāvoklis izskatījās cerīgāks, Tatis bija možs, runīgs, māsiņa teica, ka pieturoties varējis pat pāiet dažus soļus. Tajā vakarā aizbraucu uz Tūžiem pie mammas, kurai arī bija vajadzīgs atbalsts. Diemžēl, nākamajā dienā Tati ieraudzīju atkal nevarīgu un bez valodas guļam gultā. Naktī esot mēģinājis piecelties no gultas un doties mājās... Nākamajā naktī viņš aizgāja pavisam. No rīta gulta bija tukša. Man atdeva mantas un dokumentus, bet viņu pašu vairs neredzēju. Ērģemes kapos sanāca kupls pavadītāju pulks, skaisti un izjusti runāja mācītājs, pagasta pārstāve teica sirsnīgus vārdus, salīdzinot viņu ar varenu ozolu stiprām saknēm.

Nu mums uzauga vēl viena kapu kopīņa blakus Raitim.

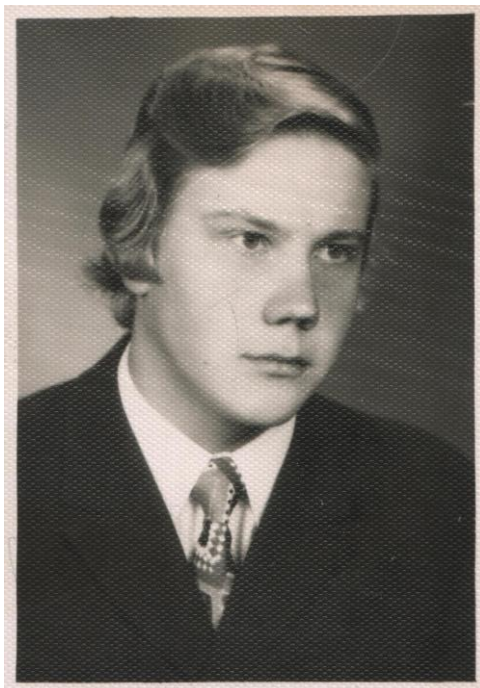

Tatis Ziemassvētkos ar mūsu junioru pulciņu: Sandis, Irita, Laima un Rotas meita Baiba. Ap 1981.gadu

Brāļi Vilnis un Raitis. Bērnības rotaļas un spēles

Raitis Tobīss, 1952 – 2006, apbedīts Ērgemes kapsētā.

Kopš sevi apzinos, vienmēr esmu ļoti lepojusies ar saviem lielajiem brāļiem. Esmu ģimenē jaunākā, visu mīlēta un lutināta. Sevišķi man patika tautasdziesma no skolas dziedāšanas mācību grāmatas: “Brāļi mani lieli vīri, Es, māsiņa, mazākā..!”. Abi tiešām bija īsti spēkavīri, muskuļus lauku darbos kārtīgi norūdījuši. Ar Raiti visciešāk saistītas manas bērnības atmiņas. Ilgi nevarēju saņemties par viņu uzrakstīt, pārāk sāpēja viņa pāragrā aiziešana no dzīves 54 gadu vecumā.

Raitis studiju laikā Latvijas Lauksaimniecības akadēmijā Jelgavā

Attēli no Viļņa albuma. Izskatās, ka tas ir mazā Raitiņa pirmais dzīves gads, pirmā vasara, jo viņš ir dzimis 9.janvārī. Bērnu ratiņi, kur Vilnis vizina Raiti, vēlāk labi kalpoja mūsu rotaļām

Raitis bija gadu un 5 mēnešus vecāks par mani. Iznāca tā, ka šos 5 mēnešus viņš sabija divus gadus vecāks! Tas man likās netaisnīgi, un es ļoti gaidīju savu dzimšanas dienu, lai viņš atkal būtu tikai par pusotru gadu vecāks. Līdz pat skolas laikam Raitis bija mans vienīgais rotaļu biedrs. Tuvējās kaimiņu mājās dzīvoja gadus desmit un vēl vecāki zēni, mūsu vecākā brāļa Viļņa vienaudži. Tā bija liela gadu starpība, tāpēc kopīgas gaitas tikpat kā nesanāca. Radu bērni dzīvoja tālu.

Abi kopā augām dienām dzīvojāmajies pa āru. Reiz, vēl dzīvodami pirtiņā, izlēmām rakt Ameriku. Pieaugušie vakaros pa radio klausījās *Amerikas balsi no Vašingtonas*. Atceros īpatnēji nazālo diktores izrunu. Mēs tincinājām, kur tad tā Amerika atrodas? Zemei otrā pusē, mums atbildēja. Nu, ja tā, tad izraksimies zemei cauri un nokļūsim Amerikā! Mums abiem bija izgatavotas mazas lāpstīņas, tēvs vēlāk arī citus darba rīkus pielāgoja mūsu mazajiem augumiem, grābekļšus, kapļus, pat izkaptis. Nolūkojām dziļāko iedobīti pirts pagalmā un sākām rakt. Tas nenācās viegli, zeme mālaina, akmeņaina, traucēja lielās egles saknes, tomēr sparīgi rakām un rakām. Raitis jau bija bedrē līdz jostas vietai, kad uzradās vēl viens, pavisam negaidīts šķērslis – no zemes sāka sūkties ūdens. Ar to nu mēs nekādi nespējam tikt galā un rakšanu nācās pārtraukt, Ameriku neredzējušiem. Vēlāk tēvs lika bedri aizbērt, tomēr iedobīte tajā vietā palika vēl ilgi. Aizliegtās lietas vilināja, un viena no tām – sērkokciņi. Nez kur tos dabūjām un, paslepus aizlavījušies aiz dēļu kaudzes, rāvām vienu pēc otra. Kad tēvs mūs ieraudzīja, domājām, ka nu gan brāziens neizbēgams. Taču vecāki nebārās, bet ļoti mierīgi un noteikti izskaidroja mums uguns bīstamību. Tas iespiedās atmiņā uz visu mūžu.

Pāri ceļam aiz liepām, pa nokalnīti uz leju atradās mūsu “birzīte”, neliels jauktu koku meža nogabals, mūsu pirmās ceļojumu vietas ārpus mājas, pavasarī meklējot vizbulītes, apbrīnojot lielos, apsūnojušos akmeņus mežā un tumšo pamežu vietās, kur auga tikai egles. Pavasaros ar tēvu nācām te urbt bērzus sulu tecināšanai. Uz birzītes pusi un tad tālāk uz Spaļu laukiem reiz abi ar Raiti izlēmām doties, kad ienāca prātā **aizbēgt no mājām**. Bijām vēl visai mazi, skolā negājām. Sasniedzām Spaļu lielo tūrumu, priekšā pletās mežs. Pēkšņi brālis iesaucās: “Klausies, te ož pēc vilkiem!”. Patiešām, gaisā jutām kaut kādu dīvainu smaržu... Nekādi vilki apkārtņē sen nebija manīti, tomēr abi nobijāmies un nesāmies atpakaļ uz mājām.

Mēs ar Raiti pie pirtiņas. Plāksteris uz pieres nosedz rētu, kuru Raitim nejauši sagādāju es, griežoties ar lāpstīņu izstieptā rokā. Koka zirdziņu labi atceros. Oļģerta foto

Vecāki mūs pa īstam nekad nepēra, tikai Raitis, būdams jautrs un delverīgs, šad tad dabūja stingrāku brāzienu.

No **Ziemassvētku vecīša** žagariem gan baidījāties! Un tur jau viņš nāca, katru gadu. Satraukti lūkojāties, vai tiešām viņš tos izņems no dāvanu maisa? Bet nē, vienmēr saņēmām tikai jaukas dāvanas. Vecītis mūs apciemoja vairākus gadus, līdz kādu reizi atpazinām kaimiņu Eida balsi...

Cik lepmi mēs viņam lasījām priekšā tikko uzdāvināto bilžu grāmatu, vēl nebūdami skolēni. Un brīnišķīgās dāvanas! Maigi krāsainas marcipāna figūriņas, pūce un zaķis, tik skaisti, ka ilgi negribējās tos apēst. Raitis bija liels saldummīlis, man tie pietaupījās, tad varēju viņu pacienāt.

Manas mīļās ģimenes stiprie vīrieši, Raitis, Radvilis un Vilnis. Oļģerta foto, ap 1960.gadu

Pirkto **rotallietu** mums nebija daudz, un lielākā daļa ieradās no Ziemassvētku vecīša dāvanu maisa. Mazmazītiņa Īkstīte sarkanā kleitiņā baltas ūdensrozes ziedā, kurš atvērās, pavelkot metāla slēdzīti. Liels vilciņš visās varavīksnes krāsās, kurš ilgi griezās, maigi dūkdams. Līdz pat šai dienai man patīk kaleidoskopa brīnišķīgie, mūžam mainīgie raksti un krāsas, kas nekad neatkārtojas.

Un lelles... Man ļoti gribējās lielu lelli, ar ķemmējamiem matiem. Taču laikam tāda bija stipri dārga. Rīgas tante man uzdāvināja skaistu lelli ar porcelāna galviņu. Lelle pat mācēja aizvērt acis, kad to nolika guļus. Viņai bija skaisti kastaņbrūni mati. Sabēdājos gan par to, ka greznā frizūra pieļimēta galvai, tos nevarēja ne sapīt, ne ķemmēt. Tomēr lelle man bija ļoti mīļa un viņas vārdu – Spulga – izvēlējos pēc kalendāra, lai vārdadiena būtu drīz pēc Jaungada.

Kad biju izlasījusi Veltas Zundes grāmatu *Laimdotas pasakas*, arī manas lelles atdzīvojās, darbojās, sarunājās, mācījās, strīdējās, gluži kā cilvēki! Vasarās visbiežāk spēlējās mājas dienvīdu galā, pie puķudobēm un lielā rabarbera. Kādu reizi man uzdāvināja papīra leļļu komplektu. Tas kļuva par mīļāko nodarbošanos uz ilgu laiku. Man patika pēc žurnālu modes lapām pārzīmēt tērpus savām papīra lellēm. Žurnālus atradu istabaugšas krājumos, visvairāk to bija “Zvaigznē”. No aktīvās lietošanas lellītes saplīsa, līmēju tās atkal kopā un ietēru arvien jaunās kleitās.

Tatis tikko ieurbis bērzā caurumu, pa koka renīti jau tek sulas. Akmeņus Birzītes malā sakrāva pēc abu lielo novadgrāvju izrakšanas. Raita foto, ap 1967.gadu

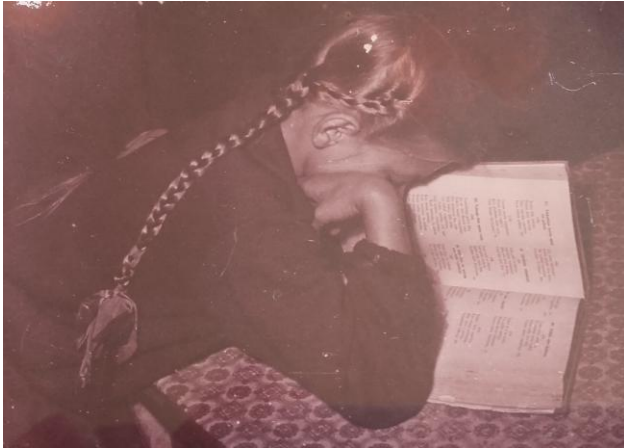
Labs laika kavēklis mums bija dažādas **galdas spēles** – riču raču, cirks, domino, loto, vēlāk šahs un dambrete. Kad laika bija maz, paši izgudrojām “ātro dambreti” – uzvar tas, kura kauliņus ātrāk nosit. Daudz spēlējām kārtis – cūkas, durakus, melus, Melno Pēteri. Raitis labi mācēja zolīti, es gan to nespēju apgūt. Par azartistiem gan neviens nekļūvām. Interesantas bija dažādas šaujampēles, piemēram, A3 formāta galdiņš ar paaugstinātām malām (attēlā). Spēlējot vajadzēja “medīt” tur uzzīmētos krāsainos zvērus, ar atsperes mehānismu izšaujot mazu metāla lodīti. Svētdienās vai kopā ar ciemiņiem spēlējām **loto**. Loto bija mazas koka mucīņas ar cipariem, ko viens izsauca, un pārējie spēlētāji lika atbilstošajos lauciņos savās kartītēs.

Attēlā redzamais spēles galdiņš fotografēts leļļu un rotaļlietu izstādē Liepājā, 2024.gadā. Mūsu spēles attēlos bija dažādi zvēri, ko vajadzēja nomedīt un iegūt punktus

Un **grāmatas!** To mūsmājās bija daudz, un mamma no Valkas veikala bieži atgriezās ar kādu jaunu lasāmvielu. Pat neatceros, kā mēs iemācījāmies lasīt, liekas, ka tā bijis vienmēr. Skolas laikā krājums papildinājās ar skolotāju dāvinājumiem par labām sekmēm. Pabeidzot kārtējo klasi to sanāca paliela kaudzīte. Mīļās bērnības pasakas: ikgadējie “Pasaku kalendāri” un Bērnu kalendārs, bieza jo bieza “Burvju ota” ar ārzemju tautu pasakām, “Vienpadsmit gulbji” tumši zilos vākos, latviešu tautas pasakas dažādos izdevumos. Pasakā par Sprīdīti bija arī milža Lutauša attēls, man no tā patiesi bija bail. Kad mamma aizgāja uz kūti, un es paliku viena, kāpu uz galda, jo likās, ka Lutaussis tur varētu būt paslēpies...

Grāmatu autori tolaik nelikās svarīgi, bet nosaukumi labi saglabājušies atmiņā: “Ķetaurītis un Letenīte” par divu mazu lācēnu dzīvi mežā, “Sīpoliņa piedzīvojumi” ar interesantām ilustrācijām, “Greizo spoguļu karaļvalsts” par meiteni, kura nokļūst aizspogulijā un piedzīvo briesmīgus notikumus, “Kojotito” iejūtīgie, brīnišķīgie stāsti par dzīvnieku dzīvi, “Es protu lēkt pāri peļķēm” par mazu zēnu, kuram slimība atņem kustību spējas, ”Meža Avīze”, “Dželsomīno Melu zemē”, “Karika un Vaļas neparastie piedzīvojumi”, tautasdziesmu krājums “Upe, upe Daugaviņa” ar skaistiem attēliem, “Latvju dainu” sējumi, ko atradu istabaugšā, un daudzas jo daudzas citas.

*Vilnis mani nofotografējis lasām Latvju Dainas.
Ap 1966.gadu*

Raitim patika piedzīvojumu grāmatas, iznāca tāda sērija ar baltām svītriņām uz muguriņām. Abi labprāt klausījāmies radio raidījumus bērniem. Tie parasti sākās pulksten desmitos no rīta. Laiku vajadzēja zināt, lai paši varētu ieslēgt radioaparātu. Pirmais pulksteņa laiks, ko iegaumēju, bija bez desmit minūtēm desmit. Tātad drīz jādodas pie radio, un tad sāksies kaut kas interesants! Bērnu lugas “Pauks un Šmauks” ar jautrajām dziesmiņām, “Tomāts un Plūmīte”, “Kaķīša dzirnavas”, Veras Singajevskas, Ērika Brītiņa un citu aktieru stāstītās pasakas. 1950.gados vēl nebija ievilkta elektrība, pirmais bija bateriju radioaparāts, vēlāk skaistā “Sakta” ar skaņuplašu atskaņotāju augšējā daļā. Televizors mūsmājās ienāca, kad jau gājām skolā, mamma ilgi to negribēja.

Viļņa fotografētais Raita portrets, ap 1960.gadu

Mūsu iemīļota nodarbe bija arī novelkamās bildītes. Tās var uzskatīt par mūsdienu uzlīmju priekštečiem. Bildītes pārdeva atsevišķās lapās ar skaistiem, krāsainiem attēliem. Katru attēlu izgriezām, samērcējām ūdenī un otrādi likām uz baltas lapas. Attēlam vajadzēja atlipt no pamatnes un pielipt lapai. Diezgan bieži gan tas neatlīpa pilnībā, radās robi, un visvairāk tieši tām skaistākajām bildītēm. Diemžēl, padomijas ražojuma “kvalitāte” izpaudās pat tādā veidā...

Novelkamās bildītes Viļņa albumā

Raitis pēc dabas bija pilnīgs pretstats man, jautrs, kustīgs un dzīvīgs, tomēr sapratāmijs ļoti labi. Protams, neiztikām bez bērniem ierastās savstarpējās kaitināšanās. Tomēr tas nekad nebija sāpīgi vai aizskaroši, par otra iekaustīšanu nemaz nerunājot. Gluži otrādi, tāda draudzīga apcelšanās. Mamma stāstīja, ko Raitis reiz teicis, kad manis nebija mājās: “Jā, visi saka, ka Dagne ir klusa, bet cik klusa ir māja, kad viņas nav!”

Augstu debesīs virs Tūžiem iet gaisa trase. Tik augstu, ka skaņu dzirdēt nevar, un lidmašīnas knapi saredzēt, paliek tikai dūmu svītras. Mums patika tās vērot, un reiz Raitis man teica: “Kad es izaugšu liels, nopirkšu tādu lidmašīnu un vizināšu tevi”. Lidmašīnu viņš, protams, nenopirka, bet visu mūžu bija mans lielais, stiprais atbalsts un palīgs, dzīves likstas un nebūšanas pārvarot.

Raitis, kā parasti, plēš jokus, gan ikdienā, gan viesībās

Raita smago slimību radīja daudzu apstākļu kopums. Pārlietu intensīvais, stresa pilnais darbs – vajadzēja taču pelnīt naudu. Bet vai vajadzēja, upurējot savu veselību, ko nenopirkt ne par kādu naudu? Neregulāra ēšana, vieglprātīga un bravūrīga attieksme pret veselību, kas raksturīga daudziem vīriešiem. Rezultātā ielaista un neārstēta kuņģa čūla izvērtās par vēzi. Kad Raitis piezvanīja no Stradiņiem un pateica diagnozi, man pirmo reizi mūžā asaras burtiski izsprāga no acīm. Ne draugu un radu, ne kolēģu klātbūtnē tā nekad nebija gadījies...

Operācija bija nozīmēta ap Ziemassvētkiem, pirms tam braucām nodot asinis. Plašajā gaitenī neviļus visi sastājāmie lielā aplī kopā ar Raiti. Garām gāja viņa ārstējošais ārsts, pasmaidīja, un viss likās tik cerīgi. Raitis cīnījās vēl veselu gadu, izgāja ķīmijterapiju, apmeklēja procedūras, pildīja ārstu norādījumus. Atlabis, pavasarī un vasarā strādāja kā apsēsts, it kā slimības nemaz nebūtu. Augustā visi nosvinējām Sanda un Gītas kāzas. Tomēr negēlīgais audzējs pārgāja metastāzēs kaulos, un kādu dienu ārsts atzina medicīnas bezspēcību. Parasti cilvēks ar viņa diagnozi nodzīvojot vien dažus mēnešus...

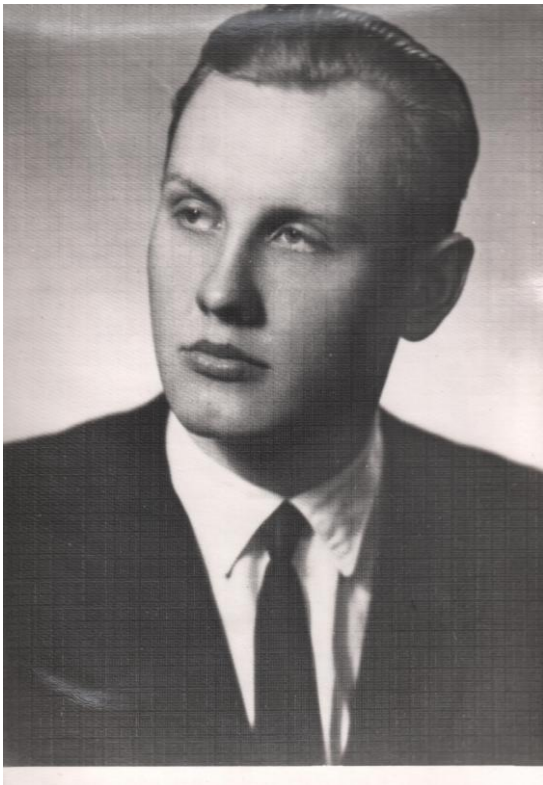
No smagajām domām un bezcerības man sāpēja viss ķermenis. 2006.gada 25.janvāra vakarā piezvanīja Irita, ka tēta ciešanas beigušās. Nākošajā dienā nolēmu steigties uz Tūžiem un raizējos par bezmiega nakti – būšu taču pavisam nevarīga mierinātāja vecākiem. Sāku lūgt Dievu. Ticu Dievam, kaut baznīcu apmeklēju reti. Un piedzīvoju tik brīnumainu mierinājumu! Dziļā nomoda izmisumā grimu kā melnā tumsā, kad pēkšņi mani maigi apņēma it kā balts, gaisīgs plīvurs. Tas viegli vieglītiņām tinās un tinās man apkārt, ievijot visu ķermeni pasakaini mīkstā kūniņā un ieaijājot mierīgā miegā... Pamodos no rīta ar viegluma sajūtu. Protams, nežēlīgā īstenība ātri atgriezās apziņā, bet nu jau biju daudz stiprāka un tik bezgala pateicīga par uzklusīto lūgšanu!

Kārķu mācītājs labi pazina Raiti, savā izjustajā runā pieminēja viņa krietno un darbīgo dzīvi, cerību uz bērniem un nākotni. Baznīcas dziesmas bija izvēlētas ar lielu rūpību, ļoti atbilstošas, par nezdodošām vērtībām. Bez liekām ciešanām pagāja citkārt baisais brīdis, kad pirmās zemes lāpstas nodun pret zārka vāku – prasmīgie racēji bija to aplājuši ar biezāku skuju kārtu...

Vēl, ja būtu manos spēkos, es aizliegtu līdzjūtības apliecināšanu vārdos, aizstājot to ar rokasspiedienu vai apskāvienu. Vārdi vienmēr tik ļoti sāpināja, ik reizi no jauna uzplēšot jau tā sāpīgo rētu.

Nežēlīga, neizprotama un netaisnīga liekas Raita pāragrā aiziešana. Taču nav neviena cilvēka dzīves bez ciešanām un smagiem pārdzīvojumiem, katram savs krusts savu laiku jānes...

Vilnis Tobīss, 1942 – 2023.

Vilnis, formāli ņemot, mums ar Raiti sanāk pusbrālis, pat vairāk, jo mūsu tēvi bija brāļi. Tomēr mēs vienmēr viņu uzskatījām un saucām tikai par brāli.

Kad sākām iet Kārķu skolā, Vilnis to jau bija pabeidzis un mācījās Rencēnu vidusskolā, pēc tam dzīvoja pie tantes Rīgā un tur arī pabeidza vidusskolu. Dzimšanas dienās Vilnis man, “mazaļai māšelei”, no Rīgas sūtīja skaistas telegrammas, biju tik lepna par šo uzrunu!

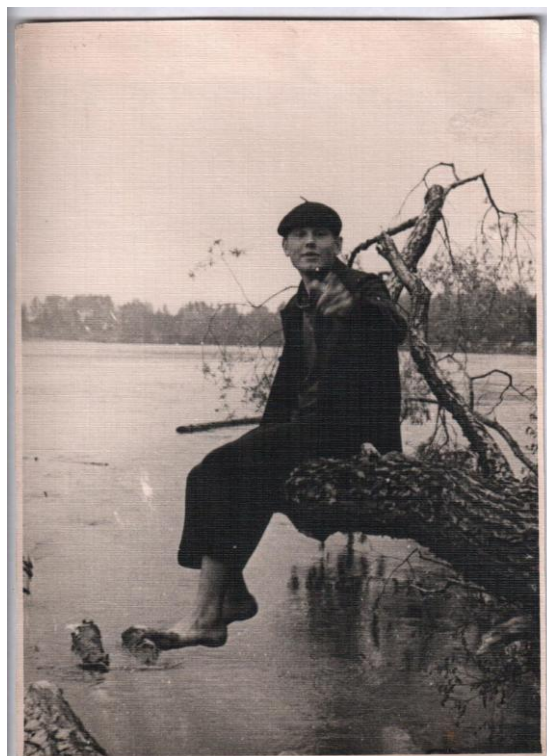
Vilnis bija ļoti interesants stāstnieks. Pat šķietami vienkārši notikumi viņa interpretācijā pārvērtās aizraujošos piedzīvojumos. Atbraucis mājās, viņš vienmēr stāstīja interesantas lietas, gan par skolabiedriem un jaunības delverībām, gan par motobraukšanas sacensībām, gan par veiksmīgo izvairīšanos no iesaukšanas padomju armijā, vēlāk par savām ornitologa gaitām, putnu pētīšanu, gredzenošanu. Šos stāstus nevar ne atstāstīt, ne attēlot, tie būtu jāklusās...

Tūžos Vilnis izveidoja nelielu sporta laukumu: bija īsta tāllēkšanas bedre ar ieskrējiena celiņu un dzeltenām smiltīm no Sedmalas meža, augstlēkšanas statīvs, kur varēja lēkt arī ar kārti. Dažreiz

atnāca kaimiņu zēni no Briežiem un Mārām, visi kopā sportoja. Mēs, mazie, turpat maisījāmies, jāredz tādas interesantas lietas! Kādu reizi vasarā, tērpušies sporta biksītēs, puīši paaicināja mūs izmēģināt tāllēkšanu. Abi nometām virsdrēbes, paliekot vienās biksītēs, tāpat kā lielie – jāsporto taču! Raitim tās vienmēr bija tumšā krāsā, bet man rozā un vēl ar pagariem stilbiem. Tikai vēlāk attapos, cik tas izskatījās “sportiski”... Tomēr lielie puīši smalkjūtīgi klusēja. Ikdienā smilšu laukums mums kalpoja par rotaļu vietu. Spēlēties smiltīs man ļoti patika, rušinājos tajās vēl ceturtajā klasē, 11 gadu vecumā, iztēlē risinot dažādus stāstus un notikumus. Raitis tad jau bija tēva lielais palīgs tehnikas darbos.

*Augstlēcšanas statīvs
paštaisītajā sporta laukumā
Tūžos*

*Vilnis Raitim
dod norādījumus
fotografēšanai,
sēžot pārplūdušās Sedas krastā*

No Rīgas Vilnis veda skaņuplates ar dažādu mūziku un spēlēja tās uz mūsu radioaparāta “Sakta”. 1960.gadu beigās Kārķos viņš noorganizēja mūziķu grupu, pats spēlēja trompeti un kontrabasu.

Kārķēniešu mūziķi

Aizrāvušies ar Viļņa muzikālo darbību, arī mēs ar Raiti gribējām kaut ko darīt. Raitis iemācījās trompetes spēli, man vecāki nopirka akordeonu, jo klavieres bija nesasniedzams sapnis. Pēc Viļņa iedotajām un vēl citām notīm apguvām populāras dziesmas, kuras mums pašiem patika. Klusos, siltos vasaras vakaros apsēdāmies Tūžu pagalmā zem ozola un “muzicējām” sev un kaimiņiem par prieku.

Dagnija ar akordeonu un žurnālu “Zvaigzne” no istabaugšas krājuma. Fotogr. Vilnis, 1960.gadu beigās

Pēc Kārķu skolas direktores Dailas Rubenes uzaicinājuma Vilnis kādu laiku strādāja par skolotāju, mācīja fiziku un bija 5.klases audzinātājs. Es gan skolā kautrējos pietiekami savam nopietnajam brālim skolotāja krēslā, tagad tīri jāpasmaida par to.

Vilnis aizrāvās ar fotogrāfēšanu, jau Rīgas laikā pasūtīja tolaik reti pieejamu Vācijas fotožurnālu “Zeit im Bild”. Tās tik bija bildes salīdzinot ar izplūdušajiem, bālajiem tā laika mūsu žurnālu attēliem! Vilnim jāpateicas par daudzajām mūsu bērnības laika fotogrāfijām. Pēc pārceļšanās no Rīgas uz

Valmieru, viņš strādāja Sadzīves pakalpojumu kombināta fotodarbnīcā. Un strādāja labi, par to liecina darbavietas lēmums ievietot viņa fotogrāfiju Goda plāksnē.

Rīgas laikā Viļņa draugu un paziņu lokā bija daudz interesantu cilvēku, tostarp arī jauns dzejnieks **Uldis Leinerts** (1936 – 1969). U.Leinerts tiek vērtēts kā viens no 1960. gadu talantīgākajiem un daudzsološākajiem dzejniekiem, kura dzīves ceļu pārtrauca traģiska nāve. Dzejnieka pirmajā grāmatā “Gribu palikt gaismā” (1966) ir Viļņa fotografētais autora portrets. Grāmatu veidošanas kritēriji tolak bija visai stingri.

Vēl viena Viļņa aizraušanās Rīgas laikā bija sacīkšu **motobraukšana**, iesaistoties Rīgas armijas sporta klubā. Tas viņam deva iespēju izvairīties no iesaukšanas padomju armijā. “Es jau neiešu kalpot krieviem!”, tā viņš teica. Tas nebūt nebija vienkārši, par līdzīgām darbībām jaunieši tika aizsūtīti uz vissmagākajām dienesta vietām tālu no Latvijas vai pat ieslodzīti un pakļauti piespiedu “ārstēšanai” psihiatriskajās slimnīcās. Viņš stāstīja vairākus piedzīvojumus par vietējo armijnieku izāzēšanu, un viņam brīnumainā kārtā izdevās. Vilnis bija iegādājies savu sapņu motociklu, eleganto “Pannonia”. Spoži melns, ar sarkanu svītriņu akcentiem gar sēdekļa malām, tas lepni stāvēja Tūžu pagalmā. Labā laikā viņš ar to brauca pat uz Rīgu, vairāk nekā 160 kilometrus. Šo motociklu ražoja Ungārijā no 1951. līdz 1975.gadam, taču sludinājumos tas atrodams vēl joprojām. Tiek piedāvāti arī suvenīru modeļi.

Vilnis dzīvoja Rīgā no 1960. līdz 1970.gadam. Strādāja Zinātņu Akadēmijas Bioloģijas institūta Ornitoloģijas laboratorijā, pēc tam Mežsaimniecības problēmu institūtā.

Skati no motosacīkstēm

Tūžos ciemojās arī redzami tā laika ornitologi **Harijs Mihelsons un Jānis Vīksne**. Par katru Vilnis zināja stāstīt interesantus piedzīvojumus. Esmu ierakstījusi Viļņa balsis stāstu, kā viņiem reiz Engures ezerā apgāzusies laiva. Rudenī braukuši medīt pīles ar speciālām atļaujām. Laiva bijusi paliela, bet viegla un ar ļoti spēcīgu motoru. Kādā straujā pagriezienā sagriezusies un apmesta apkārt. Par laimi, dziļums bijis neliels un maz dūņu, varējuši izķepuroties paši un sameklēt bises ezera dibenā. Ieroču glabāšanai bija stingri noteikumi. Pārsaluši un slapji atgriezušies bāzē.

Jānis Vīksne bija ornitologs, zinātnieks, profesors, pasniedzējs, Latvijas Ornitoloģijas biedrības dibinātājs, pirmais prezidents un Goda biedrs, Triju Zvaigžņu ordeņa virsnieks, ilggadējs Bioloģijas institūta Ornitoloģijas laboratorijas vadītājs un pasniedzējs.

Ornitologu peldošā bāze Engures ezerā. Foto no Viļņa albuma

Vasarās ornitologu grupa dzīvoja pie **Engures ezera**, pētot un gredzenojot putnus. Tagad pie ezera pastaigu takas atrodas piemiņas akmens ar uzrakstu: “*Engures ūdeņus un purvus par savu likteni 64 gadus sauca Jānis Vīksne (1936 – 2015)*”.

Piemiņas akmens Jānim Vīksnem pie Engures ezera. Dagnijas foto, 2020.gads

Pēc Viļņa nostāstiem Engure man iespiedās atmiņā kā īpaši pievilcīga vieta. Pēc daudziem gadiem, 1990.gadu beigās, mana draudzene Anniņa uzaicināja mani kopā ar viņu un bērniem pavadīt nedēļu Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas atpūtas bāzē “Vecupe”, pāris kilometru attālumā no Engures. Tā šī “nedēļa pie jūras” ilgus gadus kļuvusi par skaistāko vasaras atpūtas laiku. Tālākiem ceļojumiem tolaik nebija naudas, bērni vēl mazi, daudzas brīvdienas un pārējo atvaļinājumu vienmēr pavadīju Tūzos, palīdzot vecākiem.

Vilnis kāpj gredzenot putnus. Sevišķi augstu ligzdoja mazie ērgļi. Par šiem piedzīvojumiem Vilnim bija īpaši interesanti stāsti

Vilnis bija iestājies Latvijas Universitātes Bioloģijas fakultātē, bet pēc apprecēšanās mācības pārtrauca un pārcēlās uz Valmieru. Sieva Vija mācīšanos neatbalstīja un negribēja dzīvot Rīgā. Vija strādāja Valmieras Stiklašķiedras rūpnīcā. Abi ilgu laiku dzīvoja kopmītnes istabiņā, tur arī piedzima Evita. Tikai vēlāk izdevās nopirkt kooperatīva dzīvokli. Tikl pie sava dzīvokļa vietējam latviešu cilvēkam bija teju neiespējami. Dzīvokļus par brīvu piešķīra iebraucējiem no plašās padomijas, nodēvējot tos par “speciālistiem”. Patiesībā tā bija daļa no rusifikācijas politikas: mazajā Latvijā uzcēla daudzas milzīgas rūpnīcas, kurās lielāko daļu izejvielu un darbaspēka iveda, galvenokārt no Krievijas, Baltkrievijas. Tad nu tiem pirmām kārtām “pienācās” dzīvoklis. Vietējie cilvēki šajā bezcerīgajā situācijā veidoja kooperatīvus un pirka dzīvokļus par saviem līdzekļiem.

80 gadu vecumā Vilnis palika viens. 2017.gadā negaidīti ātri un pēkšņi ar vēzi nomira viņu vienīgā meita Evita. Sievai Vijai kopš tā laika nepārtraukti sāpēja galva, nelīdzēja ne dakteri, ne zāles, ne dziednieki. Kādu rītu, aizgājusi gulēt ar vēdersāpēm, Vija vairs nepamodās...

Vilnis bija apveltīts ar daudziem talantiem. Ar labāku izglītību un labvēlīgākos dzīves apstākļos viņš noteikti būtu kļuvis par daudz redzamāku personību varbūt pat visas Latvijas mērogā.

Viļņa ģimene kādā ekskursijā 1980.gados, Vija, Evita, Vilni

RPIVA Psiholoģijas fakultātes maģistru izlaidums
2010. gadā 30. janvārī

Evita kļuva par prasmīgu psiholoģi, strādāja Valkas vidusskolā. Foto no Viļņa albuma

Nākamais attēls ir viens no nedaudzajiem, kur esam visi kopā, mūsu vecāku zelta kāzu jubilejā Tūžos. Virve ozola zarā ir bērnu iemīļotās šūpoles, ar izņemamu dēli.

1.rindā no kr.: Sanda nākamā sieva Gita Bebrīte, Raitis ar Dainas mazdēlu Edgaru klēpī, Radvilis, Anna, Dagnija, Vilnis, Vaira. Stāv no kr.: Ligita, Evitas draugs Modris, Evita, Vija, Daina un Artūrs Zitmaņi, Jurgis, Irita, Laima, Artūrs Jaunsubrēns. Sandis ir mācību praksē Itālijā. 2003.gads

*Tobīsi 2003.gadā, priekšā Laima, sēž Dagnija, Radvilis, Anna, Vilnis, Evita,
stāv Jurgis, Irita, Raitis, Vaira*

2.daļa. MĀJAS UN APKĀRTNE

Liepas
Senā Tūžu māja
Labības kalte – mūsu jaunās mājas
Kūts, Tilts un Leduspagrabs
Pirtiņa
Ozoli un stārķi
Tūžu zirgi
Otrais Pasaules karš. Izsūtīšana
Čaklie izpalīgi
Elza un Prizūrs
Kaimiņu mājas un cilvēki
Balles un svētki

Tūži atrodas apmēram četru kilometru attālumā uz dienvidiem no pagasta centra. Ir saglabājusies Jaunkārķu pagasta tiesu protokolu grāmata. 1822.gada 29.oktobra protokolā 28 saimniekiem “iecelti” uzvārdi. Māju sarakstā minēti arī Tūži ar saimniekiem Jāni Reiņa dēlu Lāci un sievu Mariju. Kopš 19.gs. vidus te dzīvojuši un kopuši zemi mūsu tiešie senči, Tobīsi. Arī tagad, 2020.gados, tā ir viena no labākajām pagasta lauku saimniecībām. Tajā saimnieko jau piektā paaudze, mūsu senča Teņa Tobīsa mazmazmeita Irita un mazmazmazdēli Sandis un Jurģis ar ģimenēm, viņu attēlu var skatīt šīs daļas beigās.

Neapstrīdama liecība par mājas tapšanas laiku Tūžos atrodama senās mājas pamatos. Ziemeļaustrumu stūrī iebūvētā akmenī iegravēts gadaskaitlis 1874. Īsts Laika akmens.

Akmens ar gadaskaitli senās Tūžu mājas pamatu stūrī. Dagnijas foto, 2024.gads

Māja bija liela un pamatīga, novietota nelielā uzkalniņā, ar galveno ieeju un verandu uz austrumiem, kur rītos virs mežu galiem lec saule. Dienvidos tā apspīdēja mājas virtuves galu un kāpnis. Tās vēl ir saglabājušās pēc kara ugunsgrēka. Ziemeļu gals pavērsts uz liepu alejas pusi.

Senās Tūžu mājas kāpnis. Dagnijas foto, 2008.gads

Interesanti, ka visur un vienmēr debesspuses atpazīstu tikai tādā izvietojumā. Lai orientētos jebkurā pasaules vietā, man domās jānostājas tieši tā – uz mājas gala kāpnēm, ar seju pret dienvidiem. Pa kreisi ir austrumi, pa labi rietumi, aiz muguras ziemeļi.

Liepas

Ikvienu, kurš ierodas no Kārķiem, krustojumā jeb tā dēvētajā Tūžu krustā kā pirmais sveiciens sagaida liepas. Manā bērnībā te abpus ceļam auga divas mazākas liepiņas, bet, nogriežoties pa labi uz Tūžiem, kupla, diža un varena stāvēja Lielā Liepa. Vētra to izgāza ap 2000.gadu, tagad tur aug jauna liepa un vēl daži citi koki. Kad bijām pirmo klašu skolasbērni un gājām uz skolu kājām, mamma no rītiem mūs pavadīja līdz Lielajai Liepai, reizēm mazliet tālāk, pa nokalniņi uz leju – līdz Lielajam akmenim. To vēlāk aizvāca meliorācijas gaitā.

No krustojuma taisnais ceļš aizved uz Smuikām, Briežiem, Kalnzilēm un Lejzilēm, tālāk uz Sedas upi, pa kreisi uz Lāčkalniem un Mazkrieviņiem. Bet mēs dodamies pa labi, garām tīrumiem abpus ceļam, kur jau labi paaugušās ap 2009.gadu stādītās liepiņas, un mūs sagaida Tūžu liepas, sākumā vienā rindā, tad sākas aleja. Skatoties Līgatas brāļa Ojāra uzņemto aerofoto (attēlu skat. tālāk), atklājām, ka vecās liepas sastādītas precīzi T burta formā. Visticamāk, atbilstoši saimnieka uzvārdam “Tobīss” – burta kājiņa ir aleja, bet jumtiņš – liepu rinda, kas tupinās līdz pat kaimiņu Mārām.

Koki, sastādīti ik pa desmit metriem, izauguši gari un slaidi, sargā māju no ziemeļu vējiem. Vasarās tās zum no bišu simtiem, rudenos noklāj zemi tīrā zeltā. Tad mums ar Raiti lielie prieki bija sagrābt lapas milzu kaudzēs un lēkāt pa tām. Mājās lēkāt pa mīkstajām gultām taču neviens neļāva! Rudens lapu smarža, tāpat kā vecās pirtiņas pavards, ir dažas no manas bērnības mīļākajām smaržām uz laiku laikiem.

Augusta Tobīsa bērnu gājiens, liepas vēl nelielas. Foto no Veltas albuma, 1939.gads

Iebraucamajā ceļā pie liepām ir neliela ieplaka. Ziemas atkušņos tur izveidojās liela pelķe, kas vēlāk sasala, radot mums lielisku slidotavu. Slidu mums nebija. Braukājām ar mazām ragaviņām, nogūlušies uz vēdera, vērojām brīnumainos ledus rakstu veidojumus un tajā iesalušās lapas vai zāli. Tā guļot un stumjot ragaviņas ar rokām, rīkojām sacensības, kurš pirmais aizslidināsies līdz iezīmētajam mērķim.

2024.gadā pie liepām ierīkoja autobusu pieturu. Vairākus gadus tur tāpat pieturēja skolas autobuss, lai aizvestu bērnudārzniekus uz Kārķu centru un mazos skolnieciņus uz Naukšēniem.

*Aiz pieturas redzami ozoli un apkārtnes
skaistākā ainava burvīgu saulrietu
vērošanai. Iritas foto, 2025.gads*

Tūžos autobuss līdz Kārķiem! Neiedomājami! Mana bērnības sapņa piepildījums! Tolaik tumšajā rudens un ziemas laikā uz skolu mūs veda tēvs, bet mājās nācām kājām. Lielākās briesmas ceļā bija tumšais krūmājs aiz Linupītēm, Vāveru mežs pie paša ceļa, no ķēdes pasprucis kaimiņu suns, liels Smuiku fermas govju ganāmpulks bez gana, paretam kāds piedzēries dīvainis.

Aiz liepām pāri ceļam bijusi **rija**, pēc kara šo ēku pārveda uz Kārķiem un tajā ierīkoja skolas internātu.

„Patais’ manim , bāleliņi,
Sausa koka sprigulīti,
Man jāiet(i) rijas kultī,
Klip klap klap!”

Kārķu skolas direktore Daīla Rubene mums iemācīja šo un daudzas citas latviešu rotaļdejas. Skolas sarīkojumos viņa spēlēja klavieres, un mēs ar prieku dejojām. Pazīstamajai melodijai skanot, gara acīm redzu Tūžu riju. Veļu laikā senču gari manā iztēlē dodas tieši uz veco rijas vietu.

Liepu aleja beidzās pie lielā šķūņa, pamatīgas guļbūves ēkas, kura tagad jau pazudusi no zemes virsmas. Ikdienā šķūnī glabājās gan lietojamie, gan senie darbarīki, tehnikas rezerves daļas, visādi dzelži un citas lietas. Tālākajā stūrī atradās līnu kulkstīkla, kas nekad netika izmantota, taču vienmēr to atcerējos, lasot kāda latviešu autora atmiņas par bērnību. Tai blakus stāvēja Latvijā ražota graudu vērtījamā mašīna “Imanta”. Tā man saistījās ar tēva brāli Imantu, kuru čekisti nošāva 1945.gadā. Vēl atceros vairākas trijzaru koka siena dakšas, ar tādām zemnieki redzami J.R.Tilberga gleznā “Kaugurieši”. Manā bērnībā šķūnis bija lielākā salīdzinoši brīvā telpa. Tāpēc visu mūsu bērnu – Viļņa, Raita un manas lielās kāzas – tika svinētas tur, iznesot laukā iedzīvi un gar malām saliekot galdus un meijas. Vidū palika danču placis, kas sevišķi noderīgs izrādījās manās kāzās, 1976.gada 3.septembrī, kad laiks iegadījās neparasti auksts, lietains un vējains. Vecie ļaudis teica, ka jaunā pāra dzīve nebūšot laba. Tas, diemžēl, izrādījās taisnība. Aiz alejas sākas biezi saaugušu spireju dzīvzogs ceļa abās pusēs, senāk kārtīgi kopts un apcirpts. Visu vasaru tas ziedēja baltiem un maigi rozā ziedīņiem. Mēs tos dēvējām par „krūmiņiem”, ēnainās pazares bija laba vieta paslēpēm.

Senā Tūžu māja

Mājas apkārtnē tika rūpīgi kopta. Grantēts ceļš veda līdz pašai mājai ar skaistu pagalmu un puķu dobēm. Mazos celiņus vienmēr izravēja, sestdienās ar grābekli nogrāba pēdējo salmiņu, un saimes jaunieši tur staigāja uz rokām, pa jokam lauzās vai citādi ēverģelējās. Mazie celiņi bija grantēti, pie mājas auga ozoli, skaisti koki un krūmi, zaļais mauriņš stiepās no pagalma līdz pat kūtij. Viss kārtīgs, glīts un sakopts. Mana mamma ar prieku visu to atcerējās: „Es te jutos kā kādā svētnīcā iebraucot”, – tā viņa sāka stāstu par savu pirmo ciemošanos pie līgavaiņa Imanta..

Abi Tūžu saimnieki bija prasmīgi zemes kopēji. No puķēm Almai vislabāk patika baltās. Tāpēc uz viņas kapa allaž cenšamies likt tieši tādas. Uz Tūžiem veduši pat ekskursijas rādīt to kā zemnieku paraugsaimniecību un retos krūmus un kokus. Vēl 60.gados senās mājas apkārtnē auga vairākas puķes, kuras mēs ar vecmāmiņu pārstādījām pie mūsu jaunajām mājām. Joprojām te aug baltā pojene pie dienvidu sienas, sārtās rozītes pie kļavām, jasmīni, kurus iestādījām, lai pasargātu pagalmu no ceļa putekļiem. Papardes, mežvīnus un kreimenes atnesām no Sedas meža. Mūsu mājas priekšā izveidoju pavasara puķīšu rindiņas ar zilām vārpiņām, manām mīļajām dzejnieku narcisēm un tēva lolojumu, baltu hortenziju. Mana koku stādīšana gan ne vienmēr izrādījās veiksmīga – vietu smaržīgajai papelei un bērzam izvēlējos pārāk tuvu mājai, kas to noēnoja un kokus nācās nozāģēt.

Tūžu māja un saime 1922.gadā: vidū stāv Augusts un Alma ar dēliem Imantu un Radvili (mazākais puisītis), priekšā 1.no kreisās puses sēž meita Velta

Senās mājas ziemeļu pusē bija izveidota lapene jeb *laubūte* ar vītenaugiem. Apkārt lapenei auga dažādi neparasti krūmi un koki. Kā īsts brīnums ap 2000.gadu negaidīti sāka augt dīvaini asni, ko pat Irita nezināja. Neparasto augu viņa atpazina kādā muižas parkā. Tā ir **plūksnlapu stafileja** (*Staphylea pinnata*), tagad jau krietni sakupļojusi un vasarās zied skaistiem baltiem ziediem. Starp lapeni un šķūni

auga vairākas sudrabegles. Vētra tās nogāza vienu pēc otras ap 1990.gadu. Vēl tur bija divas egles ar īsām, samtaini mīkstām skuļām, kas nemaz nedūrās rokā. Starp eglēm vasarā iekāra šūpuļtīklu, man patika tur apgulties, lasīt grāmatu un ēst baltās jāņogas no netālā krūma...

Atceros **dižskabārdi** ar cietām, spīdīgām, tumši sarkanām lapām, to nokoda kāda no 1960. gadu bargajām ziemām. Mani izbrīnīja potētās kļavas, tā mūsmājās sauca šos neparastos kokus, kas auga netālu no vecās mājas. Tām lapas bija kā parastajām kļavām, tikai daudz mazākas. Viena kļava atradās paēnā, izaugusi vēdekļveidīga ar vairākām atvasēm, lieliska vieta bērnu mājiņas ierīkošanai. Abi ar Raiti to uzbūvējām no jumta skaidām un koku zariem. Nosaucām par KRUNDU. Vēl šodien nezinu, no kurienes radās tāds vārds, bet otra mūsu ierīkotā mājiņa lielajā ceriņu krūmā pie mājas arī bija Krunds.

*Parastais dižskabārdis Rundāles pils dārzā.
2024.gadā to atradu pēc ilgiem
meklējumiem Latvijas parkos un dārzos*

Nākamā, mūsu bērnu paaudze, Sandis, Laima un Irita jau uzcēla kārtīgu mājiņu pie liepām, blakus Antonovkas ābelei. Mājiņas jumtu likušas meitenes, kamēr Sandis aizņemts darbā. Jumta papi ar līstītēm pienaglojušas šķērsām. Nācās veikt pārbūvi, jo Sandis paskaidrojās, ka jāliek gareniski, lai notecētu lietus ūdens. Viņi nosauca to par "Piesaulīti". Vārds tika izvēlēts aptaujā kādās Annas dienas svinībās. Mājiņā bērni iztapsēja sienas, ierīkoja guļvietas no kādas mašīnas sēdekļiem, pie sienām pielika attēlus. Taciņas malās salika akmeņus, ierīkoja meža zemenīšu un puķu dobi. Abas meitenes tur glabāja kreppapīra svārkus un citus pašdarinātus apģērbus un rotaslietas. Visi trīs noglabāja un ēda no autoveikala atvestos kārumus... Savs stūrītis katram cilvēkam vajadzīgs!

*Maijrozīšu krūmā Dagnija un
Raitis, vidū brālēns Jancis.
Viļņa foto, 1950.gadu beigās*

Milzīgais maijrozīšu krūms, vesela maijrozīšu audze ar brīnišķīgi smaržojošiem ziediem, ciemiņu iemīļota fotografēšanās vieta, izsala vienā no bargajām ziemām. Un varenais ceriņkrūms šķūņa galā sevišķi labi sakuploja pēc vasaras, kad tam blakus ierīkoja cūku aploku. Maijrozītes un ceriņi, bērniības smaržas!

Skats uz māju un ābeļdārzu no rietumu puses. Augusts sēj, Imants ecē

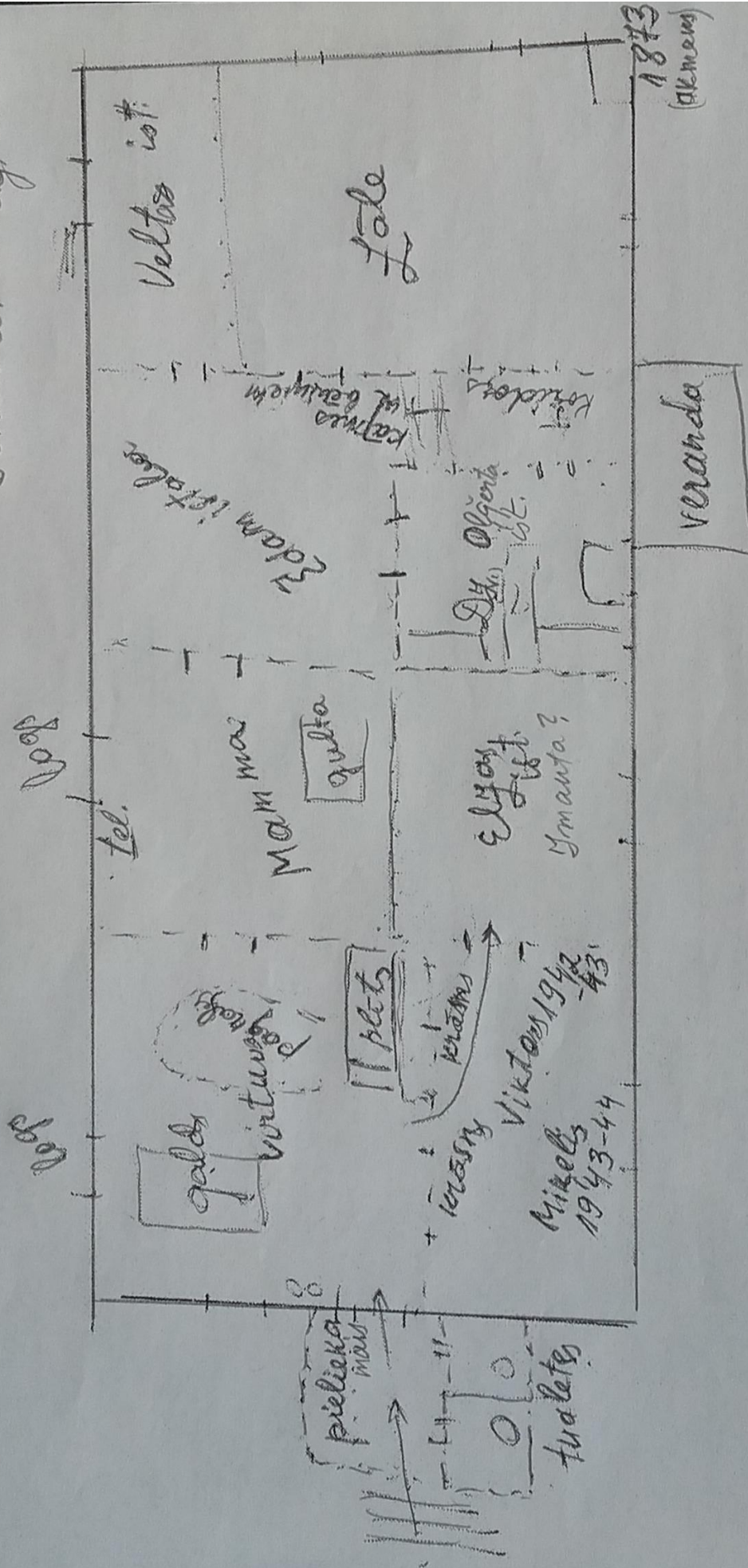
Manā bērnībā dārzā vēl bija saglabājušās vairākas vecās, Tūžu saimnieku stādītās ābeles, katra ar savu neatkārtojamo garšu un vārdu. Baltais Dzidrais, kas nogatavojās jau augusta beigās, zeltaini caurspīdīgie, dzintarinie Rudens Svītrotie, kas krītot pārplīsa no gatavības un gulēja zaļajā zālē pie biškokiem, saldā ābelīte ar cietu, zaļu mizu un žilbinoši baltu, neparasti saldu mīkstumu. Anīsābele ar sārti rozā ābolīšiem rotāja mūsu Ziemassvētku eglītes, saldaīs Trebu, milzīgie Antonovkas, kas sevišķi garšīgi tapa ziemas sākumā. Visai interesanta bija Paradīzes ābelīte jeb Ādamābelīte, kas katru gadu bagātīgi ziedēja un ražoja skaistus, sarkanus, mazus ābolīšus. Ēdami tie nebija, bet mamma gatavoja kompotu ēdienu rotāšanai.

Mājas iekštelpu izvietojumu var apskatīt nākamajā lappusē, Dzidras Sondores zīmējumā. Toreiz viņa bija mazā izpalīgu meitene Dzidriņa, kura kopā ar brāli tur dzīvoja vasarās un iekārtojumu labi atcerējās.

Mājas dienvidu galā bija ķēķis (virtuve), liels un gaišs, tam blakus piebūve ar divām tualetēm. Betona tualetes bedres ir saglabājušās un redzamas vēl tagad. Vasarā ķēķa durvis stāvējušas vaļā. Reiz, bēgdama no dunduriem, te atskrējusi kaimiņu māju tele. Māru saimnieks Eidis skrējis bēglei pakaļ, noķēris aiz astes un turējis, bet noturēt neizdevās, un šī likusies ķēķī pa durvīm iekšā, par ko Eidīts bijis visai nelaimīgs...

Blakus ķēķim atradās kalpu, puīšu un meitu istabas, tālāk saimnieka Imanta istaba, viesistaba un māšas Veltas istaba, ziemeļu galā zāle un āra durvis uz lapeni. Zālē glabājās medus krājumi, tā vienmēr smaržoja pēc medus. No zāles kāpnes veda uz bēniņiem, tur stāvēja veci žurnāli, grāmatas, laikraksti, tai skaitā *Pēterburgas Avīzes*, arī liekās drēbes. Tūžu mamma jeb Mammucis bērniem pieteica pēc viņas nāves tās nedot pasaulē, bet, ja neder pašiem, sadedzināt. Karš pasteidzās to izdarīt viņu vietā.

Stāzu māja 2. pasaules kara
 laikā. Ķī māja Rāidra
 fondāte. 2006.g. 12. dec.

Iepretī dzīvojamajai mājai atradās daudzfunkcionāla ēka ar vairākiem nodalījumiem. Tās ziemeļu galā bijusi labības klēts, blakus piena telpa, lopu virtuves, cūku un vistu kūts, galā vāgūzis, zirglietas un malkas šķūnis. Vistu Tūžu saimniecībā bijis sevišķi daudz, ziemā tās gandrīz nedēja, toties vasarās olu „nevarēja vārēt” (mamma izteiciens). Kādā publikācijā lasīju, ka Tūžu paraugsaimniecībā audzētas tikai baltās Leghornas šķirnes vistas.

Pēc kara ugunsgrēka no ēkas bija palikušas vien biezo laukakmens sienu drupas apmēram cilvēka augumā. Tur mums uz visstingrāko tika noliegts spēlēties, lai neuzgrūtu virsū kāds vaļīgāks akmens. Vēl tagad atceros, cik mums tās bija vilinošas mājiņas ierīkošanai, kur paslēpties no pasaules... Taču vecāku aizliegums stāvēja pāri visam, un mēs drupām netuvojāmies.

*Mūsu drupas no dienvidu puses.
Fotogrāfs Vilnis*

Labības kalte – mūsu jaunās mājas

Kalte, uzbūvēta vienā ēkā ar šķūni, atradās nostāk no mājas, tāpēc izglābās no bojāejas. Pēc ugunsnelaimes tā izrādījās vislabāk saglabājusies un plašākā ēka. Tēvs to pārbūvēja par mūsu dzīvojamo māju. Kara laikā kalte stāvējusi tukša, reiz tajā ieskrējusi cūka, mukdama no vācu karavīra, kurš gribēja noķert to apēšanai. Attapīgais lopiņš izlēca pa logu, un vācietis palika tukšā.

Ēkas ziemeļu galā bija šķūnis labības novietošanai, bet kaltes daļa bija laukakmeņu mūra un cementa būve ar piramīdas formas griestiem. Labību lika žāvēties uz metāla režģu grīdas, kam apakšā bija pamatīga pagraba telpa ar krāsni.

Pagrabā rudenī pa mazu lodziņu saveda un salika sašķirotus kartupeļus ēšanai un lopiem. Pavasarī tiem izauga asni, kas pirms lietošanas bija jānolaūž. Vecos kartupeļus mamma lika vārīt aukstā ūdenī, bet jaunus, ko gaidījām izaugam ar lielu nepacietību, vārošā ūdenī. Pagrabā iebūvētie plaukti katru gadu piepildījās ar ievārījumu un kompotu burkā un burciņām. Gandrīz visu ziemu pagraba plauktos labi saglabājās āboli. Pavasarī te nolika lielas stikla pudeles ar bērzu sulām. Vēsumā sulas sarūga pamazām un vasarā baudījām spirtu un atvēsinošu dzērienu. Pagraba priekštelpā stāvēja runkuļi, kāposti, bietes, tās vārīja mājlopiem. Lejā veda platas koka kāpnes. Pagrabs bija tumšs, vēss un man mazai likās biedējošs, ilgi nevarēju saņemties un nokāpt lejā.

Šķūņa puses dēļu sienas tēvs no iekšpuses apmūrēja ar skaidu betonu. To veidoja, apmēram 10 cm attālumā no pamatsienas nostiprinot plānāku dēli kā kabatu, piepildīja ar zāģu skaidu/cementa/grants maisījumu un ar apaļu koka rungu sablīvēja. Mēs ar Raiti šajā darbā cītīgi palīdzējām, labi atceros, kā tapa siena starp lielo istabu un ķēķi. Dēļu stiprinājumu lika arvien augstāk, līdz visa siena bija uzbūvēta. Virsma veidojās nelīdzena, grumbuļaina, grūti nokrāsājama, bet pēckara laikos pats svarīgākais bija savs jumts virs galvas. Tā nu mēs dzīvojam mājā – kaltē ar lielu ķēķi, divām nelielām istabām, mīlzīgu pagrabu un pieliekamo kambari, bijušo kaltes telpu, ko saucām par klēti. Klēts nebija apkurināma un

vasarā saglabājās vēsa apakšā esošā pagraba un biezo akmens sienu dēļ. Te glabāja pārtikas produktus, mazāk vajadzīgās mājas lietas, apģērbus, vasarās ierīkoja ciemiņu guļvietu.

Mājas ziemeļu gals. Zied kopā ar Vacīti stādītie jasmīni. Dagnijas foto, 2008.gads

Mājas dievidu puse. Durvis izzāgēja, lai iekļūtu istabaugšā no ārpuses. Otrās kāpnes bija no klēts. Tumšais plankums kreisajā pusē ir efeja, kurai ļoti patīk augt siltajā dienvidu puses saulītē

Mājas dienvidu daļa, bijusī kalte, līdz pusei būvēta no lieliem laukakmeņiem. Man patika vērot šos lielos, skaldītos akmeņus un interesantās savienojuma vietas. Dažos varēja redzēt gludu gropīti paliela zīmuļa resnumā. Tā esot spridzekļa vieta, tēvs teica. Mamma's albumā atradu attēlu ar lielu akmeņu vākšanu un apstrādi tīrumā. Lielākos saspridzināja, ar trīsi pacēla, pārvietoja un izmantoja būvniecībā.

Mūsu pārbūvētā māja bija daudz plašāka par mazo pirts istabiņu. **Grīdas** salika no priedes dēļiem. Sestdienās, balti noberzti, tie tik labi smaržoja, un vecāki mums atļāva spēlēties uz grīdas. Grīdas ilgi nekrāsoja un to mazgāšana bija pamatīgs darbs, beržot ar asu birsti, saimniecības ziepēm vai sodu. Mājas bēniņus mēs saucām par **istabaugšu**. Tur, kā parasti bēniņos, glabājās gan visādi krāmi, gan derīgas mantas. Ilustrētie žurnāli “Zvaigzne”, “Liesma”, “Bērniņa”, avīze “Pionieris”. Vēlāk tiem pievienojās dažas kaimiņu un radu atdotās “Atpūtas”, “Zeltenes” un senas grāmatas. Tās pratu novērtēt tikai pēc zināma laika. Dažās bija iespiests Tūžu mājas zīmogs. Istabaugšā stāvēja no Naglām atvesti krēsli, grezni, no tumši brūna koka, apvilkti ar zaļu samtu. Mūsu istabas bija par mazu šīm mēbelēm, jo

daudz vietas aizņēma gultas. Gultas mums bija ērtas, mīkstas un skaistas, sevišķi viena, rotāta ar koka ozolzilēm. Atsperu matračī ar laiku nolietojās, tad tiem uzlika vates matračus. Vecmāmiņa mums taisīja salmu matracīšus un vakaros tos uzbudināja, lai mīkstāka gulēšana. Sestdienās, kad izmazgāja grīdas, vasarā tās izkaisīja ar smaržīgajām kalmēm, kas auga Sedā.

Šis nav oriģinālais Tūžu iemītņieks, bet tam ļoti līdzīgs. Foto no kāda muzeja Sēlijā.

Mūsu pulkstenis bija diezgan neprecīzs un vēlāk tika aizstāts ar citu, greznu un skanīgu stundu zvanītāju koka ietvarā.

Petrolejas lampas lietojām pirtīnā un vēl dažus gadus jaunajā mājā. Cilindrus gatavoja no plāna stikla, tos rūpīgi glabāja. Pirms katras lietošanas noņēma, izslaucīja, aizdedzināja daksti un uzmanīgi lika atpakaļ. No biezas kokvilnas lentes gatavotās daksts garumu regulēja ar pagriežamu pogu. Aizdedzinot daksts bija pavisam īsa un cilindru lika lēni, stiklu pamazām sasildot, tad pagrieza garāku, lai vairāk gaismas. Elektrību ievilka 1960.gadu sākumā, skolas laikā mācījos jau pie galda lampas gaismas.

Viena no Tūžu petrolejas lampām, kas tagad dzīvo klētī kopā ar citām senlietām. Labāk atceros kādu citu, ar stikla pamatni. Man patika vērot, cik daudz degvielas tajā atlicis. Iritas foto, 2025.gads

Mazmājiņa Tūžos atradās ārā, patālāk no mājas, būdīnā ar koka sēdvirsmu un dziļu bedri. Ik pēc dažiem gadiem to pārraka jaunā vietā. Gājiens tumšajā laikā uz “butku”, kā mūsmājās to sauca, bija diezgan nepatīkams. Likās, ka tumsā no krūmiem iznāks kādi spoki vai briesmoņi, tāpēc mazus mūs pavadīja tēvs. Parasti tas notika pirms gulētiešanas, un viņa jautrais uzsauciens: “Nu, kurš pirmais gultā, tas būs karālis!” novērsa jebkādu nepaklausību šajā lietā. Vārdu “karālis” tēvs teica ar garo “ā”. Vēlāk drošības sajūtu radīja pašu suņi, kas atskrēja apsveicināties, pamanījuši nācēju. Mazmājiņas apkārtnē uz gludās taciņas vasaras vakaros bieži manījām ežus.

Pēdējā “butka” pie mājas. Rokot šīs “jaunceltnes” bedri, Raitis nejauši tajā ieslīdēja un dabūja milzīgu zilumu uz kājas augšstilba visā garumā. Dzīstot tas sadalījās gabalos pamazām pārvietojās uz leju. Dagnijas foto, 2007.gads.

Kūts, Tilts un Leduspagrabs

No mājas pa nokalnīti uz leju 1930.gadu beigās uzbūvēja milzīgu, modernu un dārgu lopu kūti. Vērtējot naudā, par šo cenu tolaik varējuši nopirkt veselu jaunsaimniecību ar visām ēkām. Celtniecības darbus vadīja būvtehniķis Dimiteris, viņa ģimene piedalījās kūts būvniecībā un dzīvoja Tūžos visu celtniecības laiku. **Kūts augšā** glabāja sienu, visu vezumu uzveda pa uzbraucamo ceļu, kuru saucām par **Tiltu**, izgāza un ar dakšām izlīdzināja. Lopu bija daudz, siena arī, un tāda konstrukcija ļoti atviegloja smago siena sagādes darbu. Gar sienām stāvēja senās darba mašīnas, ziemā glabāja sienu, bet pavasarī pie augstajām sijām pakāra Lieldienu šūpoles, virvēs iestiprinātu garu dēli. Šūpojāmieš līdz nelabai dūšai, siena smaržas apņēmti. Šūpoties dažreiz atnāca kaimiņu jaunieši, no Kārķu centra Rota ar Veltu.

Kūts ar skatu no dienvidu puses

Skats uz kūts galu no tilta. Dagnijas foto, 2008.gads

Tieši zem Tilta atradās **leduspagrabs**, daļēji zemē ierakta telpa ar trim lieliem pakāpieniem uz leju. Ziemās tur sakrāja no Sedas upes atvesto ledu, pavasaros un vasaras sākumā nesa dzesēt pienu. Kolhoza laikos kūtī iemitināja teļu fermu ar vairākiem desmitiem lopu, leduspagrabu neizmantoja. Kad nomira Māru vecais saimnieks, viņa šķirstu līdz bērēm novietoja leduspagrabā uz dēļiem. Šķirsts peldēja izkusušajā ledus ūdenī, skats bija diezgan neomulīgs. Pretī leduspagrabam, bet jau virs zemes, atradās sakņu **telpa** mājlopiem. Ar zirga vezumu saknes uzveda pa Tiltu augšā, caur lūku pa dēli noslidināja lejā un nolika glabāšanai. Ziemā tās tīrīja, grieza un nesa uz kūti lopu ēdināšanai. Audzēja burkānus, bietes, runkuļus, milzīgas, resnas saknes, kacenkāpostus (kāposts augstā kātā ar lielu lapu cekulu, rudenī to nocirta ar cirvi un lapas baroja lopiem), galviņkāpostus un citus dārzeņus.

Tilts bija mūsu bērnības lielākais kalns, iemīļota rotaļu vieta ziemā, pat trampīnu tur varēja uztaisīt. Dzīvojamies tur caurām dienām, vizinājāmies ar ragaviņām, vēlāk ar slēpēm. Mums bija vienas mazas, jaukas un vieglas ragaviņas uz āru izvērstām sliecēm, tāpēc tās tik viegli negāzās. Apsēdāmies viens aiz otra un laidām lejā no lielā kalna. Otrās ragavas, daudz lielākas, platas un lēzenas, parasti izmantoja malkas vešanai, pārējā laikā tās bija mūsu rotaļu biedrenes. Uzvilkt kalnā nemaz nenācās viegli, toties varēja nogulties visā augumā, un tad brauciens izvērtās sevišķi neparasts, gar acīm zibēja sniegs, debesis, gar ausīm svilpoja vējš. Divatā sēžot gāja nedaudz lēnāk, toties varēja aizslīdēt tālāk. Tilta malās bija uzbūvētas koka margas, tāpēc jutāmies droši.

Sniega mūsu bērnībā ziemās vienmēr bija daudz. Salnas sākās jau augusta beigās, sargājām un sedzām dālijas un gladiolas, lai būtu ko uzdāvināt skolotājiem 1.septembrī. Pirmais sniegs parādījās septembra beigās vai oktobra sākumā. No novembra līdz martam biezo sniega segu nespēja nokausēt nekādi atkušņi. Ja sals no rīta bija vairāk par 30 grādiem, mums nevajadzēja iet uz skolu. Dažreiz putenis uz ceļiem sadzina lielas kupenas, un bija lielas bažas, vai ar traktoru varēs izbaukt, vai tiksīm uz skolu. Dienas laikā ceļus izšķūrēja, un malās izveidojās milzīgi vaļņi, kas pavasaros ilgi nenokusa. Pavasaris! Jautras tērcītes burbuļoja ceļmalas grāvjos, lielie grāvji piepūtās līdz pusei pilni ar sniega ūdeņiem un vēla tos tālāk uz Sedu un Burtnieku. Pa ceļiem tecēja lielākas un mazākas straumītes, man patika tām atbrīvot ceļu, lai ūdens aizplūstu ātrāk. Mamma smēja, ka būšot jānācās par melioratoru.

Durvis no tilta uz kūtsaugšu. Durvju jumta notekā ziemas atkušņos un pavasaros ūdens sasala lielās lāstekās, garšīgākās pasaulē... Dagnijas foto, 2008.gads

Uz tiltu skrējām arī pavasaros. Sniegam kūstot, pa slīpo šifera jumtu tecēja ūdens. Sasalstot no tā izauga brīnumgaras lāstekas, dažas lielas un resnas līdz pat zemei, citas graciozi smalkas un tievas. Tik vilinoši caurspīdīgas un ... garšīgas, graužām tās pat ar sāpošiem kakliem.

Abi ar Raiti uz tilta mācījāmiem slēpot "slalomā" un lēkt no Raita uzbūvētā trampļīna. Raita foto, ap 1967.g.

Slēpošanā labi uztrenējušies, piedalījāmi gan skolas sacensībās, gan braucām ar skolas komandu uz Valku sacensties ar citām skolām. Lielāki paaugušies, ar slēpēm devāmies uz skolu. Man tas bija sarežģītāk, skolā vajadzēja novilkt garās flaneļa bikses un uzģērbt kleitu. Apakšā mammas meitenēm lika vēl vilkt tā saucamās "bumbierenes", pūkainas, biezas flaneļa apakšbikses ar gariem stilbiem, kuru galos ar lielu vīli iešūtas gumijas. Tās bija

visu meiteņu bieds un izsmiekla objekts, bet bija vien jāvelk. Vairākas reizes man pat rādījās nelāgs sapnis, ka esmu aizmirsusi paņemt kleitu un nu jāiet klasē ar rozā bumbierenēm... Zeķubikses vēl nebija izgudrotas. Zeķes valkājām ar zeķturiem, vestīti vai platu jostu, kurai piestiprinātas gumijas.

Pirtiņa

Tieši tā no seniem laikiem dēvēja šo pelēko guļbūves namiņu. Patiesībā tā nemaz nebija tikniecīga. Tūžu ļaudis pēc atgriešanās no bēgļu gaitām ierīkojās tajā uz dzīvi. Aiz plašās priekštelpas pa kreisi atradās pirts istaba ar plīti un mūrīti, pa labi pirts telpa ar lielu lāvu un milzīgu krāsni. Iespējams, senatnē pirtiņā dzīvoja saimnieki, kamēr cēla lielo māju. Tūžu saimē pēc kara bija palikuši vien astoņi cilvēki, pirtiņā mitinājāmies pieci: mamma, tēvs, Vilnis un mēs ar Raiti tie mazākie, nākuši pasaulē drīz viens pēc otra. Tūžu mamma un Elza dzīvoja kaltes ēkas pagrabā. Mēs dzīvojām pirtiņā apmēram līdz 1956.gadam, un pirmās bērnu dienu atmiņas man saistās tieši ar šo ēku.

Šo omulīgo pirts istabas pavardu vienmēr atceros, kad grāmatās lasu par ceļinieku, kurš ierodas mājās aukstā ziemas vakarā un sildās pie mīļīgās uguns. Plīts ar bluķīti priekšā man iegūlusies atmiņā kā mazas, mājīgas lauku mājas neatņemama sastāvdaļa.

Pirts istabas plīts. Dagnijas foto, 2008.gads

Plīts mūrītī bija iebūvētas ierītes, iedobumi, kur nolikt žāvēšanai slapjās zeķes un cimdsus vai saglabāt siltu ēdienu vēlajiem darbarūķiem. Manā bērnībā plīts nebija balsināta, man patika skrāpēt un likt uz mēles mālus no mūrīša sienas. Pirts istabā pie loga bija galds, pie sienas drēbju skapis un vairāki pakaramie, pārējo telpas daļu aizņēma gultas. Kad Vilnis sāka iet skolā, dzīvošanai tika piemērota arī īstās pirts daļa. Guļbūves sienas aizdrīvēja ar sūnām, aplīmēja ar tapetēm. Izskatījās pavisam mājīgi, tikai vajadzēja ļoti uzmanīgi rīkoties ar uguni. Apgaismojumam lietoja petrolejas lampas. Pirtiņas priekšā atradās neliela piebūve malkas glabāšanai. Pagalmā bija ierakts liels, apaļš stabs. Mēs ar Raiti turēdamies pie tā, griezāmieš apkārt, līdz apreiba galvas, tad riņķojām pretējā virzienā, lai atreibinātos atpakaļ.

Pirts pagalmā auga **Lielā egle**, dižkoka augumā, kupla un pavisam neparastu formu, pa vidu galvenais stumbrs un uz katru pusi divi atzari kā paceltas rokas. Skolas zīmēšanas stundā ņēmos attēlot mūsu savdabīgo egli, kas man tā patika. Zīmēšana bija vienīgais priekšmets, kas man nepadevās. Tā notika arī šoreiz, skolotāja Gailiša neatzina manu egli par īstu un ielika trijnieku, visai retu un nevēlamu parādību manā skolas gadu dzīvē, es to ļoti pārdzīvoju. Daudzus gadus vēlāk pašu egli nogāza rudens vētra, paņēmu stumbra gabaliņu. Tas man kalpo par kāju paliktnīti dzīvokļa balkonā, atgādinot par saulainajām bērnu dienām.

Egles galotni nozāgēja, lai uz turieni stārķi pārceļtu savu ligzdu no nokaltušā ozola, kas draudēja nogāzties. Tomēr putni to nepieņēma par savu mītni, vien dažreiz atpūtās, kad mazuli paaugās un ligzdā pietrūka vietas. Otra stārķu iemīļota vieta bija kūts jumta čukurs.

*Pirtiņas senākais attēls no Viļņa albuma.
Lielās egles galotne vēl vesela.*

Ja jau Lielā egle, tad jābūt arī mazajām, un tādu bija vesela gara rinda gar kaimiņu māju Māru robežu. Tās saucām vienkārši par **eglitēm**, kaut arī augumā tās daudz neatpalika no liepām. Kur ķiršu dārzs? – Pie eglītēm; Kur mazās zilās plūmītes, krīklīši? – Pie eglītēm. Kur mamma runājas ar kaimiņu Mildiņu? – Pie eglītēm. Kur sarkanie pūpoli? – Lejā pie eglītēm. Šīs egles sargāja dārzu no brāzmainajiem rietumu vējiem, un raža ienācās agrāk nekā citur. Tomēr egles mūžs nav ilgs, vēji sāka tās gāzt vienu pēc otras un skaistajā rindā radās robi. Raitis ar Ligitu 2000.gadu sākumā sastādīja jaunus kociņus, lai tiem laba augšana!

Pirtiņa no dienvidu puses un lielā egle. Pa kreisi ķiršu dārzs un sarkanie pūpoli gar sētu. Aizmugurē redzams egļu dzīvžogs, mazās eglītes

Kad pārcēlāmies dzīvot uz kaltes māju, pirts istabā līdz pat mūža galam dzīvoja Elza un kopa kolhoza teļus lielajā kūtī. Īstā pirts sestdienās atkal tika kurināta, mazgājās gan Tūzu, gan Māru māju ļaudis, dažreiz arī Brieži.

Pirtī iešana notika katru sestdienu. Kurināšana prasīja visu dienu, no patālās akas jāsanes ūdens, jāsaved malka, krāsns jākurina pamazām un vairākas stundas. To parasti darīja tēvs, vēlāk mēs palīdzējām. Pie krāsns mutes bija iebūvēta liela cementa ūdens tvertne vairāk nekā puscilvēka augumā, ar metāla cauruli apakšā ūdens sildīšanai. Varbūt senākos laikos to lietoja, bet pēc krāsns pārbūves šī konstrukcija nestrādāja. Ūdeni sildījām lielajās piena kannās, noliekot tās pie krāsns. Pirts lāva bija liela, visas pirts platumā. Sākumā varēja pasēdēt uz soliņa, pamazām iesildīties, tad rāpties augšā, karsēties un pērties. „Garu garu, uzmet garu, lai es labāk pērties varu!”, tā mamma ziņģēja, lai mums jautrāks

prāts un karstums vieglāk panesams. Bērzu slotiņas tēvs sasēja no Jāņu meijām un uzkarināja pirts priekšstelpā, tur tās izžuva un jauki smaržoja. Pirts dienā slotiņu iemērca ūdenī, lai mīksta pāršanās.

Pirts krāsns ar ūdens kannu. Pelēkais stūris ir iebūvētais ūdens katls, tajā glabāja iekurus un dažas malkas pagales. Augšā lūka gara uzmešanai. Dagnijas foto, 2008.gads

Vecmāmiņa par slotiņām labprāt lietoja **lupstājus**. Krūms, atvests no viņas dzimtās Latgales, auga pie mājas stūra. Man lupstāju smarža tolaik likās briesmīgi nejauka, glābos pie tīkamās bērza slotiņas. Pirts sniedza neapraķstāmi patīkamu tīrības sajūtu, jauki gurkstošu ādu. Tagad to nevar panākt ne ar mūsdienu skrubiņiem, ne dušas želejām. Pēc pirts tēvs mūs ar Raiti uz rokām nesa mājās, dvieļos un drēbēs ievīstītus. Virs galvas spulgoja zvaigznes, zem kājām vizuļoja sniegs un bija tik labi... Mamma tad teica: “Nu gan esat tik balti, ka vārna aiznesīs!”. Tādu jokū uzreiz sapratām, jo vārnas un žagatas labi pazinām. Ko gan maza vārna var mums padarīt?

Ozoli un stārķi

Senās Tūžu mājas priekšā auga pieci ozoli. Brīnumainā kārtā divus no tiem kara ugunsgrēks nebija nopostījis. Viens atradās pie mājas ziemeļu stūra, āderu krustpunktā. Kaut arī koks zaļot vairs nespēja, stārķu pāris te ierīkoja ligzdu. Tā bija tik iemīlota, ka putni nekādi negribēja ligzdot citur. Daudz cietušā ozola saknes ar laiku satrunēja, un milzīgās ligzdas smagumu turēdams, koks vējā bīstami šūpojās. Stārķi bija spiesti piekāpties tikai tad, kad kāda rudens vētra nogāza stipro ozolu ar visu ligzdu. Tas notika ap 1970.gadu sākumu, tātad mirušais koks gandrīz trīsdesmit gadus pēc savas nāves vēl uzticīgi auklēja putnus. Ligzda katru gadu tika papildināta ar jaunām un jaunām zaru/sūnu/zāles stiebri un citādām kārtām, tik interesanti bija vērot rosīgo stārķu pāri!

Mūsu stārķi dzīvoja kā savā viensētā, tuvākajā apkārtnē un kaimiņos ligzdu nebija, bet dabas likumi darbojās arī te. Pavasaros, kad stārķiene jau perēja olas, sākās **stārķu kaujas**. Putni sāka satraukti klabināt un skatīties debesīs, kur augstu augstu, dažkārt pat grūti saredzami, planēja svešie stārķi, kas iekāroja mūsējo ligzdu. Tie laidās arvien zemāk un zemāk, tad metās virsū ar visu augumu, spārniem sizdami un knābdami, dažreiz pat vairāki reizē, cenšoties padzīt saimniekus. Cīņas bija nežēlīgas, cieta gan paši putni, gan olas, dažreiz izkrita kāds izšķīlies putnēns. Visādi centāties to novērst un sargāt savējos. Izdzirdējuši klabināšanu, mēs ar Raiti skrējām pie vecākiem. Visi nu steidzāmies šurp ar dažādiem trokšņa taisītājiem, sitot pa kannu, katlu, pannu vai ko citu, un baidot negantos uzbrucējus. Vēlāk tēvs pat ņēma medību bisi un šāva gaisā. Mūsējie zināja, ka šie trokšņi viņus sargā un nebaidījās, kamēr svešinieki ātri vien laidās projām.

Pēdējais no pieciem Tūžu ozoliem ar stārķu ligzdu. Šī ozola pakājē atrodas akmens ar iekaltu mājas tapšanas gadu – 1874.

Aiz liepām, pāri ceļam, blakus rijas vietai atradās neliels diķītis, izveidojies pēc būvniecībai nepieciešamā māla izrakšanas. Mums ar Raiti uz visstingrāko noliedza turp iet. Izdomājām, ka diķī dzīvo **Ērzi**, mistisks briesmonis ar garām ausīm un izkārtu mēli. Tāds attēls bija uz vecmāmiņas SINGER šujmašīnas. Diķī iesaucām par Ēržūdeni un biedējām viens otru ar pašu Ērzi, kas izkāps uz ieraus mūs diķī.

Māru māju nokalnītē auga paegļu puduris, **Māras paegliši**. Te varēja atrast pirmās gailenes un skaistas apšu bekas. Bieži gājām arī tālāk, līdz lielajiem novadgrāvjiem, kuros visu vasaru tecēja neliela s tērcītes, kas pavasaros pārvērtās lielā straumē. Izrādās, vienai no tām ir pat savs vārds – Andrupīte. Tad tāpēc tuvējās mājas sauca par Andrupēm! Ziemā grāvju nogāzes izmantojām kā kalniņus slēpošanai, kad kūts uzbraucamais tilts kļuva par mazu. Reiz kritienā sasitu labās rokas īkšķi un netiku uz latviešu valodas olimpiādi Valkā, ko ļoti pārdzīvoju.

Otrs tuvākais mežs bija “**puriņš**”, brikšņains, mitrs, tā plāvās plāva sienu, bet citādi to sevišķi nemīlējām. Puriņā atrodas Līvengrāvis, atceros avenu lasīšanu brikšņainajos krastos. Visticamāk, tas saistīts ar mūsu Līvenu senčiem. Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūras vietvārdu datubāzē skaidrots – Līvena grāvis savieno Ķires upes pieteku Andrupīti ar Sedas upi.

Lielas, skaistais **Zīles mežs** ar milzīgām priedēm un balto sūnu paklāju bija bagāta un iecienīta sēņošanas un ogošanas vieta. Reiz kāds Rīgas radnieks, stāvot klajā priežu meža vidū, izbrīnīts izsaucās: “Tas jau nemaz nav mežs, tas ir parks!”.

Cauri Zīles mežam braucām uz **Sedu peldētis**, tā bija īpaši iemīļota vakara izklaide karstajā siena laikā. Raitis jau droši peldēja pāri dažus metrus platajai upei, es gan pluncājos tikai pa malu. Vēsais ūdens tik patīkami atsvaidzināja pēc karstās dienas! Mīkstajā ūdenī matus ļabi varēja izmazgāt ar parastajām bērnu ziepēm. Mazus mūs tēvs veda ar zirgu, vēlāk ar traktoru. Blakus ceļam pēdējā nokalnītē pirms upes ielejas slējās augsts krasta atsegums ar granti. To ņēma būvniecībai, ceļa remontiem. Sedas ielejas plāvās auga smaržīgas vīgriežu plantācijas, vasarās kolhozam tur plāva sienu.

Sedas krastmala. Te Raitis man mācīja makšķerēt, tikai slieku uz āķa bija jāliek viņam. Pirmo reizi pat noķēru kādas zivteles. Raita foto

Pavasara palos pļavas applūda līdz pat mežam, tas bija varens skats! Sevišķi labi to varēja izjust Stimperu mežā pie Rūceņa avota un Rāmnieku tilta. Dažreiz, ūdenim atkāpjoties, lāmās palika lielas un mazākas zivis, vairs nespējot tikt līdz upei. Sedā dzīvoja daudz zivju un vēžu. Reiz tiku uz vēžošanu līdz tēvam un brāļiem, bet ar vienu reizi man pietika. Īsti neatceros, vai bija kādi rīki, man likās, ka viņi vienkārši brien pa upi, no krastmalas iedobēm velkot laukā briesmīgos spuraiņus. Man kā lauku bērnam nebija bail ne no pelēm, ne vardēm vai sliekām, taču lieli un ragaini kukaiņi, tādi kā vēži, gan uzdzina šermuļus. Toties cik gardi tie izvārījās kopā ar dillēm, kļūstot koši sarkani!

Mūsu peldvietā krasts bija Sedai neparasti augsts un upes dibenā dzeltenas smiltis. Raita foto, 1970.gadu sākums

Tūžu zirgi

Zirgi Tūžos bija sevišķa vērtība, labi kopti un aprūpēti, tāpēc tie pelnījuši atsevišķu stāstu, kuru pierakstīju pēc mammas atmiņām. Zirgu nodalījums jaunajā kūtī atradās kūts labajā galā, pa vidu divās rindās stāvēja govis. Zemes apstrādāšanai turēja trīs zirgus. Reiz saimnieks, vecais Tūzis, vedis uz tirgu pārdot veco Maiju, armijas zirgu, tomēr palicis žēl un atvedis atpakaļ mājās. Maijai piedzimis kumeliņš **Nairis**, kas 1944.gadā salauza kāju. Nairi ārstēja, iekārtu virvēs kūtsaugšā. Tas izdevās veiksmīgi, un Nairis izauga par skaistu, graciozu, gudru rikšotāju. Ar zirgiem brauca uz tirgu Valkā, uz vilcienu Strenčos veda pārdot ābolus un citus saimniecības ražojumus. Kādu reizi cilvēku pārpilnā tirgū mamma ar Nairi iekļuvusi lielā burzmā. Gudrais zirgs pats, bez vadīšanas tik veikli izlocījies cauri drūzmai ar savu pajūgu, ka atlicis tikai pabrīnīties.

Visi, pat visstraujākie zirgi tika pieradināti mierīgi stāvēt, ja braucējs izkāpa un uzlika grožus uz muguras. Tomēr, tāpat kā cilvēkiem, arī viņiem piemita pa savam niķītim. Tā **Viesulim** kartupeļu talkas laikā piekrāva tik smagu vezumu, ka zirgs nevarēja pavilkt, nācās dažas kastes noņemt. Kopš tā laika zirgam niķis rokā, ar vezumu nekust ne no vietas, iekams no tā kaut ko nenoņem nost. Uz kara beigām Viesuli atdeva uz Mārām, jo viņu zirgus armija rekvizēja. Gatavojoties bēgļu gaitām, Māru ļaudis sakrāva mantas vezumā, bet Viesulis stāv un nevelk. Zirga niķi kaimiņi nezināja, taču sist zirgu un dzīt ar varu bija neiedomājama lieta, tā saimnieks Eidis palika mājās. Tuvojoties karaspēkam, viņš iemuka

tuvējā mežā un redzēja, kā pie mājas nomet bumbu. Māja sāka degt, saimnieks metās to glābt un viss beidzās laimīgi. Ja Viesulis būtu bijis paklausīgs, arī Māras būtu nodegušas. Kara laikā Tūžu zirgi bija paglābušies no rekvizēšanas. Saimnieki, paši paturējuši tikai divus, Nairi un Gaitu, pārējos atdeva kaimiņiem, kuriem nebija tā paveicies. Strādīgums, satiecība, devīgums, savstarpējā izpalīdzēšana ir tās īpašības, ko vairākkārt esmu dzirdējusi par saviem senčiem no citu cilvēku stāstiem.

Fotogrāfija no kāda vecā albuma. Iespējams, tie ir Tūžu zirgi Maija ar Nairi

Sevišķi labi ar zirgiem prata apieties mūsu tēvs, ne visiem tas izdevās. Kā īsts zirgu vārdotājs viņš mierīgi un pamazām tika galā visniķīgāko lopiņu. Vispirms zirgu piesēja garā pavadā un lika skriet pa lielu apli, līdz tas bija iztērējis lieko enerģiju un satraukumu. Tad uzlika iejūga piederumus un, mierīgi, stingri runājot, lika darīt to, kas nepieciešams, pakāpties atpakaļ, lai varētu sajūgt, pacelt kāju un citas lietas. Kolhoza zirgu fermas bija Mārās un Briežos, no tām zirgus ņēma gan kolhoza, gan saviem dārza darbiem. Kad Mārās fermu likvidēja, tēvs paņēma **Tīnu**, neliela auguma brūnu ķēvīti, sevišķi tramīgu un nepaklausīgu. Iespējams, viņa kādreiz tikusi pārmācīta ar sišanu un tādēļ kļuvusi vēl nepaklausīgāka. Tina varēja apstāties un nekustēt ne no vietas vai pēkšņi sākt lēkšot, kur un cik ātri pašai patika. Tēvs vispirms viņu rūpīgi novēroja un atklāja, ka zirga tramīgums rodas, paskatoties sānis vai atpakaļ. Kaut kas viņu bija stipri sabiedējis. Tad viņš blakus zirga acīm, pie apaušiem piestiprināja ādas klapes, kas aizsedza skatienu sānis, redzēt varēja tikai uz priekšu. Un zirdziņš pierada pie rāmas apiešanās, sāka klausīt tēva mierīgo balsi un kļuva par uzticamu palīgu, pat vizinot bērnus. Tina ar savu niķīgumu jau bija kļuvusi slavēta visā pagastā, tāpēc dažkārt pie veikala cilvēki pabrīnījās, kad tēvs viņu atstāja nepiesietu, tikai uzliekot grožus uz muguras. Tiklīdz saimnieks paņēma grožus, Tina sāka paklausīgi iet.

Vilnis ar zirgu Tūžos. Foto no Viļņa albuma, 1950.gadu sākums

Otrais Pasaules karš. Izsūtīšana

Kara laikā vācieši lauku saimniecībās uz laiku nometināja krievu karagūstekņus. Vācu valdība prasmīgi izmantoja cilvēku resursus un rīkojās tā, lai pašu valstij gūtu vislielāko labumu. Karagūstekņus izdalīja pa saimniecībām Latvijā, viņi tur strādāja, lauku maizē fiziski atkopās, pēc tam tika nosūtīti darbos uz Vāciju. Tā Tūžos nonāca Viktors, gadus 20 vecs krievs, Mihails no Ukrainas, kuru te sauca par Miķeli, Ivans un vēl citi, daži pabija arī Naglās. Mājinieki atcerējās gadījumu, kad Viktors salika uz maizes biezu kārtu mārrutku, neklausīdamies, ka tas nav biežpiens. Var iedomāties, kā tas beidzās... Gūsteknis Vaņa, skatoties Imanta dienesta laika albumu, apbrīnā jūsmojis par puīšu skaistajām formām, spožajiem zābakiem un pavisam neticīgi pētījis karavīru ēverģēlību bildes. Vienā bijusi redzama grupa smejošu puīšu, visi pliki pēc pirts, tikai ar rokām priekšā aizsegušies. Viņiem esot stāstīts, ka Latvijas armijā valdot nežēlīga stingrība, necilvēcīgi sodi, karavīri esot noplukuši, noskranduši un nabadzīgi. Mamma stāstīja par krievu izbrīnu, kad tie, ieradušies Tūžu pagalmā un nesapratnē pētījuši karti: "*Ты написано хутор Тужу, а это ведь местечко!*" (Tur rakstīts viensēta Tūži, bet te taču ir apdzīvota vieta!). Laikam daudzās ēkas radīja tādu iespaidu.

Reiz Tūžos aiz rijas nometa bumbu. Izpaļīgu meitenes Dzidra un Irēne ar velosipēdiem tikko bija aizbraukušas tur garām, lai dotos uz Naglām pēc kleitām. Pie Skujiņu krustojuma viņas apturēja vācu žandarms un lika nekavējoties braukt atpakaļ. Sākās krievu lidmašīnu uzlidojums, tās meta bumbas, bet meitenēm izdevās paglābties grāvī.

Tūžu māja nodega kara beigās, kad tuvojās fronte, un iemītnieki bija devušies bēgļu gaitās. Dārzā apraka traukus, kūti labības maisus. Līdzņemšanai izvēlējās tikai pašas nepieciešamākās ikdienas lietas, satraukumā neviens neiedomājās paņemt, piemēram, albumus. Kad Tūžu ļaudis jau gatavojās doties ceļā, iebrauca bēgļu ģimene no Vēveriem un vēlējās atpūtināt zirgus. Tā kā cilvēki bija pazīstami, Tūži tam piekrita, un paši devās pie radiem Rencēnu pagasta Laņģos. Kad fronte pārgāja, atgriezās mājās. Klētī kūpēja un gruzdēja labība, kara gadus esot bijušas neparasti labas ražas. No kūts bija izglābušies pāris rukši, apdeguši, sačokurotu ādu uz mugurām. Kā zināms, dzīvnieki paniski baidās no uguns un neiet ārā no degošas telpas, kaut arī izeja būtu brīva. Pagalmā izsvaidītas mētājās nogrieztas govju galvas, nav zināms, kura armija rīkojās tik nežēlīgi. Vēlāk vācieši stāstīja, ka māju esot aizdedzinājuši bēgļi, pirms tam sakrāvuši vezumos daudz mantu un aizbraukuši. Tūžu Velta vēl gadus pēc tam teicās redzējusi mammas aizkarus toreizējo bēgļu mājas logos Vēveros. Lai nu kā, mājas vairs nebija, un nācās meklēt patvērumu pirtīnā.

Tagad, no laika distances raugoties, jāteic, ka nav ļaunuma bez labuma. Lielāko daļu apkārtējo saimnieku izveda uz Sibīriju 1949.gadā vai pat agrāk. Viņu lielajās, plašajās mājās iemītnāja krievu un baltkrievu ieceļotāju, staigātāju ģimenes, pa vairākām katrā. Latvijā ir milzum daudz bēdīgu piemēru, kas notika ar šīm mājām, tāds pat liktenis būtu arī Tūžiem. Taču vecais Tūžu saimnieks bija miris, jaunais, Imants, apcietināts, mājas nodegušas, un mani vecāki brīnumainā kārtā izglābās no izsūtīšanas. Tēvs pēc dabas bija ļoti labsirdīgs, strādīgs, saticīgs un atsaucīgs, prata labi sadzīvot ar dažādiem cilvēkiem. Pirms liktenīgās nakts kāds no ciema padomes darbiniekiem viņam bija pateicis: „25.martā neesiet savās mājās, brauciet prom!”. Kaut ar neticību, tomēr tā arī izdarījuši, tēvs vakarā ar graudu vezumu devies uz Ķoņu dzirnavām samalt miltus, mamma pie radnieces šuvējas uz Ērgemi pasūtīt Vilnītim uzvalciņu un pārnakšņot. No rīta, braucot mājās, redzējusi baigo gājieni, pajūgu un mašīnu rindas, kas veda cilvēkus uz vilcienu Valkā.

Vilnis atcerējās, ka vietējais politiskais darbinieks Aleksis Grigorjevs mūsu mammai ieteicis mainīt dzīvesvietu, jo ātrāk, jo labāk. Viņai pasē bija iespiests burts T, kas, acīmredzot, apzīmēja iespējamo izsūtījuma vietu Tomsku. Mamma ar Vilni nolēma doties uz Vaboli pie savas mammas. Tēvs aizveda viņus uz staciju Strenčos, bet vilcieni negāja. Viņi sarunāja naktsmājas pie paziņām Lūšiem. Stacija bija pilna ar lopu vagoniem, kuros sadzīti cilvēki. Tos arvien veda klāt, aizbrauca tikai trešajā dienā.

Čaklie izpalīgi

Vairākus gadus pēc kara Tūžos saimniekoja stipras sievietes, kopa zemi, dārzu, brauca uz tirgu, rūpējās par saimniecību. Blakus bija labi cilvēki, vieni no tādiem Ulmaņa laikos izaugušie bērni izpalīgi, brālis un māsa, Dzidra un Oļģerts Lauciņi.

No kreisās: Irēne, Dzidra, Anna, Oļģerts. Salona foto, Rīgā, 1948.g.7.sept.

Kārļa Ulmaņa valdība noteica, ka pilsētas bērniem vasarās jādodas strādāt uz lauku saimniecībām, rudenī skolā jānodod izziņa no pagasta, kur strādāts. Tā bija laba audzināšana krietnam darbam, svaigs gaiss un veselīga pārtika pilsētas bērnam visas vasaras garumā. Šos bērnus sauca par **izpalīgiem**. Lauciņu ģimene dzīvoja Rūjienā, tēvs bija dzelzceļnieks. Dzidriņa, kā viņu sauca mazā auguma dēļ, atcerējās, kā Tūžu saimniece saudzējusi mazos gājējus, uzdodot tiem vieglākos darbus, dienas gaitā nāca aprunāties, noglaudīt galviņas un uzmundrināt. Abus šos lieliskos cilvēkus Anna un Radvilis aicināja par krustvecākiem savam pirmdzimtajam dēlam Raitim. Es Raiti par to klusībā apskaudu, mani krustvecāki ciemos brauca reti, jo viņiem bija četri bērni, liela saimniecība un vēl kolhoza darbi.

Oļģerts izstudēja par meliorācijas inženieri, strādāja valsts Meliorācijas institūtā Rīgā, pats izprojektēja un uzcēla māju Salaspilī, Ozolu ielā. Apprecējās vēlu, pēc 40 gadiem, ar sievu Margu izaudzinaja trīs meitas Ingu, Antru un Litu. Marga pati šuva un tērpās vienādās kleitās ar meitiņām, tas bija tik skaisti! Ģimene vasarās uz Tūžiem brauca ogās, sēnēs, devās laivu izbraucienos. Liktenis Oļģertam nebija lēmis ilgu mūžu, tikai 58 gadus. Salaspilī darbojās kodolreaktors. Oļģerts saslima ar asins vēzi un aizgāja mūžībā. Viņu apglabāja Rīgas Meža kapos, un tās bija pirmās tuvinieka bēres, ko piedzīvoju. Dzidra izstudēja par ķīmiķi, strādāja Rīgas Farmaceutiskajā fabrikā un bija man atbalsts studiju gados 1970.gadu sākumā.

Bet toreiz Oļģertam bija mašīna, zaļš *Moskvičs*, milzum liels retums tajos laikos. Atceros, cik ļoti gaidījām viņus ciemos, sēdējām tēva traktora kabīnē un gaidījām, kad mašīna lēni ielīgos liepu alejā. Ar mašīnu viņš mūs speciāli veda vizināt. Man sevišķi patika braukt naktīs, kad kukaiņi sitas stiklos, un šur tur ceļmalā nospīd zvēru acis. Tolaik domāju, kad būšu liela un man būs mašīna, braukšu pa nakti un priecāšos. Vadītāja tiesības noliku 63 gadu vecumā, pēc diviem gadiem iegādājās jaunu mašīnu, bet braukt naktīs vairs nekad nav paticis. Lūk, kā mēdz mainīties bērnu dienu sapņi! Oļģertam esam pateicīgi par pašām pirmajām mūsu bērnu dienu **fotogrāfijām**, lielu retumu pēckara gados.

*Māras Eidīts ar mūsu tēvu
un brālēnu Janci pie
Oļģerta Moskviča.
Rāmnieku tilts pār Sedu,
ceļš aiziet uz Ķemeri un
Rencēniem. Oļģerta foto*

Vēl Tūžos dzīvoja bērni izpalīgi **Irēne un Edmunds Sosnovski** no Viļāniem. Abus izsūtīja uz Sibīriju no vidusskolas pēdējām klasēm. Ar Edmundu pēc atgriešanās sakari pārtrūka, viņš mūža nogalē dzīvoja Siguldā un nelabprāt atcerējās pagātnei. Irēne izdzīvoja, pateicoties savam asprātīgajam, attapīgajam prātam, atgriezās mājās, kļuva par vācu valodas skolotāju. Vasarā bieži ciemojās Tūžos. Reiz, nākot no Rīgas autobusa, ceļā satikusi skolasbērņus un bijusi pārsteigta, kad viņi sveicinājuši svešo pretimnācēju. Laukos tā bija parasta lieta. Tāpat jebkurš braucējs, uz ceļa panākot gājēju, piedāvāja aizvest.

Mamma palūdza Irēni pamācīt vācu valodu mums ar Raiti, bet stundu iznāca pārāk maz un neko lielu nepaspējām apgūt. Atceros vien skolotājas teikto mammai: „Taviem bērniem ir gaišas galvas”. Irēne nomira agri, ar galvas audzēju. Tad pirmoreiz mūžā redzēju mūsu mammu tik ilgi un rūgti raudam.

*Vilnis ar Oļģertu 1960.gados
Rīgā*

Elza un Prizūrs

Elza Keņģe, 1981 – 1984. Mihalīna Priede.

Elza, viens no manas bērnības labajiem gariņiem, bija kādreizējā Tūžu kalpone. Viņa dzīvoja pirts istabiņā un kopa kolhoza teļus. Lepni smaidīdama, viņa mēdza saukt sevi par “Tūžu inventāru no 1935.gada”. Tūžos pastāvīgi dzīvojuši jau viņas vecvecāki, vectēvs bijis labs amatnieks. Padomju laikā lielajā kūtī ierīkoja teļu fermu, un Elza līdz strādāja par teļkopēju. Darbs bija viss viņas dzīves saturs un lielā mīlestība. Elzas radi dzīvoja netālu ko Kārķu centra un apciemoja viņu tikai algas dienās. Savas ģimenes Elzai nebija, līgavainis esot kritis 1.pasaules karā. Par savu vientulību Elza nekad neželējās, tomēr man jau no pusaugu gadiem allaž atgādināja: “Tu, meit, puīšu pārāk nebrāķē, lai nepaliec viena kā koks!”.

Elza strādāja ļoti uzcītīgi, kārtīgi un rūpīgi, ielīkdama darbā visus spēkus, kā bija radusi saimnieku laikos. Fermas iemītņieki mainījās, teles pieauga un nonāca govju fermā, to vietā atveda mazos teliņus. Elza tos aprūpēja sirsnīgi kā bērnus, sarunājās, sauca vārdos, trūcīgo kolhoza piešķirto iztiku papildināja, piebarojot ar maizes “ķieģeļiem”. Šī maize pārtikai derēja tikai retajam, izcili negaršīga, skāba, kamēr teliņiem lielu lielais gardums. Maizi Elza veda no Kārķiem ar ķerru, lai pietiktu ilgākam laikam. Nesapratām, kā viņai izdevās nopirkt tik daudz, jo pārdeva stingri normēti, pa vienam vai diviem kukulišiem katram, pie tam izstāvēt garu rindu. “Jāpastāv rindā vairākas reizes,” atteica Elza.

Elza iesvētību dienā, tērpusies baltā muslīna kleitā. Foto no Veltas albuma

Elza bija ļoti labsirdīga, laipna un par vismazāko nieku, ko varējām palīdzēt, deva mums konfektes. Viņa palīdzēja mūsu vecākiem mājas darbos, savukārt mamma viņai gatavoja ēst, tā nodarbe Elzai pagalam nepatika. No Elzas dzirdējām pirmās ziņas par to, kā Dievs radījis pasauli, viņa sēdēja uz blūķīša plīspriekšā un skaitīja: “Pirmā dienā ūdens radās, otrā gais un debesis...”.

*Elza un Rota teļu aplokā kūts priekšā. Fonā lielā egle un drupas.
Foto no Veltas albuma, ap 1950.gadu sāk.*

Frizūrs jeb kārķeniešu izloksnē Prizūrs, īstajā vārdā **Mihalīna Gudrinieks**, kara gados bija friziere Kārķos. Enerģiska, runīga, komunikabla un kolorīta personība. Apkalpodama klientus mājās, viņa iedraudzējās ar daudzām ģimenēm, arī Tūžu ļaudīm. Vēlāk, jau dzīvodama Rīgā, bieži brauca ciemos. Man viņa pēc izskata nedaudz atgādināja raganu – kalsna, ar lielu, līku degunu, uzkumpušu muguru, kas laikam radās no friziera darba, skaļu, raupju balsi, gāja lieliem soļiem kā vīrietis. Vienmēr runātīga, optimistiska, enerģijas pārpilna un darbīga. Kādu reizi ciemojoties, viņa piedāvāja mammai sakārtot trauku skapi. Pēc tam kārtība tajā valdīja ideāla, tikai mamma vairs neko nevarēja atrast...

Reiz, kad bijām vēl mazi, mammai vajadzēja iet uz Kārķiem, Prizūrs palika ar mums mājās. “Nu gan es varēšu darīt ar jums, ko tik gribēšu!” – viņa teica. Tas, protams, bija joks, taču sabijāmies gan. Mamma tikai nosmējās: “Frizūram mājās arī ir meita, Valērija”. Valērija apprecējās ar **Laimoni Liepu**, vēlāko Rundāles pils direktoru pirms Imanta Lancmaņa. 20.gs. 70.gados redzēju, kāda postaža valdīja pilī. Baltajā zālē atradās graudu noliktava, kāpnes pussagruvušas, labajā spārnā mitinājās skola, telpas aukstas un drēgnas. Laimonis Liepa, ar lielu neatlaidību un entuziasmu strādādams, braukdams vizītēs uz Maskavu, panāca, ka pilij piešķir Vissavienības arhitektūras pieminekļa statusu, tātad arī līdzekļus restaurācijai. Laimonis Liepa gāja bojā visai mīklainos apstākļos, stacijā it kā nejauši paslīdot zem vilciena. Mihalīna vienmēr ar lielu sirsnību pieminēja savu znotu un skuma par viņa pāragro nāvi.

Kādas viesības Tūžos ar Prizūru priekšplānā. Lai gan braši paceltas glāzītes, nekad neviens nepiedzērās līdz apkaunojošam stāvoklim. Man no dzērājiem bija bail, tāpēc to labi atceros

Valērija strādāja Rundāles pilī. 2006.gadā, kopā ar darba kolēģiem apmeklējot pili, viņa bija brīnišķīga gide, stāstīja un rādīja mums dažādas interesantas lietas. Piemēram to, ka podos augošos lauru kociņus izaudzējuši paši pils darbinieki, sēkliņas atveduši no Krimas. Pēc ekskursijas pajautāju viņai par Kārķiem. “Jūs no Kārķiem? No kurām mājām?”, – Valērija priecīgi iesaucās. – “Vai, no Tūžiem, tos labi atceros, pēc kara kā bērns tur ciemojos kopā ar mammu! Tūžu Anniņa palikusi prātā ar savu sirsnīgumu un devīgumu”. Mihaīlas enerģiskajai dabai ar friziera darbu bija par maz, viņa pina klūgu groziņus, šķīvjus, vācelītes un dāvināja citiem, man daža vēl šodien kalpo..

Kaimiņu mājas un cilvēki

Briežu māju saimniekus **Almu un Osvaidu Krievus** 1949.gadā izveda uz Sibīriju ar trim maziem bērniem. Kad visus izdzina no vagoniem un pavēlēja kārtot savas dabiskās vajadzības, meitiņa izmisusi raudāja, jo nevarēja to izdarīt svešu cilvēku klātbūtnē. Saimniekiem pēc atgriešanās kolhozs lika maksāt īri par dzīvošanu pašu mājā. Labi vēl, ka ļāva tur atgriezties, daudziem pat tādas iespējas nebija. Būdami kārtīgi un prasmīgi darbarūķi, viņi drīz vien iekopa nelielu saimniecību arī Sibīrijā. Izraka pie mājas aku, lai ūdens nebūtu jānes no kilometru tālā strauta. Uzcēla sētu ap māju, lai lopu neizbradā iekopto dārziņu, jo pārējiem tie dzīvojuši savā vaļā. Lopus turējuši piesietus, govi slaukuši divreiz dienā. Vietējie sākumā brīnījušies, pēc tam sekojuši viņu piemēram. Cilvēki bijuši draudzīgi un bēdājušies, kad viņu ģimeni atlaida mājās.

Brieži ir vienas no tuvākajām Tūžu kaimiņu mājām. Osvalds bija kolhoza zirgkopsis. Viņu māja, pagalms un saimniecības ēkas tika uzturētas priekšzīmīgā kārtībā, pat malkas pagales sazāģētas un sakrautas grēdā tik līdzīgi kā ar lineālu nomērītas. Abi Briežu dēli bija līdzīgā vecumā ar Vilni, kopā gāja skolā un draudzējās. Siena laikā Osvalds ar dēliem nāca Tūžiem palīgā. Sienu veda pie kūtsaugšas gala lūkas un ar dakšām padeva augšā, tas bija smags darbs. Savukārt tēvs ar traktoru nopļāva un palīdzēja savest sienu Osvalda un arī citu kaimiņu saimniecībās.

Briežu saimnieku trīs paaudzes. Sēž Jēkabs ar sievu, vidū Alma un Osvalds, pa kreisi dēls Aivars, pa labi Jānis. 1960.gadi

Vecumdienās Alma un Osvalds nopirka māju netālu no Kārķu centra, iepretī vecajai aptiekai. Alma nomira pirmā, Osvalds nodzīvoja 92 gadus. Dēls Aivars dzīvoja Valkā, Jānis pabeidza Fizikālās kultūras institūtu, bija sportists, svarcēlājs Rīgā.

Vistuvākajos Tūžu kaimiņos, **Mārās**, dzīvoja Eidis (Eduards Ķīkulis) un Milda, saukti Mārs'Eidīts un Mārs'Mildiņa ar dēliem Modri un Jāni un veco Mārs'papu, Mildas tēvu Jēkabu Pīkšu. Mūsupusē tā bija parasta lieta – cilvēka vārdu nosaukt kopā ar mājas vārdu. Dzīvojamā māja bija gara un pazema, bet istabas lielas un plašas, vienā pat bijuši griestu gleznojumi. Māja, saglabājusies no pirmskara laikiem, esot celta bez stingriem pamatiem, tāpēc vēlāk tā pamazām sāka šķiebties un ieauģt zemē. Māru ķēķī pirmo reizi redzēju klona grīdu. Pie ieejas bija akmens pakāpieni. Mārieši pirmie nopirka televizoru, dažreiz gājām to skatīties, jo mūsu mamma sākumā iebilda pret tādu ērmu savā mājā.. Dārzā skaisti ziedēja majjrozītes, smaržīgas sarkanās rozītes un jasmīni, mājas galā auga vareni ozoli. Māras Mildiņa mūs, bērnus, vienmēr laipni sagaidīja, aicināja istabā, cienāja ar saldumiem. Vasarās uz Mārām dažreiz atbrauca viņu radu meitene mūsu vecumā, Laimdota. Tad bijām ļoti priecīgi un kopā spēlējāmies, jo sava vecuma bērnu tuvākajā apkārtnē nebija. Varbūt Laimdota tagad lasa šo grāmatu un atceras?

Vasarās Mārās ciemojās Mildiņas brāļameita, vēlākā skolotāja, dzejniece un rakstniece **Gunta Micāne**, jauna un skaista meitene. Man tā patika viņas tumšie, lokainie mati, izteismīgās acis un bedrītes vaigos. Klusībā no sirds vēlēju viņai laimīgu dzīvi, jo tik skaista meitene taču nedrīkst būt nelaimīga! Māru mājas Gunta ir aprakstījusi savā grāmatā “Še, kur līgo priežu meži...” un veltījusi to vectēvam Jēkabam. Guntas un Jāņa Micānu meitas ir režisore, dramaturģe un dzejniece Dace Micāne-Zālte un māksliniece Sandra Strēle. Ģimene vasarās ciemojās Mārās. Reiz kāda no meitenēm, saplūkusī jāņogu ķekarus un devusi manai mammai: “Aiznes saviem bērniņiem!”. Mēs ar Raiti jau bijām skolēnu vecumā un ar mazajām knīpām nespēlējāmies...

Tūžu un Māru ļaudis ar ciemiņiem 1948.gada jūnijā. Priekšā no kreisās: Jānis un Modris Ķīkuļi, Vilnis Tobīss, Gunta Plīkšs (prec. Micāne), Dzidra Lauciņa. Sēž no kr.: Eduards Ķīkulis (Eidīts), Milda Ķīkule, Jēkabs Plīkšs (Māras Paps), Alma Tobīsa. Stāv: Anna Tobīsa, Marta Gailīte no Vāverēm, Radvilis Tobīss, Elza Ķeņģe, Aleju Milda un Marta (?), Ženija no Stimperiem

Ievēribas cienīga bija **Māru klēts** ar vairākiem apcirņiem, sena, paliela guļbūve, ko Raitis no māriešiem nopirka un veselu pārveda uz Tūžiem. Tad jau abi saimnieki bija pārcēlušies uz dzīvokli Kārķu centrā, lai vieglākas vecumdienas, un dēli aizgājuši savā dzīvē. Mājai tieši pretī atradās kūts un pavisam netālu aka, par ko es māriešus klusībā apskaudu. Mārās pienu dzesēja, ar ķēdi ielaižot kannu akā un izmazgātos piena traukus pakāra turpat uz žoga. Mūsmājās piena dzesēšanai no akas atnesa aukstu ūdeni. Spainī ielika kannu ar silto slaukumu, vairākkārt maisīja un sasilušo ūdeni mainīja pret aukstāku. Kaimiņu metode man likās labāka, bet mēs tā nedarījām pārāk dziļās akas dēļ, arī akas tīrība bija svarīga.

Tūžos aka atradās labu gabalu no mājas. Ūdeni ar nēšiem vajadzēja nest katru dienu. To darījām arī mēs ar Raiti, sākumā mazākiem spainīšiem. Vislielākais bieds ūdens nešanai Tūžos bija bites. Bišu mājiņas atradās netālu no akas, un plats mazo lidoņu ceļš uz ziedu ganībām gāja tieši pāri akas celiņam. Turp ejot, liku galvā tukšo ūdens spaini, bet atpakaļ, ar smagiem ūdens nēšiem rokās, lielās bailēs gaidīju atskanam pazīstamo griezīgo zzzz...iii...nnnnn..., kad nabaga bitītei gadījās iepīties man matos. Reiz tā iedzēla vaigā pie zoda, bet aizpampa abas acis...

Tūžu un Māru saimes ap 1953. gadu. Priekšā pa kreisi Anna un Radvilis ar mazo Raiti, abi Māru dēli Jānis un Modris. Vidū sēž Jēkabs Plīkšs jeb Māras papus, pa kreisi Tūžu Alma, pa labi Māras Mildīņa

Mārās bija kolhoza **zirgu ferma**, mūsu tēvs palīdzēja iebraukt jaunus zirgus. Mašīnu bija maz, un zirgi no tām stipri baidījās. Reiz kāds jaunulis, izbīti satrakojies, sāka auļot un ratus ar Eidīti ietrica Tūžu ceļmalas liepā. Eidim salauza žokli, sasita galvu, bet tieši to liepu pavisam drīz nogāza vētra.

Māras Eidīts bija neliela auguma, interesanta un kolorīta personība. Vienmēr, pat lauku darbos, lepni nēsāja platmali, bija varens dziedātājs un ar labu humoru apveltīts vīrs. Ballītēs, pavisam nedaudz iedzēris, gluži vai operdziedoņa balsī rāva vaļā: “Šekur līgo priežu meži, ... Esmu dzimis Sedmalietis”. Vēl tagad man ausīs skan Eida varenā balss! Visu dziesmu vārdus viņš zināja nekļūdīgi, un dziedāšana turpinājās vairākas stundas. “Jauns un traks tu puika, esi bijis”, “Dažu skaistu ziedu”, “Zilais lakatiņš”, “Gaujas laivinieks”, “Es nenācu šai vietā’i”, “Ķemermiestiņā” un daudzas jo daudzas citas tautā labi zināmas dziesmas, kurām tūlīt pievienojās visi pārējie. Ballēs ciemojās Māru radnieks Grūbes Jānis, kurš spēlēja ģitāru un skaisti dziedāja. Savu māju netālu no Kārķu centra viņš nosauca par “Silmačiem”.

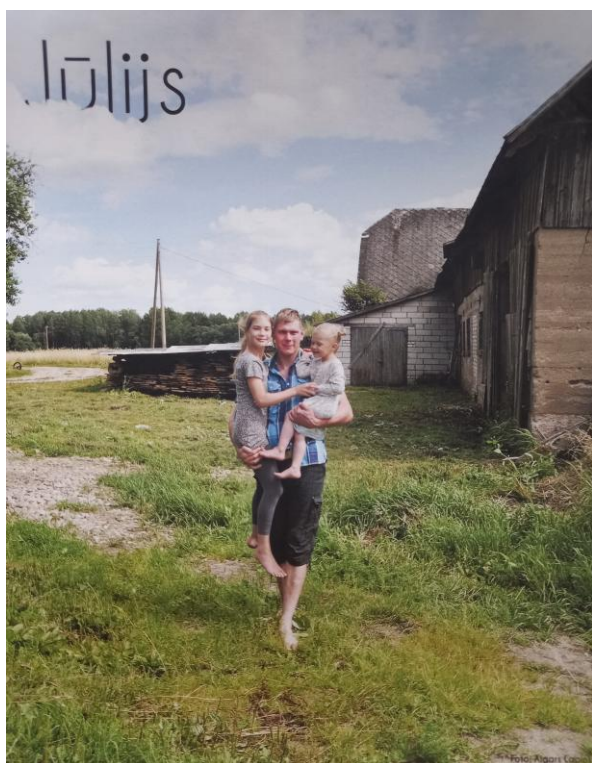
Jāņu svinības Mārās. Bērni Raitis un Dagnija, aizmugurē mamma un Māru saimnieki Milda un Eduards Ķīkuļi. Pagalmā Oļģerta Moskvičs. 1950. gadu beigas

Dziedāšanu klausījos ar lielu prieku, bet kāds Eida paradums man lika neizmērojami kautrēties un pat kaitināja. Eidis mani sauca par jaunkundzīti un smaidīdams skaitīja: "Jaunkundzīt, jaunkundzīt, lūpas šleipītē!", bet mammai teica: "Tava jaunkundz' kā no kalender' vāka!". Kas ir jaunkundze, to zināju, bet to "šleipītē" nekādi nevarēju saprast, tāpēc labāk muku projām, ieraugot viņu nākam. Tad Eidīts taujāja: "Kur ta' jaunkundzīte?". Viņu ģimenē bija divi dēli, Tūžos divi mani brāļi, laikam tāpēc maza meitene likās īpašas ievērtības vērtā...

Gluži uz kalendāra vāka neesmu tikusi, bet Latvijas valsts simtgadei par godu Kārķos veidoja kalendāru. Pēc mākslinieka ierosmes, tajā ievietoja pagasta senāko dzimtu iedzīvotāju fotogrāfijas, *toreiz un tagad*. No mūsu bildēm mākslinieks izvēlējās attēlu, kur tēvs mūs abus ar Raiti tur paceltus katru savā rokā un tādu pašu ar Jurgī un abām viņa meitām Emīliju un Eniju (skat. attēlus).

Tātis savās stiprajās rokās pacēlis mūs abus ar Raiti. 1950.gadu beigās

Jurgis ar meitām Emīliju un Eniju tajā pašā vietā. Kūts uzbraucamajam ceļam vairs nav margu, leduspagraba vietā no baltiem ķieģļiem izbūvēta piena dzesēšanas telpa.

Citas kaimiņmājas

No Tūžiem pāri laukam redzamas **Smuikas**. Pēc saimnieku izsūtīšanas uz Sibīriju no senajiem iedzīvotājiem tur mitinājās Stilbiņu Maiga ar meitām. Tomēr vairums bija staigātāji, kas regulāri mainījās, nāca un gāja, krievi, baltkrievi, guculi ... Visilgāk tur nodzīvoja kāda baltkrievu ģimene, viņi pat iemācījās runāt latviski. Liktenis viņiem nebija laimīgs, vienīgais dēls beidza dzīvi pašnāvībā.

Aiz Tūžu rijas, pāri ceļam, aiz diviem lielajiem novadgrāvjiem, bija Andrupes.

Pa ceļam uz Kārķiem, **Vāveru kalnā**, atradās vesels māju puduris. Pa kreisi, nokalnītē Alejas, tur dzīvojas divas vecākas kundzes, māšas Anna un Milda, abas prasmīgas rokdarbnieces. No spoļišu diegiem viņas tamborēja jaukas sedziņas, skaistas mežģīnes spilvendrānām un apkaklītes kleitām. Spilvenus gatavoja katrā mājā, pildītus ar pīļu dūnām, tie bija mīksti, gaisīgi, elastīgi un kalpoja daudzus gadus. Šādus spilvenus mamma man iedeva līdzī pūrā. Spilvendrānas šuva no balta kokvilnas auduma un izrotāja ar šīm mežģīnēm, divu vienādu nebija. Ikdienā lietotas, man tās sadīla tikai pēc gadiem 40. Dažas izmantoju vēlreiz, jaunajām spilvendrānām. Priecājos par tām un atceros Aleju saimnieces.

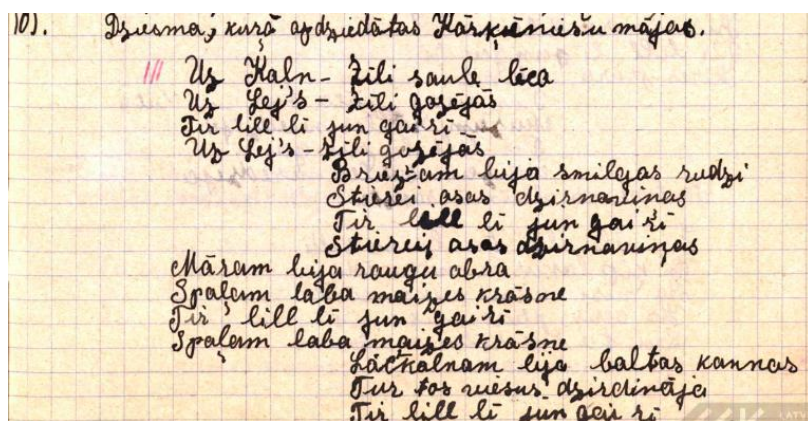
Blakus Alejām, Vāverēs, lielā koka gulbūves mājā, dzīvoja Hilda. Iepretī, kalna galā, Rijaskalnos, Marta ar dēliem. Patālāk no ceļa atradās **Alksnīši** ar saimniekiem Vili un Alvīni, arī viņu mājās bija stārķu ligzda. Mājas piemeklēja savāds liktenis. Ir ticējums, ka stārķi neligzdos vietā, kur paredzama nelaime. Kādu vasaru Alksnīšos iespēra pērkonis un briesmīgajā ugunsgrēkā ēkas nodega. Stiprais negaisa vējš apdegušus jumta skaidu gabalus aizrāva pat līdz Tūžu liepām un Mārām. Tajā pavasarī Alksnīšu stārķu pāris savā ligzdā nebija apmeties...

Pērkonā negaisi vasarās uznāca bieži un manām bērnam acīm allaž likās briesmīgi un biedējoši. Ja kurējās plīts un debesu pamalē parādījās draudīgi melns mākonis, mamma steidza apdzēst uguni, lai varētu aiztaisīt šīberī un mājā nerastos caurvējš. Tie nebija nekādi joki vai pesteļi, reiz paši redzējām lodveida zibeni, kas sākās pie nedaudz pavērta loga, lēni izslīdēja cauri lielajam ķēķim un izgāja ārā par durvju apakšas spraugu. Mēs visi sēdējām kā sastinguši un vērojām baidīgu parādību.

Nākamās mājas pa ceļam uz Kārķiem, **Skujiņas**, jau pavisam pazudušas no zemes virsmas, saglabājies tikai nosaukums, tā sauc tuvējo krustojumu. Mūsu skolas laika garākais un drošākais ceļš uz mājām veda gar Skujiņām. Tumšajā laikā bija bailīgi iet pa īsāko, cauri mežiņam, tad gājām gar Skujiņām, nedaudz baiļodamies. Tur dzīvoja veci cilvēki, un ļaudis runāja, ka istabā stāvēt zārks.

Uz dienvidu pusi no Tūžiem, aiz Smuikām un Briežiem, atrodas Zīles. Interesanti, ka ir divas Zīles – Kalnzīles atrodas lejā, bet Lejzīles kalniņā pa ceļam uz Sedu, kur braucām peldēties. Labi sen atpakaļ lasīju **tautasdziesmu**, kurā minētas visas šīs mājas: Tūžiem braši kumeliņi, Zīlēm govīs raibaliņas. Žēl, ka nepierakstīju, tagad vairs nevaru atrast...

Tīmekļvietnē garamantas.lv atrodama Veckārķu pamatskolas skolotāja Augusta Burkina kolekcija ar dziesmām, kurās apdziedātas Kārķēniešu mājas.

Uz Kaln-Zīli saule lēca
Uz Lej's-Zīli gozējās
Tir lill lī jun gairī
Uz Lej's-Zīli gozējās

Briežam bija smilgas rudzi
Stierei asas dzirnaviņas
Tir lill lī jun gairī
Stierei asas dzirnaviņas

Māram bija raugu abra
Spaļam laba maizes krāsne

Tir lill lī jun gairī
Spaļam laba maizes krāsne

Lāčkalnam bija baltas kannas
Tur tos viesus dzirdināja
Tir lill lī jun gairī
Tur tos viesus dzirdināja

Zīles meža sēņojām un ogojām. Taisni cauri mežam tolaik gāja ceļš, pa kuru mēs braucām uz veikalu Dakstos. Mamma parasti ņēma līdz mūs ar Raiti. Mežā kādā vietā bija milzīga peļķe, ko nevarēja apbraukt. Rati stipri zvārojās, un mums palika bail, ka neapgāžas. Netālu no Dakstiem bija liels kalns. Gudram zirgam vajadzēja “turēt kalnu” un pašam piebremzēt ratus. Taču reiz pagadījās tāds tramīgāks zirgs, tas sabijās no pretimbraucošās mašīnas un sāka skriet. Mamma no visa spēka vilka grožus, lai mūs pasargātu no kritiena, un atsitās pret ratu malu. Pēc tam viņai vēderā izveidojās neliels bumbulis, kas saglabājās līdz mūža galam.

Interesanti vārdi doti mājām, kas atrodas pie ceļa uz Kārķiem caur Spaļiem: Mucenieki, Spundenieki, Dībeņi, vēlāk vēl Stīpnieki. Laikam mucu taisītāji dzīvojuši... Uz Sibīriju izsūtīto mājas bez īstajiem saimniekiem Tūžu tuvējā apkārtnē: Smuikas, Stimperi, Vecie Stimperi, Ķīkas, Spaļi, Lejzīles... Ķīkas noraka meliorācija, saspridzinot lielus ozolus un skaistu māju. Briežos saimniekiem laimējās atgriezties, bet Smuikas un Spaļi sagaidīja savus mantiniekus tikai pēc Trešās atmodas.

Balles un svētki

Svētkus un balles pēckara laikā rīkoja bieži un daudz. Karš bija beidzies, saimniecības nedaudz atkopušās, cilvēki pielāgojušies, cik nu katrs spēja, un visiem vajadzēja prieku. Kolhoza dzīve? Saprātīgākie to neņēma par pilnu un neticēja, ka tāda ačgārņa saimniekošana ilgi pastāvēs.

Mājas ballīte Māru lielajā istabā. Galda galā Dagnija ar mammu. Man mugurā mīļā rozā kleitiņa, kuru mamma atļāva uzģērbt tikai lielākās svinībās

Tuvākie kaimiņi kopā svinēja gan jubilejas, gan dzimšanas un vārdadienas, gan ģimenes godus, gan Jāņus, pirms tos aizliedza. Kādos Jāņos līgodami gājām pulciņš kaimiņu no Mārām Tūžiem kopā ar Irēni, Dzidriņu, Oļģertu uz svinību vietu Briežu lielajā klētī. Briežu jaunākais dēls Jānis, izskatīgs, sportisks puisis Viļņa vecumā, bija mana pirmā bērnu dienu iemīlēšanās. Reiz, skolas gados, viņš uzaicināja mani aizbraukt ar motociklu uz Sedu peldētis un uzdāvināja ūdensrozi, kuru izkaltēju un ilgi glabāju grāmatā.

Vilnis, Rota un kāda kaimiņu meitene pošas Jāņu vakaram. Fonā vecais Tūžu šķūnis un ceriņu krūms

Svinību vietai parasti izraudzīja lielāko telpu, goda istabu, klētī, šķūni vai kūtsaugšu, izrotāja ar bērzu meijām, kas reibinoši smaržoja un aizsedza saimniecības ēku vienkāršās sienas. Ēdienus gan ņēma līdz, gan gatavoja uz vietas, traukus sanesa tuvākie kaimiņi. Lai pēc tam katra saimniece atpazītu savējos, apakšpusē tiem ievīlēja robiņus – vienu, divus vai trīs, kā paši bija vienojušies.

Svētki mums, bērniem, ļoti patika. Pēc vakariņām, kamēr lielie sēdēja pie galda, mums atļāva skriet savā vaļā. Viņu dziedātās dziesmas skanēja tālu visā apkārtnē.

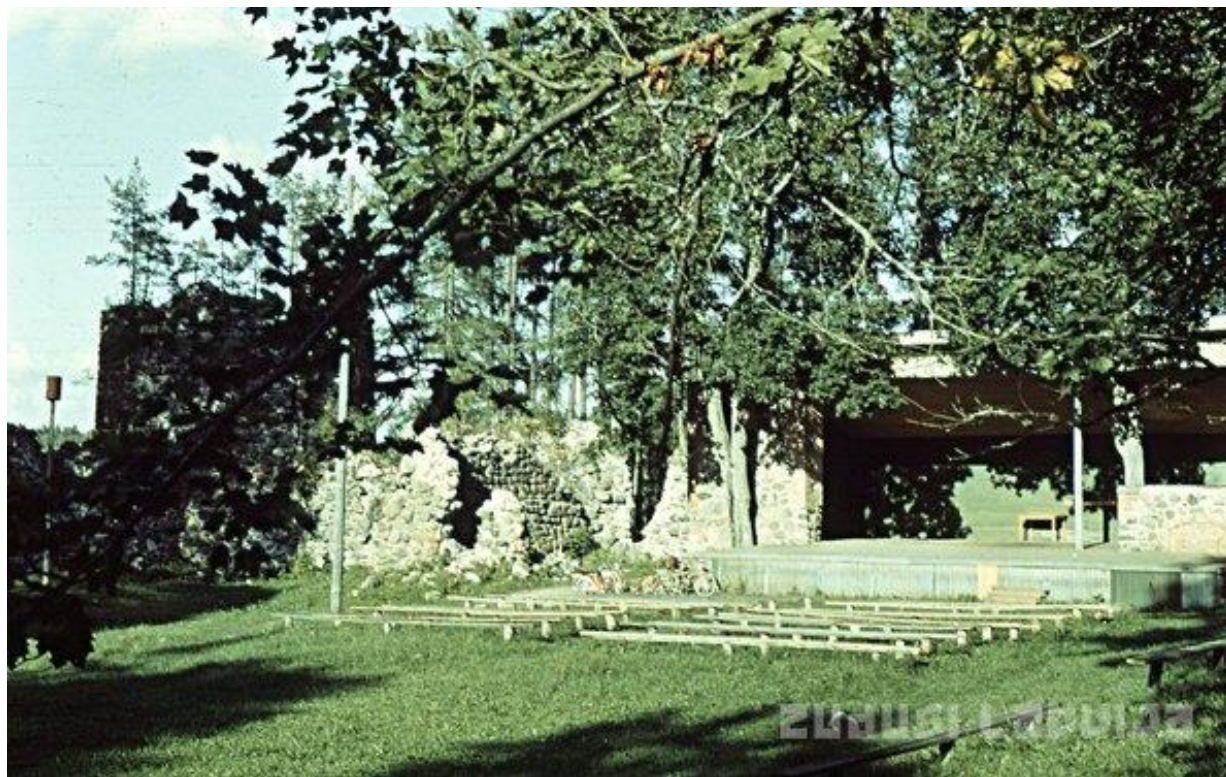

Kāda no jaukajām svētku reizēm kopā ar ciemiņiem. Mazie bērni ir Dzidras dēls Austris, aiz viņa Dagnija, Raitis un Jancis. No kreisās stāv Dzidra, mana mamma un Lauciņu mamma Alīda, aizmugurē Vilnis un Radvilis

Visai jauka izklaide bija **teātra** viesizrāžu un koncertu apmeklējumi. Uz Kārķu tautas namu, ko padomju laikā sauca par klubu, braucām ar zirgu vai traktoru, vēlāk mēs paši ar riteņiem. Atceros Jaunatnes teātra izrādi pēc Ilzes Indrānes romāna “Lazdu laipa”. Tas bija skolas laikā, kādā no pēdējām pamatskolas klasēm, un lugā attēlotā jauniešu dzīve likās rakstīta tieši par mums. J.Raiņa „Pūt, vējiņi!” uz laiku laikiem kļuva par manu iemīļotāko šī dižgara darbu. Reiz Kārķos viesojās pat neparastais liliputu cirks. Cik apbrīnojami lokani un atraktīvi bija mazie cilvēciņi! Atceros slavenā Medicīnas darbinieku nama vīru vokālā kvarteta koncertu un daudzus, daudzus citus.

Vasarās Kārķu skolas parkā vai biežāk **Ērgemes pilsdrupās** notika brīvdabas koncerti un izrādes. Atceros Operetes teātra viesizrādes, Edgaru Zveju. Pēc tam sekoja zaļumballes, bet tās mūs vēl neinteresēja. Nokļūšanu uz Ērgemi, kādreiz arī uz Ēveli vai Dakstiem organizēja kolhozs. Smagā mašīna, ar kravas kastē saliktiem soliņiem, izpušķota jauki smaržojošām bērzu meijām, apbraukāja mājas, savācot skatītājus. Pēc pasākuma visus tāpat izvadāja pa mājām.

Reizi nedēļā kluba zālē **rādīja kino**. Tas bija sevišķs notikums, kuru vienmēr apmeklējām. Filmas veda no Valkas, un vedējs ar savu “bobiku” (armijas tipa mašīna, pikaps ar brezenta jumtu) mēdza nokavēties, bet mēs ieradāmies jau laicīgi un pacietīgi gaidījām. Reti, taču gadījās, ka filmu neatveda, tad bēdīgi gājām mājās. Vēlāk otru kino rādīšanas vietu ierīkoja Stimperu kūtsaugšā, netālu no Tūžiem, turp braucām ar riteņiem. Spilgti atmiņā palikušas filmas “Cilvēks amfībija”, “Gumijas puisēns”, aizkustinošās un skaistās indiešu filmas.

Estrāde Ērgemes pilsdrupās, ap 1980 (?). No zudusilatvija.lv (skatīts 2020.10.04.)

Vēl viena labi atmiņā palikusī lieta ir iknedēļas **autoveikals Tūžos**. Vispārēja pārtikas trūkuma apstākļos valdība tomēr izrādīja rūpes par attālāko māju iedzīvotājiem. Autoveikals bija slēgtā mašīnas kravas kastē iebūvēti plaukti ar pirmās nepieciešamības pārtikas precēm un letes lodziņu pārdevējai. Pie tā novietoja kāpnītes pircējiem. Retāk pieprasītas preces varēja pasūtīt, un tās atveda nākamajā reizē. Noteiktās vietās un laikos autoveikala pieturās sapulcējās tuvāko māju ļaudis. Viena no tādām vietām bija Tūži. Man tas likās interesanti, jo atnāca daudzi cilvēki, ko ikdienā neredzējām. Tomēr tas bija arī

zināms apgrūtinājums, jo svešo cilvēku pulks uzturējās pie mums vairākas stundas, aukstā laikā gaidītāji sēdēja istabā, un kavējās mammas ikdienas darbi. Daudzi ieradās jau krietni agrāk, lai vienkārši parunātos. Braucot pa lauku ceļiem, mašīnai precīzu laiku nevarēja noteikt. Vēlāk autoveikala pieturu pārcēla uz Smuikām.

Tūžu saimnieku piektā paaudze, Ligita un Raita bērni Sandis, Jurgis un Irita Jurģa izlaidumā pie Latvijas Lauksaimniecības universitātes Jelgavas pils pagalmā. Dagnijas foto, 2008.gads

3.daļa.

LAUKU DZĪVE UN DARBI TŪŽOS

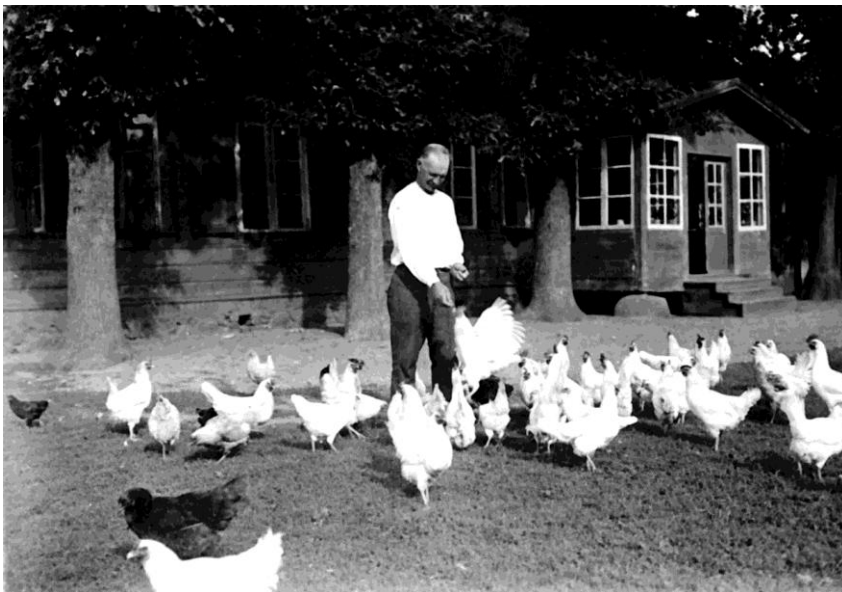
Sāksim ar cālīšiem

No cūciņas pāri paliek tik nagi un iekšu iekšas
„Man aitiņa, man villiņa”. Kā rodas jēriņi?
Man bail no govīm, bet garšo krējuma putas
Karstais siena laiks un kūtsaugšas romantika
Mamma istā rudzu maize un gardās tortes
Ugunskurs un spēkmaizītes mežā
Bites un pasakainā medus smarža. Ciemiņi

Mūsu bērnība bija skaista, saulaina, brīva un bezrūpīga, kā jau bērnībai pieklājas, īpaši laukos. Vecāki mūs ļoti mīlēja, aprūpēja, gādāja par visu un, protams, no mazām dienām iesaistīja ikdienas darbos. Latviešu tautasdziesmā teikts “darbu dzīvot”, tas precīzi raksturo lauku dzīves ritumu. Govs jāslauc, kad pienāk laiks, cūkas un citi lopiņi jāpabaro, aitas jādzen ganos, vistas, pīles, zosis, tītari un citas radības arī prasa savu tiesu rūpju un uzmanības. Dārzs jāapstāda, jākopj, jāravē, raža jānovāc, lai pašiem un lopiem būtu iztika. Tas viss nav vienkārši darbs vai pienākums, tā ir pati lauku dzīve. Mēs nekad to neizjutām kā slogu vai apgrūtinājumu.

Sāksim ar cālīšiem

Mans pirmais regulāri darāmais darbiņš, kuru atceros kā patīkamu pienākumu, bija barot mazos cālēnus. Tos audzēja katru pavasari. Vistas turēja gan olu, gan gaļas iegūšanai, tās mitinājās mūsu kūtī uz savām laktām, bet siltajā laikā brīvi staigāja ārā. Dažreiz kūtī ielavījās seski, nokoda vistu, izsūca asinis un atstāja. Tēvs ķēra tos speciālos slazdos, un no nekaunīgo laupītāju skaistās ādas mamma pasūtīja siltas apkakles. Tāpat vistas un citi mājputni bija jāsargā no vanāgiem. Vasarās ap kūtī siroja vistu zagle lapsa, to atbaidīja ar sarkanu lupatu gabaliem.

Augusts baro vistas senās Tūžu mājas pagalmā. Foto no Veltas albuma

Savākt olas no perēkļiem, ar sienu izklātām ligzdām klusākajos kūts nostūros, bija mūsu uzdevums. Perēkļi atstāja vienu olu padēklim, lai vista zinātu, kur nākamreiz jādēj. To nedrīkstēja ņemt, jo, daudzkārt sildīta, ola kļuva par smirdīgu vanckaru un pakratot klunkstēja. Mamma precīzi zināja, cik

olām katru dienu jābūt. Ja skaits samazinājās, tas liecināja, ka kāda vista slepus ierīkojusi perēkli kaut kur ārā, un pēc kāda laika uzradīsies ar savu cālēnu saimi. Vasaras beigās vai rudenī izaudzēt mazos cālēnus vairs nevarēja. Tomēr vistas nodomu varēja uzminēt, jo slepenā perētāja drīz sāka staigāt apkārt ieklukstēdamās, un, labi pameklējot, krūmos atradās pilna ligzda ar olām. Svaigs olas dzeltenums, sakults ar cukuru, bija mūsu iecienīts ikdienas kārumš. Dzeltenumi vasarās bija koši oranži, bet ziemās pavisam bāli, tad vistas dēja mazāk. Dažkārt kādai vistai gadījās izdēt “mīkstcaulu”, olu bez čaumalas, tikai ar plēvi. Tas liecināja par kalcija, kaļķa trūkumu. Lai to novērstu, vistām deva sasmalcinātas olu čaumalas un smalki sakapātus kaulus, iepriekš izdedzinātus karstumā uz plīts.

Pavasaros kūti izperināja **cālīšus**. Cāļumāti, vistu “pereni” mamma prata izvēlēties mierīgu, kas nebija nikna, neknāba un neskrēja virsū, ja kādu cālīti paņēma rokās. Mazie, dzeltenie kamoliņi bija tik jauki un mīļīgi! Vēsākā laikā pūkaino saimi iemitināja virtuvē, ķēķī, pēc tam aiznesa uz kūti. Mazie bija jābaro bieži, ik pēc dažām stundām. Vispirms tikai ar vārītu sakapātu olu, vēlāk ar izmērcētiem miežu putrainiem, biezpienu, baltaizenes drupatām. Paaugušies cālēni vairs nebija tik jauki, mīkstās pūkas nomainīja spalvas, gailēni lēkāja viens otram pretī un mājās plūkties. Vista tos pamazām atradināja no savas aprūpes un, viegli ieknābdama, dzina prom.

Ēdiena gatavošanai putnus nokāva tēvs, mamma turēja gatavībā vārošu ūdeni un noplaucēja spalvas. Mamma vārīja gardas jo gardas vistas zupas, sautējumus un citus ēdienus, bet mums tika sviestā ceptas vistu akniņas, mmm...

Mazais Raitis uz traktora. Tā nav pozēšana, viņš tiešām pats ar to brauca

Raiti jau pavisam mazu tēvs ņēma līdz gan uz traktora, gan citos vīru darbos. Man tad zuda rotaļu biedrs, un es iemācījos spēlēties viena. Viņš ātri iemācījās braukt, dažreiz aiz lielā vezuma varēja redzēt tikai mazā braucēja galvu. Attēlā redzams viens no pirmajiem traktoriņiem, ko atceros. Ātrās pukšķēšanas dēļ saucām to par “pļukatu”. Vēlāk tik mazus tēvs neņēma. Viņš pats uzbūvēja vadītāja kabīni, pirmajiem DT markas modeļiem tās nebija. Tehnika bieži lūza, rezerves daļas dabūt nebija viegli, tas bija tipiski daudziem padomijas ražojumiem. Nācās to remontēt, un tēvs visus ziemas mēnešus strādāja kolhoza darbnīcā.

Kādu laiku Tūžos turēja pīles un zosis, mamma sakrāja smalkās dūnas un pildīja **spilvenos**. Valgas veikalos varēja nopirkt īpašu, blīvu “spalvu drēbī”, kam tās neizdūrās cauri. Ūdeni putniem nolika lielās silēs pie kūts, tas gan drīz vien tika izšļakstīts. Pēc lietus glābiņš bija lielā peļķe kūtsgalā, pa ceļam uz Briežiem. Tā ceļa peļķēs mēs ar Raiti mēdzām taisīt “pučkas”, ar kailām kājām samīcot vijīgā masā mīksto zemi un silto lietus ūdeni. Visu silto laiku pa āru dzīvojamies basām kājām.

Visai interesanti radījumi bija **tītari**. Izaudzēt mazos cālēnus nācās grūtāk, tie nepanesa aukstumu. Tītaru tēviņus varēja viegli sakaitināt ar skaļāku uzsaucienu – tie sāka buldurēt, knābjus kratīdami, sarkanās sekstes piepūtuši un, lielīgi grozīdamies, izplēta astes apaļā vēdekli. Ja kādam priekšā nolika spoguļi vai pat tikai stiklu, kur varēja redzēt atspulgu, tītars varēja stundām grozīties

iedomātā konkurenta priekšā, dusmīgi buldurēdams. Tāds liels putns mazam bērnam nebija joka lieta! Reiz pagadījās kāds sevišķi nīgrs, kas klupa virsū cilvēkiem, no tā es baidījos. Tad mamma ieteica paņemt smalku žagariņu un viegli iesist uzbrucējam pa sarkano seksti. Ha-hā, ar vienu reizi agresoram pietika! Un es mācījos saņemt drosmi stāties pretī briesmām, nevis bēgt.

Lūk, tāds tītara eksemplārs mitinājās arī Tūžos (no la.lv, skatīts 2020. 10.apr.)

No cūciņas pāri paliek tik nagi un iekšu iekšas

Pavasaros mūs darbs bija plūkt cūkām pirmo zāli. Visagrāk senajā Tūžu lapenes vietā izdīga gārsas. Kad paaugās bietes, kāposti un runkuļi – liels sakņaugš, kuru audzēja tieši lopu ēdināšanai ziemā – šķinām to lapas un kapājām koka silē ar speciālu kapājamo dzelzi. Šo interesanto darbarīku neesmu redzējusi nevienā seno lietu krātuvē muzejos vai vecajās mājās. Tas bija ap 20 cm garš, ass dzelzs kaplis, izliekts **S veida** formā, iestiprināts garā kātā. Kapājamā virsma iznāca gana liela, bet sakapāt pilnu sili ar zāli vai lapām nemaz tik viegli nebija. Tad iztēlojos sevi par Pelnrušķīti – domājot par pasaku feju, balli un skaisto princi, laiks pagāja nemanot, un arī darbiņš padarīts!

Vasarā cūkām iztaisīja aploku pie šķūņa, apkārt lielajam ceriņu krūmam. Sabijos, ka nu tās izraknās ceriņu, taču bagātīgajā mēslojumā ceriņš tikai pieņēmās kuplumā un katru pavasari ziedēja jo krāšņi. Bet rukši apmierināti visu vasaru gozējās tā paēnā. **Cūku bēres** bija dabiska lauku dzīves ikdienas sastāvdaļa. Mūsu mājās to paveica tēvs, un process notika ātri. Cūku apdullināja ar cirvja pieta sitienu pa pieri, nokāva ar lielu dunci un notecināja asinis. Mamma no tām cepa gardas pankūkas un gatavoja asinsdesas, pildot iztīrītās cūku zarnās un kuņģī. Sapildītās desas novārīja sālsūdenī un taukos izcepa uz plīts, ēdām ar ābolu un brūkleņu ievārījumu. Taisot desas, mamma mēdza stāstīt anekdoti, kā židiņš ar saimnieku tirgojušies, dalot nokautu lopu: „Āda gaļa man, ragi nagi tev, iekšas man, iekšu iekšas tev!” Neko teikt, sadalīts līdzīgi, saimniekam sanāk pat vairāk daļu. Nokauto cūku ielika lielā silē ar verdošu ūdeni un noplaucēja vilnu, vēlāk to darīja ar lodlampu. Kautķermenī nostiprināja trijkāja konstrukcijā, ar trīsi uzvilka augstāk un atstāja atdzišanai. Trijkāji izmantoja arī kaimiņi no Briežiem un Mārām.

Gabalus ar biežāko spēka slāni iesālīja, pēc tam tēvs nokūpināja paša uzbūvētajā žāvētavā. Žāvētava bija neliela kvadrātveida būve ar ķieģeļu sienām un vaļēju augšu. Marlē safitus gaļas gabalus salika uz dzelzs stieņiem un pa zemē ieraktu pagaru, resnu cauruli pievadīja siltumu, kurinot alkšņu malku ārā, žāvētavas priekšpusē. Process ilga daudzas stundas, pieliekot kurtuvē pa pagalei un apgrozot gaļu vairākas reizes, nācās iet arī naktī. Gatavais žāvējums vēl silts bija tūiik garšīgs! Žāvēto gaļu uzglabāja lielā koka mucā uz istabaugšas, apbērtu ar sausu sāli. Pat siltajā vasaras laikā tā glabājās

nevainojami, pat nesapelēja. Ledusskapja manā bērniņā nebija. Produktu uzglabāšanai izmantoja pagrabu, klēti, paretam ledus pagrabu pie kūts.

*Dagnija plūc zāli cūkām, bet fotografēties gan negrib, jo man nepatika nēsāt galvas lakatu...
Raita foto, ap 1966. gadu*

Taukus mamma izkausēja, salēja konservu bundžās, nolika klēti vēsumā un lietoja ēdienu gatavošanai. Taukmaizītes ar ķiplokiem, mmmm... Veikalos varēja nopirkt tikai saulespuķu eļļu, kam bija īstu sēkliņu garša, tajā ceptās pankūkas garšoja sevišķi labi. Vēl pārdeva margarīnu, to mēs nekad nelietojām. Par citu eļļu esamību pat nojausmas nebija, nemaz nerunājot par veikalu plauktiem.

No cūkas pavēderes mamma taisīja ruleti. Garākās gaļas sloksnēs ietina pildījumu, iesālīja un nokūpināja. No kājām, galvas, mēles un sirds vārīja **auksto gaļu**, to salēja nelielās bļodiņās. Mans darbiņš bija bļodiņas dibenā salikt dekorējumus no burkāniem, vārītas olas un zaļumiem. Pirms likt galdā, želejveidīgo gaļu no bļodiņas izvēla uz šķīvja, tā izgreznojums tapa labi redzams. Mēs, mazi būdami, īsti negribējām ēst savādo gaļu, bet tēvs ar dakšiņu pakustināja sarecējušo buljonu un nosauca par “bailīgo gaļu”. Nu, tādu interesantu bailuli jau gan vajadzēja pagaršot! Iegaršojās...

Plaušas un nieres izvārīja, samala gaļasmašīnā, no tām iznāca gardu gardā mērce. No aknām, kopā ar speķa gabalu, taisīja pastēti, ilglaicīgi lietojamu un ļoti gardu brokastu ēdienu. Tā no cūciņas pāri palika tikai kauli un nagi. Ak nē, kaulus izdedzināja un, ar āmuru uz blukšņa sasmalcinātus, ziemā deva vistām. Kāds tika **suņiem** pagrauzt. Ja vairāk, tie kaulus noslēpa, ieraka zemē. Vēlāk atraka un priecīgi nēsājās apkārt. Suņiem vārīja putas, gaļas atgriezumus, deva no sava ēdiena. Nekādu speciālo, mākslīgo barību neražoja, un suņu kaites vai slimības neviens nepazīna. Suņus Tūžos turēja vienmēr, vienu vai divus. Atceros parasto kranci Duksi, kuru mamma aizdeva uz kaimiņu Spaļiem, bet drīz paņēma atpakaļ – esot tik žēli smilkstējis un kliezjis, viņu ieraudzīdams... Tēvs medībās ņēma līdzī skājainos putnu suņus ar milzīgām ausīm, mazo taksīti Kundziņu, melnbalto laiku Niku, īstu skaistuli, vairākus vilku suņus, labus medību palīgus. Suņu būdas atradās pie šķūņa. Tikai pēc medībām tiem ļāva atpūsties ķēķī. Nogurušais suns drīz vien aizmīga, bet kāju muskuļi tam ik pēc brīža sarāvās, laikam sapņoja par zvēru, kas jānoķer. Vecie suņi viņā saulē aizgāja paši. Tieši tā, vienkārši aizgāja un nekur vairs nebija atrodam.

Mazos sivēnus mamma pirka Valkas tirgū vai izbrāķētos no kolhoza fermas. Ja metienā piedzima daudz sivēnu, visiem nepietika piena, un daži novārga. Lielajās fermās tos nespēja izauklēt, tāpēc par lētu naudu, vienu rubli, pārdeva privātajiem.

„Man aitiņa, man villiņa”. Kā rodas jēriņi?

Toties mazie jēriņi radās no mūsu pašu aitām un mūsu kūti. Ziemā, noteiktā laikā, mamma vai tēvs vēlu vakaros un pat naktīs gāja uz kūti skatīties, vai nav atskrējuši jēriņi vai teliņš govij. Mēs nesapratām, no kurienes, kā atskrējuši, tik mazi, aukstā ziemas laikā? – No dīķa. – Bet dīķis mazs, un tajā ir ledus, kā viņi tika ārā? – Jā, taisni tāpēc jāiet un jāuzmana, vai nav atskrējuši uz kūti un jāielaiž

iekšā! – Tā mums vecāki skaidroja dzimšanas noslēpumu. Vēlāk, kad redzējām, kas notiek ar govi un bulli, aina kļuva skaidrāka, bet īsta saprašana nāca vēlāk, dabiski un pamazām.

Mazie jēriņi bija tik mīksti, tik mīļīgi, ar sprogainu vilniņu, un aita nekad nedusmojās, ja tos ņēmām rokās. **Aitas** audzēja galvenokārt vilnas dēļ. Vilnu cirpa pavasarī, kamēr aitas kažokā vēl nav salasījušās dadžu pogaļas vai gruži. Man ciršanas process izskatījās drusku nežēlīgs, kaut gan tā nepavisam nebija. Tikai nabaga aitiņa nesaprata, ko ar to dara un kas notiek. Lai varētu mierīgi nocirpt vilnu, aitu ar sasiētām kājām noguldīja uz galda, ar īpašām aitu dzirkklēm nocirpa vienu pusi, tad apvēla uz otru. Nocirpto aitu atbrīvoja, tā viegla un priecīga aizskrēja pie pārējām. Vilnu uzreiz sašķiroja, gaišāko un tīrāko liekot atsevišķi. Mazgāja siltā lietus ūdenī ar veļas ziepēm. Akas ūdens bija kaļķains un ciets, tāds nederēja. Tīro vilnu vedām mainīt pret dziju vai gataviem izstrādājumiem. Mainītavas darbojās Rūjienā un Naukšēnos. Tur auda skaistas vilnas segas, paklājus, pārklājus, dekoratīvos spilvenus, adīja džemperus un jakas.

Attēlā redzamo segu tās reljefā raksta dēļ saucām par vafeļu segu. Tās vienmēr bija skaistas, košās krāsās, ar pievilcīgi veidotiem rakstiem. Manējās ir ilgi lietotas un jau iemantojušas ielāpus. Pat tie jau glabā atmiņas, šoreiz par manām meitiņām. Kvadrāts ar lācīti ir Laimas skolas laikā izšūtais dekoratīvais spilvens, un tam uzšūto lācīša figūru uzzīmēja Vaira. Meitas man kopš piedzimšanas brīža ir pasaules lielākie dārgumi. Nekas man dzīvē nav bijis tik tuvs, mīļš, tik ļoti savs un dārgs. Varu teikt to pašu, ko mana mamma mēdza teikt par mums, saviem bērniem: **“Jūs esat mani miljoni!”**

Adījumus varēja pasūtīt pēc sava izmēra un vēlmēm no savas dzijas. Tie labi pasargāja aukstajās ziemās, bet dzija no mūsu aitiņām iznāca parupja un diezgan asa. Tāpēc nedaudz apskaudu tās klasesbiedrenes, kurām mājās aitu nebija. Viņām gatavos apģērbus no mīkstās pusvilnas dzijas jeb tā sauktā gublāna pirka veikalā. Vilnas zeķu asums gan netraucēja, drīzāk otrādi, radīja patīkamu siltuma sajūtu. Vēlāk, kalnu pārgājienos, patiešām novērtēju vilnas labās īpašības. Kalnu takās nācās brist pāri platākiem strautiem un upītēm. Katru reizi pārvilkt aizšņorējamus zābakus būtu ievērojams laika kavēklis, bridām pāri tāpat. Man kājas nesala pat visaukstākajos brīžos. Atpūtas pauzē vai pat tikai vakarā izgriezu ūdeni, slapjās zeķes pažāvēju pie ugunsкура un, gulēt ejot, ieliku guļammaisā, sev pie kājām. No rīta sausā vilniņa atkal patīkami sildīja kājas.

Man bail no govīm, bet garšo krējuma putas

Govis un citus mājlopus turēja katrā sētā. Pat Kārķu centra daudzstāvu māju iedzīvotājiem bija govis, ganības tām iedalīja pļavās pa ceļam uz Tūžu pusi. Man bija milzīgas bailes no lielajiem mājlopiem, ne tikai no bulla. Reiz pat bēgu no badīgas kazas. Tikusi vaļā no pavadas, tā sāka dzīties man pakaļ un ienesās līdzī ķēķī, es uzlēcu uz galda, un tas lopiņu beidzot samulsināja. Šī iemesla dēļ nolēmu savu dzīvi vadīt pilsētā un izvēlējos atbilstošu profesiju.

Kolhozā drīkstēja turēt tikai ierobežotu skaitu mājlopu, vienu govī, divas aitas, divas cūkas utt. Tas tāpēc, lai čaklie zemnieki nepaliktu pārāk "turīgi" un nekavētu mājās savu laiku, kad jāiet kolhoza darbā. Mums parasti bija 2 govīs, viena Elzai, otra mums. Piens deva ne tikai daudzveidīgu un ļoti vērtīgu pārtiku, bet arī naudas ienākumus. To, ko neizlietojām paši, nodeva pienotavā, kas atradās Veckārķos, pie ezera. Atpakaļ atdeva vājpienu, kuru izmantoja cūku barībai vai mazajiem teliņiem. Mūsu gotiņas deva daudz piena ar lielu tauku procentu, pēc tā aprēķināja samaksu. Kad mamma slauca govī, man vajadzēja dzenāt mušas un dundurus, lai tie nemocītu lopiņu, kurš atgaiņājoties varēja izspārdīt piena spaini. Priekšā gotiņai vienmēr nolika spaini ar garšīgu ēdamo, lai vieglāk paciest mierīgo stāvēšanu.

*Vaira ar savu mīļāko gotiņu Pērsi no Raita un Ligitas saimniecības 2000.gada vasarā.
Tūžos vienmēr bija Latvijas brūnās govīs. Iritas foto*

Mūsu govīs ganības turēja piesietas garā ķēdē un vairākas reizes dienā pārsēja uz jaunu vietu ar lielāku zāli. Dažreiz tās nespēja izturēt uzmācīgos dundurus un metās bizot. Reiz vecmāmiņu ar govīs ķēdi norāva gar zemi, un lielā, parasti mierīgā govīs Liesma riņķoja ar viņu pa apli vairākas reizes. Pārbijos ne pa jokam, domādama, ka vecmāmiņa būs pagalam, tomēr viss beidzās labi. Govīs Gauja bija niķīga, tās ragi augot sagriezās un auga pierē, tāpēc tos ik pa laikam apzāģēja. Ziemā govīm dzima teliņi, un kādu laiku pirms tam pienu neslauca. Toties pēc teliņa piedzimšanas gotiņa deva biezu un treknu pirmpienu, kuru mamma izcepa cepeškrāsnī, un mēs ēdām ar cukuru. Neaizmirstams un vēlāk nekad vairs nedabūts bērnības gardums!

Izslaukto pienu tūlīt atdzesēja aukstā, tikko no akas atnestā ūdenī. Ūdeni nesēji bijām arī mēs ar Raiti, tāpat kā pieaugušie, ar nēšiem uz pleciem. Nebēdnīgais Raitis te prata parādīt kādu triku. Ja pilnu ūdens spaini rokā ātri grieza riņķī uz augšu un uz leju, ūdens neizlija. Tas esot centrālās spēks, viņš paskaidroja. Ūdens nēši jeb nesieni, kā tos sauca mūsmājās, bija gluda, viegli ielikta koka līksts. To uzlika plecos, ar galos piestiprinātajiem āķiem pacēla un nesa spaiņus. Kad akā ielika Oļģerta dāvināto elektromotoru, ūdeni uz māju veda ķerrā, 50 litru piena kannās. Nesieni pārcēlās uz pirts priekštelpu.

Pirts priekštelpa ar ūdens nēšiem, bērza slotiņām un vecajiem vējlukturiem. Ar tiem gāja uz kūti, uz pirti un citur. Dagnijas foto, 2008.gads

Aka atradās labu gabalu no mājas, jo tika rakta vecajai Tūžu mājai, un bija ļoti dziļa. Ūdeni pumpēja ar rokas pumpi. Aku ik pa laikam vajadzēja tīrīt. Tad izsūkņēja iespējami daudz ūdens. Tēvs pa divām garām, kopā sasietām kāpnēm nokāpa akas dibenā un virvē piesietā spainī izsmēla tur sakrājušās duļķes. Ūdens arvien nāca klāt, jo akā ietecēja avots. Dziļajā melnumā lūkojoties, pārņēma diezgan baisma sajūta. Ja nu pēkšņi ieklūstu pārāk daudz ūdens, un viņš vairs netiktu augšā...

Mājās visi dzērām daudz **svaigā pienu**, mamma taisīja rūgušpienu, biezpienu, krējumu, sviestu. Mūsu ierastā maltīte, kad sagribējās ēst, bija “piens ar maizi un zapti”, “maize ar pienu un zapti” vai tā variācija ar medu. Garšīgu ievārījumu, ogu un ābolu kompotu burkāms bija pilni pagraba plaukti, mamma tos deva arī līdz kā ciemakukuli Rīgas radiem. Mums nekad nevajadzēja slepus čiept, šie kārumi vienmēr stāvēja virtuves skapī un tika patērēti saprātīgos daudzumos.

Parastie **mamma ievārījumi** jeb “zaptes” bija zemenes, ķirši, avenes, plūmes, avenes ar jānogām vai ērkšķogām, jānogu žeļeja, upenes, brūklenes ar āboliem, mellenes. Kompotus, cukura sīrupā pasterizētus augļus vai ogas, taisīja no āboliem, lielajām plūmēm, ķiršiem, mazām, tumši zilām plūmītēm jeb “krīklīšiem”, kas auga pie eglītēm, ērkšķogām. Visgaršīgākais bija melleņu kompots. To atcerējos, skatoties Laimas bērnības laika raidījumu par Miedziņu. Tajā darbojās Rūķītis Ķērpītis, Jelgavas Ā.Alunāna teātra aktieris un režisors Arvīds Matisons, kādā sižetā tik izteiksmīgi izsakot frāzi “mellllllleņu kommpots!”. Nezinu, kā iztika pilsētas bērni bez šiem gardumiem? Veikalos varēja nopirkt tikai no padomijas ievesto ābolu žeļeju jeb povidlu lielās metāla bundžās. Gurķu skābēšanai izmantoja koka mucīņu, bet vēlāk tā nolietojās, un nācās pāriet uz trīslitru burkāms. Dzērvenes mamma glabāja vieglā sālsūdenī, svaigas visu ziemu.

Tūžu sviesta ķērne.

Muciņā ielēja krējumu, un sviests sakūlās, rokturi cilājot uz augšu, uz leju. Roktura galā bija piestiprināts krusts. Sākumā gāja viegli, līdz atdalījās paniņas, tad arvien smagāk un smagāk. Paniņas nolēja un sviestu vairākas reizes skaloja ar aukstu ūdeni. Iritas foto, 2025.gads

Gards bija rūgušpiens ar cukuru vai cukurotā krējumā pamērcēta baltmaizes šķēle. Krējumu mamma gatavoja mājās, **centrifugējot** uzkarsētu pienu. Pienu salēja centrifūgas tvertnē un grieza mašīnas rokturi, mums tas likās smags. Pēc separēšanas procesa pa vienu renīti tecēja krējums, pa otru vājpiens. Piena un krējuma putas bija tik garšīgas! No saraudzēta piena vai vājpiena tapa biezpiens. Rūgušpienu uzkarsēja, līdz sāk atsuloties, tad notecināja marles maisiņā. Tādi gardi biezpiena kluči ceļoja man līdz uz studentu kopmītni Rīgā un arī vēlāk, savas meitas audzinot. Bieza biezpiena šķēle uz rupjmaizes ar medu, kas gan var būt garšīgāks? Kamēr muļķes bija mazākas, maizi sagriezu sloksnītēs, meitas to iesauca par “strīpiņu maizīti”. Vēlu vakarā Vairai tās bija iecienītas “nakts vakariņas”.

Karstais siena laiks un kūtsaugšanas romantika

Protams, vienmēr jau nebija tikai lauku idille un rožaina dzīve. Sevišķi saspringts un trauksmais izvērtās siena laiks. Siena, galvenās lopu barības ziemā, vajadzēja daudz, un tā vākšana bija grūts darbs. Pļaut drīkstēja grāvmalās, dārza un lauku nomalēs, nelielās meža pļaviņās, kur saule cepināja kā uz pannas. Bija vietas, kur pieklūt varēja tikai **ar izkapti**. Tēvs mums ar Raiti sataisīja mazas izkaptis, mācīja pļaut un pareizi uzasināt izkapti. Bijām varen lepnī, ka tas izdevās!

Lielākās pļaviņās tēvs pļāva ar divzirgu, vēlāk ar traktora **pļaujmašīnu**. Nopļautā zāle sagūla biezos vālos, to ar grābekli vajadzēja vienmērīgi izārdīt, lai izzūst. Arī grābekļus mums sagādāja pašus vieglākos, ar gludākajiem kātiem. Tomēr pat visgludākais kāts neglābjami uzberza tulznas. Uz delnām ar laiku izveidojās biezāka āda, tur tulznu vairs nebija, bet īkšķa iekšpusi nācās glābt ar leikoplastu. Kad viena puse apžuva, siena vālu apgriezta otrādi, un tā tik daudz reižu, cik vajadzēja. Ja pa vidu uznāca lietus, viss process ievilkās. Ja lietus turpinājās ilgāk, bija jānotver brīdis, kad siens vissausākais un jāsakrauj vārtos.

Attēlā redzamo siena kraušanu vārtos nācās meklēt tīmeklī (vesturesforums.lv, skatīts 2020.05.04.)

Divus vārtus salika ar virsotnēm kopā un uz šķērskokiem krāva siena klēpjus noteiktā secībā: vienmērīgi katrā pusē uz vārtu apakšējiem ārējiem galiem, tad tiem blakus uz iekšu, tad nākamo šķērskoku utt. Svarīgi bija gubai pašā augšā pareizi uzlikt "cepuri". Tā, lai siens noklājas līdzeni, un lietus nolīst gar

malām, neiztekot cauri. Izveidojās skaista gubiņa ar eju vidū, kur brīvi vējoja gaiss. Aizklājot vienu galu, sanāca laba gulvieta mums paslēpēm vai glābiņam no lietus. Dažreiz siltā laikā ielavījāmies tur ar grāmatu. Retu reizi, kad pietrūka vārtu, izmantojām žumburus. Tā bija vienkāršāka konstrukcija: trīs pasesnus priežu stumbrus ar pāris sprīžu garumā atstātiem zariem, salika kopā ar galotnēm, piramīdas formā. Uz apakšējiem zariem nolika šķērskoku un krāva sienu līdz augšai.

Šo skaisto gubiņu izdevās ieraudzīt, ejot Camino Latvija ceļu no Līgatnes uz Siguldu. 2024.g.

Izžuvošo sienu krāva vezumā un veda mājās. Kūtsaugšas uzbraucamo tiltu vairs nevarēja izmantot bojāto griestu dēļ. Mums bija iedalīta neliela kūts daļa rietumu galā. Sienu pieveda un padeva pa augšējo lūku, tad nesa tālāk un lika augstāk, līdz pat jumta sijām, vidū palika tikai šauras ejas. Kad bija savests pietiekoši daudz, pienāca jaukais brīdis gulēšanai smaržīgajā sienā. No istabaugšas atnesa lielo lāčādu, labi izgērētu un izoderētu ar vadmalu. Lāci kāds no vectēva brāļiem bija nomedījis Sibīrijā. Ziemā biezo un silto lāča kažoku mamma lika ragavās, kad tēvs mūs veda uz skolu ar zirgu. Sienā uz tās uzklājām palagus, segas, salikām spilvenus, un romantiskais kūtsaugšas laiks turpinājās līdz pat vasaras beigām. Kūtsaugša mums bija jauks patvērumš lietainās dienās, kad ārā neko prātīgu nevarēja pasākt. Ieritinājāmies savās gulvietās, izvilkām no pagalvjiem grāmatas un iegrīmām to brīnumainajā pasaulē, lietum vienmērīgi grabinoties pa šīfera jumtu. Atceros kādu ļoti biezu pasaku grāmatu "Burvju ota", kas bieži dzīvoja kūtsaugšā kopā ar mums. Mammai šis piedzīvojums negāja pie sirds, mūsu uzticamais sabiedrotais bija tēvs. Vakaros, mutes un kājas nomazgājuši, vispirms gājām ēst ērkšķogas. Dienā tur netikām, jo krūmi auga starp bišu mājīņām. Vakaros čaklās medus vācējas gulēja, tikai sargi

un mājiņas vēdinātājas klusi rosījās pie ejām, un siltajā gaisā vēsvoja salda medus smarža. Tik jauki medus smaržoja vēl tikai tad, kad tēvs salika pilnos rāmīšus lielajā medus sviedē un griežot no tiem tika izmests medus.

Te kāds senāks foto ar siena grābējiem. Veltas albums.

Mums, bērniem, nācās piebradāt svaigo, čagano sienu. Sākumā lēkājām visai priecīgi, līdz pagurām lielajā karstumā. Ik pēc laiciņa sienā iebēra pa saujai sāls iespējamā mitruma, pelējuma dēļ, un lai govīs labāk ēstu. Kad sienu jau presēja ķīpās, daļu atstāja tāpat, nesapresētu.

Darbi pie siena preses. Raitis ar tēvu ielādē presē sienu, Dagnija sagrābj gubiņas vietu. Foto tapa skolai, lai parādītu, kā bērni strādā vasarās. Fotogr. skolotāja Mirdza Pieče, ap 1967.gadu

Labības plaušanu un kūlišu siešanu atceros tikai pēc mammas stāstītā. Pašu nelielajos piemājas zemes gabalos to nedrīkstēja un nevarēja audzēt, jo graudus nekur nepārdeva. Cilvēki savu nelielo zemes gabaliņu izmantoja dārzeni, ogulāju, puķu audzēšanai. Kolhoza laukos 1950.gados gleznainos labības kūlišus gan šur tur vēl varēja redzēt. Labību nopļāva, ar rokām savāca un sasēja kūlišos. Kūlišus saslēja

statiņos, vairākās kārtās, vienu pretī otram. Šo darbu darot, vajadzēja vilkt apģērbu ar garām piedurknēm, lai asie akoti nesavainotu rokas. Labība kūlšos izžuva un graudus izkūla ar **kuļmašīnu**, ko darbināja traktors vai tvaika dzinējs. No augšas laida iekšā labību, apakšā pa atsevišķām atverēm bira ārā graudi, pelavas un tukšie salmi. Kuļmašīnu pārveda no vienas mājas uz otru, kamēr visur graudi bija izkulti.

Labības novākšana. Eidis pie pļaujmašīnas, mana mamma stāv vidū, bez priekšauta. No Veltas albuma

Garā dzensiksna, kas redzama virs cilvēku galvām, savienoja motoru ar kuļmašīnu, bieži mēdza noslidēt no lielā rata, tad viss process apstājās. Pa labi redzami rati ir “platie vāģi”, tos lietoja siena, labības, mēslu un citu lielu vezumu vešanai. Parastai izbraukšanai lietoja “droškas”, īpaši būvētus, nelielākus un sēdēšanai ērtākus ratus, kuru riteņiem bija atsperes.

Kuļšanas talka. Priekšplānā stāv Velta

Dārzs manā agrajā bērnībā Tūžos bija ierīkots aiz šķūņa, pie eglītēm, koku un krūmu ielokā. Liepas aizsargāja dārzu no ziemeļu vējiem, eglītes no rietumiem. Uz pirts pusi auga vesels ķiršu dārzs ar augstiem plūmju un ķiršu kokiem, tā malā bija vairāki pūpolkoki ar sarkanīgiem stumbriem. Ķirši un plūmes izsala kādā bargā ziemā. Paglābās tikai daži, ieauguši eglītēs. Sevišķi mums garšoja lielās, sārti dzeltenīgās plūmes. Tās gatavojās pamazām, un rudens pusē mēs ik pārdienas skrējām purināt augstos krūmus.

Dārza darbi sākās pavasarī ar **mēslu vešanu** no kūts. Pa ziemu govju pļekas kopā ar salmiem sameta kūts vienā galā, un pavasarī veda uz dārzu. Mēslu talkās palīdzēja kaimiņi. Šo darbu visilgāk darīja ar zirgiem, kad pārējos jau bija aizstājis traktors. Iebraukt kūtī ar to nevarēja. Zemi uzara rudenī, pavasarī noecēja un sadzina vagas kartupeļu un dārzeņu audzēšanai. Kad viss sadīga, arī nezāles, tēvs ar zirgu un spīlarklu izvagoja rindstarpas, vairākas reizes, līdz augi izstiepās garāki. Zeme kļuva irdenāka, augiem vieglāka augšana un mums ravēšana. Dažreiz gadījās paņemt no fermas zirgu, kurš neprata iet taisni pa vagu. Tādu vajadzēja vadīt aiz galvas pavadas. Tas atkal bija mūsu darbiņš. Tēvs sauca: “Vāgu! Vāgu!”, līdz zirgs to bija ielāgojis.

Dārzā audzējām visu nepieciešamo, un zemes darbi man ļoti patika. Stādus audzēja lecektīs pie mājas. Plēves vēl nebija izgudrotas un stikla siltumnīcas piemājas dārziem tolaik nebūvēja. Lecektis ir pa pusei zemē ieraktu dēļu taisnstūris, kuru nosedza ar lieliem stikla logiem, kurus varēja pacelt vai nolaist, atkarībā no gaisa temperatūras. Lecektīs izaudzēja kāpostu, kacenu, runkuļu un biešu stādus, ko vēlāk pārstādīja dārzā. Mēs bijām jauno stādiņu laistītāji. Raitis savā nebēdnībā reiz izdomāja nevis vienkārši iet, bet palēkties no viena stāda pie nākamā, tas bija tik jautri!

Šis ievērojamais Tūžu iemītnieks noteikti ir vairāk nekā 70 gadus vecs. Te dzīvojās manas mazās lellītes, te spēlējās Laima ar Iritu un Sandi...2008.gads

Pirmie ēdamie zaļumi bija daudzgadīgie maurlociņi. Bet kuram gan garšo sīpoli? Gaidījām salātus, redīsus, gurķus, un visgardākie bija tomāti. Tomātus bez grūtībām varēja izaudzēt dārzā, plēves vēl nebija izgudrotas. Ravēšana bija mūsu darbs, tas man patika. Tik skaisti izskatījās izravēto augu rindiņa aiz muguras! Kad ravēju Tūžu dārzu ar mazo Laimiņu, kura vēl neprata staigāt, viņa rāpoja aiz manis pa vagu, pētīja un nogaršoja zemi...

Kad paaugāmies, gājām vecākiem līdz **ravēt** kolhoza cukurbietes. Katrai mājsaimniecībai iedalīja noteiktu gabalu lielajā tīrumā, un tas vismaz divas reizes vasarā bija jāizravē. Tur gan vagas bija ļoti garas, un parasti ravējām visa ģimene kopā. Tēvs ik pa laikam asināja kapļus, lai mums vieglāk, jo vagu vispirms izkaplēja un tad ravēja.

Kājās mums abiem ādas šņorzābaciņi, labākie rudens un pavasara apavi. Jaunus zābaciņus mums pirka reizi gadā, kad kājeles kārtējo reizi bija paaugušās un iepriekšējie tā nonēsāti, ka mantošanai nederēja. Jaunie tīkami smaržoja pēc ādas, tikai krāsa vienmēr bija melna vai brūna, man gribējās košākus. Vasarās skrējām basām kājām, paretam uzvilkām garlaicīgās sandales. Garlaicīgas tāpēc, ka vienmēr vienādas, plakanas un netīri sarkanas vai brūnas. Mūsu parastais āra apģērbs bija biezas flaneļa bikses aukstākā laikā, augšā krekli un blūzes ar vilnas jakām vai džemperiem un mētelīši. Veikalos izvēle bija vairāk nekā trūcīga, **valkājām to, ko varēja dabūt vai vecmāmiņa sašuva un uzadīja.**

Mēs ar Raiti pie tikko salasīto kartupeļu kaudzes

Rudenī **kartupeļus** mūsu mājās vienmēr izraka ar zirga, vēlāk ar traktora racēju un salasīja grozos. Zinu, ka citās mājās vienkārši izvagoja ar arklu un kartupeļi no zemes bija jāizrušina ar rokām. Tas veicās lēni un smagi. Mūsu racēja mehānisms ar garām dzelzs zaru ķepām ierakās zemē un tarkšķēdams izmeta kartupeļus apmēram metra rādiusā. Pēc norakšanas lauku vairākas reizes ecēja un salasīja vēl palikušos. Saknes un daļa kartupeļu glabājās mājas pagrabā. Sēklas kartupeļus saveda lielā kaudzē uz lauka, apbēra ar salmiem un ļāva apžūt. Tad salika biezu kārtu salmu un uzbēra zemi. Kad uznāca sniegs, tad vēl sameta virsū sniegu, un tā kartupeļi pārziemoja. Pavasarī kaudzi pārslasīja, salmos dažreiz atradās pa kādai peļu ligzdai, tāpēc klāt pastāvīgi dežurēja mājas suns vai kaķis.

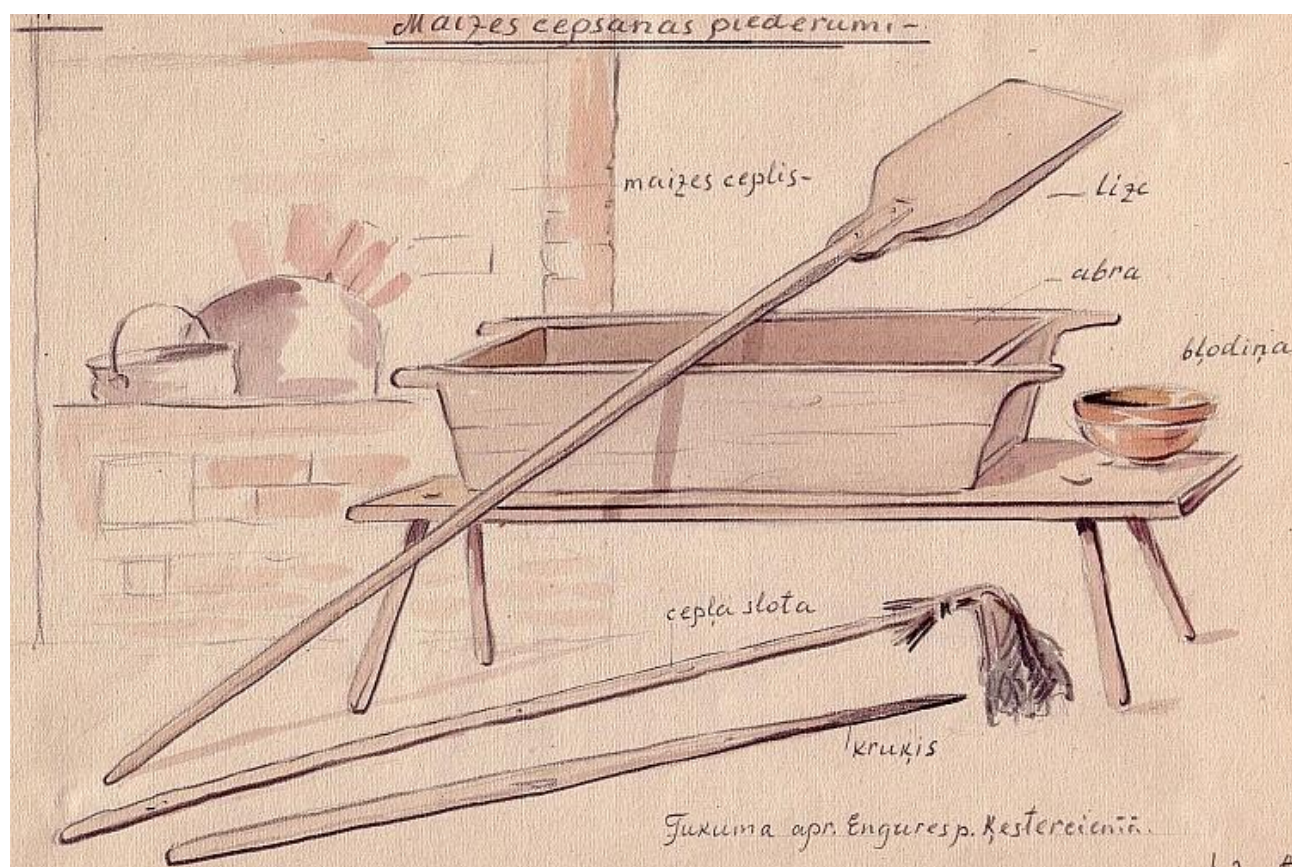

Tēvs pie kartupeļu racēja, kas bieži niķojās un lūza

Mammas istā rudzu maize un gardās tortes

Rupjmaizes cepšana mūsmājās bija vesels rituāls divu dienu garumā. Gardā un vērtīgā maize mums mājās bija vienmēr. Rupjmaizes ieraugam lika no iepriekšējās cepšanas reizes miltos paglabātu mīklas pikuci, abrkasi. Koka abrā iejāva mīklu un atstāja rūgt, apsegtu ar biezu pašausta lina drānu, kura kalpoja tikai šim mērķim. Virsū uzsedza vēl vienu, biežāku vilnas segu. Otrā dienā mīklu kārtīgi izmīcīja, bet mēs ar Raiti kāri ēdām viegli ierūgušo masu, šajā brīdī tā garšoja vislabāk. Tad atkal sekoja zināms laiks rūgšanai, un tikai vakarpusē varēja cept. Tēvs izkurināja lielo maizes krāsni, mamma veidoja kukulišus uz lizes, platas koka lāpstas garā kātā. Katru kukuliņi nogludināja ar ūdenī samērcētām plaukstām, apmīloja un pa vidu ievilka krustu, lai nesaplaisā. Tēvs no krāsns izrausa ogle, atstājot tās krāsns priekšā iemūrētajā gropē, ar samērcētu zaru slotiņu noslaucīja pelnus no karstā klona un iešāva tajā gatavos kukulišus. Patiesībā jāsaka “kukuļus”, jo tie bija pamatīgi lieli un cepās apmēram divas stundas. Lai pārbaudītu gatavību, vienu izvilka un paklauvēja apakšu, dobja skaņa liecināja par gatavu cepienu. Kukuļu muguriņas pēc izvilkšanas no krāsns atkal apglaudīja ar aukstā ūdenī samērcētām rokām un apsedza ar lina drāniņu, lai nesaplaisātu garoza, pārāk ātri atdzīstot.

Mūsu **maizes abras** izmēri: apakša 58x28 cm, augša 73x43, augstums 23 cm. Malas uz augšu slīpas. Maizes lize – koka lāpsta ar noapaļotām malām, garā kātā, garums 33 cm, platums 21 cm. Pie lāpstas pamatnes piesists dēlītis paaugstinājumam, lai kukuli vieglāk ieslidināt krāsni. Slota pelnu un ogļu izslaucīšanai pēc krāsns izkurināšanas – ar slīpi piesietiem, lapotiem bērzu zariem. Tos pirms lietošanas samērcēja ūdenī.

Attēls no Latvijas Kultūras ministrijas tīmekļvietnes (skatīts 2020.g. 5.apr.). Tūžos lietoja visai līdzīgus maizes cepšanas piederumus, pat sols zem abras bija tāds pats, ar slīpām kājām. Slotas zari saliekti, lai ērtāk izslaucītu pelnus. Tāpat saliekts L burta formā mums bija lielais krāsns kruķis

Tādas kā attēlā redzamā bloda mums bija vairākas un dažāda izmēra, sākot ar ļoti lielām. Tās un vēl citi māla trauki tika iegādāti no apkārtbraukājošiem **čigāniem**, iemainot pret lupatām vai ādām.

Vasarās čigāni veselām ģimenēm zirgu pajūgos ar kulbām apbraukāja lauku mājas, pie reizes izlūdzot saimniecēm pienu, maizi vai citu pārtiku. Tomēr acis bija jātur vaļā, jo dažreiz gadījās, ka kāda no mājas lietām pēc tam vairs nebija atrodamā. Tā mammai pazuda liela skaista misiņa bļoda un kauss, ko lietoja ikdienā. Man čigāni likās kā cilvēki no citas pasaules. Prātoju, kā tā var, visu laiku braukāt apkārt? Kur tad viņu mājas? Kā jūtas čigānu bērni? Vai viņi skolā neiet? Dažreiz redzēju apakšā zem ratiem piesietus suņus, uz dubļaina ceļa tiem nācās brist pa ūdeni. Tas gan bija nežēlīgi. Mūsu pieaugušie mēdza biedēt bērnus: “Ja neklausīsi, iesēdināšu čigānam ratu pakaļā!”. Tāpēc baidījāmies no viņiem un skrējām meklēt vecākus, ja pagalmā iebrauca čigānu vezums.

Maizes krāsns tik labi saglabāja siltumu, ka pēc tam vēl varēja izcept smalkmaizītes vai plātsmaizes, ja laikus sagatavoja mīklu. Mamma cepa biežpienmaizes, drumstalu maizes, plātsmaizes ar ievārījumu, rožmaizītes, magoņu un kanēļmaizītes, cik tās bija garšīgas!

Un kur tad vēl **tortes!** Tās mamma cepa no savu vistu olām, uz katru olu liekot pa karotei cukura un smalko miltu. Kulšanas darbs tika tēvam, tam vajadzēja spēka. Mums – našķošanās ar saldo mīklu un bļodu laizīšana, mmmm... Kamēr vēl nebija izgudrots mikseris, putošanai tēvs pats gatavoja īpašu rīku, mieturi. No Ziemassvētku eglītes izzāģēja daļu stumbra ar vienu zaru posmu. Zariņus nogrieza apmēram sprīža garumā, atlieca un piesēja pie stumbra, iznāca koka putojamā slotiņa. Veikalos pārdeva metāla spirāles, bet tēva stiprajām rokām tās bija par mazu. Saldos ēdienus gatavoja sestdienās. Ķīselis ar putukrējumu mums saucās “šaumas”, biežais ķīselis un debessmanna bija ēdami ar pienu, varen gards bija buberts ar dzērveņu vai jāņogu ķīseli.

*Tūžos saglabājies vecākais mietura modelis, bez atliektiem zariem.
Iritas foto, 2025*

Mūsu trauku skapis, kurā satilpa viss ēšanai nepieciešamais inventārs un ikdienas produkti četru cilvēku ģimenei. Tikai katlus un pannas glabāja uz plīts. 2008.gads

Pie ēdiena gatavošanas mamma mūs nelaida, bet palīdzējām mazajos darbiņos – atnest, aiznest, nomazgāt, sagriezt, sarīvēt, sakārtot... Par to nedaudz pukojos, jo klasesbiedrenes jau 5.klases mājturības stundās mācēja gatavot, bet es ne. Tikai vēlāk sapratu, cik malkas plīts ir bīstama lieta. Reiz izlūdzos cept pankūkas. Panna uz lielās uguns ātri sakarsa, tauki aizdegās, un milzīga liesma uzšāvās augstu gaisā... Par laimi, nekā viegli uzliesmojoša tuvumā nebija, un uguns norima. Tomēr šo to mamma iemācīja un arī daudz pastāstīja. Kad aizgāju savā dzīvē, veiksmīgi tiku galā ar visu.

Ugunskurs un speķmaizītes mežā

Mājas kurināšanai vajadzīgo **malku** sagādājām paši, un mēs labprāt piedalījāmies šajā procesā. Koku zāģēšana malkai, skaidām un dēļiem bija ziemas darbs. Tad vairāk brīvā laika, zeme sasalusi, un vieglāk atvest smagās kravas no mitrajiem mežiem.

Jau pavisam mazi devāmies līdz tēvam uz mežu, nesām nocirsto koku zarus un metām lielā ugunskurā. Cik biezi, balti un smaržīgi dūmi no tā cēlās! Pēc tam visas drēbes un mati vēl ilgi smaržoja. Man tas patika, tāpēc reiz pat apvainojos uz savu labāko draudzeni, kad viņa nepatikā rauca degunu. Katrs koks dega savādāk. Smalkie bērzu zari švirkstēja un nosvīla ātri, ar karstāko liesmu, sveķotā egle meta gaisā daudz dzirksteļu, bet no egļu un priežu skujām radās visbiezākie dūmi. Ugunskurā apcepām līdzpaņemto maizi ar pašu žāvēto speķīti, kādas varenas un gardas pusdienas! Mājās atvesto malku ar ripzāģi sazāģēja blukšos, saskaldīja un sakrāva grēdās. Tēvs sagādāja mazākus cirvīsus, un mēs piedalījāmies arī skaldīšanā. Protams, šo bīstamo darbu, tāpat kā citus, viņš mums rūpīgi ierādīja un pasekoja līdz. Pēc cītīgas skaldīšanas sajutu, ka man parādījušies stingri muskuļi uz roku augšdelmiem. Malkas kraušana gan man nepatika, bet jādara vien bija, atrunāties vai nedarīt kaut ko nenāca ne prātā. Un jaukās svaigās smaržas dēļ jau to varēja. Katru dienu, ziemā pat vairākas reizes dienā, malku vajadzēja atvest vai atnest uz māju plīts un krāsns kurināšanai. Lielais ķēķis sasila no plīts, abas istabas – no vienas krāsns, kas bija iebūvēta starp tām.

Bites un pasakainā medus smarža. Ciemiņi

Bites bija tēva lielā mīlestība un vaļasprieks. Lietpratēji zinās, cik daudz laika, zināšanu un rūpīgas kopšanas tas prasa. Tēvs to darīja līdz pat mūža beigām un visas savas vainas ārstēja ar bitēm, gan ar dzēļiem, gan medu un bišu maizi, gan propolisu.

Bites bija regulāri jākopj, jāskatās, cik daudz medus sanests, cik liela saaugusi saime un vēl citas lietas, ko tēvs smalki pārzināja. Viņš regulāri abonēja un lasīja biškopības žurnālu "Dārzs un Drava".

Vilnis, Radvilis, Gunta pie pirmskara Latvijas laika bišu mājiņas ar "Kaijas" vārdu. 1950.gadu sākums. Oļģerta Lauciņa foto

Mums sevišķi patika bišu apdūmošanas ierīce, “dūlājs”. Ar dūmu palīdzību bites nomierināja, kad vajadzēja strādāt pie stropiem. Tatim gan bites parasti nedzēla, viņš ar tām sarunājās, apmīļojot pūkainās muguriņas. Dūlājs bija paliela, apaļa metāla kanniņa ar ermoņveidīgām plēšām sānos. Lejasdaļu piepildīja ar sausiem, satrunējušiem koka prauliem un aizdedzināja. Spiežot plēšas, caur snīpi nāca ārā dūmi. Mums atļāva praulus ielikt, dabūjām arī dūmus papūst un uzzinājām, ka prauli tumsā spīd. Kā maldugunis lugā par Sprīdīti?

Tūžu dūlājs. Iritas foto, 2025

Rudenī un ziemā bišu mājiņas silti sasedza, tomēr gadījās, ka kāda saime aizgāja bojā. Vasarā bites dažkārt spietoja, no mājiņas rūkdams izlidoja liels kamols bišu un meklēja jaunu mājvietu. Tā bija tāāāāda rūkoņa, ko pat Vinnijs Pūks nebūs dzirdējis! Ja spietu laikus pamanīja, tēvs dūcošo kamolu prata savākt un ielikt jaunā bišu mājiņā.

Pilnos medus rāmīšus izņēma stropiem, ar speciālu platu dakšu noņēma aizvākoto šūnu virsmas. Tās ēdām kā šūnu medu vai tēvs aiznesa atpakaļ bitēm. Rāmīšus salika medus sviedē, lielā cinkotā mucā. Rokturi griežot, medu “izmeta” no šūnām, tāpēc šis process saucās “medus mešana”. Dažos rāmīšos bites bija saražājušas medus maizi, ko tagad var nopirkt kā ziedputekšņus. Svaigais, siltais medus bija tūiiiiik garšīgs! Protams, daudz to nevarēja apēst, pat aukstu ūdeni piedzerot. Visu vasaru kāds medus pilns rāmītis ar bišu maizi mums stāvēja uz galda, un skapī ikdienas ēšanai bija medus burciņa.

Ciemiņi

Medus burkas un burciņas bija iemīļots ciemakukulis līdzdošanai daudzajiem viesiem, kas Tūžos ieradās vasarā. Ciemiņi pie mums vienmēr tika mīļi gaidīti un sirsnīgi uzņemti. Dzidriņa ar Oļģertu un viņu ģimenēm, Cēsu māsiņa Daina ar ģimeni, mammas brālēns Staņislavs ar sievu, Ģeru radnieki un daudzi citi. Annas, mammas vārdadienu, dažkārt svinēja pat veselu nedēļu. Ciemiņi nāca, gāja un brauca. Bieži kopā ar viņiem devāmies uz mežu ogās, sēnēs.

Dzidriņa bija iedvesmotāja manas jaunības skaistākajiem piedzīvojumiem, kalnu pārgājieniem ar studiju biedru grupām. Viņa stāstīja leģendu par noslēpumaino Sniega cilvēku, kurš sākot sekot kāpējiem augstu kalnos, brīžos, kad kāpšana kļūst sevišķi grūta. Neviens nedrīkstot viņu redzēt. Ja kāds atskatīsies, tas ies bojā. Tūžos pāris reizes ciemojās Dzidriņas draudzene, kalnu pārgājienos iepazītā maskaviete Nineļa jeb Neļa ar vīru. Viņas interesantā vārda atšifrējums ir “Ļeņins” no beigu gala. Neļas vīrs bija čekists, strādāja kremlī. Kad Tūžos braucām uz mežu sēņot, viņš ar patiesām bažām jautāja, vai tad mežos bandītu vairs neesot? Viņš gāja bojā Maskavā mīklainos apstākļos, kādā ziemā pēkšņi pazuda un pavasarī tika atrasts ierakts sniega valnī netālu no kremļa...

Reiz Dzidriņa, protams, ar mammas ziņu, uzaicināja mūs ar Raiti aizbraukt paciemoties Salaspilī. Ceļojumam izvēlējās nevis mašīnu, bet lidmašīnu! Toreiz bija vietējais reiss no Rīgas Valmieru, to vajadzēja izmantot. Lieki teikt, ka arī paši bijām kā spārnos! Pats lidojums gan izrādījās ne tik aizraujošs. Lidmašīna bija mazs divplāksnis, tā saucamais “kukuruzņiks”, kurš nežēlīgi kratījās un šūpojās. Pēc briesmīgās rūkoņas, paceļoties no zemes, tik vien paspēju kā pamest acis uz skaisto skatu pa logu, tad palika slikta dūša, un visu ceļu pavadīju ar papīra maisiņu pie mutes... Dzidriņa labi prata

mūs nomierināt, un galā nonācām sveiki un veseli, pat lielais grozs ar Tūžu ciemakukuļiem. Jauki izciemojamies Oļģerta Salaspils mājā, Ozolu ielā 10.

Līgitas un Raita 20.kāzu gadadiena, ko noorganizēja bērni. Sēž Tātis ar Māmamu, stāv l.r. no kreisās: Dagnija, Vaira, Daina Zitmane, Līgita. Aizmugurē: Sandis, Jurgis, Irita, Artūrs Zitmanis, Raitis. Laima fotografē, 1997.g.

Mīļi un gaidīti ciemiņi bija **Daina un Artūrs Zitmaņi**, dažreiz ar kādu no bērniem vai mazbērniem. Daina ir no Spalviņu dzimtas un mums ar Raiti iznāk attālas pakāpes māsīca, tomēr izjutām viņu kā vistuvāko radniecī. Abi ar Artūru viņi bija jauki, interesanti cilvēki, aktīvi sabiedriskajā dzīvē, dziedāja korī, bija kāzu vedēji daudziem pāriem. Daina ilgus gadus strādāja par medmāsu Cēsu Mežaskolā, bija prasmīga rokdarbniece, audēja, Tautas daļamata meistare. Viņai piešķirts Nopelniem bagātās medmāsu goda nosaukums. Jaunībā bijusi Latvijas čempione riteņbraukšanā. Vienmēr rosīga un darbīga, apveltīta ar brīnišķīgām runas dāvanām, kompānijas dvēsele. Artūram piemita izcils stāstnieka talants un asprātīga humora dzirksts, abi kopā viņi bija neatkārtojams pāris. Artūrs nodzīvoja gandrīz 95 gadus. Viņš strādāja par „kungu šoferi” Cēsu Ceļa daļā, smalki pārzināja tiltu vēsturi un ceļu īpatnības. Vienmēr ģērbās ļoti solīdi, uzvalkā ar kaklasaiti. Gandrīz nevienas svinības un jubilejas Tūžos nepagāja bez Dainas un Artūra, par ko ļoti priecājamies. Abi mums palīdzēja noorganizēt mūsu vecāku zelta kāzu jubileju Tūžos. Tad tapa lielākā dzimtas fotogrāfija, kur visi vēl esam sveiki, veseli un laimīgi. Attēls redzams apraksta 1.daļas beigās.

*Omulīgais soliņš mājas pagalmā zem ozola, iemīļota vieta gan ciemiņiem,
gan mums pašiem, jaukā laikā pusdienojot ārā. 2008.gads*

Visi Tūžu ciemiņi ar mums, bērniem, vienmēr draudzīgi parunājās un izturējās kā pret pieaugušajiem. Daudz ko darījām kopā, sākumā visi lēni izstaigājām Tūžu saimniecību, kūti, dārzu, braucām uz mežu ogot, sēņot, gatavojām ēst. Kādu reizi prombraucot, Daina vēl pa mašīnas logu sauca: “Vai, mums šoreiz trauki palika nenomazgāti!”

4.daļa.

MANA PIRMĀ SKOLA

**“Kad mēs augām...”, skolā un tās apkārtnē arī strādājām
Mūsu lieliskie skolotāji
Ko mēs darījām ārpus skolas
Mūsu portreti tuvplānā**

Skolas gaitas uzsāku Jaunkārķu septiņgadīgajā skolā. Vēlāk tās nosaukumi mainījās: Jaunkārķu astoņgadīgā, Jaunkārķu deviņgadīgā, Kārķu deviņgadīgā skola, tad Kārķu pamatskola. Dokumentos **skola Kārķos** pirmo reizi minēta 1736.gada 28.janvārī skolas revīzijas aktos. Skola slēgta 2022.gadā. Mācījās skolā no 1960./1961. līdz 1967./1968.mācību gadam. Mēs bijām īpaša klase, pirmie pirmklasnieki, kuri sāka mācīties atjaunotajā skolas ēkā. Jaukā, saulainā 1960.gada 1.septembra rītā visi sapulcējāmies skolas pagalmā. Klausījāmies direktores Dailas Rubenes apsveikuma runu un droši vien vēl citas, ko neatceros. Pēc tam mūs, vismazākos, jaunajā skolā katru pie rokas ieveda vislielākie, septītās klases skolēni. Man septītklasnieki likās tik lieli! Pilnīgi pieauguši cilvēki. Mūsu klase atradās 3.stāvā, ejot no gaitēņa pa labi. Klasē pie sienas atradās divi lozungi: *Reliģija ir opijs tautai un Izglītība – ceļš uz laimi un komunismu.*

Apvienotā 1.un 3.kl., skolotāja Gaida Lūse. Labajā pusē 1.solā no kr.: Anita Ābele, Anita Daina; 2. Ādams Ozoliņš, Juris Lunders; 3.Dagnija Tobīsa, Valentīna Lukašenko; 4.Dzintars Eglīte, Māris Ķeņģis; 5.Jānis Birkavs. Vidējā rindā, 1.solā Māra Meirāne, Rudīte Šteinberga, 2.Mirdza Bērzupe, Biruta Saldūksne, 3.Ivars Ābele, Egons Sevčuks, pēdējā solā Andris Varts. 1960./1961. māc.g.

Lozungi attēlā nav ietilpuši. Laikam pat fotogrāfam, bijušajam padomijas frontiniekam, tie nelikās svarīgi. Mēs prātojam, kas tas opijs tāds? Un reliģija? Vēl nesaprotamāks bija komunisms un komunisma cēlāju morāles kodekss, kas karājās rāmī pie citas sienas. Tomēr daudz galvu par to nelauzījām, apkārt bija rosīgā skolas dzīve, mācības. Mans lielākais ieguvums bija klasesbiedrenes, sava vecuma meitenes, kuru līdz šim manā dzīvē tikpat kā nebija. Sēdēju vienā solā ar Anitu Dainu. Ejot mājās, dažreiz ceļu krustojumā vēl ilgu laiku stāvējām un runājāmies. Tad nāca skolotāja Pieče un uzrūca mums, vai tad mājās nemaz neiešot...

“Kad mēs augām...”, skolā un tās apkārtnē arī strādājām

1.stāvā pa labi atradās garderobe, katrai klasei piederēja savs, ar stieplu žogu nodalīts „būris” virsdrēbēm, vingrošanas tērpa, maiņas apavu glabāšanai. Skapīšus izbūvēja vēlākos gados, tie atradās 1.stāva gaitenī pie sienas, pa ceļam uz sporta zāli. Vēl 1.stāvā atradās sarkanais stūrītis jeb pionieru istaba, no ieejas tūlīt pa kreisi. Tālāk, kreisajā pusē – klases telpa, kura bija mūsējā no 5.klases. Gaieteņa labajā pusē sākās garš koridors, katrā pusē atradās mājturības kabineti. Koridors aizveda līdz sporta zālei. Sporta inventārs glabājās aiz stieplu sienas zāles galā: matračī, bumbas, „āži” un „zirgi” lēkšanas vingrinājumiem un citas lietas. 1.stāva gaitēņa pretējās puses durvis izgāja uz otru pagalmu. Tajā atradās velosipēdu statīvs, malkas šķūnis un laukums malkas sagatavošanai.

2.stāvā bija 3 klašu telpas, skolotāju istaba un bioloģijas kabinets. 3.stāvā lielā zāle, fizikas kabinets un klase. Katrā stāvā apvienojošā telpa bija gaitenis, kur starpbrīžos visi pa pāriem pastaigājās. Klasi dežuranti, parasti 2 skolēni, tikmēr izvēdināja, notīrīja tāfeli, sakārtoja. Katrā stāvā bija tualetes ar priekštelpu un trīs kabīnēm. Klasēs **soli** bija divvietīgi, pielāgoti bērnu augumiem, ar atzveltni un slīpu, daļēji paceļamu virsmu, zem kuras atradās plauktiņš skolas piederumiem.

Vēsturiskais skolas solis Ilūkstes muižas pagalmā. 2023.gads

Roberts skolas solā ekskursijas laikā Puikules muižā. Mums bija jāsež tieši tā, ar kārtīgi saliktām rokām. 2022.g.

Rakstījām ar spalvaskātiem un tinti. Ar pildspalvu atļāva rakstīt tikai no 5.klases, lai izveidotos labs rokraksts. Jau no 1.klases atsevišķs priekšmets bija glītrakstīšana. Visgrūtākais man likās lielais G burts, ar daudziem likumiem augšdaļā. To var redzēt dienasgrāmatas atvērumā. Nedienas sagādāja tinte. Ja tintnīcā ielēja par daudz vai spalvu iemērcā par dziļu, ak vai!! burtnīcas baltajā lapā nokrita briesmīgs, ķeburains tintes kleksis, un nekas vairs nebija glābjams, atzīme neizbēgami tika pazemināta...

Mans vienīgais saglabājies spalvaskāts, ar tušas spalvu. Parastajai rakstāmspalvai nebija melnās micītes augšpusē

Sekmes vērtēja 5 ballu sistēmā, dažreiz pieliekot plusu (krustu) vai mīnusu, tātad visaugstākā atzīme bija pieci ar krustu, viszemākā vieninieks, kuru lietoja tikai īpašos gadījumos. Pēdējā sekmīgā atzīme – trīs ar mīnusu. Atzīmes lika klases žurnālā un skolēna **dienasgrāmatā**. Stundas laikā izsauktais nolika to uz skolotāja galda, skolotājs ierakstīja vērtējumu. Nedēļas beigās klases audzinātāja savāca dienasgrāmatas, ierakstīja atzīmes uzvedībā, uzcītībā, kārtībā un atdeva nest mājās vecākiem parakstīšanai. Par pārkāpumiem dienasgrāmatā ar sarkanu tinti rakstīja piezīmes, kas bija jāparaksta vecākiem. Īpaši smagos gadījumos uz skolu izsauca vecākus.

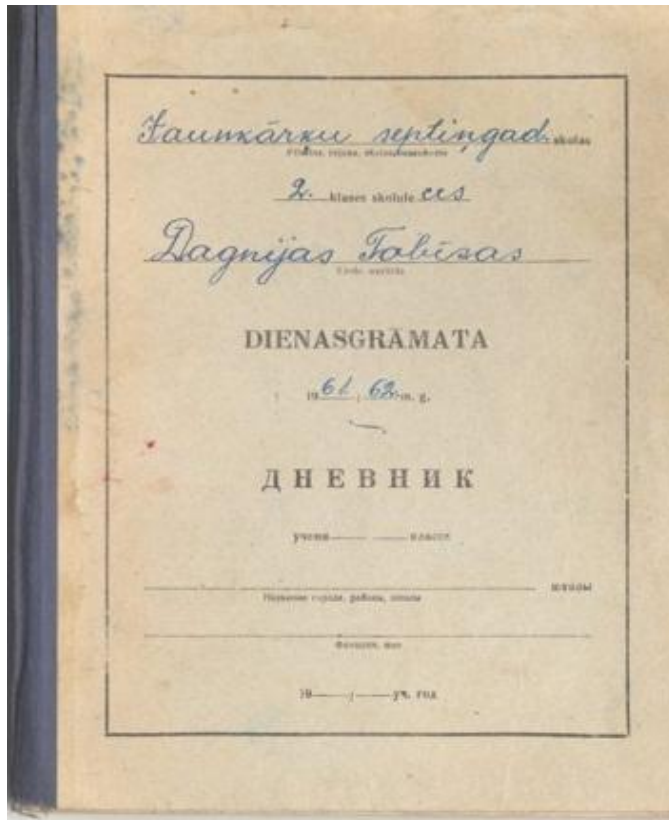
Diena un dat. День и дата		Mācību priekšmets Наименование предмета	Kas uzdots Что задано	Atzīme по отметке	Skolotāja paraksts Подпись учителя
Pirmdien, Понедельник	20.	Latviešu valoda	10. uzdevums	5	[Signature]
		Latviešu valoda	11. uzdevums		
		Latviešu valoda	12. uzdevums		
		Latviešu valoda	13. uzdevums		
Otrdien, Вторник	21.	Latviešu valoda	14. uzdevums	5	[Signature]
		Latviešu valoda	15. uzdevums		
		Latviešu valoda	16. uzdevums		
		Latviešu valoda	17. uzdevums		
Trešdien, Среда	22.	Latviešu valoda	18. uzdevums		[Signature]
		Latviešu valoda	19. uzdevums		
		Latviešu valoda	20. uzdevums		
		Latviešu valoda	21. uzdevums		
Ceturtdien, Четверг	23.	Latviešu valoda	22. uzdevums		[Signature]
		Latviešu valoda	23. uzdevums		
		Latviešu valoda	24. uzdevums		
		Latviešu valoda	25. uzdevums		
Piektdien, Пятница	24.	Latviešu valoda	26. uzdevums		[Signature]
		Latviešu valoda	27. uzdevums		
		Latviešu valoda	28. uzdevums		
		Latviešu valoda	29. uzdevums		
Sestdien, Суббота	25.	Latviešu valoda	30. uzdevums		[Signature]
		Latviešu valoda	31. uzdevums		
		Latviešu valoda	32. uzdevums		
		Latviešu valoda	33. uzdevums		

Kavētas stundas _____, no tām slimības dēļ _____
 Пропущено уроков _____ по болезни _____

Piezīmes _____
 Примечание _____

Klases audzinātāja _____
 Классный руководитель _____
 Vecāku paraksts _____
 Подпись родителей _____

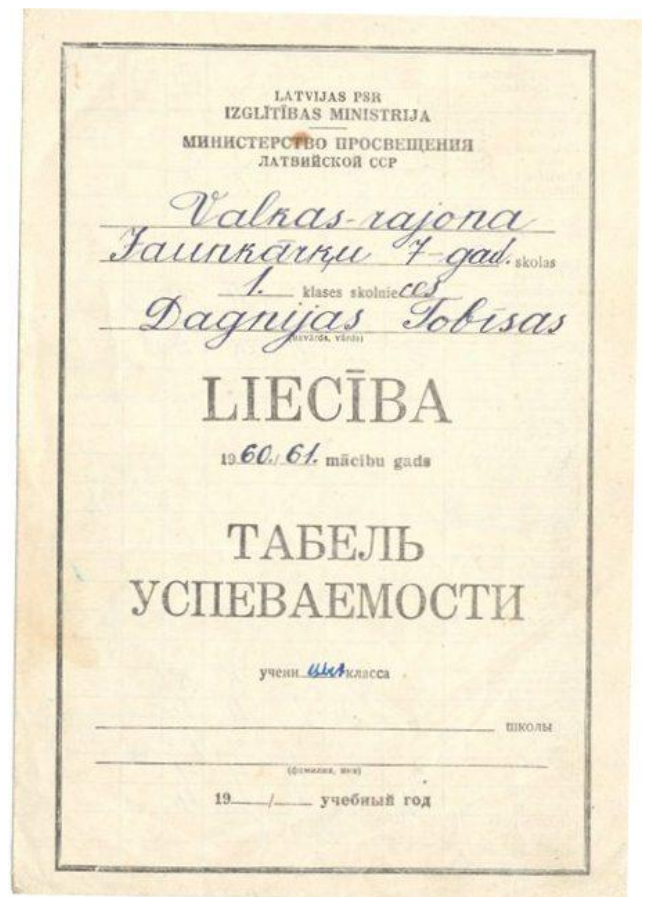
Mana dienasgrāmata un kāda tās lappuse. Tinte laika gaitā nedaudz izplūdusi

Mācību gads bija sadalīts 4 ceturkšņos, katrā ceturksnī izlika kopējo sekmju atzīmi, izdeva liecības un bija brīvdienas, bet mācību gada beigās, maijā, gala atzīmi, un sākās garais vasaras brīvlaiks. Ar nesekmīgu atzīmi vajadzēja nākt uz „vasaras darbiem”. Ja tas neļīdzēja, tad atstāja uz otru gadu tajā pašā klasē. Mūsu klasē lielākā daļa zēnu bija otrgadnieki.

Pēdējās dienās pirms ceturkšņa beigām atzīmes jau bija izliktas. Nevienu atbildēt nesauca, klasē pa kārtai skaļi lasījām kādu interesantu grāmatu, siltā laikā gājām ārā, tas mums sevišķi patika. Bez klasīšu lekšanas atceros kādu spēli, kad viens bērns, parasti zēns, aiz vidukļa paņēma meiteni, nedaudz paceļ uz augšu un palaiž vaļā. Meitenei, kas piezemējas, jāsasitngst kādā interesantā lidojuma pozā, pārējie to vērtē.

Vasarās, sākot no 5.klases, katram skolēnam noteiktās dienās, reizi divās nedēļās bija jānāk „uz lauciņiem”, apkopt skolas apkārtni un dārzu. Dārzā auga ogulāji, ābeles, ķirši, plūmes, kā arī dažādi dārzeni un skolas jauno naturālistu pulciņa izmēģinājuma sējumi. Skolas apkārtni rūpīgi kopām pavasaros un rudenos. Grābām lapas, tīrījām krūmus, ravējām un veidojām celiņus. Rudenos mūs veda uz kolhoza laukiem lasīt kartupeļus, raut bietes. Dažreiz pat stundas nenotika.

Mana 1.klases liecība. Pats patīkamākais ieraksts tajā bija: “Pārcelta 2. klasē”

No skolas ēkas pāri ceļam, kopgalda ēkas galā, atradās neliels **parks** ar apstādījumiem, soliem un skatuvīti galā, kur vasarās notika sarīkojumi. Apkārt laukumam bija ierīkoti celiņi, kuros pēc stundām strādājām. Celiņiem vajadzēja būt taisniem un tūriem. Skolotājas Začestas vadībā ar auklu nospraudām taisnu līniju gar celiņa malu, ar lāpstām atcirtām robežu, izkaplējām nezāles, ar grābekļiem nogrābām. Tāpat centos sakopt arī celiņus savas mājas pagalmā. Mamma par to no sirds priecājās, ka nu Tūžos izskatās tāpat kā senajos, brīvās Latvijas laikos. Tālāk redzamais parka attēls, tapis ap 1950.gadu sākumu. Estrādē vasarās notika nelieli koncerti, izrādes, bērnu un citādi svētki. Laukuma vidū novietoja solus skatītājiem, gar malām ierīkoja dēļu šūpoles bērniem. Tālāk redzama aptiekas māja, kur dzīvoja un strādāja Garozas kungs ar kundzi, viņu dēls bija kādus gadus jaunāks par mani.

Meitenes Kārķu parkā. No kr.: Sarmīte Brūgane, Zinta Zernava, Gita Viļķina, Silvija Dance, Marija Tentere, Gita Krūskope, Daila Medne, Ilga Brūgane, Lūcija Daina. Fonā estrāde un aptiekas māja. 1948.gada 13.maijs. No Rotas albuma

Skolu apkurināja ar malku lielās, apaļās, sudraba krāsas metāla krāsnīs, tās stiepās gandrīz līdz telpas griestiem. Malkas šķūnis atradās atsevišķā ēkā aiz skolas. Mūsu pienākumos ietilpa saskaldītās malkas sanešana šķūnī un sakraušana grēdās, tas bija liels darbs. Katru dienu dežuranti sanesa malku nākošajai dienai. Uznest 3.stāvā pat nelielu klēpīti nenācās viegli, jo pagales lielajām krāsnīm sazāgēja garas. Divi dežuranti pēc stundām izslaucīja un izmazgāja klasi, notīrīja tāfeli, visu sakārtoja. Pusdienas un internāta bērniem arī citas ēdienreizes gatavoja virtuvē, kopgalda ēkā otrpus ceļam. Ēkas galā atradās skolotāju dzīvoklis. Noteiktu daudzumu produktu skolas kopgaldam piegādāja katra ģimene, gatavoja saimnieces. Palīgdarbus veica skolēni, virtuves dežuranti, no jaunākās un vecākās klases. Ēdām pie gariem galdiem divās telpās. No galda cēlāmies visi reizē un kopā izteiksmīgi noskandējām: „Pateicam!“. Ēdiens bija garšīgs, tikai nevarēju pierast pie griķiem, ko Latvijā tolaik neaudzēja. Ikdienas dzērienu nezin kāpēc taisīja nevis no pašu ogām, bet no ievestajām žāvētajām melnajām plūmēm. Tas

garšoja briesmīgi, pēc puvuma un piedeguma. Vēl tagad nelietoju žāvētās plūmes.

1960.gadu sākumā ačgārnās padomju „ekonomikas” rezultātā sāka trūkt visvienkāršāko pārtikas produktu – cukura, sviesta, gaļas produktu. Veikalā tikai paretam varēja nopirkt baltmaizi, vienīgā formas rupjmaize mums bija neēdama. Skolasbērniem katru dienu izdalīja pa nelielai balto miltu maizītei un konfektei. Cik tās bija garšīgas! Savā dārziņā labību audzēt nedrīkstēja, mājlopu skaits tika stingri ierobežots.

Tālāk dzīvojošie bērni uz nedēļu palika **skolas internātā**, pagalma ēkā. Lai kā man gribējās to izbaudīt, nekas neiznāca, tēvs mūs gādāja mājās, lielāki gājām kājām, braucām ar velosipēdiem vai slēpēm.

Skolotājas Ainas Lāces klase pie internāta. 1.rindā no kr.: Gunta Tauriņa. Dzintra Bērzupe, Ruta Eglīte, Renāte Šteinberga, Ramona [?], 2 nez.meitenes, Rasma Jūga, Jānis Eglītis, Egils Miežis, Modris Vītols [?]. Stāv: dvīnes Mārīte un Daila Augas, Valentīna Lukašenko [?], Miervaldis Gustaps, Aivars Mežulis, skolotāja, Osvalds Praudiņš. Raitis Tobīss stāv blakus padomju laika „luksusa” lietai, automašīnai, kura piederēja Pēterim Ļitviņenko, visu šo fotogrāfiju autoram

Mūsu lieliskie skolotāji

Līdz 5.klasei mācījāmies apvienotajās klasēs: 1. un 3.klase, 2.un 4.klase. Mūsu pirmā audzinātāja **Gaida Lūse** atstājusi ne pārāk labas atmiņas. Viņa mēdza kliegt uz bērniem, sist pa pirkstiem ar lineālu vai sāpīgi raut aiz ausīm. Man bija žēl draiskulīgo zēnu, kuriem bieži tika kāds no šiem sodiem. Tomēr drīz mums uzsmaidīja laime, skolotājas ģimene pārcēlās uz citu dzīvesvietu. Neilgu laiku mūs audzināja **Margita Ļitviņenko**, bet drīz tikām pie brīnišķīgas, mīlas, sirsnīgas un saprotošas skolotājas. Viņu sauca **Elga Ogste**, un kopā bijām līdz 5.klasei. Tad audzinātāji mainījās, mūs pārņēma **Mirdza Pieče**, vēstures, vācu valodas un mājturības skolotāja, neveselīgi apaļīga, ar ļoti skaļu balsi, ko itin bieži lika lietā. Nezinu kāpēc, bet man likās, ka mūs ar Raiti viņa īpaši neieredzēja. Ja citi skolotāji mūs slavēja par labajām sekmēm, no viņas nekad to nedzirdējām. Manā izlaidumā viņa izmeta pat šādu frāzi: “Nu tagad skolā beigsies tas Tobīsu klans!”.

Mūsu klase ar skolotāju Ogsti ap 1963.gadu zem ozola aiz internāta ēkas. 1.r.no kr.: Anita Daina, Dagnija Tobīsa, Dzintra Bērzupe, Anita Ābele, Gunta Zābaka, Dace Birkava. Zēni: Dzintars Eglīte, Miervaldis Gustaps, Jānis Birkavs, Jānis Eglītis, Juris Lunders, Osvalds Praudiņš, skolotāja Ogste, Māris Keņģis, Pēteris Birkavs, Egons Sevčuks, Modris Vītols, Ādams Ozoliņš,

Gadu vecākos skolēnus, arī manu brāli Raiti, audzināja skaistā, pievilcīgā **Aina Briede**. Apprecējusies, viņa ieguva uzvārdu Lāce. Ģimenē piedzima tikpat jauks un mīlīgs puisītis, ko šad tad dabūjām redzēt, jo viņi dzīvoja internāta ēkas 2.stāvā. Man mazi bērni ļoti patika. Jauka, mierīga un laipna bija zīmēšanas un fizikas skolotāja **Anastasija Gailiša**. Pārsteidza viņas īpatnējā acu krāsa, viena acs zila, otra gaiši brūna. Zīmēšana man nepadevās, pirmo un visā skolas laikā vienīgo trijnieku liecībā dabūju tieši zīmēšanā, ko sāpīgi pārdzīvoju, un skolotāja to saprata. Dabaszinības un ķīmiju mācīja skolotāja gados, **Janīna Začesta**, mierīga, bet stingra un prasīga. Viņas vadībā bija iekārtots lielisks dabaszinātņu kabinets, tam vienā malā stāvēja pakāpienveida stikla plauktiņi ar daudzām jo daudzām istabas puķēm. Tās kopjot un aprūpējot, iemācījāmies ne tikai augu nosaukumus un īpašības, bet arī rūpīgi darbu padarīt. Baidījāmies no skeleta kabineta stūra skapī, kāds iekoda zobus kārdinoši sārtajā vaska ābola modelī, bet skolotāja savus priekšmetus iemācīja labi un pamatīgi. To pašu varu teikt arī par citiem skolotājiem, mēs viņus ļoti cienījām un respektējām. Profesionāli, stingri un prasīgi viņi ielika labus pamatus visai turpmākajai izglītībai. Skolotājai Začestai savas ģimenes nebija, viņa adoptēja pusaugu meiteni Aiju, skaistuli ar gaišiem, lokainiem matiem. Tolaik adopcija nebija populāra, un bērniem par to neteica. Taču mūsu dzīvesgudrā skolotāja nekad neslēpa šo faktu. Visstingrākā bija latviešu valodas skolotāja **Erna Barvika**, vienmēr nopietna, nekad nesmaidīja. Man vēl tagad labā atmiņā biezā gramatikas mācību grāmata un svarīgākie gramatikas likumi melnos rāmīšos. Tos iemācoties, vēlāk neradās nekādas problēmas ar pareizrakstību, komatiem vai pareizu teikumu veidošanu.

*Dagnija Tobīsa un
Gunta Zābaka
dabaszinību kabinetā*

Īpaši apbrīnoju skolas direktori **Dailu Rubeni**, viņas gaišie mati vienmēr bija saveidoti skaistā frizūrā. Svētku reizēs, izlaidumos direktore teica izjustas, sirsnīgas runas, ko varēja klausīties un klausīties. Pēc pasākumu svinīgās daļas direktore apsēdās pie klavierēm, sākās rotaļas un dejas. Ar aizrautību lēcām polku, virpuļojām jautrās „Sudmalīņas”, prātīgo „Tūdaliņ tagadiņ”, sitām plaukstiņpolku. Mums iemācīja labu dejas kultūru, svētkos Tautas nama zālē balles sākās ļoti svinīgi, ar polonēzi, dejoja lieli un mazi. Mums iemācīja klasiskās dejas, valsi, fokstrotu. Mēs dejojām kā pieaugušie, pa pāriem, zēni uzlūdza meitenes, nevis „stutēja sienas”. Vēlāk par dziedāšanas skolotāju sāka strādāt Velta Ķikute.

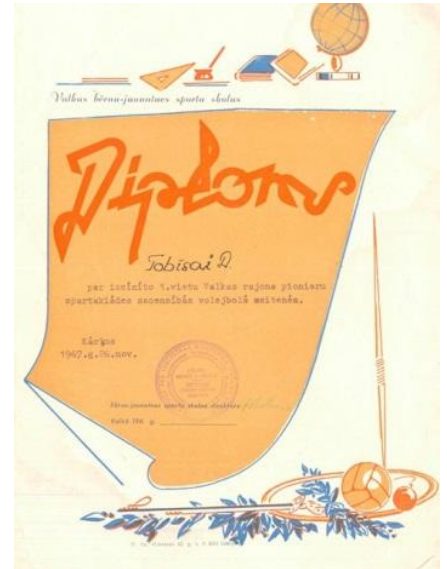

Attēlā no kreisās: Elga Ogste, Velta Ķikute, Janīna Začesta, Valija Ābele, Aleksandra Krastiņa, Daila Rubene, Anastasija Gailiša, Aina Lāce, Erna Barvika. Vidū starp meitenēm stāv Mirdza Pieče

Mūsu lieliskie skolotāji ikdienā: Velta Ķikute, Elga Ogste, Janīna Začesta, Aleksandra Krastiņa, Aina Lāce. Aizmugurē Mirdza Pieče un Ģirts Bišofs

Mums patika jaunā un rosīgā pionieru vadītāja **Valija Pumpiša** (prec. Ābele), viņa vēlāk kļuva par skolas direktori. Vienīgie skolotāji vīrieši bija krievu valodas un zēnu darbmācības **skolotājs Šmits**, ļoti cienīgs, vecs vīrs, kura vietā stājās **Aleksandra Krastiņa**. Tikai Atmodas gados uzzināju, ka skolotājas ģimeni ar trim maziem bērniem izsūtīja uz Sibīriju 1941.gadā, kad viņai bija tikai divi gadiņi. Aizrautīgi, ar entuziasmu strādāja jaunie fizikultūras (sporta) skolotāji **Jānis Pērkons**, kuru nomainīja tikko no dienesta armijā pārnākušais nauksēnietis **Ģirts Bišofs**. 1990.gadā viņš kļuva par Rūjienas vidusskolas direktoru un nostrādāja tur ilgus gadus. Skolotājs Bišofs enerģiski un pārliecinoši aktivizēja skolas sporta dzīvi. Bieži braucām uz sporta sacensībām, viņa izveidotā meiteņu volejbola komanda nopelnīja skolai pirmo rajona mēroga godalgu – kausu. Fizikultūras stundās rakstījām pat... kontroldarbus! Tas nu bija kas nedzirdēts, taču rosināja mūsu interesi par sporta un citiem notikumiem valstī. Pateicoties skolotājam Bišofam, uzskatāmi pārliecinājos par fizisko aktivitāšu nozīmīgumu. Tajās iesaistoties, sāku daudz retāk slimot.

Skolas meiteņu volejbola komanda un diploms par 1.vietu rajona sacensībās. Komanda : Dace Birkava, Valda Krūze, Anita Daina, Gunta Zābaka, Anita Ābele, Agra Saldūksne, Dagnija Tobīsa

Skolā nēsājām skolas formu, zēni tumšus uzvalkus ar kreklu, svētkos baltu, meitenes tumši zilas vai melnas kleitas ar baltām apkaklītēm un aprocēm. Ikdienā melnus, svētkos baltus priekšautus. Izskatījās labi, un vecākiem nekad nebija jāraizējas par bērnu apģērbu. Sevišķi skaisti bija spīdīgā atlasa priekšauti. Pionieru forma bija tumši svārki/bikses, balta blūze/krekls un sarkanais kaklauts. Pionieru kaklauts man patika, jo piedeva tādu košu akcentu samērā vienvēidīgajam apģērbam. Zemāk attēlā redzamajiem bērniem ir pilnā pionieru forma, mums vēl nebija ne nozīmīšu, ne emblēmu, ne cepurīšu. Arī glītā forma ar ieloču svārkiem un baltu kreklablūzi ar kabatiņām parādījās vēlākajos gados.

5.klases skolnieces (no krīgas)
Dagnija Tobīsa un Anita Daina

6.klases skolnieks
Raitis Tobīsa.

Foto V.auri

Kā labākie skolēni esam uzņemti pie pionieru vienības karoga un komunistiskās morāles kodeksa

Visi skolēni, ar ļoti retiem izņēmumiem, tika iesaistīti abās vienīgajās padomju laika bērnu organizācijās. Mazākie bija oktobrēni, no 10 gadiem uzņēma pionierus. Oktobrēni nēsāja nozīmītes, sarkanas zvaigznītes ar zeltītām maliņām un mīlīga puikas atveidojumu centrā. Spožā nozīmīte man patika, bet oktobrēnus dēvēja par Ļeņina mazbērniem. To nu gan nespēju saprast, kā visiem bērniem var būt viens vectēvs??? Vēl man lielu neizpratni radīja lielās dzimtenes daudzinašana. Man Dzimtene bija tēva mājas un vieta, kur tās atradās. Man nevajadzēja to „varen plašo”, kuru nepazinu un kur dzīvoja sveši cilvēki...

Oktobrēnu nozīmīte un pionieri formās tīmekļvietnē laikmetazimes.lv

Ideoloģiju, kas nāca visam līdz, tomēr neuztvēru kā nomācošu, tā vienkārši bija jādara, jārunā, jālasa. Šodien tas viss no atmiņas pagasis, paliekot īstajām vērtībām. Mīļie vecāki, mūs saudzējot, uzskatīja, ka mums labāk nezināt par kara šausmām, izvešanām, arestiem, kas sāpīgi skāra arī mūsu ģimeni. Tomēr mājās bija jūtams senās, brīvās Latvijas gars, ar fotogrāfijām, ar radnieku sarunu fragmentiem, ar *Amerikas Balss* klausīšanos pusdeviņos vakarā, ar nedaudzajām lietām, kas paglābās pēc Tūžu mājas nodegšanas. Tas nekādi netraucēja ikdienas dzīvē, mēs bijām mazi un laimīgi.

Skolā darbojās **dažādi pulciņi**. Korī dziedāja gandrīz visi, es deju arī tautas deju kolektīvā. Mums mācīja dažādas dejas, galvenokārt latviešu. Krievu dejas nezin kāpēc izvēlējās tādas lēnas, līgas, bija jāplātās ar rokām un jāvicina lakatiņi. Tās mums nepatika, ne mīņas no temperamenta un jautrības. Un tie briesmīgie raibie plānas kokvilnas sarafāni, ko vajadzēja vilkt! Latviešu dejās nēsājām kuplus sarkanus svārciņus ar baltu blūzi un zaļu vestīti. Es uzliku Tēklas tantes dāvināto pārļu vainadziņu un jutos kā īsta tautumeita. Diemžēl nav neviena attēla ar mūsu dejām, kaut gan uzstājāties visos svētkos un sarīkojumos.

Jauno naturālistu pulciņš ar skolotāju Janīnu Začesti. 1.rindā no kreisās Anita Ābele, Gita Saldūksne, Dagnija Tobīsa, Ādams Ozoliņš, Raitis Tobīss; 2.r. Rita Jūga, Rasma Jūga, Janīna Začesta, Ruta Eglīte, Biruta Saldūksne

Sākot no 5.klases, mācību gada beigās skolēniem bija jāiziet „**darba prakse**”, dažas stundas dienā jāstrādā padomju (kolektīvajā) saimniecībā. Pats aizraujošākais šajā pasākumā bija dzīvošana teltīs Lustiņdruvas pļaviņā, ar īstu ugunsgrūdu, tēju, pašu gatavotām vakariņām un nakšņošanu. Tas tik bija piedzīvojums, ko neviens vēl nebija izbaudījis! Teltis ātri iemācījāmies uzcelt paši, tās bija no zaļa brezenta; garos metāla mietus ielika jumta galos, grīdas daļu un jumta sānus, vienmērīgi nostiepjot, nostiprināja ar koka mietiņiem. Ja uznāca lietus, telts iemītnieki nedrīkstēja pieskarties jumtam, tad tajā vietā tūlīt sāka tecēt ūdens strūkliņa. Telts apakšā salikām turpat mežā saplūktās papardes un zāli, nekādu piepūšamu matraču tolaik nebija, arī guļammaisi tika izgudroti vēlāk. Kādu nakti mūs pēkšņi līdz šausmām nobiedēja baismīgs troksnis, tāda kā baurošana, kā rēkšana. Domājām, ka kāds negants bullis apmaldījies mežā, nu tik bruks virsū un saplosīs mūsu telti. Par laimi, pēc neilga brīža viss apklusa, un tikai pēc vairākiem gadiem skolotāja Pieče atzinās, ka baidītājs bijis viņas vīrs...

Mūsu klase skolas zālē ar audzinātāju Mirdzu Pieči. Sēž no kr. Anita Ābele, Dagnija Tobīsa, Anita Daina, Pieče, Gunta Zābaka, Dace Birkava, Dzintra Bērzupe. Zēni: Dzintars Eglīte, Pēteris Birkavs, Bruno Ingelēvičs, Māris Keņģis, Viesturs Jundzis, Jānis Birkavs, Juris Lunders

Mirdza Pieče mācīja vēsturi un vācu valodu, pēdējo gan visai vāji. Veidoja skolas muzeju, gājām pārgājienos pa kauju vietām, vācām materiālus, pierakstījām atmiņas. Ne visas aktivitātes īstenojās dzīvē. Reiz skolotāja bija iecerējusi izveidot puķu dobi pie govju fermas, kura tiešām izskatījās visai nesakopta. Aizgājuši turp, tad nu dabūjām no slaucējām dzirdēt, ko viņas par to domā...

Viens no mūsu klases pārgājieniem, šoreiz ar slēpēm. M. Pieče un daži bērni brauca zirga pajūgā, viņi turēja mūsu nūjas, tā visi ātrāk tikām uz priekšu

Ko mēs darījām ārpus skolas

Vislielākie svētki bija Jaungads. **Ziemassvētkus** vienmēr svinējām mājās. Par to aizliegumu neviens nerunāja, atnāca Ziemassvētku vecītis un atnesa dāvanas. Drīz pēc tam skolā beidzās mācību ceturksnis, sākās gatavošanās Jaungada svinībām, kas notika Tautas namā, kopīgi visa ciema iedzīvotājiem un viesiem. Lielo zāli dekorējām vairākas dienas, pinām garu garās krāsaina kreppapīra vītnes, vērām auklās vates pikucīšus. Pieaugušie tās stiprināja pie griestiem, lampām un stiepa pāri visai zālei. Svētku vakarā pēc svinīgās daļas sākās skolēnu priekšnesumi, dzejoļu deklamēšana, dziedāšana, dejošana. Bērniem Ziemassvētku vecītis atnesa saldumu paciņas ar spožām šokolādes konfektēm un, ak tavu brīnumu! pat skaistu, oranžu mandarīnu vai apelsīnu. Veikalos tādi nekur un nekad nebija nopērkami. Dažām konfektēm abos galos bija ietītas papīra bārkstis, iznāca interesants eglītes rotājums. Darbojās Laimes aka, loterija ar visām pilnām lozēm. Tā atradās ar audumu norobežotā zāles stūrī, no kura ar makšķeri varēja izvilkt kādu mantiņu. Reiz man laimējās izvilkt palieļu koka galda pulksteni, kurš kalpoja ilgus gadus. Tas bija visai līdzīgs tam pulkstenim, ko uzdāvināja manam vectēvam Augustam 1937.gadā, pasniedzot Triju Zvaigžņu ordeni. Populāras bija literārās “montāžas”, kurās uz skatuves stāvēja visi dalībnieki un noteiktā secībā skaitīja katrs savu dzejas pantu vai vairākus. Pēc koncerta sekoja balle. Tā vienmēr tika atklāta ar svinīgo polonēzi. Zāli piepildīja skaisti pāri, un visskaistākās bija mūsu skolotājas ar saviem dzīvesbiedriem! Cik skaisti viņi dejoja!

Skolas koris, kas izpildīja gan dziesmas, gan montāžas. No kr.: Raitis Tobīss, Pēteris Ļitviņenko, Egils Miežis, Pēteris Birkavs, Ivars Ābele, Ruta Eglīte, Anita Daina, Anita Ābele, Dagnija Tobīsa, Gunta Tauriņa, Gunta Zābaka

Kādā Jaungada ballē mēs ar Anitu kā labākās draudzenes gribējām nofotografēties kopā ar savu mīlo audzinātāju Elgu Ogsti. Pēdējā brīdī mums pa vidu ienesās viens no klases delveriem Pēteris Birkavs. Tā nu fotogrāfs Pēteris Ļitviņenko uzņēma šādu bildi...

Skolas ekskursijās braucām, sākot no 5.klases. Atceros Rīgas Brāļu kapus, Bastejkalnu, Jelgavas pili, Siguldu, Krimuldu, Peipusa ezeru, Kohtla Jarvi Igaunijā, Ļeņingradu (tag. Sanktpēterburga) Krievijā un citas vietas. Igaunijas degakmens ieguves vietā Kohtla Jarvē pirmo reizi redzēju “kalnus”, milzīgas konusveida izdedžu kaudzes. Braucot mājās, pilsētas ugunis izskatījās tik vilinoši skaistas, ka nolēmu – kad izaugšu, gribu dzīvot pilsētā. Spilgtā atmiņā palicis manā mūžā pirmais **operas apmeklējums**, „Zelta zirga” izrāde ar izcilo tenoru Jāni Zāberu Antīna lomā. Viņa dziedājums vēl šodien skan ausīs. Tā nemainīgi palikusi mana mīļākā operas ārija: „Sirds kā uguns augšā cēla, Vīdamās tā mani nesa...”. Starpbrīdī turējāmies visi kopā. Kāds no izrādes apmeklētājiem pajautāja mūsu pulciņam, no kurienes esam. – No Kārķiem. – Ak tā, no Kaķšiem? Kur tad tādi atrodas? Ļeņingradas Ermitāžā, kamēr izstāvējām garo bilešu rindu, laika palika pavisam maz, varējām tikai iziet cauri daudzajām zālēm, atceros Rubensa zāles krāšņās sievietes. Valdīja liels karstums un cilvēku drūzma. Skaistajā Petrodvorecā, kā tolaik sauca Pēterhofu, pārsteidza apžilbinošā zelta greznība. Un tas viss piederēja vienam caram? Skolā bija jālasa M.Gorkija stāsts “Bērnība”, kas atainoja satriecošo nabadzību Krievijā.

Ekskursijā pie Peipusa ezera. Tik milzīgs kā jūra! Vietām pat pretējo krastu nevarēja saredzēt. Pa labi skolotāja Začesta

Kādā Rīgas ekskursijā mūs aizveda uz veikalu “**Bērnu pasaule**” Krišjāņa Barona ielā. Gribēju nopirkt pusgarās zeķes, bet pārdevējas, kā tas padomijas laikā bija bieži novērojams, latviski nesaprata un sāka ķiķināt, nevis palīdzēja. Sakautrējos un gāju prom, neko nenopirkusi, līdz nesot nepatieso aizvainojumu par savas dzimtās valodas noniecināšanu. Arī vēlāk nereti nācās pieredzēt dažu pārdevēju augstprātīgo attieksmi. Padomju deficīta apstākļos, kad veikalos nepietika vai vispār nebija daudzu ikdienas preču, viņas jutās pārākas par citiem. Izmanīgākās “pa blatu” tās varēja sagādāt sev, saviem radiem un draugiem. No sirds priecājos, ka man nenācās stāvēt garajās rindās pēc desas vai cīsiņiem, ko varēja nopirkt reti un normētā daudzumā. Rindās nereti notika asa vārdu apmaiņa, cilvēka necienīga kļūgāšana vai grūstīšanās. Tūžu saimniecība un tēva medību gaitas vienmēr sagādāja pietiekami daudz gaļas un citu labu produktu mūsu ģimenei.

Anita man atgādināja, ka jāizstāsta mūsu **pēdējais jautrākais skolas piedzīvojums** izlaiduma vakarā. Lieta tāda, ka zēni (ar meiteņu piekrišanu, domājams) bija nolēmuši, ka šajā svarīgajā dienā pirmo reizi mūžā jānogaršo vīns. Sacīts, darīts, pudele iegādāta, noslēpta klasē. Pēc svinīgās daļas nedaudz paballējušies, sarunājam iet uz klasi un nobaudīt aizliegto augli. Tomēr skolotāja Pieče bija pamanījusi kaut ko aizdomīgu. Tiklīdz gribējām ķerties pie lietas, atveras durvis un ierodas skolotāja... Pudeli kāds žigli izmeta pa logu, bet mēs stāvējām nevainīgi un klusi... Vēlāk noskrējām lejā un atradām to iekritušu rožu dobē. Tomēr piemērots brīdis visiem kopā vairs neradās, tāpēc tā esot noslēpta malkas šķūnī un vēlāk pazudusi bez pēdām.

Attēlā 1.un 3.klase, 1960./1961.māc.g.: 1.r.no kr.: Mārīte Meirāne, Agra Saldūksne, Anita Daina, Rudīte Šteinberga, [?], Valentīna Lukašenko, Biruta Saldūksne, Inese Podiņa (?), Mirdza Bērzupe, Anita Ābele; 2.r.: Dagnija Tobīsa, Pēteris Ļitviņenko (juniors), Dzintars Eglīte, Māris Keņģis, skolotāja Gaida Lūse, Ādams Ozoliņš, Egons Sevčuks, [nez. ?], Līlita Rozenfelde. 3.r.: Andris Varts, [?], Modris Kazaks, Viesturs Jundzis, Aivars Breģis, Modris Vītols (?), Dainis Krams, Jānis Birkavs.

Fotogrāfija uzņemta drīz pēc mācību gada sākuma, mēs esam jauni pirmklasnieki. Tajā dienā ļoti pārdzīvoju to, ka manai kleitai nav baltas apkaklītes un aprocišu. Tas bija rets gadījums, jo mamma vienmēr par tām gādāja, mainot vairākas reizes nedēļā, kamēr pati iemācījās šūt.

Mēs, oktobrēni un pionieri, svētku tērpos, 2.un 4.klase. 1.r.: Valentīna Lukašenko, Biruta Saldūksne, Mārīte Meirāne, skolotāja Gaida Lūse, Mirdza Bērzupe, Rudīte Šteinberga, Dagnija Tobīsa. 2.r.: Modris Vītols, Ivars Ābele, Anita Ābele, Inese Podiņa (?), Anita Daina, Pēteris Ļitviņenko, Dainis Krams. 3.r.: Ādams Ozoliņš, Jānis Birkavs, [?], Modris Kazaks, Andris Varts, Egons Sevčuks, Juris Lunders, Dzintars Eglīte

*Tā pati mūsu apvienotā klase, tikai ikdienas tērpos, pie skolas durvīm.
Skolotāja Margīta Ļitviņenko zēnu vidū*

Te jau esam lieli, pienācis skumji priecīgais brīdis šķirties no skolas...

*Mūsu klases izlaidums 1968.gadā. **Skolotāji:** Aina Lāce, Aleksandra Krastiņa, Valija Ābele, Elga Ogste, direktore Daila Rubene, audzinātāja Mirdza Pieče, Anastasija Gailiša, Velta Bergholde, Janīna Začesta. Zēnu vidū stāv Ģirts Bišofs. **Meitenes:** Anita Ābele, Dagnija Tobīsa, Mārīte Auga, Gunta Zābaka, Gunta Tauriņa, Dzintra Bērzupe, Anita Daina. **Zēni:** Dzintars Eglīte, Jānis Birkavs, Juris Lunders, Viesturs Jundzis, Māris Ķeņģis, Miervaldis Gustaps, Dainis Krams*

Izlaidumā kopā ar vecākiem un skolotājiem

Mans 8.klases izlaidums. No kreisās: Elza, Rota, Tatis, Dagnija, Raitis, mamma

Abi ar Raiti esam neparasti bēdīgi..., bērnība beigusies... To gan apzinājāties stipri vēlāk. Šajā attēlā pirmo reizi pamanīju, cik mēs abi esam līdzīgi. Mans pēdējais attēls ar bizēm, tās nogriezu pēc pamatskolas beigšanas, 14 gadu vecumā

Mūsu portreti tuvplānā

Daži mūsu portreti ap 1965./1967.gadu. Fotogrāfs Pēteris Lītvīnenko dzīvoja netālu no centra un parasti nāca fotografēt uz skolu, bet uzņemt šos portretus mēs devāmies pie viņa uz mājām.

Anita Ābele (prec. Suškēviča, 3 meitas), klases labākā matemātiķe. Beigusi Latvijas Lauksaimniecības akadēmiju, strādājusi Smiltēnē un Valkā. Klasē aktīvi pārmācīja zēnus, kad tie mūs raustīja aiz bizēm vai kā citādi „apcēla”. Kopā mācījāmies vidusskolā Valmierā.

Anita Daina (prec. Jakovļeva, 1 meita), klases skaistākā meitene, ar tumši brūniem, lokainiem matiem. Skaisti dziedāja, deklamēja dzejoļus. Kļuva par skolotāju Rīgā.

Jānis Birkavs, viens no draiskuļīgākajiem un nepaklausīgākajiem zēniem klasē. Izauga par kārtīgu ģimenes tēvu, izaudzinājis divus bērnus, dzīvo Valkā.

Pēteris Birkavs, Jāņa brālis

Juris Lunders, labākais zīmētājs klasē. Uz šīs skaistās kartītes viņš uzrakstīja: „Paskaties, kad atceries, nevis, kad paskaties, tad atceries”. Kļuva par jurnieku, vēlāk par tālbraucēju šoferi

Osvalds Praudiņš

Gunta Zābaka (prec. Stahovska, 3 bērni), atnāca uz mūsu skolu 1963.gadā, kad viņas tēvu Valdi Zābaku iecēla par padomju saimniecības „Kārķi” direktoru. Beigusi Liepājas Pedagoģisko institūtu, strādāja bērnudārzā Valkā.

Dagnija Tobīsa (prec. Avota, 2 meitas), šo atmiņu rakstītāja. Biju klusa un kautrīga, bet skola un mācības man ļoti patika. Beidzu Latvijas Universitāti, visu mūžu esmu nostrādājusi bibliotēkās Rīgā, Daugavpilī, pēdējos 39 gadus Jelgavā, un savu darbu uzskatu par pašu interesantāko.

Skolas salidojumā 2015.gadā, pie jasmīnkrūma internāta pagalmā, kurš tāpat ziedēja arī mūsu izlaiduma dienā... No kreisās: Dzintars Bezšapočņikovs, Jānis Birkavs, skolotāja Velta Kuratņika (Ķikute), Dagnija Avota (Tobīsa), skolotājs Ģirts Bišofs, Valdis Kārklīšs, priekšā Valters Beldavs, Anita Suškevica (Ābele), skolotāja Elga Ķīkule (Ogste), Gunta Stahovska (Zābaka), Dzintars Eglīte

Personas

Ābele Anita, prec. Suškēviča, 1953. Kārķu ciema Lejasstālēs. Beigusi Jaunkārķu astoņgadīgo skolu, Valmieras 11 varoņu komjauniešu vidusskolu (tag. Valmieras Valsts ģimnāzija), Latvijas Lauksaimniecības akadēmiju. Strādājusi Smiltē un Valkā. Trīs meitas.

Ābele Dzidra, prec. Spalviņa, 1922. 25.dec. Valmierā – 1996. 6.sept. Apbedīta Ēveles kapos. Vīrs Jānis Daiņa, kritis karā 1944.g., meita Īrisa Daiņa. Vīrs Jānis Spalviņš (1925), meita Anna Spalviņa (1957).

Ancāne Anna, prec. Pudāne, 1888. 7.febr. Ārendoles muižā, Lielie Stradišķi – 1984. 23.febr. Vabolē, Daugavpils raj., apbedīta Vaboles kapsētā. Vīrs Ludvigs Pudāns, laulāti 1906.gadā. Meitas Tekla Pudāne, Anna Apolonija Pudāne, Monika Pudāne.

Avota Dagnija skat. Tobīsa Dagnija.

Avota Vaira, 1986. 26.dec. Jelgavā. Beigusi Vidzemes augstskolu, Rīgas Stradiņa universitātes maģistrantūru, apgūst studiju programmu Vecmāte (2025). Vīrs Migels Fernando Espinosa Rivera, meita Elza Espinosa-Avota, dēls Migels Fernando Espinosa-Avota. No 2022.gada ģimene dzīvo Rīgā.

Avots Arturs, 1948. 15.maijā, Jātniekos, Mores pag., Siguldas raj. – 2007. 16.aug. Vecumniekos, Bauskas raj., apbedīts Vecumnieku kapos. Jūrnieks. Sieva Ingrīda, dēls Oskars Avots, sieva Minskā, dēls Oļegs (uzvārds mainīts), sieva Dagnija Tobīsa, meita Vaira Avota.

Barreta Mildreda, 1929, prec. Kamša (Kamsch). Vīrs Roberts Kamšs.

Barvika Erna, ilggadēja latviešu valodas skolotāja Jaunkārķu astoņgadīgajā skolā.

Bembere Elza 1903. 10.nov. – 1954. 30.dec., apbed. Rencēnu kapos. Zobārste.

Bembere Emma Kristīne, skat. Spalviņa Emma Kristīne.

Bembere Gita prec. Dikensone, 1975. 8.jūn. Valmierā. Vīrs Garijs Dikensons, meita Nora Dikensone.

Bembere,Ruta, 1943. 18.jūlijā. Vīrs Guntis Vilnis Bembers, meita Gita Bembere, dēls Didzis Bembers.

Bembere Vilma, skat. Upīte Vilma.

Bembers Didzis, 1967. 9.nov.

Bembers Guntis Vilnis, 1937. 10.febr. – 2025. 4.maijā, Rencēnu pag. Laņģos. Sieva Ruta, meita Gita Bembere, dēls Didzis Bembers.

Bembers Jānis, 1918. 21.nov. – 1995. 25.okt., apbed. Rencēnu kapos.

Bembers Roberts, 1897. 25.sept. – 1975. 29.janv. Sieva Vilma Upīte, dēls Guntis Vilnis Bembers.

Bembers Roberts Pēteris. Sieva Spalviņa Emma Kristīne (1876), dēli Roberts Bembers (1897), Jānis Bembers, meita Elza Bembere.

Bergholde Velta, matemātikas skolotāja Jaunkārķu astoņgadīgajā skolā.

Birkavs Jānis, 1952. Beidzis Jaunkārķu astoņgadīgo skolu.

Birkavs Pēteris, 1951. Beidzis Jaunkārķu astoņgadīgo skolu.

Bišofs Ģirts. Fizikultūras skolotājs Jaunkārķu astoņgadīgajā skolā. Kopš 1990.gadiem ilggadējs Rūjienas vidusskolas direktors.

Biteniece Ligita, prec. Tobīsa, 1952. 21.jūn. Saulainē, Bauskas raj. Beigusi Rīgas Politehnisko institūtu, ķīmike. Pēc apprecēšanās no Rīgas pārceļas uz Kārķiem, strādā pagasta padomē, tad zemnieku saimniecībā Tūži. Vīrs Raitis Tobīss, dēli Sandis Tobīss, Jurgis Tobīss, meita Irita Tobīsa.

Bolotova Roze, prec. Deidule, 1947. 19.maijā, Uljanovskas apgabala Kuzovatova, Krasnaja Baltija, Krievijā. Vecvecāki izceļojuši no Tukuma apriņķa Latvijā 1870.gados. Vecmāmiņa Dore Bīriņa, vectēvs Jēkabs Svārs. Rozes tēvs Vladimirs Bolotovs, beidzis Harkivas konservatoriju, viņa māte bijusi latviete, Kristīne. Roze beigusi Daugavpils Pedagoģisko institūtu, pirmsskolas skolotāja, bērnudārzu vadītāja Višķos un Pelēcos, Preiļu raj. Vīrs Jānis Deidulis, meita Solvita Deidule, dēli Jānis Deidulis un Valdis Deidulis, dvīņi.

Brants Marija, prec. Spalviņa, 1846. 21.nov. Rencēnu pag. – 1925. 21.maijā Ģeros. Vīrs Jānis Spalviņš (1841), laulāti 1866. 6.nov. Ēvelē. Dēli Pēteris Spalviņš (1872), Kārlis Indriķis Spalviņš (1874), Jūlijs Dāvis Spalviņš (1879), Eduards Spalviņš (1882), meitas Emma Kristīne Spalviņa (1876), Alma Marija Spalviņa (1886).

Briede Aina, skat. Lāce Aina.

Cābule (Cahbulis) Anna Emīlija skat. Tobīsa Anna Emīlija.

Cābule Maiga skat. Zaretoka Maiga.

Cābule Mirdza skat. Ulmane Mirdza.

Cābule Solvita skat. Millere Solvita.

Cābulis Augusts Roberts, 1913. 19.aug. Kārķu pag. Spaļos – 1957. Vācijā.

Cābulis Jānis, 1943. 23.jūn. Kārķu pag. Spaļos, kara beigās ģimene emigrēja uz Argentīnu.

Cābulis Kārlis, 1911. 7.jūnijā Kārķu pag. Spaļos – 2004. Rūjienā. Dēls Pēteris Cābulis (1940).

Cābulis Kārlis, 1967.18.martā Rīgā. Sieva Solvita Millere, meitas Krista, Annija, dēls Andrievs.

Cābulis Oskars, 1916. 14.janv. Kārķu pag. Spaļos – 2001.g. Argentīnā, pārapbedīts Ērgemes kapos. Sieva Mirdza Ulmane, dēls Jānis Cābulis (1943).

Cābulis Pēteris, 1873. 31. maijā – 1949. 10.okt. Sibīrijā. Bijis Kārķu pagasta tiesas priekšsēdētājs. Sieva Anna Emīlija Tobīsa, dēli Kārlis Cābulis (1911), Oskars Cābulis (1916), Augusts Cābulis (1918).

Cābulis Pēteris, 1940. 19.febr. Spaļos. Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas atguva tēva mājas Spaļos, iekopa bišu dravu, piedalījās Kārķu sabiedriskajā dzīvē. Sieva Maiga Zaretoka, dēls Kārlis Cābulis (1967).

Daina Anita, prec. Jakovļeva, 1953. 25.apr. Kārķu ciema Gulbjos. Beigusi Jaunkārķu astoņgadīgo skolu, Naukšēnu vidusskolu, Latvijas Universitātes Pedagoģijas fakultāti.

Daina Jānis, 1914. Kārķu pag. – 1983.janv. Anglijā. II Pasaules kara laikā iesaukts leģionā, emigrējis uz Lielbritāniju. Sieva Velta Tobīsa, meita Rota Daina.

Daina Paulīne skat. Talce Paulīne.

Daina Rota, prec. Kalniņa, 1943. 23.janv. Vīrs Ivars Kalniņš, meita Baiba Kalniņa, 3 bērni.

Daina Velta skat. Tobīsa Velta.

Dambekalne Evija skat. Leoke Evija.

Dambekalne Laura, 2018. 14.sept. Valmierā.

Dambekalns Gustavs, 2008. 6.okt. Cēsīs.

Dambekalns Jānis, 2010. 16.janv. Valmierā.

Dambekalns Valdemārs, 1973. 16.maijā Rīgā. Sieva Evija Leoke, bērni Gustavs Dambekalns, Jānis Dambekalns, Laura Dambekalne.

Deidule Amunāra, 1943. 3. sept. Vabolē, Daugavpils raj. – 1990. 29.okt. Višķos, Preiļu raj., muzikāli apdāvināta, slimoja ar Dauna sindromu.

Deidule Roze skat. Bolotova Roze.

Deidule Solvita, 1974. 8.jūl. Vabolē, Daugavpils raj. Beigusi Rēzeknes Pedagoģisko skolu un Daugavpils universitātes Vēstures un sociālo zinātņu fakultāti. Skolotāja. Vīrs Ivars Vaivods Šulte, 1972. 9.febr., meita Līva Vaivode Šulte, 2006. 30.jūn., dēls Edvards Vaivods Šulte, 2010. 5.sept.

Deidule Tekla skat. Pudāne Tekla.

Deidulis Francis. Sieva Tekla Pudāne, dēls Jānis Deidulis (1947), meita Amunāra Deidule.

Deidulis Jānis, 1947. 9.okt. Vabolē, Daugavpils raj. – 2000. 22.martā Višķos. Sieva Roze Bolotova, meita Solvita Deidule, dēli Jānis Deidulis un Valdis Deidulis, dvīņi.

Deidulis Jānis, 1975. 22.dec. Vabolē, Daugavpils raj.

Deidulis Valdis, 1975. 22.dec. Vabolē, Daugavpils raj.

Dikensone Gita skat. Bembere Gita.

Dikensons Garijs (Dickenson), 1973. 11.febr. Anglijā. Sieva Gita Bembere, meita Nora Dikensone.

Dziesma Vilnis, 1952. 3.jūn. Kuldīgā. Sieva Dagnija Tobīsa.

Espinosa-Avota Elza, 2014. 22.nov. Gvadalaharā, Meksikā.

Espinosa-Avota Migels Fernando, 2017. 23.maijā., Gvadalaharā, Meksikā.

Espinosa Rivera Migels Fernando, 1986. 6.jūn., Gvadalaharā, Meksikā. IT speciālists, ģimenes firmas RRBussines rīkotājdirektors. Sieva Vaira Avota, meita Elza Espinosa-Avota, dēls Migels Fernando Espinosa-Avota. No 2022.gada ģimene dzīvo Rīgā.

Ēķis Otilija, 1904. 12.jūl. Ērgemes pag., attāla Tobīsu radniece, laba šuvēja.

Gailiņa Anastasija. Zīmēšanas kolotāja Jaunkārķu astoņgadīgajā skolā.

Gerstenfelde Aina, prec. Mašule, 1956. 21.aug. Cēsīs. Vecvecāki Alfreds un Valija Spalviņi, vecāki Biruta (1931 – 2018) un Kārlis (1929. 29.aug. – 2014. 31.aug.) Gerstenfeldi, māšas: Ināra Gerstenfelde, Solveiga Gerstenfelde. Vīrs Māris Mašulis, bērni: Mārtiņš, 1978. 7.okt., Ginta, 1984. 18.febr., Paula, 1990. 6.martā.

Gerstenfelde Biruta skat. Spalviņa Biruta (1931).

Gerstenfelde Ināra, prec. Alksne, 1958. 27.jūl. Cēsīs. Vīrs Māris Alksnis, meita Elita Alksne, 1981. 4.okt. Rīgā.

Gerstenfelde Solveiga, prec. Gaļīte, 1962. 30.martā, Cēsīs. Meitas: Krista Gaļīte, 1989. 24.marts, Zane Gaļīte, 1990. 30.apr., Alise Gaļīte, 1993. 6.sept.

Gudriniece Mihaļina skat. Priede Mihaļina.

Harkina Ilva skat. Spalviņš Jānis Alberts (1889), viņa mazmazmeita.

Horna Olga, prec. Spalviņa, 1882. 2.apr. – 1942. 16.maijā. Dēli Roberts Spalviņš (1910), Alfrēds Spalviņš, meita Ģertrūde Alīde Spalviņa.

Jakovļeva Anita, skat. Daina Anita.

Jansone Inguna skat. Kabuce Inguna.

Jaunsubrēna Anna, 2010. 9.sept. Jelgavā.

Jaunsubrēna Laima skat. Limane Laima.

Jaunsubrēns Artūrs, 1977. 24.dec. Ozolnieku pag., Jelgavas raj. Beidzis Latvijas Aizsardzības akadēmiju. Militārs darbinieks, zemessargs, majors. Sieva Laima Limane, dēli Roberts Jaunsubrēns, Viesturs Jaunsubrēns, meita Anna Jaunsubrēna.

Jaunsubrēns Roberts, 2009. 15.febr. Jelgavā.

Jaunsubrēns Viesturs, 2015. 28.dec. Jelgavā.

Kabuce Daina skat. Spalviņa Daina.

Kabuce Inguna, prec. Jansone, 1960. 19.dec. Cēsīs. Mūziķe. Dēli Māris Jansons, Jānis Jansons, Edgars Jansons.

Kabucis Andris, 1958. 25.febr. Cēsīs, meita Liene, dēli Artis, Reinis.

Kabucis Egons Nikolaja dēls. Sieva Daina Spalviņa, meita Inguna Kabuce, dēls Andris Kabucis.

Kalniņa Baiba, 1976. 27.marts Kārķu pag. Dainās. 3 bērni, dzīvo Anglijā (2025).

Kalniņa Ieva (Eva), prec. Līvena, 1789 – pēc 1858 ; A. Boses zīmējumā¹², kurš datēts ar 1858.g. 14.jūniju, nosaukta par atraitni, pēdējais bērns dzimis 1827.g. Dēls Hermanis Georgs Līvens (1809) un citi bērni.

¹² Meinarte, Anita. Ēveles draudzes mācītāja Antona Georga Boses zīmējumi Latvijas Nacionālā vēstures muzeja krājumā / Anita Meinarte. Rīga: Neputns, 2017. ISBN 9789934565311

Kalniņa Rota skat. Daina Rota.

Kalniņš Ivars, 1946. 13.okt. Rūjienā – 2023. 8.dec. Kārķu pag. Dainās.

Kamša Kristīne skat. Spalviņa Kristīne.

Kamšs Augusts, 1870 – 1935 [?]. Ar sievu Kristīni emigrējuši uz ASV 1900.gadu sākumā. Dēli Roberts Kamšs (1900) dzimis Rīgā, Kārlis Kamšs un Henrijs Kamšs dzimuši ASV.

Kamšs Roberts, 1900. Rīgā. Sieva Marija Kitlebanda (Mary Kittleband). Sieva Mildreta Barreta, dēli Roberts Burtons Kamšs, Čarlzs Gordons Kamšs, Viljams Ralfs Kamšs, Normens Georgs Kamšs (Normen Georg Kamsch).

Kandavniece Dārta Jete, 2016. 22.sept. Kārķu pag. Tūžos.

Kandavniece Irita skat. Tobīsa Irita.

Kandavniece Kate Elīza, 2011. 30.janv. Kārķu pag. Tūžos.

Kandavnieks Jānis, 1976. 26.dec. Sieva Irita Tobīsa, meitas Kate Elīza Kandavniece, Dārta Jete Kandavniece, dēli Emīls Kandavnieks, Jānis Gustavs Kandavnieks.

Kandavnieks Jānis Gustavs, 2012. 23.nov. Kārķu pag. Tūžos.

Kitlebanda Marija (Mary C.Kittleband), 1901, prec. Kamša (Kamsch).

Kleins Johanna Karolīne, prec. Spalviņa 1893. 10.sept. Jelgavā – 1938. 23.okt. Vīrs Eduards Spalviņš (1882), laulāti 1919. 5.okt. Ēvelē, laulība šķirta apgabaltiesā. Dēls Viskants Eduards Spalviņš (1924), meita Vera Amanda Spalviņa (1920).

Krastiņa Aleksandra. Ilggadēja krievu valodas skolotāja Jaunkārķu septiņgadīgajā/astoņgadīgajā skolā.

Krievs Osvalds, 1912. 18.jūn. – 2005. 19.marts, **Krieva** Alma, 1909. 16.apr. – 1978. 14.marts, Briežu māju saimnieki, otri tuvākie Tūžu kaimiņi, izsūtīti uz Sibīriju (1949). Pēc atgriešanās dzīvojuši Briežos, savās mājās, maksājot kolhozam īri. Briežu māja celta 1906.g., Roberts Stiebrs. 1924 māju nopirka Almas tēvs. Apbedīti Ērgemes kapos. Meita Aija Krieva (1939. 21.martā – 1954. 12.nov. Tomskā, Krievijā), dēli Aivars Krievs (1941. 18.febr. Kārķu pag. Briežos), Jānis Krievs (1943. 18.dec.).

Kuplis Marija, prec. Spalviņa, 1854. 2.martā – 1904. 18.dec. Vīrs Jēkabs Spalviņš (1846), meitas Kristīne Spalviņa (1876), Anne Paulīne Spalviņa (1879), Marta Karolīne Spalviņa (1885), dēli Jēkabs Roberts Spalviņš (1882), Kārlis Spalviņš (1887), Pēteris Augusts Spalviņš (1891).

Kuratņika Velta, skat. Ķikute Velta.

Ķauķe Valija, 1908. 18.febr., prec. Spalviņa – 1996. 1.nov. Cēsīs, apbed. Cēsīs. Beigusi Apes Lauksaimniecības skolu. Vīrs Alfrēds Spalviņš, meitas Daina Spalviņa, Biruta Spalviņa (1931), dēli Jānis Spalviņš, Pēteris Spalviņš, dvīņi.

Ķeņģe Elza Alvīne, 1901. 24.aug. – 1984. 2.apr. Tūžos, apbedīta Ērgemes kapos. Bija kalpone Tūžos, palika tur dzīvot arī pēc kara. Visu mūžu kopa kolhoza teļus, dzīvoja Tūžu pirts istabā.

Ķikule Elga, skat. Ogste Elga.

Ķikule Milda skat. Pīkšs Milda.

Ķikute Velta, prec. Kuratņika Velta. Ilggadēja mūzikas skolotāja Jaunkārķu astoņgadīgajā skolā. Vīrs Romāns Kuratņiks, poļu pēctecis, tautas muzikants.

Ķīkulis Eduards, Māru māju saimnieks. Sieva Milda Plīkšs, dēli Jānis Ķīkulis, Modris Ķīkulis.

Ķimbēna Ģertrūde Alīde skat. Spalviņa Ģertrūde Alīde. Mazmeita Astrīda (iepriekš Gaida) Matule.

Lāce Aina, prec. Briede. Skolotāja Jaunkārķu astoņgadīgajā skolā.

Lauciņa Dzidra, 1927. Rūjienā, prec. **Sondore** – 2018. Rīgā. Kara laikā izpalīgs Tūžos kopā ar brāli Oļģertu. Abi kļuva par Raita krustvecākiem, bieži ciemojās Tūžos. Ķīmiķe, strādāja Rīgas Farmaceutiskajā fabrikā. Dēls Austris Sondors.

Lauciņš Oļģerts, 1926. Rūjienā – 1984. Salaspilī. Kara laikā izpalīgs Tūžos, meliorācijas inženieris. Sieva Marga, meitas Inga Laučiņa, Antra Laučiņa, Lita Laučiņa.

Leoke Ārijs, 1952. Latvijas Lauksaimniecības akadēmiju, inženieris mehāniķis, Sieva Līga Voss, meita Evija Leoke, dēls Edijs Leoke.

Leoke Austris, 1949. 1.jūn. Ēveles pag. Ģeros – 2025. 14.febr. Valmierā. Beidzis Latvijas Lauksaimniecības akadēmiju, inženieris mehāniķis, zemessargs.

Leoke Edijs, 1981. 21.martā Dobelē. Sieva Zane Migla, 1981. 10.maijā, bērni Paula Leoke, 2013. 11.martā Valmierā, Anna Leoke, 2016. 21.apr. Siguldā.

Leoke Elmārs, tēvs, 1922. 25.okt. – 1994. 27.dec.

Leoke Elmārs, dēls, 1959. 26.aug. – 2006. 10.martā. Beidzis Mālpils Meliorācijas skolu, 3 bērni.

Leoke Evija, prec. Dambekalne, 1975. 25.apr. Valmierā. Vīrs Valdemārs Dambekalns, bērni Gustavs Dambekalns, Jānis Dambekalns, Laura Dambekalne.

Leoke Kārlis, 1954. 4.jūl.

Leoke Līga, dz. **Voss**, 1954. 6.jūn., Valmierā. Grāmatvede. Vīrs Ārijs Leoke, meita Evija Leoke, dēls Edijs Leoke.

Leoke Vera skat. Spalviņa Vera.

Liepa Valerija, 1934. 17.apr. – 2024. 2.apr. Mācījusi Kārķu pamatskolā. Cieši saistīta ar Rundāles pils muzeja pirmsākumiem. Muzeja zinātniskā arhīva sektora vadītāja (1976 – 1992). Viņas dzīvesbiedrs bija Rundāles muzeja pirmais direktors Laimonis Liepa.

Limane Dagnija skat. Tobīsa Dagnija.

Limane Laima, prec. Jaunsubrēna, 1978. 27.sept. Daugavpilī. Beigusi Rīga Politehnisko institūtu. Vīrs Artūrs Jaunsubrēns, dēli Roberts Jaunsubrēns, Viesturs Jaunsubrēns, meita Anna Jaunsubrēna.

Limans Pēteris, 1945. 20.martā. Preiļu raj. Feimaņu ciema Gailšos – 2013. 10.sept. Rīgā, apbed. Gailišu kapos. Inženieris, dzelzceļnieks. Sieva Dagnija Tobīsa, meita Laima Limane.

Līveni, “dzimta, kas 19.gs. sākumā no ieradās Cēsīm Ēveles muižā. Pirmie 1816.g. ieradās brāļi Hermanis Johans un Kārlis Līveni. Dokum. viņi ierakstīti brīvo ļaužu ailē. Teikts, ka viņi piederīgi Cēsu cunftei un ir dažādu amatu pratēji. 1826 minēts Hermanis Kristofs (46 g.v.) un viņa brālis **Kārlis** (43

g.v.), kas ir dārznieks. **Kārlim sieva Eva (Ieva). 1.dēls Hermanis Georgs** (17.g.v., 1809 – 1877), 2.dēls Kārlis Frīdrihs (9,5 g.v.) un 4 meitas” [(skat. 16.zemsvītras atsauci, Pētersone, I. Zeme ..., 428.lpp.).

Līvena Anne, skat. Šloss Anne.

Līvena Ieva skat. Kalniņa Ieva.

Līvena Matilde Emīlija Klementīne (Mathilde Emilie Clementine Lihven; uzvārda rakstības varianti: Lihven, Liven, Lieven, Liewen), prec. Tobīsa, 1841. 1.apr. Rencēnu pag. Ērkinu mājās (Nr. 37)¹³ – 1900. 28.janv. Kārķu pag. Tūžos (Neu-Karkel, Tuhsis), apbedīta Ērgemes kapos¹⁴. Tēvs **Hermanis Georgs Līvens** (1809), māte Anna, dzim. Šloss. Krustvecāki: Carl Friedrich Lihven, Julian Neuwald, Clementine Friedericke Eck. Vīrs Tenis Antons Tobīss, meitas Anna Emīlija Tobīsa (1873), Emma Šarlote Tobīsa (1876), dēli Voldemārs Jānis Tobīss (1863), Kārlis Antons Tobīss, (1866), Eduards Teodors Tobīss, (1869), Augusts Kristaps Tobīss (1880).

Līvens Hermanis Georgs, (Herman Georg Lihven), 1809. 17.aprīlī – 1877. 29.septembrī Rencēnu pag. Ērkinu mājās (Ranzen, Ehrkin, Nr. 37), apbed. Ēveles kapos. Sieva Anna Līvena, dzimusi Šloss, laulāti 1840. 22.dec. Meita Matilde Emīlija Klementīne Līvena, dēls Fricis Līvens (1851) un citi bērni.

Līvens Kārlis Frīdrihs (Karl Fridrich Lihven), 1783.g. – pēc 1827.g. Sieva Ieva (Eva) Kalniņa (1789), dēls Hermanis Georgs Līvens (1809) un citi bērni.

Lunders Juris, 1952. Beidzis Jaunkārķu astoņgadīgo skolu. Kļuva par jūrnieku, vēlāk tālbraucēju šoferi.

Lūsīte Baiba, prec. Teikmane, māksliniece. Māte Velta Spalviņa (1923), tēvs Uldis Lūsītis (1934), brālis Dainis Lūsītis.

Lūsīte Velta skat. Spalviņa Velta.

Lūsītis Dainis. Māte Velta Spalviņa (1923), tēvs Uldis Lūsītis (1934), māsa Baiba Lūsīte.

Lūsītis Uldis Valentīns, 1934. 14.febr. – 2000. 2.dec. Sieva Velta Spalviņa (1923), meita Baiba Lūsīte, dēls Dainis Lūsītis.

Matule Astrīda (iepriekš Gaida) skat. Ķimbēna Ģertrūde Alīde.

Micāne Gunta skat. Plīkšs Gunta.

Millere Solvita, prec. Cābule, 1967. 16.apr. Vīrs Kārlis Cābulis (1967), meitas Krista, Annija, dēls Andrievs.

Ogste Elga, prec. Ķīkule. Ilggadēja klases audzinātāja, zīmēšanas skolotāja Jaunkārķu astoņgadīgajā skolā.

Pieče Mirdza, klases audzinātāja un vācu valodas skolotāja Jaunkārķu astoņgadīgajā skolā.

Pastuševska Marija, 1887. 19.febr., prec. Tobīsa – 1935. 19.febr. Rīgā. Vīrs Kārlis Tobīss, meita Tatjana Tobīsa, dzimusi 1911.

¹³ Ieraksta numurs baznīcas grāmatā no Latvijas Valsts arhīva portāla *Raduraksti*, <http://www.lvva-raduraksti.lv/> (skatīts 2013., 2018.03.)

¹⁴ Kapu krustu uzraksti Ērgemes vai Ēveles kapos

Pliķšs Gunta, prec. Micāne, 1938. 7.febr. – 2014. 7.aug. Jelgavā, apbedīta Baložu kapos. Skolotāja, filoloģe, dzejniece. Prozas un dzejas grāmatu, vairāku lugu autore. Apbalvota ar Jelgavas pilsētas augstāko apbalvojumu – Goda zīme (2003). Mācījusi Kārķu pamatskolā. Savu grāmatu “Še, kur līgo priežu meži...” veltījusi vectēvam Jēkabam Pliķšam (1874 – 1966), tajā aprakstījusi Māru mājas un apkārtni. Vīrs Jānis Micāns, agronoms, mūziķis. Meitas – māksliniece Sandra Strēle (1961), režisore, dramaturģe, dzejniece Dace Micāne-Zālīte (1964).

Pliķšs Milda, prec. Ķīkule, Tūžu tuvāko kaimiņu, Māru māju saimniece. Vīrs Eduards Ķīkulis, dēli Jānis Ķīkulis, Modris Ķīkulis.

Porīte Daila, skat. Rubene Daila.

Praudiņš Osvalds, 1952. Mācījies Jaunkārķu astoņgadīgajā skolā.

Priede Mihalīna, prec. Gudriniece. Friziere Kārķos, biežs ciemiņš Tūžos. Meita Valērija Liepa, Rundāles pils muzeja pirmā direktora Laimoņa Liepas sieva, muzeja darbiniece.

Pudāne Anna, skat. Ancāne Anna.

Pudāne Anna Apolonija, 1913. 20.febr. Līksnas pag., prec. Tobīsa – 2008. 28.jūn. Kārķu pag. Tūžos, apbedīta Ērgemes kapos. Vīrs Imants Tobīss, dēls Vilnis Tobīss, vīrs Radvilis Tobīss, dēls Raitis Tobīss, meita Dagnija Tobīsa.

Pudāne Monika, 1921. – 194?, medmāsa, Otrā pasaules kara laikā pazudusi bez vēsts. Māte Anna Ancāne, tēvs Ludvigs Pudāns, māsas Anna Apolonija Pudāne, Tekla Pudāne.

Pudāne Tekla, prec. Deidule, 1909. 27.aug. – 1995. 12.sept. Višķu pag. Vīrs Francis Deidulis, dēls Jānis Deidulis (1947), meita Amunāra Deidule.

Pudāns Ludvigs, 1881. 6.jūn. – 1941. 2.martā. Sieva Anna Ancāne (1888), meitas Tekla Pudāne, Anna Apolonija Pudāne, Monika Pudāne.

Pumpiša Valija, prec. Ābele. Ilggadēja Jaunkārķu septiņgadīgās/astoņgadīgās skolas skolotāja, pionieru vadītāja, pēc tam direktore.

Purbērziņa Vija, prec. Tobīsa, 1948. 29.okt. Ēveles pag. Dakstu Zīdeņos – 2022. 7.janv. Ēveles pag. Dakstu Zīdeņos, apbedīta Ēveles kapos. Strādāja Valmieras Stiklašķiedras rūpnīcā. Vīrs Vilnis Tobīss, meita Evita Tobīsa.

Rozenfelde Emma Virģinija Karlīne, prec. Tobīsa, 1874. 9.febr. Veckārķu muižā (Altkarkel Hof) – 1941. 16.febr. Kārķu pag. Kalnaglās. Tēvs Gothards Fridrihs Rozenfelds (Rosenfeld), Veckārķu muižas pārvaldnieks (1860), māte Marija Rozenfelde, dzim. Švarcs (Schwarz). Vīrs Voldemārs Tobīss, bērnu nav.

Rubene Daila, prec. Porīte. Ilggadēja Jaunkārķu septiņgadīgās/astoņgadīgās skolas direktore.

Smurģe Aija, 1963. 8.nov.

Smurģe Biruta, skat. Spalviņa Biruta (1928).

Smurģe Inese, 1966. 15.maijā.

Smurģis Uldis, 1928. 9.aug. – 2021. 31.dec. Sieva Biruta Spalviņa (1928), meitas Aija Smurģe, Inese Smurģe.

Sņeško Andrejs, 1955. 30.dec. Sieva Anna Spalviņa (1957).

Sosnovska Irēne, kopā ar brāli Edmundu Sosnovski bija izpalīgi Tūžos Otrā pasaules kara laikā. Izsūtīta uz Sibīriju, atgriezies kļuva par vācu valodas skolotāju. Dzīvoja Rīgā, vasarās bieži ciemojās Tūžos.

Spalvēters Trīne, Simona un Luizes meita, prec. Spalviņa, 1848. 9.nov. Zvārtavas Grotēs – 1918. 13.dec. Vīrs Pēteris Spalviņš (1852), laulāti 1877. 4.dec. Meitas Arvīde Viktorija Spalviņa (1878), Marta Marija Spalviņa (1885), Ģertrūde Alīde Spalviņa (1922), dēli Kārlis Ādolfs Spalviņš (1882), Jānis Alberts Spalviņš (1889), Jūlijs Rihards Spalviņš (1880).

Spalviņi, dzimta¹⁵. Uzvārds (Spalwin) minēts Lizdēnu muižas (Lisden) revīzijas laikā 1826. 31.jūlijā. Dzimtas pirmsākumi ir **Ozoliņu mājas** (Oehseling 1624, Osoling, Osulit 1688, Osuling 1691), Rencēnu muižas Lizdēnu pagasta Ēveles draudzē. Ozoliņu mājas 1866 izpirka Jānis Spalviņš (1815).¹⁶ Sieva **Ede Zvirbule**, 1811 – 1895. Viņu bērni ir mūsu Spalviņu dzimtu priekšteči, kas dzīvoja Ģeros, Ozoliņos, Čamatās un Gaujienā (?): **Jānis Spalviņš**, 1841 – 191[?], ir vēlākais Ģeru saimnieks, **Dāvis Spalviņš** (1843), vēlākais Ozoliņu saimnieks, **Jēkabs Spalviņš**, 1846 – 1903, vēlākais Čamatu saimnieks.

Spalviņa Alma Marija, prec. Tobīsa, 1886. 11.dec. Ēveles pag. Ģeros (Alt-Wohlfahrt, Jerre, Nr. 159) – 1956. 2.martā Kārķu pag. Tūžos, apbedīta Ērgemes kapos. Vīrs Augusts Kristaps Tobīss, laulāti 1911. 19.jūn. Meita Velta Tobīsa, dēli Imants Tobīss, Radvilis Tobīss.

Spalviņa Anna, Kriša meita, 1892, skat. Zariņa Anna.

Spalviņa Anna, 1957. 7.janv. Čamatās, mūziķe, vijolniece, mūzikas pedagoģe. Tēvs Jānis Spalviņš (1925), māte Dzidra Ābele (1922), vīrs Andrejs Sņeško.

Spalviņa Anne Paulīne, 1879. 29.okt. Čamatās – mirusi ar tuberkulozi 1897. 19.febr.

Spalviņa Arvīde Viktorija, 1878. 10.jūl. Augšgaujas skolā – 1920. 4.apr. Tēvs Pēteris Spalviņš (1852), māte Trīne Spalvēters.

Spalviņa Biruta, prec. Smurģe, 1928. 19.janv. (2.febr.) Ēveles pag. Ģeros – 2014. 5.nov. Tēvs Pēteris Spalviņš (1872), māte Zelma. Vīrs Uldis Smurģis, meitas Aija Smurģe, Inese Smurģe.

Spalviņa Biruta, prec. Gerstenfelde, Dzenīte, 1931. 13.sept. Lītenes pag. Pelēdnēs – 2018. 9.apr., apbed. Trikātas pag. Vecajā kapsētā. Vecāki Valija un Alfreds Spalviņi, māsa Daina Spalviņa, brāļi Jānis Spalviņš (1938 – 2018), Pēteris Spalviņš (1938 - 2011). Vīrs Kārlis Gerstenfelds. Meitas: Aina Gerstenfelde, Ināra Gerstenfelde, Solveiga Gerstenfelde.

Spalviņa Daina, prec. Kabuce, Zitmane, 1934. 16.janv. Valkas apr. Zvārtavas pag. Jaungrāvos. Vīrs Egons Kabucis, meita Inguna Kabuce, dēls Andris Kabucis. Vīrs Arturs Zitmanis.

Spalviņa Dzidra skat. Ābele Dzidra.

Spalviņa Eda, skat. Zvirbule Eda.

¹⁵ Annas Spalviņas (1957) pētījums, Ēveles baznīcas dzimtu kartītes u.c. avoti

¹⁶ Pētersone, Inta, 1935-. Zeme un ļaudis : Rencēnu pagasta vēsture / Inta Pētersone ; [mākslinieks Arvīds Vītols ; Annas Jaunbergas kartes]. Rīga : Drukātava, 2006. 527 lpp. ISBN 9984798046

Spalviņa Elizabete. Meita Emīlija, 1917. 1.jūl. Krievijā. Vīrs Jūlijs Dāvis Spalviņš (1879).

Spalviņa Emma Kristīne, prec. Bembere, 1876. 19.okt. – 1919. 2.janv., apbed. Ēveles kapos, dzīv. Rencēnu pagasta Laņģos. Saglabājušās 2 viņas skolas liecības, par mācībām Valmieras augstākajā sieviešu mācību iestādē (Volmarskoje gorodskoje visšeje ženskoje učīlišče) 1892., 1893.g. Vīrs Roberts Pēteris Bembers, dēli Roberts Bembers (1897), Jānis Bembers, meita Elza Bembere.

Spalviņa Ģertrūde Alīde, 1922. 14.febr., prec. Ķimbēna. Mazmeita Astrīda (iepriekš Gaida) Matule.

Spalviņa Johanna Karolīne skat. Kleins Johanna Karolīne.

Spalviņa Karīna Antonija 1891. 28.jūl. Ozoliņos. Savas ģimenes un bērnu nebija.

Spalviņa Kristīne, 1876. 23.apr. Čamatās, prec. Kamša, 1899 uzsaukti Rīgas Pāvila baznīcā. Vīrs Augusts Kamšs, dēli Roberts Kamšs, Kārlis Kamšs, Henrijs Kamšs.

Spalviņa Laima Diana, 1927. 20.febr. Ēveles pag. Ģeros – 1993. 3.apr. Rīgā, apbed. Ēveles kapos. Dr. Lauks., aitkopības nozares pētniece, zinātnisku publikāciju un grāmatu autore.

Spalviņa Marija, 1846, skat. Brants Marija.

Spalviņa Marija, 1854, skat. Kuplis Marija.

Spalviņa Marija, 1853. 27.febr. – 1924. 13.martā Ozoliņos. Prasmīga audēja, 1895.gada Lauksaimniecības, amatniecības un rūpniecības izstādē Jelgavā piešķirta II godalga, Mazais gredzens, kategorijā Mājrūpniecība. Audumi – “par deķiem”. Vīrs Dāvis Spalviņš (1842), laulāti 1885. 9.janv. Ēvelē. Dēli Augusts Spalviņš (1885), Jānis Spalviņš (1886), Kārlis Spalviņš (1889), Dāvis Juliuss Spalviņš, meitas Olga Marija Spalviņa (1887), Karīna Antonija Spalviņa (1891).

Spalviņa Marta Karolīne, prec. Zūle, 1885. 9.apr. Čamatās – 1955. Rīgā, apbed. Rīgas Meža kapos. Vīrs Jānis Zūlis (1874), laulāti 1911, bērnu nebija.

Spalviņa Marta Marija, 1885. 11.apr. Augšgaujas skolā – 1887. 13.febr. Tēvs Pēteris Spalviņš (1852), māte Trīne Spalvēters.

Spalviņa Olga, skat. Horna Olga.

Spalviņa Olga Marija, 1887. 5.maijā Ozoliņos – (?) Ozoliņos. Savas ģimenes un bērnu nebija.

Spalviņa Paulīne Anna, skat. Zanders Paulīne Anna.

Spalviņa Trīne skat. Spalvēters Trīne.

Spalviņa Valija skat. Ķauķe Valija.

Spalviņa Velta, prec. Lūsīte, 1923. 31.janv. Ēveles pag. Ģeros – 2003. 22.aug. Vīrs Uldis Valentīns Lūsītis, meita Baiba Lūsīte, dēls Dainis Lūsītis.

Spalviņa Vera Amanda, prec. Leoke, dzimusi 1920. 22.jūl. Ēveles pag. Ģeros – 2012. 30.aug., Ēveles pag. Ģeros, apbedīta Ēveles kapos. Tēvs Eduards Spalviņš (1882), māte Johanna Karolīne Kleins, vīrs Elmārs Leoke, dēli Austris Leoke, Ārijs Leoke, Kārlis Leoke, Elmārs Leoke.

Spalviņa Zelma, vīrs Pēteris Spalviņš (1872), dēli Jānis Spalviņš (1921), Kārlis Spalviņš (1922), meita Biruta Spalviņa (1928).

Spalviņš Alfreds, 1906. Polijā, Ļubļanā – 1981. 27.febr. 1927/1929. Valmieras kājnieku pulka kaprālis. 1933/1940. Aizsargu organizācijā, 1935/1940. Zvārtavas pagasta aizsargu nodaļas priekšnieks. 1938. XI 16. apbalvots ar Atzinības Krusta II pakāpes goda zīmi, Zvārtavas pagasta padomes loceklis. ¹⁷ Sieva Valija Ķauķe, meitas Daina Spalviņa, Biruta Spalviņa (1931), dēli Jānis Spalviņš (1938), Pēteris Spalviņš (1938), dvīņi.

Spalviņš Augusts, 1885. 3.apr. Rencēnu pag. Ozoliņos – 1914. 9.dec. kritis Pirmajā pasaules karā.

Spalviņš Dāvis, 1842. 29.dec. Ozoliņos – 1928. 26.sept. Sieva Marija, laulāti 1885. 9.janv. Ēvelē. 19.gs. beigās vairākkārt bija ievēlēts Rencēnu pagasta valdē. Dēli Augusts Spalviņš (1885), Jānis Spalviņš (1886), Kārlis Spalviņš (1889), Dāvis Juliuss Spalviņš (1890), meitas Olga Marija Spalviņa (1887), Karīna Antonija Spalviņa (1891).

Spalviņš Dāvis Juliuss 1890. 14.jūl. Ozoliņos – (?). Meita (?) Maimo Spalviņa, ārste.

Spalviņš Edgars, 1924. 12.apr. Čamatās – 1949. 30.apr., padomju sarkanās armijas noslepkavots kaujā ar nacionālo partizānu grupu Ēvelē. Apbedīšanas vieta nav zināma, jo piederīgajiem neļāva kritušos apbedīt. Partizāniem izveidots piemiņas akmens pie Ēveles baznīcas, autors Ojārs Ozoliņš.

Spalviņš Eduards, 1882. 27.febr. Ēveles pag. Ģeros – 1958. 18.aug. Ģeros. Sabiedriski aktīvs cilvēks, Ugunsdzēsēju biedrības, Piensaimnieku biedrības priekšnieks. Sieva Johanna Karolīne Kleins, Laulāti 1919. 5.okt. Ēvelē. Laulība šķirta apgabaltiesā. Dēls Viskants Eduards Spalviņš (1924), meita Vera Amanda Spalviņa (1920).

Spalviņš Jānis, Jāņa dēls no Līdzdēniem, 1815. 13.okt. – 1874. 12.aug. Vissenākais zināmais Spalviņu dzimtas sencis. Iespējams, viņš ir tas Spalviņš, kura uzvārds (Spalwin) minēts Līdzdēnu muižas revīzijas laikā 1826. 31.jūl. Izpirka Ozoliņu mājas 1866. No 1867 daudzkārt bijis Rencēnu pagasta vietnieku pulka loceklis (*skat. 16.zemsvītras atsauci, Pētersone, I. Zeme ..., 112., 196.lpp.*). Sieva Ede Zvirbule, dēli Jānis Spalviņš (1841), vēlākais Ģeru saimnieks, Dāvis Spalviņš (1843), vēlākais Ozoliņu saimnieks, Jēkabs Spalviņš (1846), vēlākais Čamatu saimnieks.

Spalviņš Jānis, 1841. 20.martā Rencēnu pag. Līdzdēnos (Nr.29) – 191?. 19.jūl. Sieva Marija Brants, dēli Pēteris Spalviņš (1872), Kārlis Indriķis Spalviņš (1874), Jūlijs Dāvis Spalviņš (1879), Eduards Spalviņš (1882), meitas Emma Kristīne Spalviņa (1876), Alma Marija Spalviņa (1886).

Spalviņš Jānis, 1886. 10.maijā Ēveles pag. Ozoliņos – 1927. 8.janv.

Spalviņš Jānis, 1921. Ģeros – pazudis bez vēsts Otrajā pasaules karā.

Spalviņš Jānis, 1925. 25.dec. Čamatās – 1987. 11.maijā. Surdopedagogs Valmieras vājdzirdīgo skolā, mūziķis, pūtēju orķestra “Signāls” diriģents. Sieva Dzidra Ābele, meita Anna Spalviņa (1957).

Spalviņš Jānis, 1938. 23.aprīlī Zvārtavas pag. Jaungrāvos – 2018. Cēsīs. Vecāki Valija un Alfreds Spalviņi, māsas Biruta Spalviņa (1931 – 2019), Daina Spalviņa, dvīņubrālis Pēteris Spalviņš (1938 – 2011).

Spalviņš Jānis Alberts, 1889. 1.febr. Augšgaujas skolā – [?]. Tēvs Pēteris Spalviņš (1852), māte Trīne Spalvēters, mazmazmeita Ilva Harkina.

¹⁷ LVVA 1640-1-798-15., 1640-1-523-229

Spalviņš Jēkabs, 1846. 5.dec. Rencēnu Ozoliņos (Ranzen Ohsolin, Nr.131) – 1903. 21.dec. Sieva Marija Kuplis, meitas Kristīne Spalviņa (1876), Anne Paulīne Spalviņa (1879), Marta Karolīne Spalviņa (1885), dēli Jēkabs Roberts Spalviņš (1882), Kārlis Spalviņš (1887), Pēteris Augusts Spalviņš (1891).

Spalviņš Jēkabs Roberts, 1882. 20.jūl. Čamatās – 1947. 8.sept. Sieva Anna Zariņa (1892). Dēli Edgars Spalviņš (1924), Jānis Spalviņš (1925).

Spalviņš Jūlijs Dāvis, 1879. 13.maijā. Ēveles pag. Ģeros, armijas kapteinis. Sievas Emīlijas Spalviņas meita Elizabete (1917).

Spalviņš Jūlijs Rihards, 1880. 22.febr. – 1960. 1.sept. Cēsīs, apbedīts Bērzaines kapos. Sieva Olga Horna, dēli Alfrēds Spalviņš (1906), Roberts Spalviņš (1910), meita Ģertrūde Aīde Spalviņa (1922).

Spalviņš Kārlis 1887. 8.janv. Čamatās – miris II pasaules kara laikā. Bija jūrnieks, 1920. – 30.gados brīžiem dzīvoja Amerikā. Saslimis ar nerviem, miris Rīgā, psihiatriskajā slimnīcā.

Spalviņš Kārlis, 1889. 6.febr. Ozoliņos – 1915. 25.febr. kritis Pirmajā pasaules karā.

Spalviņš Kārlis, 1922. Ģeros – [?]

Spalviņš Kārlis Ādolfs, 1882. 13.jūn. Augšgaujas skolā – 1956. 30.jūl. Rīgā, apbedīts Meža kapos. Tēvs Pēteris Spalviņš (1852), māte Trīne Spalvēters. Dzīvojis Druvienā.

Spalviņš Kārlis Indriķis, 1874. 7.maijā., Ēveles pag., Ģeros (Nr.63) – 1933. 19.apr. Sieva Anna Paulīne Zanders (1895), laulāti 1925. 15.nov. Ēvelē. Abi apbed. Ēveles kapos. Meitas Laima Diana Spalviņa (1927), Velta Spalviņa (1923).

Spalviņš Pēteris, 1852. 15.dec. Ēveles draudzē, Rencēnos – 1916. 26.sept., apglabāts Ēveles kapos. Skolotājs (1872), skolas pārzinis (1875) Gaujienas pagasta Augšgaujas skolā, vēlāk lauksaimnieks. Sieva Trīne Spalvēters, laulāti 1877. 4.dec. Meitas Arvīde Viktorija Spalviņa (1878), Marta Marija Spalviņa (1885), Ģertrūde Aīde Spalviņa (1922), dēli Kārlis Ādolfs Spalviņš (1882), Jānis Alberts Spalviņš (1889), Jūlijs Rihards Spalviņš (1880).

Spalviņš Pēteris, 1872. 16.maijā Ēveles pag. Ģeros – 1936. 17.maijā. Sieva Zelma, dēli Jānis Spalviņš (1921), Kārlis Spalviņš (1922), meita Biruta Spalviņa (1928).

Spalviņš Pēteris, 1938. 23.aprīlī Gaujienas pag. Jaungrāvos – 2011. 4.febr. Cēsīs, apbed. Gaujienas kapos. Vecāki Valija un Alfreds Spalviņi, māsas Biruta Spalviņa (1931 – 2019), Daina Spalviņa, divņubrālis Jānis Spalviņš (1938 – 2018).

Spalviņš Pēteris Augusts, 1891. 3.aug. Čamatās. Ieguvis ārsta profesiju. Ēveles baznīcā 1932 izņēmis draudzes zīmi, pārcēlies uz Rēzekni. Visticamāk, miris kara laikā vai neilgi pēc tam.

Spalviņš Roberts 1910. 13.aug. Čamatās – 1913. 7.aug.

Spalviņš Viskants Eduards, 1924. 26.jūn. Ēveles pag. Ģeros – 1986. 30.apr., apbed. Ēveles kapos. Tēvs Eduards Spalviņš (1882), māte Johanna Karolīna Kleins.

Stahovska Gunta skat. Zābaka Gunta.

Suškēviča Anīta, skat. Ābele Anīta.

Šloss Anne, prec. Līvena, 1818.26.janv. Grobe, Ēveles muižas pusmuižā – 1879.7.nov. Rencēnu pag. Ērkinu mājās (Nr. 90), apbed. Ēveles kapos. Annes brālis Jānis Šloss, 1814 – 1871, bijis dārznieks. Viņu

tēvs Kārlis Šloss (Carl Schlos), 1786 – 1854, māte Trīne, 1790 – ?. Vīrs Hermanis Georgs Līvens, (1809), meita Matilde Emīlija Klementīne Līvena¹⁸ un citi bērni.

Talce Paulīne, mirusi 1961., prec. Daina, viņas brālis rakstnieks Ādolfs Talcis (1904 – 1983).

Tobīsa Alma Marija skat. Spalviņa Alma Marija.

Tobīsa Anna Apolonija skat. Pudāne Anna Apolonija.

Tobīsa Anna Emīlija, prec. Cābulis (Cahbulis), dzimusi 1873. 7.aug. Kārķu pag. Tūžos (Nr.133) – 1918.10.janv., apbedīta Ērgemes kapos. Vīrs Pēteris Cābulis (1873), dēli Kārlis Cābulis (1911), Oskars Cābulis (1916), Augusts Cābulis (1918).

Tobīsa Dagnija, prec. Limane, Avota, 1953. 29.maijā. Kārķu ciema Tūžos. Beigusi Jaunkārķu astoņgadīgo skolu, Valmieras 11 varoņu komjauniešu vidusskolu (tag. Valmieras Valsts ģimnāzija), Latvijas Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Bibliotēkzinātņu un bibliogrāfijas nodaļu, Mg. Sci.soc. (2003). Strādājusi Valsts bibliotēkā Rīgā, Daugavpils Centrālajā zinātniskajā bibliotēkā, Jelgavas Zinātniskajā bibliotēkā. Vīrs Pēteris Limans, meita Laima Limane, vīrs Arturs Avots, meita Vaira Avota. Vīrs Vilnis Dziesma.

Tobīsa Emīlija Marta, 2008. 5.martā. Kārķu pag. Bitītēs. Tēvs Jurgis Tobīss, māte Zane Veinberga.

Tobīsa Emma Šarlote, 1876. 22.nov. Kārķu pag. Tūžos (Nr.237), kristīta 1876. 12.dec. Tēvs Tenis Tobīss, māte Matilde Emīlija Līvena.

Tobīsa Emma Virģinija Karīne skat. Rozenfelde Emma.

Tobīsa Enija Anna, 2015. 19.febr. Kārķu pag. Bitītēs. Tēvs Jurgis Tobīss, māte Zane Veinberga.

Tobīsa Evita, 1968. 16.febr. Valkā – 2017. 10.jūn.Valmierā, apbedīta Ēveles kapos. Mg. Psych, psiholoģe Valkas vidusskolā. Māte Vija Purbērziņa, tēvs Vilnis Tobīss.

Tobīsa Irita, prec. Kandavniece, 1979. 4.nov. Kārķos. Beigusi Latvijas Lauksaimniecības universitāti. Vīrs Jānis Kandavnieks, meitas Kate Elīza Kandavniece, Dārta Jete Kandavniece, dēls Jānis Gustavs Kandavnieks.

Tobīsa Ligita, skat. Bīteniece Ligita

Tobīsa Marija skat. Pastuševska Marija.

Tobīsa Matilde Emīlija Klementīne skat. Līvena Matilde Emīlija Klementīne.

Tobīsa Tatjana, 1887 – 1935. Māte Marija Pastuševska, tēvs Kārlis Antons Tobīss.

Tobīsa Velta Lidija, prec. Daina, 1912. 12.maijā Kārķu pag. Tūžos – 1995.dec. Kārķu pag. Dainās, apbedīta Ērgemes kapos. Tēvs Augusts Tobīss, māte Alma Tobīsa. Vīrs Jānis Daina, meita Rota Daina, vīrs Mārtiņš Daina.

Tobīsa Vija skat. Purbērziņa Vija.

Tobīsa Zane skat. Veinberga Zane.

¹⁸ Daces Everses ciltskoks timekļvietne.myheritage.com (skatīts 2018, 18.sept.)

Tobīss Augusts Kristaps (Tobihs), 1880. 5.febr. Kārķu pag. Tūžos (Nr.21) – 1939. 1.apr. Kārķu pag. Tūžos, apbedīts Ērgemes kapos. Pie dzimšanas ieraksta minēti Christoph Liven, August Liven. Lauksaimnieks, sabiedrisks darbinieks Kārķos, apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni (1937). Tēvs Tenis Tobīss, māte Matilde Emīlija Līvena. Sieva Alma Marija Spalviņa (1886), laulāti 1911. 19.jūn. Meita Velta Lidija Tobīsa, dēli Imants Tobīss, Radvilis Tobīss.

Tobīss Eduards Teodors, dzimis 1869. 10.aug. Kārķu pag. Tūžos (Nr.128), kristīts 1869. 21.sept. – 1915. 30.janv., apbed. Ēveles kapos. Tēvs Tenis Tobīss, māte Matilde Emīlija Līvena.

Tobīss Imants, 1915. 11.apr., Kārķu pag. Tūžos, arestēts 1945. 24.janv., nošauts Valmieras cietumā, arhīva lietas nr. 12622 (*no grām.: No NKVD līdz KGB, Rīga, LU, 1999*). Beidzis Priekuļu lauksaimniecības vidusskolu (1934). Tēvs Augusts Tobīss, māte Alma Spalviņa, sieva Anna Apolonija Pudāne, dēls Vilnis Tobīss.

Tobīss Jurgis, 1985. 20.jūn. Kārķos. Beidzis Latvijas Lauksaimniecības universitāti. Sieva Zane Veinberga, meitas Emīlija Marta Tobīsa (2008), Enija Anna Tobīsa (2015).

Tobīss Kārlis Antons, 1866. 23.jūl. Kārķu pag. Tūžos (Nr.113), kristīts 1866. 1.aug. –1935.g. 21.febr. Rīgā. Tēvs Tenis Tobīss, māte Matilde Emīlija Līvena, sieva Marija Pastuševska, meita Tatjana Tobīsa.

Tobīss Radvilis, 1921. 23.janv. Kārķu pag. Tūžos –2006. 6.maijā. Kārķu pag. Tūžos, apbedīts Ērgemes kapos. Tēvs Augusts Tobīss, māte Alma Spalviņa, sieva Anna Apolonija Pudāne, dēls Raitis Tobīss, meita Dagnija Tobīsa.

Tobīss Raitis, 1952. 9.janv. Kārķu c. Tūžos – 2006. 25.janv. Kārķu pag. Biūtēs, apbedīts Ērgemes kapos. Inženieris, lauksaimnieks, beidzis Latvijas Lauksaimniecības akadēmiju. Apbalvots ar 1991. gada barikāžu dalībnieka piemiņas zīmi. Sieva Ligita Biteniece, dēli Sandis Tobīss, Jurgis Tobīss, meita Irita Tobīsa.

Tobīss Sandis, 1978. 4.apr. Kārķos. Sieva Gita Bebrīte, 1978, šķīrušies, bērnu nav.

Tobīss Tenis Antons (Tennis Anton Tobihs, Tobihs, Tobiss, Tobias), dzimis 1832. 30.nov. Mazsalacas muižā (Salisburg) – 1902. 24.nov. Kārķu pag. Tūžos (Neu-Karkel, Tuhsis), apbedīts Ērgemes kapos. Sieva Matilde Emīlija Klementīne Līvena, meitas Anna Emīlija Tobīsa (1873), Emma Šarlote Tobīsa (1876), dēli Voldemārs Jānis Tobīss (1863), Kārlis Antons Tobīss, (1866), Eduards Teodors Tobīss, (1869), Augusts Kristaps Tobīss (1880).

Tobīss Vilnis, 1942. 28.apr. Kārķu pag. Naglās – 2023. 14.jūl. Ēveles pag. Dakstu Zīdeņos, apbedīts Ēveles kapos. Tēvs Imants Tobīss, māte Anna Pudāne, sieva Vija Purbērziņa, meita Evita Tobīsa.

Tobīss Voldemārs Jānis (Johan Woldemar Tobihs), 1863. 1.okt. Kārķu pag. Tūžos (Nr.161), kristīts 1863. 21.okt. – 1946. 1.aug. (?), Vācijā, apbed. Darmstatē, urnas nr.4882. Tēvs Tenis Tobīss, māte Matilde Emīlija Līvena, sieva Emma Virgīnija Rozenfelde, bērnu nav.

Ulmane Mirdza, prec. Cābule. Latvijas Valsts Prezidenta Kārļa Ulmaņa brāļa Jēkaba Ulmaņa meita. 1944.g. ar ģimeni emigrēja uz Argentīnu. Vīrs Oskars Cābulis (1916), dēli Jānis Cābulis (1943).

Upīte Vilma, prec. Bembere, 1898. 1.sept. Nītaures pag. Čočuros – 1984. 8.jūn. Ķīmijas, fizikas u.c.priekšmetu skolotāja Rencēnu vidusskolā. Mākslinieka, grafiķa Pētera Upīša māsa. Vīrs Roberts Bembers (1897), dēls Guntis Vilnis Bembers.

Veinberga Zane, prec. Tobīsa, 1986. 31.maijā Kārķu pag. Kaņepītēs. Beigusi Latvijas Lauksaimniecības universitāti. Vīrs Jurģis Tobīss, meitas Emīlija Marta Tobīsa, Enija Anna Tobīsa.

Zābaka Gunta, prec. Stahovska, 1953. 15.okt. Smiltēnē. Beigusi Jaunkārķu astoņgadīgo skolu, Valkas vidusskolu, Liepājas Skolotāju institūtu. Trīs bērni.

Zābaks Valdis, 1931. Sikšņos, Liepājas apr. – 1994. Valkā. Padomju saimniecības “Kārķi” direktors, 1962 – 1969. Uz Kārķiem viņu pārcēla no Launkalnes, pēc tam uz Valku, rajona Lauksaimniecības pārvaldi. Viņa darbības laikā Kārķos uzcēla pirmās trīsstāvu mājas, noasfaltēja Kārķu teritorijas ceļa posmu šosejā Rūjiena – Valka. Sieva Ilga Zābaka, meita Gunta Zābaka, dēls Aldis Zābaks.

Zanders Paulīne, prec. Spalviņa, 1895. 6.aug. Jērcēnu pag. – 1977. 16.febr., apbed. Ēveles kapos. Vīrs Kārlis Indriķis Spalviņš (1874), laulāti 1925. 15.nov. Ēvelē. Meitas Laima Diana Spalviņa (1927), Velta Spalviņa (1923).

Začesta Janīna, dabaszinību un ķīmijas skolotāja Jaunkārķu astoņgadīgajā skolā.

Zaretoka Maiga, prec. Cābule, 1943. 16.nov. Ērgļos. Vīrs Pēteris Cābulis (1940), dēls Kārlis Cābulis (1967).

Zariņa Anna, Kriša meita, prec. Spalviņa, 1892. 14.apr. – 1948. 31.okt. Vīrs Jēkabs Roberts Spalviņš (1882). Dēli Edgars Spalviņš (1924), Jānis Spalviņš (1925).

Zitmane Daina skat. Spalviņa Daina.

Zitmanis Artūrs, 1923. 9.dec. Talsu apr. Vandzenes pag. – 2018.nov. Cēsīs, apbedīts Cēsīs. Sieva Daina Spalviņa (1934).

Zūle Marta Karolīne skat. Spalviņa Marta Karolīne.

Zūlis Jānis, Indriķa dēls, 1874 – 1953, apbedīts Rīgas Meža kapos. Sieva Marta Karolīne Spalviņa, laulāti 1911.

Zvirbule Ede (Eda), prec. Spalviņa, 1811. 23.aug. – 1895. 8.maijā (Nr.57.). Vīrs Jānis Spalviņš (1815), dēli Jānis Spalviņš (1841), vēlākais Ģerū saimnieks, Dāvis Spalviņš (1843), vēlākais Ozoliņu saimnieks, Jēkabs Spalviņš (1846), vēlākais Čamatu saimnieks.

Izmantotie avoti

Grāmatas

1. **Apīnis, Aleksejs.** *Latviešu grāmatniecība* : no pirmsākumiem līdz 19. gadsimta beigām / Aleksejs Apīnis ; zinātniskais redaktors Teodors Zeids. Rīga : Liesma, 1977. 350, [4] lpp., [64] lpp. ielīmes : faksimili, ilustrācijas. Citāts no 155.lpp.
2. **Auziņš, Mārcis, 1956-**. *Kā dzīvot labu dzīvi* : [esejas] / Mārcis Auziņš ; redaktore Liene Zundure. Rīga : Jumava, 2024. 256 lpp. ISBN 9789934207204.
3. **Gail ogles atmiņu pavadā** : padomju deportācijās cietušo Valkas un tās apkaimes iedzīvotāju atmiņu stāsti / [sastādītājas: Tamāra Elziņa, Aija Priedīte ; Andas Nordenas dizains]. [Cēsis] : Autos, 2016. 295 lpp. ISBN 9789934857621. **Aivars Krievs**: 140.-144.lpp.
4. **Grāvis, Harijs.** *Adzele – Gaujiena, 1111 – 2011: pagasta vēsture.* 415, [1] lpp. : il. Bibliogr. : 414.-415. lpp. ISBN 9789984490526. **Pēteris Spalviņš**: 243., 258.lpp.
5. **Jēkabsons, Ēriks.** *Latviešu virsnieki Krievijas impērijas armijā. 19.gadsimta otrā puse – 1914.gads.* Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2022. 542 lpp.
6. **Latvijas armijas augstākie virsnieki, 1918 – 1940.** Rīga, 1998. 527 lpp. ISBN 9984510174. **Kārlis Tobīss**, biogrāfija un portrets: 446.lpp.
7. **Meinarte, Anita.** *Ēveles draudzes mācītāja Antona Georga Boses zīmējumi Latvijas Nacionālā vēstures muzeja krājumā.* - Rīga : Neputns, 2017. - 302 lpp. ISBN 9789934565311. **Līvenu** portreti: 192.-195.lpp., **Rozenfeldu** portreti: 238.-242.lpp.
8. **Melderis, Jānis.** *Latviešu virsnieku reģistrs : (1915. – 1945. gadi).* – Rīga : Latviešu virsnieku apvienība, 2016. – 313 lpp. ISBN 9789934148323.
9. **No NKVD līdz KGB:** Politiskās prāvas Latvijā, 1940-1986. Rīga, Latvijas Vēstures institūta apgāds, 1999. 975 lpp. ISBN 9984601730. **Imants Tobīss**: 781.lpp.
10. **Onzule, Ilze.** *Spalviņu ģimenes atmiņas : [par Jūliju (1880 – 1960), Alfrēdu (1906 – 1981, Birutu (1931 – 2019), Dainu (1934) Spalviņiem] No grām.: Pēteris Upītis laikabiedru atmiņās [Pēteris Upītis 1896-1976]. Rīga : Drukātava, 2017, 27.-29.lpp. ISBN 9789934191671*
11. **Pētersone, Ilze.** *Kārķu novada vēsture.* [B.i.], Valkas tipogrāfija. 1993. 85 lpp.
12. **Pētersone, Inta, 1935-**. *Zeme un ļaudis : Rencēnu pagasta vēsture / [mākslinieks Arvīds Vītols ; Annas Jaunbergas kartes].* Rīga : Drukātava, 2006. 527 lpp. ISBN 9984798046
13. **Pētersone, Inta, 1935-**. *Tāds bija laiks : Rencēnu pagasta vēsture, 1940-2011 / redaktore Anija Brice ; priekšv. Jānis Leitis, Kārlis Sedvalds ; mākslinieks Arvīds Vītols.* *Burtnieku novads : Burtnieku novada pašvaldība, 2012.* 445 lpp. ISBN 9789984494357
14. **Salnais, Voldemārs.** *Pagastu apraksti : (pēc 1935.gada tautas skaitīšanas materiāliem) / V.Salnais, A.Maldups.* Rīga : Valsts statistikas pārvalde, 1935. 653, [3] lpp. *Kārķu pagasts:* 197., 198.lpp.
15. **Ulmanis, Kārlis.** *Degsme : Dr. Kārļa Ulmaņa atziņas, norādījumi, aicinājumi un vēlējumi / sakārtojis Līgonis.* - Rīga : Avots, 1991. - 515 lpp. - Faksimilizdevums, pirmizdevums 1938. gadā. [Citāts 214.lpp.] ISBN 5401007017.
16. **Uz ežiņas galvu liku ...** : traģiskās partizānu cīņas Latvijas mežos pēckara gados / [Rīga : Rota], 1993. - 383 lpp. Par **Edgaru Spalviņu**: 254., 256.lpp.
17. **Zunde, Velta.** *Laimdotas pasakas.* Rīga, 1961.

Raksti periodikā (hronoloģiskā secībā)

1. **Prieka svētki Jaunkārķos**: [par par Jaunkārķu muižas pārvaldnieku un tiesas skrīveri Jāni Tobīsu : sakarā ar viņa 25 gadu darba jubilejas atzīmēšanu Kārķos] *Mājas Viesis, 1868, Nr. 48. No periodika.lv, skatīts 2019, 20.janv.*
2. **[Marijai Spalviņai no Rencēnu Ozoliņiem 1895.gada Lauksaimniecības, amatniecības un rūpniecības izstādē Jelgavā piešķirta II godalga, Mazais gredzens, kategorijā Mājrūpniecība. Audumi – “par deķiem”]** *Zemkopis, Nr.26, 1895, 28.jūn.; Mājas Viesis, Nr.28, 1895, 7.jūl.; Baltijas Vēstnesis, Nr. 145, 1895, 30.jūn.*
3. **[Pāvila baznīcā Rīgā uzsaukti Kristīne Spalviņa un galdnieks Augusts Kamšs]** *Baltijas Vēstnesis, Nr. 261, 1899, 19.nov. (no periodika.lv, skatīts 2024, 2.janv.)*
4. **–kte. Rīgā miris viens no vecākiem latvju pulkvežiem – Kārlis Tobiss. Pēdējā Brīdī, 1935, 23.febr. (periodika.lv, skatīts 2020.1.martā)**
5. **Aizmirsti pašvaldības darbinieki.** Jānis Tobis : [raksta “Prieka svētki Jaunkārķos” pārpublicējums no laikr. Mājas Viesis, 1868, Nr. 48] *Pašvaldību Dzīve, (Nr. 19, 1935, 5.jūn.). No periodika.lv, skatīts 2019, 20.janv.*
6. **[Apbalvojumi Augustam Tobīsam lauksaimniecības izstādēs]** *Brīvā Zeme: 1936, 13. oktobris, ; Jaunākās Ziņas: 1936, 12. oktobris ; Latvijas Kareivis, 1928, 25.aug. u.c.*
7. **Kārķu piensaimnieku sasniegumi** : [sakarā ar Kārķu piensaimnieku biedrības dibināšanas gadadienu. Dibināta 1922.gadā lauku mājās Tūži] *Brīvā Zeme, 1937, 12.februāris (periodika.lv, skatīts 2020. 25.apr.)*
8. **38 mucīņu sviesta vietā 3031 mucīņa** [sakarā ar Kārķu piensaimnieku biedrības dibināšanas gadadienu] *Brīvā Zeme, 1938, 14.decembris (periodika.lv, skatīts 2020. 25.apr.)*
9. **[Augusta Tobīsa nekrologs]** : Kārķu piensaimnieku biedrība. Kārķu Lauksaimniecības biedrība. *Brīvā Zeme, 1939, 3.aprīlis ; Savstarpējā Apdrošināšana, 1939.01.04. (www.periodika.lv)*
10. **Rīgas apgabaltiesas 3.civilnodaļa** : [par Emmas Virģinijas Karīnes Tobiss (Tobis) testamenta izsludināšanu], *Rīkojumu Vēstnesis, 1942.gada 17.apr. (periodika.lv, skatīts 2018. 18.martā)*
11. **Kļava I. Diena ir par īsu** : [par Radvīli Tobīsu, apraksts un fotoattēls] *Darba Karogs, 1969, 13.sept. Pieejams: periodika.lv (skatīts 2021, 26.maijā)*

Tīmekļvietnes

1. **Ērgemes pils.** Pieejams: https://lv.wikipedia.org/wiki/%C4%92r%C4%A3emes_pils. (Skatīts 2020.16.nov.)
2. **garamantas.lv** : Latviešu folkloras krātuves digitālais arhīvs. Kolekcija Veckārķu pamatskola. Skolotājs Augusts Burkins. <https://garamantas.lv/lv/file/456678/0114-Veckarku-pamatskola-0009> (Skatīts 2026.gada 20.janv.)
3. **Latviešu karavīri** : Latvijas Kara muzeja datubāze. Pieejams: <https://karaviri.karamuzejs.lv/home> (skatīts 2026.gada 2.febr.)
4. **literatura.lv** : Latvijas un latviešu literatūras vortāls / Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta : **Gunta Micāne** : [biogrāfija, attēls]. Pieejams: <https://www.literatura.lv/personas/gunta-micane> . (Skatīts 2025.gada 14.janv.)
5. **Līvena grāvis.** Pieejams tīmekļvietnē: Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra. Vietvārdu datubāze [https://vietvardi.lgia.gov.lv/search?id=0®ionaID=0&rajonaID=0&veidi=&nosaukDala=L%](https://vietvardi.lgia.gov.lv/search?id=0®ionaID=0&rajonaID=0&veidi=&nosaukDala=L%20)

- [C4%ABvengr%C4%81vis&nosExact=false&citataDala=false&nosOfficial=false&nosNonAccepted=false&nosLGIAApproved=false&sortInfo=1](#) (Skatīts 2025.gada 20.febr.)
6. **[Līvenu dzimtas piederīgo apbedījumu vietas Ēveles kapos]**. Pieejams: https://billiongraves.com/search/results?cemetery_country=Latvia&family_names=Lihven&size=15&type=primary (Skatīts 2018.gadā)
 7. **Maizes cepšanas piederumi** : [attēls]. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vecaki-un-berni/no-grauda-lidz-maize-i-izglitojosa-nodarbib-a-berniem-lnm-muzeja.a233964/> (Skatīts 2020.gada 5.aprīlī)
 8. **[Pionieru formastērpi, oktobrēnu nozīmīte]**. Pieejams: <http://laikmetazimes.lv>. (Skatīts 2015.gada 2.maijā)
 9. **Raduraksti : Latvijas Valsts vēstures arhīva datubāze** : [baznīcu grāmatas Ērgemes (Ermes), Ēveles (Wohlfahrt), Gaujienas (Adsel) draudzēs. Dvēseļu revīzijas, Jaunkārķi, Thuse, Nr.13 1816, 1826 u.c. materiāli]. Pieejams: <https://raduraksti.arhivi.lv/>
 10. **[Spalviņu dzimtas piederīgo apbedījumu vietas Ēveles kapos]**. Pieejams: https://billiongraves.com/search/results?family_names=Spalvi%C5%86%C5%A1&year_range=5&size=15&type=primary (Skatīts 2018.gadā)
 11. **[Tobīsu dzimtas piederīgo apbedījumu vietas Ērgemes kapos]**. Pieejams: <https://cemety.lv/public/deceaseds?utf8=%E2%9C%93&q=Tob%C4%ABss®ion=&cemetery=1150&button=> (Skatīts 2018.gada 20.febr.)
 12. **Valkas bibliotēkas novadpētniecības konkurss “Mūsu stāsti Latvijas simtgadei” : Kārķi** / sast. Kārķu bibliotēkas vadītāja Inga Bāliņa. Pieejams: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefndmkaj/http://biblioteka.valka.lv/wpccontent/biblioteka/karki-stasts.pdf> (Skatīts 2018.gada 21.dec.)
 13. **wikipedia.org. Jānis Vīksne** : [biogrāfija]. Pieejams: https://lv.wikipedia.org/wiki/J%C4%81nis_V%C4%ABksne (Skatīts 2023.gada 14.jūl.)
 14. **Zudusī Latvija** : Latvijas Nacionālās digitālās bibliotēkas projekts. Pieejams: <https://zudusilatvija.lv/> (Skatīts 2019.gada 7.dec.)

Citi avoti

Akmens ar gadaskaitli Tūžos

Atmiņu stāstījumi, sarunas: Anna Tobīsa, Radvīlis Tobīss, Vilnis Tobīss, Dzidra Sondore, Daina Zitmane, Vera Leoke, Ruta Bembere, Rota Daina u.c.

Ģimenes fotoalbumi, fotogrāfi: Oļģerts Lauciņš, Tobīsu ģimenes locekļi, Veltas Dainas albums

Ineses Incenbergas un Daces Everses ciļskoki tīmekļvietnē myheritage.com

Kapu krusti Ērgemes, Ēveles un Rencēnu kapos

P A L D I E S Dievam, ka man bija lemts piedzimt un dzīvot tik interesantā laikā un vietā!
Maniem mīļajiem vecākiem, brāļiem, radniekiem, kaimiņiem. Manai pirmajai skolai un skolotājiem.

Manai iedvesmotājai Baibai Īvānei!

Dzintas koka pētniecēm, radniecēm Inesei Incenbergai, Dacei Eversei, Annai Spalviņai!

Kārķu bibliotēkas vadītājai Ingai Bāliņai, Jelgavas pilsētas bibliotēkai!

Māksliniecei Baibai Lūsītei- Teikmanei!

Visiem, kas palīdzēja šīs grāmatas tapšanā!